

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

На правах рукопису

ЯСИНОВСЬКИЙ ІВАН ГРИГОРОВИЧ

УДК 340.137

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКЕ
ЗАКОНОДАВСТВО: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

**Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Науковий керівник

Колодій Анатолій Миколайович,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДОКТРИНАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ	17
1.1. Доктринальні дослідження медіації, медіатора та процедури медіації.....	17
1.2. Методологія теоретико-правового та компаративного дослідження процедури медіації.....	32
1.3. Генеза процедури медіації: історико-компаративне дослідження.....	43
Висновки до розділу 1.....	52
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ	56
2.1. Теоретичне обґрунтування процедури медіації: плюралізм інтерпретацій.....	56
2.2. Правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах.....	68
Висновки до розділу 2.....	95
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	100
3.1. Імплементация процедури медіації в законодавство України: поняття, ознаки та принципи.....	100
3.2. Переваги та недоліки процедури медіації як підстави для імплементации процедури медіації в законодавство України.....	114
3.3. Проблеми імплементации процедури медіації в законодавство України.....	124
3.4. Шляхи імплементации процедури медіації в законодавство України.....	143
Висновки до розділу 3.....	181
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	210
ДОДАТКИ	236

ВСТУП

Актуальність теми. З моменту набуття Україною незалежності відбулися суттєві зміни й новації в системі законодавства, судоустрою і судочинства, а також у вирішенні різних видів конфліктів. Уміння домовлятися стає прерогативою не лише політиків та дипломатів, а й майже всіх соціальних верств населення, у тому числі й тих, які беруть участь у конфліктних правових відносинах.

Медіація є доволі актуальною темою для обговорення в українських правових колах. Технології альтернативного врегулювання спорів усе частіше опиняються в центрі уваги як науковців, так і практиків. Незважаючи на те, що Україна перебуває лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя, ідеї впровадження цього інституту в систему законодавства підтримує широке коло спеціалістів. Такий інтерес відповідає прагненням України інтегруватися до Європейського Союзу й адаптувати своє законодавство до європейського.

Актуальність теми посилюється й тому, що Європейське співтовариство рекомендує впровадити медіацію і закріпити це на законодавчому рівні як один з основних методів альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі або під час судового розгляду. Для України впровадження медіації стало особливо актуальним після підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 27 червня 2014 р., ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, статті якої безпосередньо проголошували пріоритетність у застосуванні механізму консультацій з метою запобігання будь-якому спору та вирішення в дусі доброї волі будь-якого спору між сторонами, пов'язаного із застосуванням положень вказаної

Угоди, та досягнення взаємопогодженого рішення, за можливості, а в разі, якщо сторони не змогли вирішити спір шляхом таких консультацій – застосовувати механізм порушення арбітражної процедури.

Згідно з частиною 4 ст. 55 Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР, держава гарантує кожному можливість будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань. Отже, в Україні є конституційне підґрунтя здійснення медіації, що також підкреслює актуальність та реальність її запровадження.

Незважаючи на відсутність єдиного нормативно-правового акта, який би визначав основні аспекти впровадження процедури медіації, в Україні прийнято деякі нормативно-правові акти, що частково регулюють та охороняють суспільні відносини в цій сфері, вжито низку заходів державними органами й громадськими організаціями щодо розуміння суті та значення медіації і її впровадження у вітчизняну правову систему.

Про актуальність та корисність медіації, необхідність її закріплення в конкретному законодавчому акті свідчать її переваги, цілі та завдання. Зокрема, актуальним є створення правових умов для: 1) організації та здійснення медіації і діяльності медіаторів в Україні; 2) розв'язання конфліктів шляхом досягнення сторонами взаємоприйнятного для них рішення; 3) усунення спричиненої конфліктом шкоди; 4) запобігання поновленню конфліктів (спорів); 5) суттєвого зменшення завантаженості органів судової влади; 6) економії державних коштів та коштів фізичних і юридичних осіб, які є сторонами конфлікту (спору); 7) відновлення правопорядку та гармонізації суспільних взаємостосунків.

Деякі аспекти медіації висвітлено в працях учених Х.Д. Алікперова, О.В. Аллахвердова, А.А. Арутюнян, С.В. Бобровник, Л.В. Головка, А.О. Горової, В.В. Землянської, М.О. Карпенка, О.В. Карягіної, Т.С. Кисельової, Ю.В. Кувалдіної, С.А. Курочкіна, В.В. Лісичина, В.Т. Маляренка, Д.В. Маткіної, Ю.І. Микитина, О.В. Попаденко,

Ю.Д. Притики, В.І. Цимбалюка, С.І. Шаповалової, Н.С. Шатіхіної, В.Ф. Яковлєва та ін.

Проте вищеназвані автори повною мірою не розкрили проблеми, які існують саме в процесі імплементації медіації в українське законодавство. Зазначені обставини й зумовили актуальність даної проблеми та вибір об'єкта і предмета дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на виконання Указу Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006, виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки, що затверджені постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14 та Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, що затверджені наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 25 листопада 2015 р. (протокол № 22) та розглянуто і схвалено відділенням теорії та історії держави і права, історії політичних і правових учень Національної академії правових наук України та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (реєстр. № 42, 2015 р.).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є комплексне теоретико-правове дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство та відпрацювання на цій основі висновків, узагальнень, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на удосконалення цього процесу.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

– здійснити теоретико-правовий аналіз доктринальних досліджень медіації, медіатора та процедури медіації і виявити ті проблеми, які залишилися не дослідженими;

– визначитися з методологією дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство, забезпечивши її найбільш ефективне використання;

– з’ясувати генезу процедури медіації та спрогнозувати можливі соціальні й правові наслідки її впливу на процес імплементації в законодавство України;

– дослідити теоретичне обґрунтування процедури медіації з урахуванням плюралізму її інтерпретацій та відшукати найбільш ефективні з них;

– проаналізувати правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах та запропонувати найбільш оптимальне його запровадження в Україні;

– охарактеризувати поняття, ознаки та принципи імплементації процедури медіації в законодавство України;

– виявити переваги та недоліки процедури медіації як підстави для імплементації або відмови від імплементації процедури медіації в законодавство України;

– акцентувати увагу на проблемах імплементації процедури медіації в законодавство України, оскільки саме вони формують найбільш об’єктивне уявлення про її дійсну цінність;

– відпрацювати авторські пропозиції щодо шляхів імплементації процедури медіації в законодавство України.

Об’єктом дослідження є система національного законодавства в найширшому її розумінні, тобто як упорядкована, діалектично поєднана, суб’єктивна сукупність усіх нормативно-правових актів, якими регулюються та охороняються суспільні відносини і яка має бути приведена відповідно до європейських стандартів.

Предметом дослідження є теоретико-правовий аналіз імплементації процедури медіації в українське законодавство.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження, враховуючи його комплексний, міждисциплінарний характер, становлять методологічні підходи (філософський, психологічний, політичний, соціальний та правовий), принципи (історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності); загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження: історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний та ін.

Історичний метод дав змогу відстежити генезу процедури медіації, еволюцію явищ, що досліджуються, динаміку їхнього становлення, проаналізувати їх розвиток у законодавстві та в практичній діяльності (підрозділ 1.3). Для ґрунтовного дослідження медіації як певної системи, її суб'єктно-об'єктного складу використано *системно-структурний метод* (підрозділи 1.1, 3.1). За його допомогою явище, що досліджується, розглянуто як певну систему, що входить до системи вищого порядку, унаслідок цього предметна область теорій набуває вигляду ієрархії систем. *Діяльнісний метод* передбачає дослідження різновимірних правових явищ через призму їхньої дієвості, функціонування. Оскільки медіація впроваджується в практичну діяльність, цей метод дав змогу дослідити її переваги й недоліки, проблеми та шляхи реалізації (підрозділи 3.2–3.4). *Метод моделювання* застосовано для розкриття плюралізму інтерпретацій теоретичного обґрунтування процедури медіації (підрозділ 2.1). *Метод системного аналізу* дав змогу здійснити аналіз і синтез даних, отриманих у результаті досліджень, а також отримати цілісне уявлення про предмет вивчення, виявити різноманіття зв'язків його компонентів і звести їх в єдину теоретичну картину (підрозділи 3.1–3.4). *Порівняльно-правовий метод* застосовано для з'ясування сутності плюралістичного теоретичного обґрунтування процедури медіації в різних державах як у статичному зрізі, так і в динаміці їх розвитку, а також для

пізнання правового регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах (підрозділи 2.1, 2.2). *Статистичний метод* дав змогу шляхом накопичення і вивчення емпіричних даних про медіативну практику, що склалася, визначити засади, якими керуються медіатори у своїй діяльності, усвідомити ефективність дії окремих нормативних регуляторів тощо (підрозділи 1.1, 2.2). Висновки до розділів, загальні висновки, положення, що характеризують наукову новизну одержаних результатів, обґрунтовано на основі *формально-юридичного методу*.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших в Україні монографічних досліджень, у якому розроблено концептуальне, теоретико-правове розуміння імплементації процедури медіації в українське законодавство через призму використання зарубіжного досвіду розвинутих країн, на підставі чого сформульовано підсумкові положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що спрямовані на їх практичне використання в національній правовій системі.

Науковими результатами, що є новими, або характеризуються певною долею новизни і виносяться на захист, є такі:

вперше одержано:

– визначення, що медіація – це альтернативна судовому розгляду форма досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, а також комплекс механізмів і технологій, процесів, які забезпечать її реалізацію, що добровільно обирається конфліктуючими сторонами або призначається уповноваженим органом і передбачає в межах структурованої процедури, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраного за взаємною згодою конфліктуючих сторін або визначеного для них компетентним органом, який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору та спонукає конфліктуючі сторони до компромісного, стійкого і взаємоприйняттого рішення для обох сторін;

– твердження, що медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років, пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами, що засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом;

– висновок, що оскільки медіатори залучаються переважно до медіаційної роботи маючи уже певні професійні навички за основною професією, доцільно ввести на законодавчому рівні певний реєстр медіаторів у кожній сфері (галузі);

– узагальнення, що не підготовлено вітчизняного теоретико-правового дослідження, у якому б з'ясовувалася сутність імплементації процедури медіації в українське законодавство;

– обґрунтування класифікації моделей медіації: 1) за критерієм суб'єктності медіатора: а) юрисдикційна, що класифікується на процесуальну юрисдикційну та позапроцесуальну юрисдикційну; б) неюрисдикційна, що поділяється на процесуальну неюрисдикаційну та позапроцесуальну неюрисдикаційну; 2) за критерієм визначення мети медіації: а) спрямована на повне вирішення спору/урегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту/спору або припинення вже розпочатого такого розгляду; б) спрямована на редукування/часткове вирішення конфлікту, зниження обсягу домагань або на перетворення проблеми; в) спрямована на оцінку спору/конфлікту й оцінку перспектив його врегулювання;

– дефініцію, що імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова діяльність української держави та інших уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів і передбачає крім конфліктуючих сторін наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору;

– узагальнення, що ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі: є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів; має процедурний характер; спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів; передбачає крім конфліктуючих сторін наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора); медіатор покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору;

– висновок, що можна виділити такі стадії імплементації процедури медіації: виконання державою взятих зобов'язань у межах міжнародних угод; розроблення та реалізація державної політики у сфері медіації; створення нормативної бази; легалізація виду діяльності; запровадження реєстру медіаторів; поширення серед представників правової спільноти та населення інформації про процедуру медіації;

– твердження, що на користь імплементації процедури медіації в законодавство України свідчить її: а) ефективність; б) добровільність; в) швидкість та економічність; г) конфіденційність; д) можливість вільного вибору медіатора сторонами; е) гнучкість; є) приватність; ж) баланс інтересів. Недоліками медіації, які необхідно враховувати при імплементації процедури медіації в законодавство України, є такі: а) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі; б) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою думку слабким; в) невизначеність алгоритмізації процедури медіації; г) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду; д) механізм медіації;

– положення, що для імплементації процедури медіації в законодавство України доцільно здійснити такі заходи: а) підвищити якість правової освіти та виховання населення; б) сформулювати цілеспрямовану узгоджену політику; в) провести інформаційну кампанію; г) розробити національну програму з

підготовки медіаторів; д) створити політичне підґрунтя для розвитку медіації; е) надати фінансову підтримку уже діючим проектам з медіації та запровадити державне фінансування нових програм проведення медіації; є) посилити співпрацю з міжнародними організаціями та залучити до міжнародних проектів з медіації державні органи й громадські організації; ж) прийняти спеціальний Закон України «Про медіацію»;

– пропозицію, для забезпечення незалежності і неупередженості медіатора, внести відповідні зміни в нормативно-правові акти, зокрема: Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 11; Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV частину 1 ст. 51 доповнити пунктом 5; Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 6. Редакції статей пропонуються;

– пропозицію внести зміни до ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV та викласти їх у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Мирова угода або повідомлення про неї викладаються в адресованій суду письмовій заяві сторін, яка приєднується до справи»;

– рекомендацію внести зміни до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII, які забезпечать можливість сторонам примиритися в апеляційному й касаційному провадженнях, та викласти їх у редакції, що пропонується в дисертації;

– пропозицію доповнити ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII і викласти її в такій редакції: «Сторони трудового спору за добровільною згодою можуть ініціювати медіацію та обирати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія у трудових спорах або суд роз'яснюють сторонам спору право на проведення медіації та її наслідки»;

– висновок, що преамбулу Закону України «Про медіацію» має бути викладено в такій редакції: «Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи й порядок проведення медіації, а також статус медіатора»;

– пропозицію визначити в Законі України «Про медіацію», що пропонується прийняти, сфери застосування медіації таким чином: «Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), зазначених у частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія Закону поширюється на медіацію, що проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами»;

– твердження, що до діючих процесуальних кодексів доцільно внести такі зміни: у Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV ст. 41 доповнити частиною 3; у Господарському процесуальному кодексі України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII ст. 28 доповнити частиною 4; у Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV ст. 57 доповнити частиною 3, передбачивши, що особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді;

– узагальнення, що в прикінцевих положеннях запропонованого законопроекту має бути передбачено, що в шестимісячний термін із набрання ним чинності Кабінет Міністрів України вносить зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачається

професія «медіатор», а також забезпечується включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг»;

– рекомендацію, згідно з якою, враховуючи особливості медіації в певних галузях права, у Законі України «Про медіацію» доцільно передбачити статтю та викласти її в такій редакції: «Стаття 35. Особливості медіації в сімейних спорах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього»;

удосконалено:

– положення, що класифікація моделей медіації виконує інформаційну, пізнавальну, аналітичну та евристичну функції;

– пропозицію передбачити в Законі України «Про медіацію» статтю про обов'язкове введення Національного реєстру уповноважених медіаторів України, який має вести Рада медіаторів;

– твердження, що оскільки доцільним є запровадження кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів, необхідно внести до майбутнього Закону України «Про медіацію» відповідну статтю та викласти її в редакції, що пропонується в дисертації;

– висновок, що в майбутньому законопроекті, регламентуючи відповідальність медіатора, необхідно доповнити перелік дисциплінарних стягнень призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, яка б визначала відповідальність медіатора перед сторонами за шкоду, завдану сторонам унаслідок виконання своєї діяльності, у порядку, встановленому цивільним законодавством;

дістало подальший розвиток:

– положення, що дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство має комплексний характер і базується на

системному вивченні медіації з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів, а також на принципах: історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності й універсальності та методах: історичному, системно-структурному, діяльнісному, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовому, статистичному, формально-юридичному;

– узагальнення, що принципи медіації, насамперед, має бути враховано при імплементації процедури медіації в законодавство України. До них належать такі: добровільної участі в медіації; рівності сторін медіації; активності сторін медіації; незалежності медіатора; нейтральності медіатора; толерантності медіатора; конфіденційності інформації;

– висновок, що активній імплементації процедури медіації в законодавство України перешкоджають: 1) низька правова культура населення; 2) недостатній рівень довіри до цієї послуги; 3) недостатня поінформованість суспільства і громадян про медіацію; 4) позиції сторін, які не погоджуються на компроміс; 5) специфіка національного правосуддя; 6) складність вибору медіатора; 7) особливості політичного та економічного становища України; 8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; 9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави; 10) переважно громадські засади розвитку медіації; 11) відсутність спеціалізованого законодавства;

– твердження, що можна виділили три шляхи імплементації процедури медіації у вітчизняне законодавство: 1) за допомогою ринково-договірних механізмів; 2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів; 3) за допомогою спеціального законодавчого регулювання;

– обґрунтування, що необхідним є прийняття Закону України «Про медіацію». Перевагами прийняття Закону є: нормативна регламентація всіх питань, що стосуються реалізації медіації; створення підґрунтя для розвитку альтернативних способів подолання спорів; гарантування єдності підходів до медіації; створення потенційних гарантій захисту прав учасників

медіації; упровадження та застосування європейських стандартів і норм міжнародного права; подолання необізнаності суспільства щодо можливостей та переваг проведення медіації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації використано в:

навчальному процесі – для проведення занять із навчальної дисципліни «Відновне правосуддя» та підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національного університету водного господарства та природокористування від 2 вересня 2015 р. (додаток Б);

може бути використано у:

правотворчій діяльності – для підготовки нормативно-правових актів, спрямованих на правове врегулювання та охорону процедури медіації в Україні (додаток А);

науково-дослідній діяльності – для подальшого здійснення наукових досліджень, присвячених імплементації процедури медіації у правову систему України;

навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін «Судові та правоохоронні органи в Україні», «Відновне правосуддя» та підготовки підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, що викладені в дисертації, оприлюднено на таких міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях: «Правові реформи в Молдові, Грузії і Україні в контексті євроінтеграційних процесів» (м. Кишинів, 7–8 листопада 2014 р.); «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 13–14 лютого 2015 р.); «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 22–23 травня 2015 р.); «Соціально-гуманітарні науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій» (м. Полтава, 21–22 квітня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації опубліковано в десяти наукових працях, з яких чотири статті – у фахових виданнях України з юридичних наук, дві – у закордонних виданнях, чотири тези наукових доповідей та повідомлень на науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1

ДОКТРИНАЛЬНІ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ

1.1. Доктринальні дослідження медіації, медіатора та процедури медіації

Миристь із твоїм противником хутко,
Доки ти ще в дорозі з ним,
Щоб не віддав тебе противник судді,
а суддя не віддав тебе осавулі (служі),
і не вкинуто тебе в темницю,
Істино глаголю тобі: Не вийдеш звідтіля,
Доки не віддаси й останнього шеляга.
(МВ.5:25-26)

Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню медіації, медіатора та процедури медіації, насамперед, свідчить що їх розуміння, яке трапляється в юридичній літературі, істотно різняться, і дуже часто відображають лише мінімальний набір ознак медіації та її процедури (наприклад, добровільний, структурований процес, у межах якого медіатор сприяє спілкуванню між сторонами, дозволяючи їм взяти на себе відповідальність за пошук способу та шляху вирішення між ними конфлікту) й особистості медіатора в межах відповідної правової системи [85, с. 6].

Саме тому та з метою повноцінного їх розуміння варто акцентувати увагу на основних дефініціях цього процесу: медіація, медіатор, процедура медіації, беззаперечно, шляхом аналізу існуючих доктринальних праць. Отже, дефініція «медіація» походить з латинського «mediatio» – посередництво,

синонімічне значення мають англійське слово «mediation» та французьке «médiation» [87, с. 166].

Р. Рідлі-Дафф та А. Беннетт визначають медіацію як процедуру, за допомогою якої неупереджена третя сторона вирішує, яким чином можна розв'язати конфлікт. У процедурі медіації саме сторони спору, а не медіатори, визначають умови досягнутої угоди [205, с. 4].

На думку А. Джерами, особливою рисою процедури медіації як процедури вирішення спорів є її мета, що полягає в досягненні добровільного та погодженого результату, а також відсутність повноважень у того, хто проводить процедуру медіації, на нав'язування якогось обов'язкового до виконання рішення спору сторонам [181, с. 433–451].

Існує також підхід до розуміння самої медіації, який передбачає, що медіація є способом сприяння при переговорах, що передбачає втручання у вирішення спору третьої сторони, яка має обмежені або невідні повноваження щодо прийняття рішень. Медіація, згідно з таким підходом, має тривалу історію неформального застосування в різних культурних контекстах і сьогодні є професійною сферою діяльності.

Нині більш поширеним є підхід, згідно з яким медіація є узгоджувальною процедурою, процесом, у якому третя сторона консультує сторони спору з метою досягнення ними компромісу, що має влаштувати обидві сторони. Головне припущення, що покладено в основу концепції медіації, полягає в тому, що спір (конфлікт) є цілком закономірним явищем у сучасному світі, але небезпечним є його не вирішення. При цьому процедура медіації може використовуватися на будь-якій стадії спору. У процедурі медіації медіатор відіграє роль нейтральної третьої сторони, яка полегшує спілкування між сторонами спору та надає їм можливість прийняти взаємне рішення [181, с. 435].

Для запобігання ескалації конфлікту і вирішення проблеми медіація спрямована на досягнення безпрограшного результату для обох сторін шляхом використання підходу, при якому обидві сторони вважають, що до

них ставляться неупереджено і їм приділено рівну кількість уваги, часу для виступів, підготовки тощо. На нашу думку, головним у цьому підході є те, що медіатор в етичних межах є морально неупередженим, тобто зацікавлений у процедурі медіації, але не має суб'єктивної зацікавленості в її кінцевому результаті. Професійні медіативні послуги, як правило, ґрунтуються на підході, головною і кінцевою метою яких є вирішення проблеми. Такий вид медіативної практики базується на декількох ключових ідеях:

- по-перше, це ідея, згідно з якою медіатор є нейтральним посередником, зацікавленим виключно в процесі, а не в суті спору;
- по-друге, це ідея про те, що полярно різні позиції, яких дотримуються люди у спорах, обумовлені їх основними інтересами й потребами;
- по-третє, це ідея про те, що метою медіації мають бути переговори, які завершаться результативно, і після вирішення спору буде укладено угоду.

Медіація необхідна там, де конструктивний діалог і вирішення конфлікту неможливе без стороннього втручання. Б.А. Леко і Г.В. Чуйко зазначають, що в таких випадках доцільне втручання посередника:

- конфліктуючі сторони виявляють готовність до спільного пошуку вирішення проблеми, але не можуть дійти єдиної думки;
- безпосереднє спілкування учасників конфлікту серйозно ускладнено або припинено, й участь третьої сторони може сприяти зміні цієї ситуації;
- для конфліктуючих сторін важливе збереження та продовження взаємин;
- для опонентів важливим є такий аспект подолання розбіжностей, як конфіденційність [87, с. 172].

Медіація є неформальною процедурою, яка може бути адаптована до потреб сторін або до обставин спору. Незважаючи на те, що кожна процедура медіації по своїй суті є в певному сенсі унікальною, практично в кожному випадку існують етапи цієї процедури. Дж. Келтнер називає такі стадії процесу посередництва: організація місця проведення; відкриття та початок обговорення, опрацювання спірних питань; ідентифікація можливих

альтернатив; оцінка; переговори та «торги»; прийняття рішення; перевірка і завершення процесу. К. Мор виокремлює в посередництві 12 стадій: початковий контакт з учасниками, вибір стратегії управління процесом; збирання й аналіз інформації; опрацювання плану здійснення посередництва; створення атмосфери довіри та співробітництва; початок посередницької сесії; визначення пунктів розбіжності, порядок та послідовність їх обговорення; виявлення прихованих інтересів учасників; опрацювання варіантів урегулювання; оцінка варіантів для прийняття рішення; завершальні переговори; досягнення формального врегулювання [202]. При виробленні стратегії і тактики ведення медіативної процедури доцільно, на нашу думку, узгодити стадії посередництва з етапами переговорів.

У перші роки існування цієї процедури поняття медіації можна було визначити легко, але після того як урегулювання спорів шляхом медіації вийшло за межі експерименту і сформувалось як окремий інститут, консенсус стосовно того, що ж являє собою медіація, став меншим. До такого висновку ми дійшли, з'ясувавши, що за допомогою медіації допустимим є вирішення все більшої кількості спорів у різних нових областях, а також очевидною є можливість бути медіатором представникам різних професій.

Добровільні способи вирішення спорів, такі як медіація, є ефективними в багатьох ситуаціях, оскільки сторонам надається можливість брати безпосередню участь у розробленні варіантів вирішення спору, що підвищує можливість задоволення інтересів сторін, на відміну від рішення, що виноситься за результатами судового розгляду справи. Деякі дослідники вважають, що крім перетворення взаємовідносин сторін та задоволення їх потреб, збільшення випадків використання альтернативних методів вирішення спорів може сприяти відродженню ролі місцевих громад.

Медіатори виступають як посередники, досліджуючи проблему за допомогою бесід з кожною зі сторін, сприяючи їм у досягненні угоди. Медіація є ефективною тоді, коли сторони розуміють, що врегулювання спору неминуче, необхідно погодитися на компроміс. Угоди про медіацію

часто включають у себе угоди про подальше ведення справ між сторонами, не обмежуючись вирішенням виключно самої суті конфлікту. Медіація набагато менш ефективна у випадках, коли одна зі сторін категорично відмовляється визнати свою відповідальність і платити або виконувати послуги.

На думку Крейга Р. Сміта, медіатори повинні володіти комплексом знань і вмінь, які необхідні медіатору. Крім того, медіатори повинні мати добре розвинені комунікативні навички. Процедура медіації має проводитися на нейтральній території, у приміщенні, яке забезпечує конфіденційність цього процесу. Крім того, має бути здійснено коректне розміщення учасників, наприклад, таким чином, щоб сторони не знаходилися прямо навпроти один одного, а створювалася атмосфера співпраці [209, с. 5-6].

Професійний медіатор має бути обережний, висловлюючи свою думку про те, яким саме чином буде вирішено спір у судовому порядку, якщо у процедурі медіації не буде досягнуто угоди між сторонами, і майже ніколи медіатори не повинні вказувати свою особисту думку про те, що дійсно є справедливим.

Медіатор здійснює допомогу в координації зустрічей сторін, пояснює правила проведення процедури медіації сторонам спору, встановлює правила проведення процедури стосовно конкретного спору, сприяє взаємодії сторін, прагне завоювати довіру сторін, здійснює збір інформації та виявляє перешкоди, що ускладнюють вирішення спору, дозволяє сторонам висловлювати свої почуття й емоції, допомагає сторонам конфлікту виявити і зрозуміти їх інтереси й пріоритети, а також розробляти варіанти вирішення конфлікту, допомагає сторонам зрозуміти межі своїх вимог, надає сприяння при оцінці варіантів вирішення конфлікту.

Керол Дж. Браун при дослідженні ролі медіатора зазначає, що медіатор повинен приймати рішення та висловлювати свою думку щодо фактичних обставин спорів і їх можливих результатів, використовуючи заздалегідь визначені критерії оцінки доказів й аргументів, наданих сторонами. Завдання медіатора – провести процедуру медіації, використовуючи і застосовуючи всі

свої знання, уміння і навички, які допоможуть правильно оцінити докази, їх переконливість, визначити і застосувати відповідні нормативно-правові акти, правила або звичаї [170].

Як зазначає Аніл Ксав'є, головна роль медіатора полягає в тому, щоб забезпечити взаємодію між сторонами, допомогти їм сконцентрувати увагу на реальних аспектах спору і запропонувати варіанти розв'язання проблеми, що сприятимуть задоволенню інтересів і потреб обох сторін. Медіатор виступає так званим містком між сторонами, допомагаючи звести до мінімуму конфлікт, впливаючи на рішення сторін [214, с. 366–367].

У процесі аналізу ролі медіатора в медіативному процесі виникає значна кількість питань, на які спробуємо знайти відповідь у нашому дослідженні, а саме: чи є професією медіатор, чи легко знайти хорошого медіатора, якими якостями і знаннями необхідно оволодіти, щоб досягти високих результатів під час медіативної практики.

Серед науковців і дослідників не існує єдиної думки щодо того, чи є така професія, як медіатор. У 1964 р. професор політології Університету Берклі в Каліфорнії Гарольд Віленські зазначав: «... будь-яке заняття, яке прагне здійснювати владу, повинне визначити свою технічну основу, заявити коло питань, що становить його виключну компетенцію, поєднати необхідні вміння та компетенцію із стандартами освіти та переконати суспільство, що його послуги заслуговують на виключну довіру та прив'язані до набору професійних норм» [213, с. 137]. До того ж він запропонував п'ять стадій перетворення виду занять на професію:

- наявність істотної кількості людей, які на постійній основі здійснюють певну діяльність, для якої існує ринок;
- створення навчальних закладів;
- створення професійної асоціації;
- захист асоціацією прав своїх учасників;
- наявність кодексу професійної етики.

Якщо застосувати ці положення до сучасної України, то з приводу запитання, чи розвинулося певне заняття в справжню професію, чи сприймає його як професію вітчизняний ринок, зазначимо, що на сьогодні в Україні переважна більшість перейшли в медіацію з інших професій, для більшості медіаторів цей вид діяльності все ще лишається «заняттям». Також можна констатувати, що відсутні стандарти навчання, загальноприйняті професійні норми, недостатня кількість кваліфікаційних вимог. У результаті якість медіаторів дуже різниця, і, дійсно, незначна кількість тих, хто пройшов відповідну підготовку.

Водночас нині підготовку майбутніх медіаторів здійснює Український центр медіації, започаткований при Києво-Могилянській бізнес школі. Головною метою центру є створення інституції, яка б стала рушійною силою для розвитку альтернативних способів вирішення спорів в Україні шляхом проведення навчання і надання послуг дійсно незалежних медіаторів. Український центр медіації пропонує певні програми з переговорів та медіації, після закінчення яких видаються відповідні сертифікати. Зокрема це:

- курс «Базові навички медіатора» (два модулі по три дні);
- програма в рамках напряму «People Management» (Управління людьми) про управління відносинами й конфліктами в організації (три дні);
- курс «Переговори за інтересами» (три модулі) [137].

Засновники і викладачі Українського центру порозуміння переконані, що у процесі медіації медіатор займає центральну, основоположну позицію, підтримує і збалансовує взаємостосунки між усіма учасниками медіаційного процесу.

Значним проривом у підготовці кваліфікованих медіаторів є залучення міжнародних фахівців, наприклад, з центру медіації Торгово-промислової палати Мюнхена в межах Німецько-українського партнерського проекту у сфері бізнесу під час упровадження на базі Львівської торгово-промислової палати пілотного проекту «Бізнес-медіатор торгово-промислової палати». Зокрема, у межах реалізації вказаного проекту, на початку грудня 2014 р.,

спільно з Торгово-промисловою палатою України було організовано два презентаційні заходи у Львові та Києві, на яких відвідувачі мали можливість отримати вичерпну інформацію щодо майбутнього курсу «Бізнес-медіатор Торгово-промислової палати», а відтак, подати заявки на участь.

У результаті конкурсного відбору обрано 16 учасників, які після проходження восьми двох-, трьохденних модулів упродовж 2015 р. отримають сертифікат Торгово-промислової палати Мюнхена та Верхньої Баварії. До складу групи увійшли працівники центральної та регіональних палат Києва, Донецька, Львова, а також представники з Одеси й Харкова. Курс базується на навчальній програмі «Бізнес-медіатор», яка вже понад 20 років успішно реалізовується у Вестергамі – одному з провідних навчальних центрів Німеччини, де здобувають кваліфікацію медіатора відповідно до освітніх стандартів Федерального об'єднання «MEDIATION e.V.». За період існування центру сертифікат бізнес-медіатора отримали вже понад 370 осіб [79].

Успішний медіатор у процесі своєї підготовки повинен оволодіти сукупністю знань, які допоможуть правильно побудувати медіаційний процес. Зокрема, Д.В. Проценко, викладач Школи медіації, у своїх дослідженнях акцентує на обов'язковості засвоєння медіатором таких знань: принципи і цілі медіації; поведінка й етика медіатора; фази процесу медіації; традиційне врегулювання спорів і медіація; ознаки, структура медіації; правові основи медіації; техніки ведення переговорів; навики і техніки медіації; специфіка різних видів медіації [113, с. 10].

Крім отриманих навиків, умінь і знань медіатора як висококваліфікованого спеціаліста характеризують такі якості, як загальна обізнаність і висока правова культура, вміння слухати, задавати потрібні питання, логічно мислити й аналізувати отриману інформацію, давати вихід негативним емоціям у сторін, трансформуючи їх у позитивні. Медіатор повинен володіти й основами людської психології. Важливу роль відіграють чесність, добросовісність, непідкупність, ділова репутація медіатора.

Отже, медіатор має бути компетентним, удосконалювати свої знання, підвищувати кваліфікацію. Він повинен рекламувати себе професійно, чесно, завжди має сприяти своїй незалежності, неупередженості й нейтральності. На нашу думку, важливим є і той фактор, що медіатор завжди повинен пам'ятати про особисту безпеку. Якщо під час медіативного процесу можливе порушення законодавчих норм, варто звернутися за юридичною консультацією або ініціювати вихід з процедури медіації.

Серед науковців і дослідників точаться гострі дискусії щодо віку, з якого особа може стати медіатором. У законодавстві наших держав-сусідів, зокрема, Росії, Білорусі, Казахстану, Молдови в законах «Про медіацію» чітко визначено критерії і вимоги. Наприклад, у Російській Федерації в ст. 15 Закону «Про Альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ зазначено, що діяльність медіатора може здійснюватись як на професійній, так і на непрофесійній основі. Здійснювати діяльність медіатора на непрофесійній основі можуть особи, які досягли віку вісімнадцяти років, володіють повною дієздатністю і не мають судимості. Здійснювати діяльність медіатора на професійній основі можуть особи, які досягли віку двадцяти п'яти років, мають вищу професійну освіту і пройшли курс навчання за програмою підготовки медіаторів, затвердженій в порядку, встановленому Урядом Російської Федерації [42].

У Білорусії медіатором може бути особа, яка має вищу юридичну або іншу вищу освіту, що пройшла підготовку у сфері медіації в порядку, що встановлюється Міністерством юстиції Республіки Білорусь, або має досвід роботи як примиритель відповідно до процесуального законодавства, яка отримала свідоцтво медіатора, що видається Міністерством юстиції Республіки Білорусь на підставі рішення Кваліфікаційної комісії з питань медіації [38].

У Казахстані, згідно зі ст. 9 Закону «Про медіацію» від 28 січня 2011 р. № 401-IV, медіатором може бути незалежна, неупереджена, яка не

зацікавлена в результаті справи фізична особа, вибрана за взаємною згодою сторін медіації, включена до реєстру медіаторів і яка дала згоду на виконання функції медіатора. Діяльність медіатора може здійснюватись як на професійній основі (професійний медіатор), так і на непрофесійній. Здійснювати діяльність медіатора на непрофесійній основі можуть особи, які досягли сорокарічного віку та перебувають у реєстрі непрофесійних медіаторів. Здійснювати діяльність медіатора на професійній основі можуть особи, які мають вищу освіту, досягли двадцятип'ятирічного віку, мають документ (сертифікат), що підтверджує проходження навчання за програмою підготовки медіаторів, що затверджується в порядку, визначеному Урядом Республіки Казахстан, і є в реєстрі професійних медіаторів [39].

У Молдові, згідно з вимогами першого Закону «Про медіацію», який діяв до 21 серпня 2015 р., визначалося, що медіатором може бути особа, яка відповідає в сукупності таким вимогам: володіння повною дієздатністю та відсутня судимість. Професійна діяльність медіатора може здійснюватися лише після проходження відповідних курсів й атестації. Підготовка медіаторів забезпечується вищими навчальними закладами та Національним інститутом юстиції. Статус медіатора підтверджується атестатом, що дає право на здійснення професійної діяльності медіатора, виданим на підставі наказу міністра юстиції. Зразок атестата затверджує міністр юстиції [40].

В Україні у проектах Закону «Про медіацію» також містилися вимоги до медіаторів. Зокрема, у проектах від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 та від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 під редакцією С.В. Ківалова зазначалося, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» у навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною. Професійна підготовка медіаторів має включати в себе теоретичне та практичне навчання загальним обсягом не менше сорока годин. Наявність професійної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим

документом, виданим на ім'я медіатора, який має містити інформацію про обсяг (кількість годин) теоретичного та практичного навчання [108; 110].

У іншому ж проекті Закону України «Про медіацію» від 26 червня 2013 р. № 2425а під редакцією Я.П. Федорчука медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти одного року та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. Наявність спеціальної підготовки в медіатора засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора навчальним закладом або організацією, що здійснила таку підготовку в Україні або за її межами. Медіатор, який здійснює медіаторську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. Особи, молодші двадцяти одного року, можуть проводити медіацію для однолітків на безоплатній основі. Наявність спеціальної підготовки для них не є обов'язковою [111].

У проекті Закону України «Про медіацію» від 27 березня 2015 р. № 2480 під редакцією А.І. Шкрум та інших медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, у тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам [109].

Отже, на нашу думку, враховуючи досвід інших держав та пропозиції наших законотворців, спробуємо надати власні аргументовані пропозиції щодо вимог до медіатора. Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років, пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. Наявність спеціальної підготовки в медіатора засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом. Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне навчання. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.

У нашому дослідженні ми зазначали про те, що здебільшого медіатори залучаються до медіаційної роботи маючи певні професійні навички за

основною професією, тому, на нашу думку, можна запропонувати ввести на законодавчому рівні певний реєстр медіаторів у кожній сфері (галузі). Цей реєстр повинен містити дані про медіаторів, які мають конкретну освіту і спеціалізуються в певній сфері. Користь від такого реєстру була б очевидною, оскільки кожна медіативна практика (випадок) вимагає точних, специфічних, знань, що застосовуються саме до конкретного випадку.

У результаті аналізу основних аспектів процедури медіації і ролі медіатора постає питання про формалізовану дефініцію поняття «медіація», що є одним із наших завдань.

На думку Христофа Бесемера, медіація – це метод вирішення конфліктів з посередництвом неупереджених третіх осіб, яких визнають усі сторони [13, с. 14]. А.А. Арутюнян визначає медіацію у кримінальному судочинстві (для вирішення кримінально-правових конфліктів) як процедуру, у межах якої незалежна та неупереджена третя особа – посередник (медіатор) – бере участь у вирішенні кримінально-правового конфлікту між особою, яка вчинила протиправне діяння, й особою, якій протиправним діянням заподіяно шкоду, з метою примирення сторін і вироблення взаємоприйняттого рішення з питань відшкодування шкоди, заподіяної протиправним діянням, а також з інших питань, які можуть виникнути при вирішенні кримінально-правового конфлікту, на основі добровільного волевиявлення сторін, і яка може спричинити юридичні наслідки для сторін кримінально-правового конфлікту в межах провадження у кримінальній справі [5, с. 9]. С.І. Калашникова розуміє медіацію як самостійний спосіб урегулювання правових спорів, що являє собою особливим чином організовану процедуру переговорів з участю нейтрального посередника (медіатора), який допомагає сторонам в обговоренні умов урегулювання правового спору і прийняття взаємовигідного рішення [57, с. 7].

У деяких публікаціях дублюється визначення, наведене в пункті «а» ст. 3 Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах» від 21 травня 2008 р.,

тому процитуємо його: ««медіація» означає структурований процес, незалежно від того, називається він так чи згадується така назва, в якому дві або більше сторони спору прагнуть самостійно на добровільній основі досягти угоди щодо врегулювання їхнього спору за допомогою медіатора. Такий процес може бути ініційований сторонами або запропонований судом або передбачений правом держави-члена. Він включає в себе медіацію, що проводиться суддею, який не є відповідальним за проведення будь-яких судових розглядів щодо спору, про який ідеться. Це виключає спроби суду або судді, який розглядає справи, урегулювати суперечку під час судового розгляду, що стосується спору, про який ідеться» [176].

У цій статті надано визначення медіатора, яким може виступати будь-яка третя особа, якій пропонується провести процедуру медіації ефективно, неупереджено і компетентно незалежно від професії цієї особи, а також того, яким саме чином ця третя особа була призначена або запрошена провести процедуру медіації [176]. Ми знаходимо таке визначення не надто вдалим, оскільки в даній дефініції суть зводиться до того, що поняття «медіація» – це процес (що є очевидним), у якому дві сторони за посередництвом третьої вирішують свої спори. На нашу думку, з цього визначення важко вичерпно виокремити усі відмінності медіації від власне судового процесу.

В Україні сьогодні, на жаль, відсутнє законодавчо закріплена дефініція поняття «медіація». Починаючи з 2003 року, різні зацікавлені групи працювали над текстами понад п'яти проектів Закону України «Про медіацію», два з яких зареєстровано у Верховній Раді в 2013 р. і два – у 2015 р. До роботи в авторських колективах залучалися окрім юристів і медіатори, які мають достатній досвід упровадження медіації як в Україні, так і в інших державах. Водночас остаточні редакції законів не відображали дійсні інтереси медіаторської спільноти і європейський досвід правового регулювання медіації, що становило загрозу для розвитку медіації, створення ринку послуг, репутаційні ризики, обмеження можливостей щодо саморегулювання власної діяльності медіаторською спільнотою.

У проекті Закону України «Про медіацію» від 26 червня 2013 р. № 2425а, автором якого є Я.П. Федорчук, медіація визначається як процедура альтернативного, добровільного врегулювання спорів, вирішення конфліктів шляхом ведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів (посередників) з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про врегулювання конфлікту (спору) або усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди [111].

Дещо інше визначення медіації міститься в проекті Закону України «Про медіацію» від 3 липня 2013 р. № 2425а-1, автором якого є С.В. Ківалов, а саме: медіація – переговори між сторонами конфлікту за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди [108].

У більш новій редакції проекту Закону України «Про медіацію» від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 за редакцією С.В. Ківалова медіація визначається дещо по-іншому, а саме як позасудова процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) [110].

У проекті Закону України «Про медіацію» від 27 березня 2015 р. № 2480 медіація визначається як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [109].

Аналізуючи ці визначення, доходимо висновку, що кожне з них не є досконалим і не охоплює всі ті позиції і положення, які можемо застосувати до поняття медіація. Медіація – це, насамперед, вид альтернативного (позасудового) врегулювання спорів. Переговори є лише складовою цієї процедури, тому, на нашу думку, визначення медіації в проекті Закону «Про медіацію» від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 та від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 не відповідає дійсності. Що стосується дефініції медіації в проекті

Закону України «Про медіацію» від 26 червня 2013 р. № 2425а, то насправді воно не містить жодних новел. Аналогічні визначення, можливо з деякими відмінностями, містяться в багатьох законах про медіацію, прийнятих в інших країнах. У новому проекті Закону «Про медіацію» від 27 березня 2015 р. № 2480, що перебуває на розгляді Верховної Ради України, під редакцією А.І. Шкрум та ін. визначення медіації є найбільш вдалим і близьким до того, яке пропонуємо в нашому дослідженні [109].

Отже, на основі отриманих і наведених у дослідженні положень, вважаємо, що медіація – це альтернативна судовому розгляду форма досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, а також комплекс механізмів і технологій, процесів, які забезпечують її реалізацію, що добровільно обирається конфліктуючими сторонами відповідно до взаємного прагнення до досягнення угоди, або призначається уповноваженим органом і передбачає в рамках структурованої процедури, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраного за взаємною згодою конфліктуючих сторін або визначеного для них компетентним органом, який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору та спонукає конфліктуючі сторони до стабільного й конструктивного діалогу, а отже, до компромісного, стійкого і взаємно прийняттого рішення для обох сторін.

Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню медіації, медіатора та процедури медіації, свідчить про те, що попередні дослідники вивчали лише окремі аспекти медіації, статусу медіатора та стадій процедури медіації в деяких галузевих юридичних науках, переважно зарубіжних країн. Вітчизняного теоретико-правового дослідження, у якому б з'ясовувалася сутність імплементації процедури медіації в українське законодавство, не було підготовлено.

1.2. Методологія теоретико-правового та компаративного дослідження процедури медіації

Медіація являє собою складне багатоаспектне явище, яке вимагає самостійного дослідження за різними науковими напрямками і за допомогою різноманітних методів. Незважаючи на те, що світовій практиці давно відомий цей інститут, в Україні медіація залишається однією з найменш досліджених сфер діяльності. На теренах нашої країни медіація стала предметом наукових дискусій і практичної діяльності лише на початку 2000-х років. На сьогодні кількість публікацій, присвячених інституту альтернативного вирішення спорів, невпинно збільшується. Водночас медіацію вкрай рідко вивчають у контексті теоретико-правових та історико-правових юридичних наук.

Саме тому науково-теоретичною базою нашого дослідження стали загальнотеоретичні праці вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі теорії держави і права та в інших сферах наукових знань: С.С. Алексєєва, А.Б. Васильєва, А.Б. Венгерова, К.Ю. Догадайло, І.А. Ісаєва, Д.А. Керімова, А.Д. Керімова, Б.О. Кістяківського, М.М. Коркунова, В.М. Кудрявцева, І.М. Куксіна, М.М. Кузнецова, О.А. Лукашевої, Г.В. Мальцева, О.В. Мартишина, М.М. Марченко, М.І. Матузова, В.С. Нерсисянца, В.М. Сирих, Ю.О. Тихомирова, Т.М. Шамба та ін.

Окремі аспекти медіації були предметом дослідження таких науковців, як Х.Д. Алікперова, О.В. Аллахвердова, А.А. Арутюнян, С.В. Бобровник, Л.В. Головка, А.О. Горової, В.В. Землянської, М.О. Карпенка, О.В. Карягіної, Т.С. Кисельової, Ю.В. Кувалдіної, С.А. Курочкіна, В.В. Лісичина, В.Т. Маляренка, Д.В. Маткіної, Ю.І. Микитина, О.В. Попаденко, Ю.Д. Притики, В.І. Цимбалюка, С.І. Шаповалової, Н.С. Шатіхіної, В.Ф. Яковлєва та ін.

Крім того, протягом останніх років підготовлено і захищено низку дисертаційних досліджень, які розкривають особливості медіації в різних

галузях права та законодавства, зокрема в кримінально-процесуальному, кримінальному й трудовому. Недостатньо дослідженими залишаються проблеми медіації в галузі адміністративного, сімейного, податкового й деяких інших галузях права та законодавства і передусім загальнотеоретичних аспектів імплементації процедури медіації в українське законодавство.

Так, у дисертації Ж.В. Мандриченко «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим» розглянуто питання щодо звільнення осіб від кримінальної відповідальності в системі заходів кримінально-правового впливу. Досліджено генезу та соціальну обумовленість інституту примирення винного з потерпілим. Проаналізовано кримінально-правову природу, сутність, підстави й умови звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням. Наведено рекомендації щодо вдосконалення механізму кримінально-правового регулювання, а також підвищення ефективності кримінально-правового впливу на злочинність [83].

О.В. Перепадя в дисертаційному дослідженні за темою «Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН)» дослідила нормативні, теоретичні та практичні передумови введення і розвитку інституту примирення у кримінальному праві України з урахуванням досвіду Федеративної Республіки Німеччини та Російської Федерації. Проаналізувала суть і визначив місце цього інституту в системі кримінального права. Сформулювала визначення поняття «примирення між особою, яка вчинила злочин, і потерпілим». Запропонувала ознаки, умови юридичної дійсності та кримінально-правові наслідки примирення. У порівняльному аспекті вивчила сучасну судову практику Німеччини та Росії із зазначеної проблеми. Навела конкретні пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного кримінального законодавства України, а також рекомендації стосовно

практичного застосування норми про примирення між особою, яка вчинила злочин, і потерпілим [97].

У дисертаційному дослідженні С.В. Бобровник на тему «Компроміс і конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження» визначено природу і специфіку компромісу й конфлікту. Особливу увагу приділено аналізу розвитку вчень про компроміс і конфлікт у праві, типології правового пізнання цих категорій та специфіці особливостей правової інтерпретації компромісу і конфлікту з позицій антрополого-комунікативного підходу. Обґрунтовано поняття правового конфлікту та правового компромісу, надано їх структурно-функціональну характеристику. Визначено взаємозв'язок та роль цих явищ у правовому впливі [15].

М.Я. Сокол у дисертаційному дослідженні «Порядок вирішення колективних трудових спорів і конфліктів в Україні» дослідила проблеми правового регулювання порядку вирішення колективних трудових спорів і конфліктів, проаналізувала процедуру вирішення колективних трудових спорів за допомогою органів примирення, обґрунтувала низку пропозицій з удосконалення порядку їх розгляду [126].

У дисертаційному дослідженні С.І. Запари «Удосконалення процедури вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) примирними органами в Україні» визначено характерні ознаки рішення примирних органів. Досліджено юридичну відповідальність за порушення вимог законодавства у процесі вирішення колективних трудових спорів органами примирення. Конкретизовано види юридичної відповідальності в разі порушення законодавчо встановленої процедури вирішення колективного трудового спору. Висвітлено тенденції розвитку альтернативного судового розгляду трудових спорів, обґрунтовано доцільність введення спеціалізованих трудових судів в Україні. Запропоновано формування таких судів на альтернативній основі, у складі одного професійного та двох громадських (із списку трудових арбітрів). Визначено процедуру, форми та методи

вирішення колективних трудових спорів органами примирення, розроблено пропозиції щодо стабілізації цих відносин [48].

Отже, можна констатувати, що у вищенаведених дисертаційних дослідженнях вітчизняних науковців питання щодо примирення розглядалися лише в межах окремих аспектів. Єдиного, загальнотеоретичного комплексного дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство немає, як зазначено в підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження.

Підручник під авторством Б.А. Лека та Г.В. Чуйко [87] є одним з перших, у якому більш широко досліджено проблему медіації. Він не має точних аналогів як у Російській Федерації, так і в інших зарубіжних країнах, у яких функціонує інститут медіації та здійснюється підготовка спеціалістів у цій галузі. Пропонований підручник розкриває загальні поняття про конфлікт, аналізує історію впровадження медіації, деталізує її принципи, визначає роль медіатора у веденні переговорного процесу. Він призначений для усіх, хто в майбутній професійній діяльності чи повсякденному житті, зіткнувшись із необхідністю вирішення суперечок і конфліктів, розв'язуватиме їх, використовуючи оптимальний спосіб ведення переговорів чи посередництво, у чому їм допоможуть знання про медіацію.

Вищезазначений аналіз теоретико-правової природи медіації зумовлює необхідність звернення уваги на методологію власного дисертаційного дослідження. Насамперед, ми дійшли висновку, що її особливістю є те, що вона поширюється не лише на правову сферу, а й на інші види діяльності. Дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство повинно мати комплексний характер і ґрунтуватися на системному вивченні медіації, з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів. Отже, на нашу думку, у дослідженні процедури медіації необхідно застосовувати методологічні підходи.

1. Філософський. Філософія обґрунтовує базові положення медіації, спрямована на вивчення правової природи даного інституту та вказує на її ціннісні, соціальні й антропологічні підстави. Із філософських позицій медіація це нова ідея, ціннісна установка, спрямована на побудову культури взаємовідносин людей у діалозі, через спілкування шляхом ведення переговорів. За допомогою такого підходу в людей і суспільства загалом формується позитивне мислення до вирішення конфліктів. Таким чином, медіація за своєю філософською сутністю покликана позитивно впливати на формування правової культури, а також позитивного типу правосвідомості й поведінки.

2. Психологічний. У контексті психології медіація – це комунікація, тобто взаємодія двох суб'єктів, обтяжена негативними емоціями та спрямована на розв'язання такого конфлікту шляхом пошуку компромісного рішення, яке буде влаштовувати обидві сторони. Першочерговим завданням при психологічному підході є вироблення між сторонами конструктивного підходу до переговорів, спрямування сторін на спільний пошук вирішення проблеми. Ключову роль під час здійснення переговорів відіграє саме медіатор. Медіатор, крім того, що має володіти професійними знаннями і навичками, має бути і відмінним психологом.

3. Політичний. Медіацію можна розглядати як особливе посередництво в попередженні і розв'язанні конфліктів, насамперед політичних, оскільки вирішення конфліктів мирним шляхом є основоположним принципом міжнародного публічного права. Урегулювання міждержавних і внутрішньодержавних конфліктів шляхом налагодження та інтенсифікації переговорів між ворогуючими сторонами за допомогою медіатора є одним із варіантів досягнення миру і подолання катастрофічних наслідків таких конфліктів.

4. Соціальний. Сьогодні право прийняття рішень у соціальних конфліктах найчастіше передано найрізноманітнішим інстанціям та особам – суду, правоохоронним органам, адміністративним установам. На відміну від

цієї тенденції, медіація дозволяє суб'єктам, між якими виник спір, самим шукати і приймати рішення з вирішення проблеми, причому обидві сторони мають бути задоволені.

За соціальним підходом медіація розглядається як суспільний інститут і соціальний регулятор. Вона покликана мінімізувати конфлікти і навчити членів суспільства мирному проведенню переговорів. Потенційно медіація як спосіб урегулювання конфліктів і стабілізатор суспільних відносин здатна здійснити:

- значний вплив на весь соціальний і правовий простір держави;
- відновити соціальну стабільність;
- стати інструментом, за допомогою якого буде організовано ефективний правопорядок.

Крім того, медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів сприяє підвищенню культури примирення у громадян в умовах правового конфлікту, тому її розглядають як новий рівень культури спілкування у громадянському суспільстві.

5. Правовий. У межах правового підходу медіацію досліджують як альтернативний судовому розгляду спосіб вирішення конфліктів. Сфера застосування медіації не обмежується певним видом конфліктів, її проведення, по суті, можливе в будь-яких спорах. Як спосіб альтернативного врегулювання спорів медіацію можна застосовувати в різних галузях права. Найчастіше сферою дії нормативних актів, що передбачають запровадження медіації, є цивільне, сімейне, фінансове, екологічне, трудове право.

У зв'язку з цим, галузеві юридичні науки розглядають медіацію як правовий інститут, що існує в межах чинного законодавства, наприклад, інститут примирення сторін у цивільному процесуальному праві. Абстрагуючись від конкретних процедур і принципів діяльності, вироблених практикою, загальнотеоретичні юридичні науки найчастіше вивчають медіацію як один із правових феноменів.

Таким чином, медіація дійсно має досліджуватись і вивчатись комплексно, ураховуючи філософські, психологічні, політичні, соціальні, правові та інші методологічні підходи.

Наукове дослідження інституту медіації як комплексного та багатоаспектного явища неможливе без застосування сучасних методів наукового пізнання. Саме за допомогою цих методів ми у своєму дослідженні зможемо здійснити теоретико-правовий аналіз імплементації процедури медіації в українське законодавство. Термін «метод» походить від грецького «*methodos*» й означає спосіб пізнання. Це сукупність правил, прийомів та способів наукового пізнання, які забезпечують отримання об'єктивних і достовірних знань [140, с. 1].

У сучасну епоху до методу пред'являються значні вимоги: він має бути справді науковим, істинним, впливати із досягнень практики, відображати об'єктивні закони буття, враховувати особливості предмета вивчення, адекватно відображатися у свідомості суб'єкта.

У теорії права поняття «метод» часто розглядають у двох аспектах: у широкому – як науково обґрунтовану та філософсько-виправдану систему засобів пізнавальної діяльності, що відповідає природі права та пов'язана із правознавством [2, с. 45–46], та вузькому – як систему заснованих на світоглядно-філософських принципах пізнання відповідного предмета наукових досліджень правил, прийомів і способів, які дають змогу виявити особливості системи права та змодельовати перспективи її розвитку [139, с. 134]. Методи виступають інструментом правового пізнання тільки в своїй сукупності, ігнорування будь-якої зі складових призводить до неточного результату. Система принципів, методів, прийомів та способів дослідження правових явищ становить його методологію [98, с. 184].

Саме тому методологія нашого дослідження ґрунтується на певних принципах, серед яких можна виділити такі: історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності. Розглянемо їх детальніше, адаптувавши до предмета нашого дисертаційного дослідження:

1) принцип історизму передбачає необхідність дослідження питання виникнення медіації в певних часових межах і на певній території та аналіз її розвитку й поширення в межах сучасного світу. Саме за його допомогою досліджувалися і прослідковувалися ті зміни, які супроводжували медіацію протягом усього періоду існування даного явища;

2) принцип системності дав змогу дослідити медіацію у взаємозв'язку з іншими інститутами, наприклад з інститутом примирення в кримінальному процесі, та прослідкувати взаємозв'язок медіації із судовими органами. Системність – це ознака цілісності будь-якого соціального явища;

3) принцип діалектичності дає змогу пізнати не лише зміст, а й сукупність елементів системи, що досліджується, її зв'язок із середовищем правового буття; відмежувати її від споріднених правових явищ. Тому в нашому дослідженні він допоміг відмежувати медіацію від інших альтернативних способів вирішення конфліктів та й від судового розгляду загалом;

4) принцип об'єктивізму полягає у відображенні максимально правдивої інформації про явище, що досліджується. Цей принцип вимагає свідомої відмови від будь-яких спроб «підкорегувати» отримані результати в бажану сторону. Будь-які правопізнавальні конструкції, що застосовано в процесі дослідження, мають бути узгоджені з об'єктивною реальністю [139, с. 129]. Тому в нашому дослідженні цей принцип означав достовірне відтворення отриманих результатів;

5) принцип конкретності передбачає детальне вивчення суспільства, держави, правової системи, системи права та законодавства, у середовищі яких функціонує інститут медіації, виокремлення головних, суттєвих властивостей, зв'язків і тенденцій його розвитку;

6) завдяки принципу універсальності сформовано певний понятійний апарат, а на основі отриманих знань – юридичні категорії та моделі, які може бути використано при пізнанні інших видів юридичної діяльності та дослідженні правової реальності загалом [139, с. 130].

В аспекті зазначеного важливою є думка П.М. Рабіновича, який відзначає певні тенденції розвитку методології, до яких відносить процеси:

фундаменталізації – широкого застосування методологічних напрацювань філософії права;

антропологізації – визнання людини центральним об'єктом загальнотеоретичного праводержавознавства;

глобалізації – актуалізації вивчення не лише національних правових систем, а і їх «сімей», а також міжнародно-правових систем;

деформалізації об'єкта і предмета правознавчих досліджень [114, с. 21].

У зв'язку з цим, широкого застосування набувають такі методи, як історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний. Отже, можна стверджувати, що основу методологічної бази при дослідженні процедури медіації становлять такі методи:

1) історичний, який полягає у відстеженні еволюції явищ, що досліджуються, динаміки їхнього становлення та подальшого розвитку, насамперед, генези процедури медіації. Історичний метод дав змогу пізнати закономірності становлення, медіації як соціального явища, що має дуже давні коріння, генезу та розвиток законодавства про примирення, його окремих інститутів, принципів, норм, повноцінно дослідити етимологію та впровадження такого поняття, як медіація, проаналізувати його розвиток у законодавстві та в практичній діяльності;

2) системно-структурний, що розглядає явище, яке досліджується як певна система, що входить до системи вищого порядку, унаслідок цього предметна область теорій набуває вигляду ієрархії систем. Широкі можливості цього методу у вивченні медіації зумовлені тим, що вона як елемент правової системи суспільства впливає на динаміку та функціонування останньої;

3) діяльнісний, що передбачає дослідження різновимірних правових явищ через призму їхньої дієвості, функціонування [139, с. 141]. Оскільки

медіацію впроваджено в практичну діяльність, даний метод дав змогу дослідити її переваги й недоліки на практиці, проблеми та шляхи удосконалення;

4) моделювання. У процесі побудови моделі виділяються головні, найбільш суттєві властивості. Модель являє собою складні слабо структуровані системи в операціоналізованому вигляді як об'єкт емпіричних спостережень і досліджень. Упорядковуючи хаотичну масу різновимірних елементів явища, що досліджується, модель допомагає відкинути другорядні чинники і зосередитися на сутнісних властивостях системи, яка вивчається, сприяючи таким чином цілісному осмисленню об'єкта [132, с. 52]. Моделювання під час дослідження медіації дало змогу подолати брак емпіричної інформації, адже системність взаємозв'язків між елементами моделі допомагає «реконструювати» відсутні ланки;

5) метод системного аналізу, що дав змогу аналізувати і синтезувати дані, отримані в результаті різних досліджень, зумовив можливість отримання цілісного уявлення про предмет вивчення, виявлення різноманіття зв'язків його компонентів і зведення їх в єдину теоретичну картину.

За допомогою цього методу увага акцентувалася не тільки на виявленні особливостей і визначенні поняття медіації, але і на її зв'язку з іншими явищами, інститутами та процесами. Метод системного аналізу відіграв ключову роль у формуванні цілісної системи надання послуг з медіації з урахуванням нерозривних зв'язків між її елементами та взаємодії з іншими складовими системи вищого порядку, якою є українське право;

6) порівняльно-правовий метод, що застосовано для аналізу інституту медіації в різних державах як у статичному зрізі, так і в динаміці їх розвитку, а також для пізнання спільних і відмінних рис у процесі функціонування цього інституту в різних країнах. За допомогою порівняльно-правового методу проаналізовано положення різних галузей права національного законодавства. Порівняльно-правовий метод використано і при вирішенні питання щодо впровадження у правове регулювання інституту медіації в

Україні та міжнародних стандартів. Досвід функціонування цього інституту в іноземних державах, у тому числі негативний, дав змогу мінімізувати прорахунки в українському законотворенні та правозастосовній практиці.

Вивчення іноземного законодавства та правозастосовної практики за допомогою порівняльно-правового методу також пов'язане з деяким абстрагуванням, оскільки ми залишили поза увагою національне вирішення певних питань, виходячи на ширший, міжнародний рівень;

7) статистичний, що дав змогу шляхом накопичення і вивчення емпіричних даних про медіативну практику, яка склалася, визначити засади, якими керуються медіатори у своїй діяльності, усвідомити ефективність дії окремих нормативних регуляторів тощо. Цей метод був незамінним при дослідженні громадської думки, яка може бути одним з найважливіших критеріїв ефективності інституту медіації, оскільки дає змогу встановити, наскільки така діяльність задовольняє потреби окремих громадян та суспільства загалом.

Емпіричні дані, здобуті за допомогою статистичного методу, підлягали подальшому узагальненню та абстрагуванню з метою відокремлення несуттєвого і зосередження нашої уваги на основних закономірностях розвитку інституту медіації;

8) формально-юридичний, що використано для описання, узагальнення, класифікації та систематизації отриманих знань. Формально-юридичний метод сприяв вивченню інституту медіації поза її зв'язками з іншими соціальними явищами.

Отже, перераховані вище методи відіграли ключову роль при розкритті й дослідженні імплементації процедури медіації в українське законодавство, коли серед наявної різноманітної, інколи суперечливої, інформації про предмет дослідження ми мали виокремити необхідний і достатній набір ознак, інших правових явищ, які характеризують медіацію і дають змогу відмежувати її від споріднених категорій, максимально розкрити її сутність, зміст, моделі, правове забезпечення, сам процес імплементації в

законодавство України тощо. Ґрунтуючись на вищезазначеному, можна з стверджувати, що медіацію, зважаючи на її міждисциплінарну природу, необхідно досліджувати і вивчати комплексно, враховуючи філософські, психологічні, політичні, соціальні, правові та інші методологічні підходи, зазначені принципи та методи.

1.3. Генеза процедури медіації: історико-компаративне дослідження

Досліджуючи генезу процедури медіації насамперед зазначимо, що наявність різних видів конфліктів – незаперечний факт існування суспільного життя. Негативне ставлення до них і категоричне несприйняття та засудження – абсолютно не вирішує цієї проблеми. Як би сучасне суспільство не прагнуло завчасно виявити, попередити та уникнути різних суперечок, на практиці ці заходи не є дієвими та ефективними.

Як зазначає В.В. Мадіссон, конфлікт – це суспільні відносини між двома, або більшою кількістю сторін, цілі яких реально або уявно несумісні. При цьому прихильники таких відносин заявляють про їх природність та об'єктивність [80, с. 39]. Американський соціолог Льюїс Козер вказує й на те, що взагалі не існує соціальних груп без конфліктних відносин і конфлікт виконує важливу функцію в складних плюралістичних суспільствах [128, с. 195]. Цікавою є думка Ральфа Дарендорфа про те, що відсутність соціального конфлікту є ненормальним станом суспільства [68, с. 29].

Також вагомим аргументом, який свідчить про те, що конфлікти існували протягом усього часу розвитку людства, є думка американського дослідника Кеннета Боулдінга, а саме: він стверджує, що сама природа людини штовхає її до постійної ворожнечі та боротьби із собі подібними, тому конфлікт постійно є в суспільному житті, однак все це не виключає можливості обмеження та попередження конфліктів [128, с. 195].

Отже, згідно з представленими уявленнями про обов'язковість існування конфліктів, конфлікт – це мотиваційна основа суспільного життя, норма, а не патологія суспільного розвитку. Мета і завдання кожної держави – винайдення найефективніших, найоптимальніших способів їх розв'язання.

Українське суспільство не лише в минулому, а й сьогодні також сповнене різномасштабними конфліктами на різних рівнях, у різних сферах, що викликає необхідність пошуку ефективних шляхів їх розв'язання та попередження. Не є виключенням і сфера юриспруденції, у якій за останні роки значна увага приділяється вирішенню правових конфліктів за допомогою нових, альтернативних способів, а саме позасудовою практикою вирішення цих спірних ситуацій. Парадоксально, але юристи опинились у складній ситуації, коли знання законів і норм права не є запорукою успішної професійної діяльності. Наявність правових колізій у законодавстві, надмірна заполітизованість багатьох проблем суспільного життя, вияв корупційних явищ стримують прогресивний розвиток нашого суспільства. Пошук компромісу у вирішенні саме правових конфліктів стає ключовим елементом сучасної юридичної практики і зумовлює впровадження та використання такого явища, як медіація. Медіація – це шлях до врегулювання конфліктів різних видів і масштабу, вона навчає людей бачити не тільки свої проблеми, а й зважати на позицію іншої сторони, шукати можливість вирішення спірних питань та прийняття рішення, що задовольнятиме всі сторони.

Таким чином, можна стверджувати, що при вивченні чи дослідженні будь-якого явища чи процесу, насамперед, варто звернутися до його коріння. Медіація – процес, з одного боку, новий, якщо йдеться про його появу в правовій сфері, а з іншого – старий, якщо мати на увазі його позачасову універсальність. Тому потрібно відрізнити сучасну медіацію від традиційних форм розв'язання суперечок й інших форм урегулювання спорів – таких як мирові судді, арбітраж або примирювальні камери [86, с. 167].

Аналізуючи доктринальні джерела в контексті генези процедури медіації, можна констатувати, що процедура примирення згадується ще в

стародавньому Китаї та Японії. Зокрема, у монографії Сунь Дзи «Мистецтво війни» йдеться про те, що найбільша досконалість у командуванні військами – це не витягати шаблю, а досягати мети без боротьби [87, с. 155].

Історично склалося три основних підходи до вирішення спорів та конфліктів: з позиції сили, з позиції права і з позиції інтересів. Розв'язання конфліктів з позиції сили полягає в тому, що одна чи декілька сторін пригнічуються за рахунок переваг іншої сторони в силі. Це може бути фізична сила, чисельні переваги та ін. Другий підхід – з позиції права, передбачає застосування закону в суді, нормативних приписів, інструкцій, нормативів, правил. Третій підхід – з позиції інтересів, передбачає, що сторони намагаються з'ясувати і визначити, що спричинило конфлікт і за можливості забезпечити ті інтереси, які було порушено [75, с. 40]. Отже, можна стверджувати, що історія вирішення конфліктів – це історія зміни трьох основних його форм: насильницької (антиправової), судової (за допомогою примусового відновлення порушеного права в судовому порядку) і примирної.

У стародавній період переважала насильницька форма. На додержавному і доправовому етапі розвитку людського суспільства конфлікти, як правило, розв'язувалися на користь сильнішого. Водночас ситуація, коли будь-який спір у племені призводив до насильства, каліцтв, убивств і розбрату, стала неприйнятною, оскільки підривала життєздатність і загрожувала самому існуванню племені. Тому вожді і старійшини виконували ролі примирителів, розв'язуючи суперечки між членами племені своєю владою, яка заснована на авторитеті й особистих якостях. На цьому етапі посередниками та арбітрами були одні й ті самі особи. Вождь, старійшина племені, виступав одночасно і посередником, і арбітром [27, с. 165]. У такому випадку, на відміну від сучасного інституту посередництва, нейтральна третя особа могла нав'язати сторонам своє рішення. Можна припустити, що внаслідок застосування примусу суперечки часто вдавалося закінчити миром, але не обов'язково на умовах цілковитого задоволення інтересів сторін.

В Античній Греції конфлікти між містами-державами врегульовувалися за участю третіх сторін. Саме там прослідковується наявність такого важливого суспільно-правового інституту, як проксенія, що походить від слова «гостинність». Під ним розумілося звернення до посередника з метою встановлення і підтримки зв'язків, ведення переговорів і взаємодії між окремими громадянами, сім'ями, родами, племенами і навіть містами-державами. Такий посередник іменувався *proxenetas*. Це була здатна до конструктивного спілкування та наділена здоровим глуздом людина, яка вважалася довіреною особою для встановлення або підтримання дружніх стосунків у сім'ї, роді й державі, яка користувалася гостинністю, привілеями, пошаною і повагою. Такий посередник, за звичаєм, ніс обов'язки як перед довірителем, так і перед приймаючою стороною. Він мав піклуватися про інтереси обох сторін і всіляко сприяти їх здійсненню. Досягти цього *proxenetas* міг тільки за допомогою сприяння в узгодженні інтересів і досягнення угод між сторонами [28, с. 167].

У Київській Русі за допомогою посередників робили спроби закінчити миром князівські міжусобиці. Часто посередником ставало і духівництво, адже роль церкви завжди була не переоцінена. Аналізуючи таке джерело права, як «Руська Правда», доходимо висновку, що процедура «примирення» використовувалася при вирішенні кримінальних справ і була спрямована на спрощену процедуру вирішення конфлікту між злочинцем та потерпілим. Зокрема, основними видами покарання за злочини за «Руською Правдою» були грошові покарання, які сплачувалися на користь держави, але передбачалася також плата родичам убитого в знак примирення. Причому за пом'якшуючих обставин злочинцеві в цих виплатах допомагала громада [133, с. 59–60].

На межі середньовіччя і нової історії один із найдовших в історії людства конфліктів було закінчено медіацією. Йдеться про Тридцятирічну війну, в яку було залучено практично всі європейські держави. У 1648 р.

відбулося примирення, і були підписані мирні договори. У медіації брали участь представники багатьох країн і привілейованих станів.

Інститут медіації був присутнім і у XIV–XVIII ст., коли на українських землях діяли копні суди. Копний суд був громадським юрисдикційним органом, що здійснював судочинство в цивільних і кримінальних справах, сприяв розслідуванню злочинів та примиренню винного з потерпілим. М.М. Бедрій, досліджуючи головні ознаки цих судів, зазначав, що однією з них є примирний характер. Ця ознака була дуже прогресивною і її суть полягала в тому, що існували певні вимоги до процедури примирення. Копний суд мав головним завданням досягнення миру та злагоди, відновлення порядку, недопущення кровної помсти, саме тому, власне, йому був притаманний примирний характер [8, с. 34].

Процедура примирення існувала і до революції 1917 р. в системі комерційних судів. Медіаторами, як правило, виступали купці. За радянських часів також існували альтернативні способи вирішення конфліктів і стосувалися вони різних галузей права, зокрема сімейного, трудового, цивільного та кримінального права.

У нашому дослідженні ми зазначали про те, що потрібно відрізнити сучасну медіацію від традиційних форм розв'язання суперечок, тому зауважимо, що усі наведені вище історичні приклади використання медіації є саме традиційними формами розв'язання конфліктів, які найчастіше ґрунтувалися на традиціях і звичаях.

Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині XX ст. у Сполучених Штатах Америки. На той час гостро виникла потреба в урегулюванні конфліктів між роботодавцями та працівниками. У 1947 р. було створено спеціальний федеральний орган – Федеральну службу США з медіації та примирних процедур (Federal Mediation Conciliation Service FMCS), що діє і сьогодні. Саме тут було вперше офіційно ужито термін «медіація» [87, с. 157].

Процедура примирення в США набула популярності, свідченням чого є те, що функціонують як державні, так і приватні посередницькі структури, видаються спеціальні друковані видання, є достатня кількість навчальних програм. У 2001 р. прийнято Уніфікований закон США про медіацію (Uniform Mediation Act), що об'єднав більше 2005 існуючих до цього в США законів, які регулювали посередницьку діяльність. У пункті 1 ст. 2 цього Закону надано сучасне визначення поняття «медіація» як процес, у якому посередник скеровує комунікацію та сприяє веденню переговорів між конфліктуючими сторонами з метою сприяння досягненню домовленості між ними щодо предмета спору [212].

Водночас необхідно визнати, що медіація поступово закріпилась не лише в країнах з англосаксонською правовою системою (США, Австралія, Англія, Нова Зеландія, Канада), а й у країнах з континентально-європейською правовою системою, таких як Франція, Бельгія, Нідерланди, Австрія, Швейцарія. Протягом останніх років значно активізувався рух з упровадженню інституту медіації в країнах Східної Європи.

У країнах колишнього СРСР медіація теж набула поширення і є досить вживаним явищем. Однією з перших колишніх союзних республік, у якій на законодавчому рівні було закріплено медіацію, є Республіка Молдова. Ще у 2007 р. 14 липня прийнято Закон «Про медіацію» № 134-XVI, у якому чітко визначалися принципи медіації, статус медіатора (посередника), процедура проведення медіації та сфера застосування [40]. Згодом цей Закон втратив чинність у зв'язку з прийняттям 3 липня 2015 р. нового Закону Республіки Молдова «Про медіацію» № 137, який також містив положення щодо статусу медіатора, принципів здійснення та наслідків медіації, особливостей медіації в конкретних сферах [41].

У 2010 р. в Російській Федерації прийнято Закон «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередників (процедуру медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ [42]. Цей Закон розроблено з метою створення правового підґрунтя в Російській Федерації альтернативній

процедурі врегулювання спорів за участю як посередника незалежної особи – медіатора (процедури медіації). Саме цим нормативним актом регулюються відносини, пов’язані із застосуванням процедури медіації в спорах, що виникають з цивільних правовідносин, у тому числі у зв’язку із здійсненням підприємницької та іншої економічної діяльності, а також у спорах, що виникають з трудових і сімейних правовідносин. Стаття 2 цього Закону містить визначення поняття медіації як способу врегулювання спорів за сприяння медіатора на основі добровільної згоди сторін з метою досягнення ними взаємоприйняттого рішення [42].

28 січня 2011 р. прийнято Закон Республіки Казахстан «Про медіацію» [39], що регулює суспільні відносини у сфері організації медіації в Республіці Казахстан, визначає її принципи та процедуру проведення, а також статус медіатора. Сферою застосування медіації, згідно з нормативним актом, є суперечки (конфлікти), що виникають з цивільних, трудових, сімейних та інших правовідносин за участю фізичних і (або) юридичних осіб, а також відносини, що виникають при виконанні виконавчого провадження [39].

У Білорусі теж на законодавчому рівні врегульовано медіацію, а саме прийнято Закон Білорусі «Про медіацію» від 12 липня 2013 р. № 58-3. Його метою було визначення і закріплення правових та організаційних основ для впровадження і розвитку медіації [38].

Медіація в незалежній Україні також має свою, щоправда, нетривалу, історію. Запровадження цього інституту в умовах здобуття Україною незалежності бере витоки із 1994 р., починаючи з якого за спільною ініціативою американської організації «Search for Common Ground» («Пошук спільних підходів») та Донецького науково-практичного психологічного центру виникла Українська група медіації – низка громадських організацій, завдання яких передбачали поширення інформації та розповсюдження позитивного досвіду використання альтернативних способів вирішення конфліктів, які з 1999 р. об’єдналися в Асоціацію груп медіації України [82, с. 25–26].

Поряд з Асоціацією груп медіації в Україні почав діяти Український центр порозуміння в Києві, що здійснює просвітницьку та пропагандистську діяльність відновлювального правосуддя і професійну підготовку медіаторів. Починаючи з 2003 р. Український центр порозуміння розпочав упровадження програми відновного правосуддя на основі співпраці з Дарницьким районним судом м. Києва та окремими суддями Деснянського районного суду м. Києва. На підставі угоди про співробітництво, укладеної з Дарницьким районним судом м. Києва, представникам Українського центру порозуміння надається інформація про зареєстровані справи, яка використовується медіатором з метою сприяння примиренню сторін до початку судового розгляду.

Зауважимо, що до започаткованої Українським центром порозуміння програми практичного впровадження програми відновного правосуддя долучилися і регіональні громадські організації – Агентство регіонального розвитку «Гармонія» в Червоногвардійському районі Криму, Громадська організація «Віра в майбутнє» в Івано-Франківську, Луганська обласна група медіації, Львівський благодійний фонд «Простір без конфлікту», Одеська обласна група медіації, Луганська обласна група медіації, Громадська організація «Молодь за демократію» в Харкові, Дитячий Християнський фонд, Філія Всеукраїнської фундації «Захист прав дітей» у м. Біла Церква на Київщині.

Варто звернути увагу на важливу роль регіональних організацій у сприянні розвитку медіації в Україні. Так, протягом 1997–1999 рр. за ініціативою Донецької групи медіації та за підтримки міжнародних організацій відбувався проект, у рамках якого докладалися зусилля щодо поширення місцевих центрів медіації на території держави, підготовки медіаторів та надання їхніх послуг населенню [62]. Однак нетрадиційна для нашої держави позасудова процедура врегулювання конфліктів не отримала активної підтримки серед суспільства, тому можна констатувати лише про незначні успіхи програми впровадження медіації – за три роки медіаторами було вирішено 90 справ.

Діяльність Українського центру порозуміння спрямована на розроблення механізму співпраці між медіаторами та органами державної влади, місцевого самоврядування, сторонами, з метою вирішення справ за допомогою медіації. Так, зокрема, програму Центру було підтримано Верховним судом України, Пленумом якого видано постанови «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16 квітня 2004 р. № 5 та «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» від 2 липня 2004 р. № 13, в яких розроблено рекомендації для суддів щодо розширення застосування інституту примирення з метою забезпечення прав неповнолітніх та потерпілих у кримінальному судочинстві [9, с. 17].

Одним із напрямів діяльності з 2006 р. Українського центру порозуміння є створення центрів відновного правосуддя в громадах, які мають на меті співпрацю між громадськими організаціями, державними організаціями на місцях та органами місцевого самоврядування в напрямі залучення громад до альтернативних способів вирішення спорів, у тому числі до проведення медіації.

За період упровадження Українським центром порозуміння програми відновного правосуддя здійснено успішні кроки в напрямі розвитку медіації в Україні, серед яких ефективне співробітництво з правоохоронними органами та судами. Протягом 2004–2011 рр. вісьмома місцевими осередками цієї організації проведено 364 медіації, серед яких 70 % справ передано правоохоронними органами, 20 % – судами і лише 10 % – сторонами конфлікту, адвокатами чи прокурорами, неурядовими організаціями [62]. Цей факт свідчить про позитивні здобутки медіації в Україні, оскільки завдяки цим проектам вдалося викликати хоча б незначний інтерес з боку держави та суспільства до медіації, показати її ефективність і необхідність розвитку в Україні.

Отже, можна сформулювати такі висновки: по-перше, медіація – процес, з одного боку, новий, якщо йдеться про його появу в правовій сфері, а

з іншого – старий, якщо мати на увазі його позачасову універсальність; по-друге, історично склалося три основних підходи до вирішення спорів та конфліктів: з позиції сили, з позиції права і з позиції інтересів. Розв’язання конфліктів з позиції сили полягає в тому, що одна чи декілька сторін пригнічуються за рахунок переваг іншої сторони в силі. Другий підхід – з позиції права, передбачає застосування закону в суді, нормативних приписів, інструкцій, нормативів, правил. Третій підхід до розв’язання конфліктів – з позиції інтересів, передбачає, що сторони намагаються з’ясувати і визначити, що спричинило конфлікт і за можливості забезпечити ті інтереси, які було порушено. Таким чином, історія вирішення конфліктів – це історія зміни трьох основних його форм: насильницької (антиправової), судової (за допомогою примусового відновлення порушеного права в судовому порядку) і примирної; по-третє, потрібно відрізнити сучасну медіацію від традиційних форм розв’язання суперечок, які найчастіше ґрунтувалися на традиціях і звичаях. Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині ХХ ст. у Сполучених Штатах Америки; по-четверте, інститут медіації досить активно підтримується і розвивається в зарубіжних країнах, у тому числі і в республіках колишнього СРСР, що свідчить про необхідність правового закріплення цього явища і в українському законодавстві; і, по-п’яте, в Україні медіація тільки зароджується, що підтверджує актуальність її імплементації в українське законодавство.

Висновки до розділу 1

Узагальнивши вітчизняний та зарубіжний досвід доктринальних досліджень медіації, медіатора та процедури медіації, методології та генези процедури медіації, можна сформулювати такі підсумкові положення, висновки, рекомендації і пропозиції:

1. Дефініція «медіація» походить з латинського «mediatio» – посередництво, синонімічне значення мають англійське слово «mediation» та французьке «médiation». Науковці і дослідники, як вітчизняні, так і зарубіжні досить однобічно й однотипно характеризують це явище. Найчастіше, що медіація є узгоджувальною процедурою, процесом, в якому третя сторона консультиє сторони спору з метою досягнення ними компромісу, що влаштував би обидві сторони. Основне припущення, що лежить в основі концепції медіації, полягає в тому, що спір (конфлікт) є цілком закономірним явищем у сучасному світі, але небезпечно залишати його невирішеним.

2. Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років, пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами, що засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом. Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне навчання. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.

3. Оскільки медіатори здебільшого залучаються до медіаційної роботи маючи уже певні професійні навички за основною професією, на законодавчому рівні доцільно ввести певний реєстр медіаторів у кожній сфері (галузі). Цей реєстр повинен містити дані про медіаторів, які мають конкретну освіту і спеціалізуються в певній сфері. Користь від такого реєстру була б очевидною, оскільки кожна медіативна практика (випадок) вимагає точних, специфічних, знань, що застосовуються саме до конкретного випадку.

4. Медіація – це альтернативна судовому розгляду форма досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, а також комплекс механізмів і технологій, процесів, які забезпечують її реалізацію, що добровільно обирається конфліктуючими сторонами, виходячи із взаємного прагнення до досягнення угоди, або призначається уповноваженим органом і передбачає в межах структурованої процедури, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраного за взаємною

згодою конфліктуючих сторін або визначеного для них компетентним органом, який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору та спонукає конфліктуючі сторони до стабільного і конструктивного діалогу та до компромісного, стійкого і взаємоприйнятного рішення для обох сторін.

5. Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню медіації, медіатора та процедури медіації, свідчить про те, що попередні дослідники вивчали лише окремі аспекти медіації, статусу медіатора та стадій процедури медіації в деяких галузевих юридичних науках, переважно зарубіжних країн. Вітчизняного теоретико-правового дослідження, у якому б з'ясовувалася сутність імплементації процедури медіації в українське законодавство, не було підготовлено. На теренах нашої країни медіація стала предметом наукових дискусій і практичної діяльності лише на початку 2000-х років.

6. Дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство має комплексний характер і ґрунтується на системному вивченні медіації, з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів, а також на принципах історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності. Широкого застосування набули такі методи, як історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний.

7. Дослідження генези процедури медіації дає змогу сформулювати такі висновки: по-перше, медіація – процес, з одного боку, новий, якщо йдеться про його появу в правовій сфері, а з іншого – старий, якщо мати на увазі його позачасову універсальність; по-друге, історично склалося три основних підходи до вирішення спорів та конфліктів: з позиції сили, з позиції права і з позиції інтересів. Розв'язання конфліктів з позиції сили полягає в тому, що одна чи декілька сторін пригнічуються за рахунок переваг іншої сторони в силі. Другий підхід – з позиції права, передбачає застосування закону в суді,

нормативних приписів, інструкцій, нормативів, правил. Третій підхід до розв'язання конфліктів – з позиції інтересів, передбачає, що сторони намагаються з'ясувати і визначати, що спричинило конфлікт і за можливості забезпечити ті інтереси, які було порушено. Таким чином, історія вирішення конфліктів – це історія зміни трьох основних його форм: насильницької (антиправової), судової (за допомогою примусового відновлення порушеного права в судовому порядку) і примирної; по-третє, потрібно відрізнити сучасну медіацію від традиційних форм розв'язання суперечок, які найчастіше ґрунтувалися на традиціях і звичаях. Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині XX ст. у Сполучених Штатах Америки; по-четверте, інститут медіації досить активно підтримується і розвивається в зарубіжних країнах, у тому числі і в республіках колишнього СРСР, що свідчить про необхідність правового закріплення цього явища і в українському законодавстві; по-п'яте, в Україні медіація тільки зароджується, що підтверджує актуальність її імплементації в українське законодавство.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ

2.1. Теоретичне обґрунтування процедури медіації: плюралізм інтерпретацій

Як зазначалося, медіація є одним з альтернативних способів розв'язання конфліктів за участі третьої, нейтральної сторони. За допомогою цього явища можуть вирішуватися різні види правових конфліктів, задовольняючи інтереси обох сторін. Саме тому на сьогодні дослідники медіації як такої звертають увагу на різновиди її моделей та видів. Модель медіації відображає її процедурні (поетапні) особливості проведення, через характеристику самої примирювальної процедури, тобто вид переговорного процесу в поєднанні з медіаційною технологією, яку реалізовує медіатор.

А.В. Біцай наводить таке визначення моделі медіації: абстрактна, теоретична конструкція, яка відображає процедурні особливості проведення медіації через характеристику її основних компонентів, а саме: підстав звернення до медіації (добровільність чи обов'язковість), ступеня інтеграції в судову систему країни, типу переговорів між сторонами в поєднанні з медіативною технікою медіатора та обсягу компетенції медіатора під час проведення процедури урегулювання конфлікту [14, с. 85].

Дослідження моделей медіації має важливе практичне й теоретичне значення як для медіаторів, так і для сторін, які братимуть участь у процесі медіативної процедури. Це дасть змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування моделі медіації, медіатор матиме змогу побудувати діяльність так, щоб отримати результат роботи, а сторони зможуть спроектувати собі перебіг примирювальної процедури та її результат.

Класифікація моделей медіації виконує низку функцій:

– інформаційну, суть якої полягає в тому, що, досліджуючи моделі медіації, отримуємо інформацію про медіативну техніку та прийоми, які використовує в роботі медіатор, та їх вплив на результат медіативної процедури;

– пізнавальну, що дає змогу вивчити, дослідити процедуру медіації як з правової точки зору, так і з пізнавальної;

– аналітичну, за допомогою якої можна здійснити порівняльний аналіз щодо застосування медіації в різних країнах і в різних сферах;

– евристичну, що спрямована на пізнання закономірностей виникнення, розвитку та використання моделей медіації.

Незважаючи на значний інтерес до медіації як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, нині не існує єдиної чітко визначеної класифікації моделей медіації. Різні автори мають власну думку. У різних країнах процедура медіації розуміється і проводиться по-різному.

Серед різних підходів до виділення й описування моделей медіації найпопулярнішим є підхід Л. Рискіна. Учений сконструював так звану «Сітку Л. Рискіна», у якій у систематизованому вигляді показав можливі підходи медіатора до проведення медіації [206, с. 111–114]. Згідно з цією схемою, можна виділити чотири моделі медіації: оціночна модель з широким предметом, оціночна модель з вузьким предметом, медіація сприяння з широким предметом, медіація сприяння з вузьким предметом. Дослідник констатує, що існує два ключові параметри, які впливають на медіацію, її перебіг та суть, а саме:

– роль медіатора (медіатор може мати право оцінювати ситуацію конфлікту, давати консультацію або ж сприяти сторонам у виробленні спільного рішення);

– предмет медіації (вузький підхід – тільки в межах питань спору; широкий – під час медіації можуть розглядатися й інші суперечності, спори, які виходять за межі заявлених).

Схожий погляд щодо класифікації моделей медіації висловлює Аніл Ксав'єр, але в запропонованій класифікації не акцентовано на широті предмета медіації. Отже, Аніл Ксав'єр запропонував виділити такі види медіації [214, с. 370–371]: а) метод сприяння вирішенню проблеми; б) оціночний метод.

У цій класифікації метод сприяння вирішенню проблеми є класичним. Проводячи медіацію за допомогою такого методу, медіатор не робить висновків щодо можливих результатів вирішення конфлікту в судовому порядку або під час юридичних консультацій, а лише прагне допомогти сторонам знайти спосіб і шляхи вирішення проблеми (конфлікту). Медіатор, сприяючи вирішенню конфлікту, створює сприятливу для сторін атмосферу, в якій обидві сторони працюють над досягненням результату спільно.

Також одним з поширених методів проведення медіації є оціночний метод, відповідно до якого медіатор скоріше дає свою оцінку ситуації, яку розглядає. У таких випадках думка медіатора, включаючи, наприклад, фактичну і правову оцінку ситуації, є інструментом урегулювання спору. Медіатор допомагає сторонам і їх адвокатам оцінити свої правові позиції, передбачити можливі судові витрати і порівняти їх з тими перевагами, які може надати медіація. Цей вид медіації розраховано на те, що сторони потребують допомоги кваліфікованого, незаангажованого, нейтрального, справедливого посередника, який допоможе знайти компроміс. Такий метод (вид) проведення медіації почали вперше використовувати при вирішенні комерційних спорів [99, с. 33].

Схоже бачення моделей медіації, залежно від ролі медіатора, запропонувала Н. Александер у концепції «Метамоделі медіації». Автор виділяє дві площини в медіації: площину взаємодії та площину «інтервенції». Перша належить до сторін і характеризує конкретний, обраний спосіб ведення медіаційного процесу. Н. Александер виділяє три переговорні техніки:

– позиційні переговори, що спрямовані на взаємоприйнятний розподіл ресурсів, який здійснюється шляхом досягнення компромісу на основі взаємних уступок;

– інтеграційні переговори, у яких приймаються більш нестандартні й креативні рішення та визначаються підходи в медіативному процесі;

– «трансформаційні переговори», відповідно до яких первинним є не матеріальний результат, а перетворення взаємин між сторонами в площину миру і взаємоповаги.

Отже, мета і бажаний результат переговорів у кожному з наведених випадків різні.

Що стосується площини «інтервенції», то йдеться про роль і повноваження медіатора в процесі. Медіатор може врегульовувати спір з двох позицій:

– медіатор, не втручаючись у зміст спору і не пропонуючи варіанти його вирішення, забезпечує його процедуру;

– медіатор заглиблюється в зміст спору, а саме: у юридичні, економічні, технічні підстави спору. Медіатор має право висловлювати власну думку щодо шляхів урегулювання конфлікту.

Від рівня інтервенції залежать і вимоги, які ставляться до медіатора. Таким чином, на підставі зазначених компонентів Н. Александер виділяє шість видів метамоделей медіації: а) регулятивна медіація; б) медіація сприяння; в) трансформативна медіація; г) експертно-консультативна медіація; д) медіація «мудрої поради»; е) традиційна медіація [166, с. 106].

Річард Фолкнер, Корбет Хейзелгров-Спарін і Дж. Томас виокремлюють чотири основні моделі залежно від ролі медіатора у процедурі медіації:

1) «модель рятівника», де медіатором виступає особа, котра, як правило, не має спеціальних професійних знань і навичок у предметах суперечок і намагається будь-яким чином утримати клієнтів від звернення до органів судової влади. Така модель є ефективною для вирішення дрібних суперечок і конфліктів;

2) модель, де медіатор відіграє роль посередника, який є третьою стороною в суперечці. Медіатор розробляє рішення спору й пропонує його сторонам. Такий підхід до проведення процедури медіації часто спричиняє проблеми в сприйнятті сторонами нейтралітету, вони перестають відчувати його повністю;

3) модель, яка передбачає, що медіатор досить сильно маніпулює сторонами і може навіть вдаватися до обману, заплутування або залякування однієї зі сторін для того, щоб досягти врегулювання спору. Така форма медіації є однією з найстаріших;

4) модель, у якій медіатор виступає організатором вирішення спору (найсучасніша модель медіації) [178, с. 10].

На нашу думку, запропоновані моделі медіації є досить суперечливими, оскільки друга і третя моделі ставлять під сумнів результат та доцільність проведення медіації як такої. Очевидним є те, що у випадку нав'язування медіатором свого рішення і маніпулювання сторонами медіація як така не відбудеться.

Ф. Стіффек виділяє три типи медіації. Його класифікація побудована з урахуванням взаємодії між розглядом конфлікту в судовому порядку і медіацією [210, с. 1]:

1) приватна медіація, яка є повністю незалежною від судових розглядів і часто проводиться без подальшого розгляду спору в судовому порядку;

2) медіація, пов'язана з участю органу судової влади, яка ініціюється судом, але подальше її проведення проводиться без участі суду. Ця модель популяризується в США, оскільки хоч їх уся система права спрямована на те, щоб більшість суперечок вирішувалось добровільно до суду, але можливі варіанти, коли суддя може припинити судовий процес і порадити сторонам попрацювати з медіатором;

3) судова медіація (залучення медіатора до судового процесу).

Судова медіація є двох видів: обов'язкова і добровільна. При обов'язковій медіації суддя своїм рішенням призупиняє слухання по справі і

дає сторонам час на звернення до медіатора. При такій моделі медіації сторони зобов'язані спробувати домовитися щодо вирішення правового конфлікту, взяти участь у медіативному процесі, хоча неможливо передбачити результат. Добровільна ж судова медіація передбачає право вибору сторін щодо вирішення їх конфлікту, суддя лише рекомендує звернутися до медіатора, а сторони приймають остаточне рішення. Добровільна судова медіація гармонійно вбудована в Словенську систему правосуддя [117, с. 16–17].

I. Шамір виділяє такі моделі здійснення процедури медіації [208, с. 27]: а) модель спільного посередництва; б) модель одного медіатора; в) модель комісії медіаторів.

Зазначається, що медіація є непростю процедурою, і спільне посередництво має певні переваги, але лише в тому випадку, якщо всі медіатори вміють працювати разом, знають, як працювати разом, і хочуть працювати разом. Саме, враховуючи вміння, бажання і можливість працювати разом, вони доповнюють один одного, мають можливість розподілити між собою завдання, виробити стратегію вирішення спору разом, а також порівняти своє сприйняття інформації, наданої сторонами.

Модель одного посередника є більш ефективною порівняно з попередньою в тому випадку, якщо медіатори не знайомі один з одним та звикли працювати окремо. Така модель медіації є найбільш популярною.

Автор зазначає, що модель комісії застосовується у складних випадках. На нашу думку, таке твердження є дискусійним, оскільки важко зрозуміти, який випадок є складним, а який ні під час медіативної практики. Також ми схильні до того, що в запропонованій класифікації I. Шамір варто прирівняти модель спільного посередництва і модель комісії медіаторів, оскільки йдеться про спільне (комісійне) ведення медіації. У цьому процесі, насамперед, важливою буде можливість співпраці медіаторів.

Найбільш повно, на нашу думку, представлено моделі медіації в Черіл А. Пікарда [204, с. 39], а саме:

- а) переговорна модель медіації;
- б) терапевтична модель медіації;
- в) модель вирішення проблеми;
- г) модель трансформації проблеми;
- д) модель урегулювання проблеми;
- е) комунікативна модель медіації;
- є) оціночна модель медіації.

Переговорна модель медіації передбачає, що метою процедури медіації є досягнення врегулювання конфлікту. Медіатор, застосовуючи таку модель медіації, прагне до пошуку фактів, вузьких питань конфлікту, а також контролює процес переговорів між сторонами. Процедура проведення переговорної медіації є структурованою, зустрічі зі сторонами відбуваються достатньо часто, при цьому пряма взаємодія між ними здійснюється рідше. Остаточна примирювальна угода укладається без присутності обох сторін. Примирювальна угода – це кінцева угода за результатами медіації. Цей документ передбачає письмове оформлення результатів медіаційного процесу загалом, чіткі прийняті учасниками рішення, їх поточні наміри та варіанти поведінки в майбутньому [87, с. 198].

Модель проведення процедури медіації в терапевтичному стилі (терапевтична модель медіації) характеризується тим, що метою є сприяння в досягненні взаєморозуміння між сторонами, а спори розглядаються як проблем в такому взаєморозумінні. Сторін закликають відкрито виражати свої почуття і думки. При проведенні процедури медіації таким чином досліджуються стосунки сторін у минулому, а правовим аспектам конфліктів приділяється менше уваги.

Відповідно до моделі вирішення проблеми, суперечки розглядаються як такі, що виникають унаслідок незадоволених і несумісних потреб сторін, які мають бути вирішені. Процедура медіації в даному випадку спрямована на досягнення угоди.

Модель трансформації проблеми передбачає, що спори можна розглядати як можливості поступової трансформації, перетворення спорів з гострих на незначні і в кінцевому підсумку знаходження компромісу. Модель трансформаційної медіації вперше описали Буш і Фолджер у 1994 р. [180, с. 264]. Суть її зводиться до того, що сторони не поводяться егоїстично, уболіваючи тільки за свої проблеми, вони готові до компромісу. Їх головний інтерес – розширення власних можливостей для можливості визнати і прийняти потреби та інтереси іншої сторони. Завдяки такому підходу до вирішення конфлікту сторони часто після завершення медіативного процесу можуть отримати нові, неочікувані результати.

Застосовуючи модель урегулювання проблеми, медіатор відіграє активну роль, прагнучи з'ясувати та розкрити всі елементи спору і переконати сторони їх прийняти. Медіатор вносить пропозиції, переконує і впливає на думки сторін.

Метою комунікативної моделі медіації є сприяння в розумінні конфлікту сторонами, при цьому врегулювання конфлікту є вторинним відносно до його розуміння.

Як ми зазначали вище, оціночний підхід до проведення процедури медіації передбачає необхідність переконання сторін урегулювати конфлікт, прогнозувати результати розгляду справи в судовому порядку і наслідків не врегулювання конфлікту.

Думку щодо класифікації моделей медіації виклав і Дейв Тейт, який представив такі моделі медіації [211, с. 1]:

- підхід, що передбачає сприяння вирішенню конфлікту;
- оціночний (направляючий) підхід.

При застосуванні підходу, що передбачає сприяння вирішенню конфлікту, медіатор допомагає сторонам визначити їх конкретні потреби, а також сфери, у яких сторони сходяться в думках, у яких можливо досягнути угоди між сторонами. Медіатор не ставить під сумнів, не оцінює і не

перевіряє їх позиції, не визначає слабкі і сильні сторони їх позицій, у цій моделі проведення процедури медіації медіатор діє виключно як посередник.

Оціночний, або направляючий, підхід схожий з підходом, що сприяє вирішенню проблеми. Визначаються потреби сторін і причини конфлікту, а також робиться спроба знайти точки дотику в порозумінні, шляхи досягнення взаємоприйнятної рішення. Проте, застосовуючи оціночний підхід, медіатор допомагає сторонам, що сперечаються, оцінити недоліки та переваги їх позицій, можливі результати та ризики різних варіантів розвитку конфлікту.

Одним із нових підходів до проведення процедури медіації є наративний підхід, який розробили в середині 1980-х років в Австралії Майкл Уайт і Девід Епстон. Цей підхід і досі є недослідженим феноменом у сфері вирішення конфліктів. Як стверджує Торен Хансен, такий підхід до проведення процедури медіації в певному сенсі скопіював традиції наративної сімейної терапії та являє собою терапевтичний стиль медіації. При проведенні медіації із застосуванням наративного підходу конфліктуючі сторони проходять три етапи: взаємодія, глибокий аналіз самого конфлікту і його історії та побудова альтернативної моделі подальшої взаємодії. Зазначені етапи не є дискретними, не обов'язково проходити їх в чітко визначеній послідовності, до того ж у процесі медіації сторони можуть повертатися до будь-якого з цих етапів знову і знову [182]. Особливістю наративного підходу є й те, що він заснований на переконанні, що медіатори та учасники конфлікту здійснюють тривалий вплив один на одного у процесі діалогу, тобто учасники викладають свій погляд на події.

Черіл А. Пікард виділяє вивчаючий підхід до проведення процедури медіації, який передбачає ретельне проникнення в саму суть конфлікту. Ключовим аспектом даного підходу, що вирізняє його від інших, є розуміння медіації як передусім інтерпретаційного процесу вивчення, за допомогою якого може відбутися зміна конфлікту. Медіатори, які застосовують цей підхід, вважають, що конфлікти найефективніше вирішуються, коли сторони суперечки можуть «вчитися», і сприяння навчанню сторін є їх головним

призначенням при проведенні даної процедури. Поняття конфлікту в цій моделі медіації також відрізняється від розуміння конфліктів в інших моделях. Замість того, щоб розглядати конфлікт як явище, що виникає внаслідок усвідомлення несумісності цілей, потреб та інтересів сторін, вивчаючий підхід розглядає його як явище, що виникає з інтерпретації небезпеки і проблем.

Такий підхід розглядає конфлікт як питання взаємодії сторін, у зв'язку з чим медіатори звертають особливу увагу на взаємовідносини сторін, передусім на те, як саме сторони відстоюють свої погляди, надаючи сторонам варіанти взаємодії, які дозволять їм брати участь у більшій кількості типів діалогу і сприяють зміні конфлікту на краще [203, с.1].

Л. Боуль та М. Несик виокремлюють такі моделі [169, с. 27]:

- 1) медіація сприяння вирішення спору (класична модель);
- 2) медіація оцінки спору;
- 3) посередницька (розрахункова, settlement mediation) медіація;
- 4) терапевтична медіація.

Ця класифікація базується на таких параметрах: задачі медіації, кваліфікація і роль медіатора, навички, необхідні для проведення примирювальної процедури.

В основу класичної моделі медіації покладено процес тривалого діалогу між сторонами конфлікту та медіатором, виявлення їх інтересів, розширення можливих варіантів вирішення даної суперечки та вироблення спільної примирювальної угоди. Роль медіатора – організація медіаційної процедури. При такій моделі медіації медіатор повинен володіти навиками і техніками проведення примирювальної процедури, мати відповідну освіту. Особливістю цієї моделі є те, що сторони даного медіативного процесу є активними, саме вони є авторами кінцевого результату медіації.

На нашу думку, варто виділити переваги і недоліки такої медіації. Перевагами медіації є: широкий спектр варіантів вирішення конфлікту, самостійність і відповідальність сторін при виробленні остаточного рішення у

справі, вирішення спору на взаємовигідних умовах, можлива співпраця в майбутньому. Недоліки такі: необхідність проведення додаткових підготовчих процедур, достатньо тривала медіація, наявність спеціальних знань і навиків у медіатора.

Оціночну модель медіації, яку представили Л. Боуль та М. Несик, цілком відповідає оціночній моделі медіації Черіл А. Пікарда та Дейва Тентона, приклади і характеристики яких розглянуто в нашому дослідженні. Отже, оціночна модель медіації – це модель, у якій медіатор відіграє роль активного учасника переговорного процесу, що володіє і використовує всі свої професійні навики і знання. Медіатор допомагає сторонам, що сперечаються, оцінити сильні і слабкі сторони їх позицій, можливі результати та ризики різних варіантів розвитку конфлікту. Медіатор діє в межах правового поля.

Процедура *settlement mediation* (посередницька, розрахункова) являє собою позиційні переговори, спрямовані на досягнення компромісу шляхом взаємних уступок сторін. Роль медіатора в такій моделі медіації полягає в організації діалогу, причому йому не обов'язково володіти професійними навиками медіатора. До такого виду медіації, як правило, прагнуть юристи і ті медіатори, які відносно до сторін мають статусне вищого становища.

Перевагами такої медіації є традиційний, зрозумілий для сторін процес ведення переговорів, відсутня необхідність проведення додаткових підготовчих процедур, а також необов'язкова наявність у медіатора професійної підготовки. Основними недоліками є такі: часто не беруться до уваги дійсні інтереси сторін, можлива маніпуляція зі сторони медіатора, може мати затяжний характер, не сприяє продовженню стосунків між сторонами після завершення медіативної процедури.

Терапевтична модель медіації використовується тоді, коли значну увагу при вирішенні конфлікту приділяють психологічній складовій спору, а не лише правовій. При застосуванні даної моделі з'ясовують істинні інтереси сторін, виробляється взаємоприйнятне рішення для всіх, а також особлива

увага приділяється психологічним причинам конфлікту. Терапевтична медіація характерна для вирішення сімейних та побутових спорів. Цю модель ми згадували в дослідженні, коли представляли моделі медіації за Черіл А. Пікардом [204, с. 39].

Своє бачення моделей медіації, залежно від ролі медіатора та предмета спору, запропонувала Аніта фон Хертел. Вона виокремила:

- 1) класичну медіацію;
- 2) внутрішньосистемну медіацію;
- 3) ноу-хау для комплексних випадків;
- 4) адвокатське посередництво;
- 5) посередництво в переговорах;
- 6) Osamagi – ставати кращим [167, с. 243–249].

З урахуванням досліджених нами поглядів, відображених у вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах щодо моделей медіації та підходів до її здійснення, вважаємо за доцільне здійснювати класифікацію моделі медіації таким чином:

- 1) за критерієм суб'єктності медіатора:

а) юрисдикційна медіація, що здійснюється судовою інстанцією або на вимогу такої спеціалізованим адміністративним органом з розгляду скарг і претензій, державним нотаріусом (до цієї ж групи віднесемо і медіацію, що здійснює приватний нотаріус), спеціальним державним медіативним органом або спеціалізованим медіативним підрозділом, що класифікується на процесуальну юрисдикційну медіацію та позапроцесуальну юрисдикційну медіацію;

б) неюрисдикційна медіація, що здійснюється приватними медіаторами або медіативними організаціями, іншою організацією, яка в межах своєї діяльності надає медіативні послуги (наприклад, торгово-промислові палати), яка поділяється на процесуальну неюрисдикційну медіацію та позапроцесуальну неюрисдикційну медіацію;

- 2) за критерієм визначення мети медіації:

а) медіація, що спрямована на повне вирішення спору/урегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту/спору, або припинення вже розпочатого такого розгляду;

б) медіація, що спрямована на редукування/часткове вирішення конфлікту, зниження обсягу домагань, або на перетворення проблеми;

в) медіація, що спрямована на оцінку спору/конфлікту й оцінку перспектив його врегулювання

2.2. Правове регулювання процедури медіації в зарубіжних країнах

Механізм саморегулювання суспільних відносин відіграє важливу роль у сучасному світі. Саме тому більшість зарубіжних країн делегують частину своїх повноважень, у певних сферах, інститутам громадянського суспільства, таким як медіація. Як уже неодноразово згадувалось у нашому дослідженні, медіація на сьогодні є популярним й успішним явищем при вирішенні різних видів правових конфліктів за кордоном. Вона отримала законодавче закріплення, знайшла чіткі інституційні форми. Саме тому доцільно, на нашу думку, здійснити аналіз закордонного досвіду правового регулювання медіації з метою наступної імплементації процедури медіації в законодавство України.

Порівняльно-правовий аналіз закріплення інституту медіації та його реалізації, як зазначають дослідники, найдоцільніше починати з тих країн, у яких медіація закріпилась давно та має давні традиції вирішення спорів. Отже, моделі правових режимів медіації, маючи деякі спільні риси, можуть суттєво відрізнятися в різних державах. Наприклад, Робін Керролл виділяє три види законодавства про медіацію: процесуальне; нормативне; те, що закріплює права та обов'язки сторін медіації [171, с. 172–174].

Процесуальним законодавством про медіацію є система нормативно-правових актів, які визначають медіацію як один із способів вирішення

спорів. Таке законодавство може наказувати сторонам зробити спробу вирішити спір за допомогою медіації, але не вимагає обов'язкового проведення її. Нормативне законодавство про медіацію здійснює правове регулювання професійної діяльності медіаторів, встановлюючи стандарти їх повноважень, мінімальні критерії кваліфікації медіаторів, як правило, містить положення про їх реєстрацію або затвердження. Третя група законодавства визначає права, обов'язки і гарантії сторін медіації, медіаторів, а також іноді третіх осіб. Такий вид законодавства, загалом, являє собою систему нормативно-правових актів, що накладають певні обов'язки на медіаторів. Цьому виду законодавства притаманно акцентування уваги на принципах медіації, наприклад, на конфіденційності.

На нашу думку, законодавство однієї держави може бути представлене декількома зазначеними видами. Наприклад, законодавство Австрії про медіацію є прикладом законодавства, яке є і регулятивним і таким, що визначає права й обов'язки медіаторів, медіації. На відміну від, наприклад, законодавства Словаччини, воно не регулює такі процесуальні питання, як питання початку та закінчення проведення процедури медіації. У зв'язку з цим, таке законодавство можна назвати законодавством для медіаторів, але не про процедуру медіації.

У державах з англо-американською системою права для правового регулювання медіації характерний, як правило, змішаний регулятивний підхід з елементами саморегулювання, ринковими взаємовідносинами і законодавчими елементами. В Австралії очевидний законодавчий підхід до регулювання проведення процедури медіації, який виражається в значній кількості правових норм, що регулюють проведення медіації в різних областях. В Європі, зокрема, у Франції, Німеччині та Італії постачальникам медіаційних послуг і судам надано право самостійно розробляти та встановлювати свої власні схеми саморегулювання. Однак, незважаючи на це, спостерігається явна тенденція до формального законодавчого підходу до правового регулювання медіації.

Цікавою є думка австралійської дослідниці Н. Александер щодо виокремлення чотирьох механізмів правового регулювання медіації. Вона виділяє:

- ринково-договірне регулювання (market-contact);
- механізм саморегулювання (self-regulation);
- законодавчу основу (formal framework);
- законодавство про медіацію (formal legislative) [165, с. 11].

Ринково-договірне регулювання медіації передбачає, що медіація не заборонена законодавством жодної держави, може здійснюватися без втручання держави виключно на приватних засадах. Виділення медіації в окрему сферу професійної діяльності зумовило приведення в дію ринкових механізмів, як пропозиція – попит.

Другу групу механізмів правового регулювання становлять так звані саморегулюючі механізми. Практикуючі медіатори в більшості зарубіжних країн за спільними ознаками об'єднуються в певні спілки, організації, об'єднання. На сьогодні саме такі об'єднання у світі розробляють стандарти підготовки медіаторів, кодекси медіаторів, тобто всіляко сприяють розвитку та поширенню інституту медіації. Держава не втручається в діяльність медіаторів.

Третій та четвертий механізми правового регулювання, а саме законодавча основа (formal framework) та законодавство про медіацію (formal legislative), є єдиним механізмом законодавчого регулювання медіації. Норми, що регулюють відносини медіації, можуть міститися в нормативно-правових актах загального характеру (національні закони про медіацію), спеціальних нормативно-правових актах (закони про медіацію в різних сферах), у загальному галузевому законодавстві (норми про медіацію формалізуються в кодексах).

Т.С. Кисельова у своїх дослідженнях зазначає, що норми законодавчих актів стосовно регулювання інституту медіації в зарубіжних державах можна розподілити на три групи [61, с. 229]. До першої групи належать норми, які

регулюють порядок проведення самої процедури медіації. Зокрема, закріплюються принципи медіації, право сторін передавати на медіацію свій спір на будь-якому етапі, термін проведення медіації та ін. До другої групи належать правові норми, які визначають роль держави і державних органів у процедурі медіації. До них можуть належати положення про визнання судами медіаційних застережень у договорах, про конфіденційність медіаційних процедур, використання отриманої інформації під час медіації; норми про статус і порядок виконання угод, укладених за результатами медіації. До третьої групи правових норми належать ті, що безпосередньо визначають професійні основи діяльності медіатора. Законодавець визначає правовий статус професійних організацій медіаторів.

Отже, на основі аналізу нормативно-правових актів різних держав світу спробуємо систематизувати і виокремити спільне та відмінне в правовому регулюванні й суті медіації. Як зазначено вище, у дисертаційному дослідженні названо держави, у яких медіація є досить популярним явищем і достатньо врегульована на законодавчому рівні. Зокрема, здійснено порівняльно-правовий аналіз значної кількості законодавчих актів Австралії, Австрії, Аргентини, Бельгії, Болгарії, Великої Британії, Угорщини, Німеччини, Сербії, Данії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Норвегії, Польщі, США, Франції, Швейцарії, Росії, Білорусі, Казахстану, Молдови. Цікавим є і те, що ми також спробували дослідити досвід реалізації медіативних технологій вирішення спорів й урегулювання конфліктів в Нідерландах, де відсутній (як і в Україні) профільний закон про медіацію, а нормативне регулювання зведено до актів саморегулювання, прийнятих організаціям медіаторів.

Аналіз зарубіжного законодавства про медіацію здійснено з метою виокремлення спільного і відмінного в підходах до правового регулювання медіації у вищезазначених країнах. Спільність і схожість підходів до правового регулювання медіації та певні аналогії правового регулювання медіації виявляються в тому, що в законодавствах усіх із зазначених держав:

1) достатньо чітко вказано на вагомість і значення медіації як одного із способів урегулювання правових конфліктів, а також закріплено нормативно-правову основу інституту медіації (медіація щодо трудових спорів, сімейних спорів та ін.);

2) закріплено правові дефініції поняття «медіація», які практично ідентичні за своєю лексико-логічною структурою і формально-правовим змістом. Так, згідно зі ст. 21 Закону Франції «Про організацію судів у цивільному, кримінальному та адміністративному процесі» від 8 лютого 1995 р. № 95-125 (з наступними змінами), медіацією, що підпадає під дію глави I «Медіація», розділу II «Цивільно-процесуальні положення» зазначеного Закону, є «будь-яка структурована процедура незалежно від її назви, за допомогою якої дві або більше сторін прагнуть досягти угоди з метою мирного вирішення їх спору за допомогою третіх осіб, медіатора, обраного сторонами або призначеного ним за їх згодою суддею, який розглядає справу» [197, с. 2175].

Частина 1 ст. 1 Федерального закону Німеччини «Про медіацію» від 21 липня 2012 визначає, що «медіація є конфіденційною і структурованою процедурою, якою сторони з використанням участі одного або декількох медіаторів добровільно і самостійно домагаються мирного врегулювання їх спору» [200, с. 1577]. Відповідно до частини 1 ст. 2 Єдиного Закону США про медіацію від 2001 р. (зі змінами від 2003 р.), «медіація означає процес, в якому медіатор сприяє спілкуванню і переговорам між сторонами, щоб допомогти їм досягти добровільної згоди щодо їх спору» [212]. У частині 1 ст. 3 Закону Австралії «Про медіацію» від 9 жовтня 1997 р. № 61 «медіація – це зустріч конфліктуючих осіб і медіатора з метою вирішення спірної ситуації» [199]. Стаття 2 Закону Сербії «Про посередництво – медіація» від 24 лютого 2005 р. № 18/2005 містить визначення медіації, відповідно до якого «посередництвом є будь-яка процедура незалежно від її назви, за допомогою якої сторони мають намір урегулювати свій спір через посередників – медіаторів, які допомагають сторонам дійти згоди» [215].

Аналізуючи законодавство Іспанії про медіацію, ми з'ясували, що на національному рівні немає єдиного визначення медіації, але в регіонах прийнято свої локальні нормативно-правові акти, у яких безпосередньо присутня дефініція медіації. Зокрема, частина 1 ст. 2 Закону автономного співтовариства Андалусія (Іспанія) «Про сімейну медіацію в Автономному співтоваристві Андалусія» від 27 лютого 2007 р. № 1/2007 закріплює таке визначення поняття «медіація» (стосовно сімейної медіації): «сімейною медіацією визнається позасудова процедура непримусового врегулювання конфліктів, які можуть виникати між членами сім'ї або спільно проживаючою групою осіб, за допомогою втручання спеціалістів, які допоможуть встановити діалог і провести переговори з метою досягнення консенсусу щодо прийняття рішень» [188, с. 49224].

Визначення «сімейної» медіації можна також відшукати в таких локальних нормативних актах Іспанії: 1) Закон автономного співтовариства Астурія (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 23 березня 2007 р. № 3/2007 [192]; 2) Закон автономного співтовариства Кастилія і Леон (Іспанія) «Про сімейну медіацію в Кастилії і Леоні» від 6 квітня 2006 р. № 1/2006 [187]; Закон спільноти Мадрид (Іспанія) «Про сімейну медіацію в співтоваристві Мадрид» від 21 лютого 2007 р. № 1/2007 [188]; 4) Закон Валенсійського співтовариства (Іспанія) «Про сімейну медіацію у Валенсійському співтоваристві» від 26 листопада 2001 р. № 7/2001 [194].

Частина 1 ст. 1 Закону автономного співтовариства Каталонія (Іспанія) «Про медіацію в області приватного права» від 22 липня 2009 р. № 15/2009 формулює таке тлумачення медіації: «медіацією є позасудова процедура добровільного та конфіденційного характеру, яка спрямована на вирішення конфлікту між особами за допомогою третьої сторони – медіатора, який діє нейтрально і неупереджено». Частина 2 цієї статті встановлює, що медіація як засіб урегулювання конфліктів спрямована на уникнення спірних судових розглядів, припинення вже розпочатих або зменшення їх масштабів [190].

Аналіз законодавства Аргентини свідчить про те, що медіація є позасудовим методом розгляду спорів, яким керує кваліфікований медіатор і який допомагає сторонам знайти компромісне рішення, вигідне для обох сторін (ст. 1 Закону провінції Сан-Луїс (Аргентина) «Про медіацію» від 16 грудня 2009 р. № IV-0700-2009; ст. 2 Закону провінції Ріо-Негро (Аргентина) «Про медіацію» від 15 вересня 2005 р. № 3987) [186].

Близьким за значенням є визначення медіації і в профільних законах «Про медіацію» таких держав, як Росія, Білорусь, Молдова та Казахстан: 1) у Законі Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедури медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ у пункті 2 ст. 2 зазначено, що медіація – спосіб урегулювання спорів за участю медіатора на основі добровільної згоди сторін з метою досягнення ними компромісного рішення [42]; 2) у Законі Республіки Білорусь «Про медіацію» від 12 липня 2013 р. № 58-3 у п. 3 ст. 1 констатовано, що медіація це – переговори сторін за участю медіатора з метою врегулювання спору (спорів) шляхом вироблення ними взаємоприйнятних для сторін рішень [38]; 3) у Законі Республіки Молдова «Про медіацію» від 14 липня 2007 р. № 134-XVI, згідно з п. 1 ст. 2, медіацією є альтернативний спосіб вирішення конфлікту між сторонами за взаємною згодою за допомогою третьої особи [40]; 4) у Законі Республіки Казахстан «Про медіацію» 28 січня 2011 р. № 401-IV у п. 5 ст. 2 медіація визначається як процедура врегулювання спору (конфлікту) між сторонами за сприянням медіатора (медіаторів) з метою досягнення ними компромісного рішення, реалізована за добровільною згодою сторін [39].

Необхідно звернути увагу на той факт, що в державах, що розглядалися, при деякій варіативності процитованих вище визначень у понятті «медіація» виявляються стійкі, аналогічні та семантичні структурні елементи:

- альтернативність або додатковість медіації щодо судового розгляду;
- інформована добровільність вибору медіації сторонами, між якими виник конфлікт;

– наявність спеціального суб'єкта, що здійснює посередництво у вирішенні спорів та врегулюванні конфліктів – медіатора, до якого ставляться різні вимоги, у тому числі незмінні – вимоги неупередженості та нейтральності, і який покликаний всіляко сприяти запобіганню або редукуванню конфлікту, або відмови від судового розгляду конфлікту/спору, припинення вже розпочатого такого розгляду та/або зниження обсягу домагань;

– визначення мети медіації – знаходження компромісного, стійкого рішення, яке б задовольнило інтереси обох конфліктуючих сторін.

3. Майже аналогічно (нехай і не повністю ідентично) закріплені основні принципи медіації – нейтральності, неупередженості, конфіденційності та ін. Зокрема, відповідно до ст. 21-2 Закону Франції «Про організацію судів у цивільному, кримінальному та адміністративному процесі» від 8 лютого 1995 р. № 95-125 (з наступними змінами), медіатор повинен виконувати свої обов'язки неупереджено, компетентно і старанно. Крім того, згідно зі ст. 21-3 зазначеного Закону Франції, процедура медіації проводиться за принципом конфіденційності, якщо сторони не домовилися про інше. Виняток із цього правила становлять два випадки, а саме: коли конфлікт стосується громадського порядку, або його причина пов'язана із захистом інтересів дитини або фізичної або психологічної недоторканності особистості, а також розкриття інформації, що міститься в угоді сторін, необхідне для її реалізації або виконання [197].

Розділ II Закону Іспанії «Про медіацію в цивільних та комерційних справах» від 6 липня 2012 р. № 5/2012 встановлює принципи медіації, до яких належать добровільність і вільний доступ до медіації, рівність сторін у процедурі медіації та неупередженість медіаторів, нейтральність, конфіденційність, лояльність, сумлінність і взаємоповага [196].

Відповідно до глави II Розділу I Закону автономного співтовариства Астурія (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 23 березня 2007 р. № 3/2007,

сімейна медіація здійснюється за принципами добровільності, нейтральності, неупередженості, конфіденційності, особистої присутності та довіри [192].

Розділ II Закону автономного співтовариства Канарські острови (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 8 квітня 2003 р. № 15/2003 визначає такі принципи сімейної медіації: добровільність, невідкладність та особиста присутність сторін спору, гнучкість і неформальність, конфіденційність і збереження професійної таємниці, неупередженість та нейтральність медіатора [189].

Закон автономного співтовариства Кастилія і Леон (Іспанія) «Про сімейну медіацію в Кастилії і Леоні» від 6 квітня 2006 р. № 1/2006 визначає, що медіація проводиться відповідно до принципів свободи і добровільності сторін та медіаторів, рівності сторін у процесі медіації, особливої уваги інтересам дітей, інвалідів та престарілих утриманців, конфіденційності та збереження професійної таємниці щодо даних, отриманих у процесі проведення процедури медіації, професійної компетентності, етики, неупередженості та нейтральності медіатора, сумлінності сторін конфлікту і медіатора, особистого характеру процедури медіації та простоти і швидкості самої процедури медіації [187].

У Законі Сербії «Про посередництво – медіацію» від 24 лютого 2005 р. № 18/2005 докладно визначено принципи медіації в Розділі II. Так, відповідно до ст. 3 зазначеного Закону, медіація є добровільною, процедура медіації проводиться на підставі вираженої згоди сторін. Сторони мають рівні права, а медіатори мають діяти незалежно і неупереджено. У цьому Законі закріплено принцип конфіденційності процедури медіації, відповідно до якого не допускається гласність процедури медіації (ст. 5) [215].

В Аргентинському законодавстві теж передбачено й закріплено загальноприйняті принципи медіації. Зокрема, ст. 7 Федерального закону Аргентини «Про обов'язковий характер досудової медіації» від 3 травня 2010 р. № 26.589 визначає принципи проведення процедури медіації: неупередженість медіатора щодо сторін медіації; свобода і добровільність

участі сторін спору в процедурі медіації; рівність сторін процедури медіації; конфіденційність отриманої при проведенні медіації інформації; швидкість проведення процедури медіації; висловлену згоду сторін на присутність третіх осіб при проведенні процедури медіації [191].

До принципів медіації, відповідно до ст. 5 Закону провінції Сан-Луїс (Аргентина) «Про медіацію» від 16 грудня 2009 р. № 1У-0700-2009, належать принцип нейтральності, конфіденційності, наявності інформованої згоди сторін, самостійності сторін та їх участь у процедурі медіації, а також задоволення інтересів усіх сторін [185]. Стаття 3 Закону провінції Ріо-Негро (Аргентина) «Про медіацію» від 12 липня 2004 р. № 3847 теж встановлює принципи медіації, до яких належать принципи нейтралітету, добровільності, рівноправності, справедливості, усного характеру процедури медіації, конфіденційності, оперативності, швидкості та економічності [184].

Принципи медіації, які закріплені в профільних законах Росії, Білорусі, Молдови та Казахстану, практично є аналогічними до тих, що закріплені в законодавстві Німеччини, Франції, Іспанії, Аргентини. Наприклад, до них належать: добровільність, рівність доступу до процедури медіації, конфіденційність, безпристрасність медіатора, нейтральність медіатора, вільний вибір медіатора.

Аналізуючи інформацію, що зазначена в нашому дисертаційному дослідженні з приводу спільності та схожості підходів до правового забезпечення медіації в зарубіжних країнах, можна констатувати, що дана аналогія (стосовно дефініції медіації, її принципів, ролі медіації у вирішенні правових конфліктів) прослідковується і в Україні.

Здійснивши аналіз схожості підходів до правового регулювання медіації, варто, на нашу думку, розглянути його відмінності. Отже, головні відмінності правового регулювання медіації в різних державах полягають у такому:

1. Відмінності в обсягах (сферах) суспільних відносин, у межах яких законодавчо передбачено механізми медіації. Зазвичай медіація може

застосовуватись у таких суспільних відносинах, що регулюються та охороняються правом:

- сімейні конфлікти (майнові та немайнові спори, пов'язані із сімейним станом і батьківськими правами, з визнанням споріднення, суперечки щодо аліментних зобов'язань, режиму проживання неповнолітніх, а також прав щодо житла, позови про розлучення, про режим окремого проживання, про визнання шлюбу недійсним тощо);

- відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок вчинення злочинів особою, яка його вчинила;

- справи про неспроможність, порушені самими боржниками, і справи про банкрутство;

- судові розгляди по спадкових справах до оголошення спадкоємців;

- спори, пов'язані з попередніми розслідуваннями і доказами, отриманими до суду;

- трудові спори.

Цей перелік не є вичерпним. Наприклад, у частині 2 ст. 3 Закону автономного співтовариства Астурія (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 23 березня 2007 р. визначено конфлікти, щодо яких може бути проведено процедуру медіації. До них належать ті, що виникають між особами, пов'язаними кровною або непрямую спорідненістю до четвертого ступеня; подружжям у разі їхнього рішення не жити разом до початку судового розгляду анулювання шлюбу, розлучення, а також під час судового розгляду на етапі виконання рішення або зміни судових заходів; опікунами та прийомними сім'ями із сім'ями своїх підопічних або усиновлених; усиновленими особами, прийомними сім'ями та їх біологічними сім'ями, а також конфлікти, пов'язані з аліментними зобов'язаннями [192].

Стаття 2 Закону автономного співтовариства Каталонія (Іспанія) «Про медіацію в області приватного права» від 22 липня 2009 р. № 15/2009, розмежовує сімейну медіацію і цивільну [190]. Зокрема, у цьому Законі також зазначається, що сімейна медіація проводиться стосовно конфліктів, що

виникають між подружжям, зареєстрованими співмешканцями, біологічними синами і дочками, особами, які перебувають у кровній або непрямій спорідненості до третього ступеня, усиновленими особами та їх прийомними і біологічними сім'ями, опікунами та піклувальниками й особами, які перебувають під їх опікою чи піклуванням (ст. 3), щодо анулювання шлюбу, аліментних зобов'язань, відносин між онуками та бабусями і дідусями, спори, що виникають між прийомними сім'ями, прийомними дітьми та їх біологічними сім'ями.

Стаття 2 Закону автономного співтовариства Канарські острови (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 8 квітня 2003 р. № 15/2003 встановлює, що процедура сімейної медіації проводиться відносно певних сімейних конфліктів між подружжям, зареєстрованими співмешканцями, батьками і дітьми, а також усиновленими особами та їх біологічними сім'ями або сім'ями, які прийняли їх на усиовлення [189].

У Сербії ст. 1 Закону «Про посередництво – медіацію» від 24 лютого 2005 р. № 18/2005 визначається, що процедура посередництва (цей Закон прирівнює поняття медіації до поняття посередництва) застосовується для врегулювання спорів, зокрема, майнових спорів між фізичними особами та юридичними особами, торгових, сімейних і трудових спорів, якщо розгляд зазначених суперечок, відповідно до чинного законодавства, не належить до виключної компетенції суду або іншого органу. Медіація може проводитися до або під час судового розгляду. Стаття 1 цього Закону визначає, що його положення не поширюються на спори, пов'язані з розірванням трудових договорів та виплатою мінімальної заробітної плати [215].

Федеральний закон Аргентини «Про обов'язковий характер медіації до судових розглядів» від 3 травня 2010 р. № 26.589 у ст. 1 встановлює обов'язковий характер медіації, передбаченої для кожного судового розгляду. Процедура медіації сприяє взаємодії між сторонами з метою врегулювання спорів. Стаття 4 цього Закону встановлює, що врегулюванню шляхом проведення обов'язкової досудової процедури медіації підлягають усі спори

за винятком тих, що зазначені у ст. 5 даного Закону, до яких належать спори, пов'язані з кримінальними діями, розлученнями, визнанням шлюбу недійсним, встановленням споріднення, батьківськими правами, усиновленням, за винятком фінансових питань, що впливають з таких видів суперечок [191].

Аналізуючи законодавство Аргентини, можна дійти висновку, що медіація в цій країні існує у двох видах, зокрема, є судовою і позасудовою. Судова медіація проводиться на будь-якій стадії судового процесу після подачі позову. Відповідно до ст. 3 Закону провінції Сан-Луїс «Про медіацію» від 16 грудня 2009 р. № 1У-0700-2009, проведення процедури медіації є обов'язковим щодо таких спорів: цивільних, комерційних і трудових спорів фізичних осіб; спорів, у яких сторони прагнуть уникнути витрат; цивільні позови про відшкодування шкоди, що виникають із розгляду кримінальних справ; усі майнові питання, що виникають у сімейних спорах, а також інші пов'язані з ними питання; провадження у справах про позбавлення володіння; а також випадки, коли суддя вважає, що проведення процедури медіації є доцільним для вирішення конфлікту.

Стаття 4 зазначеного Закону містить перелік ситуацій, щодо яких процедура медіації не проводиться, до них належать розгляд кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням громадського порядку; спори щодо роздільного проживання подружжя, визнання шлюбу недійсним, встановлення споріднення, опіки й усиновлення; спори, пов'язані із запобіжними заходами, попередніми розслідуваннями та доказами, отриманими до суду; процедури визнання неспроможності та банкрутства; а також усі суперечки, що стосуються громадського порядку [185].

Відповідно до ст. 1 Закону провінції Ріо-Негро (Аргентина) «Про медіацію» від 12 липня 2004 р. № 3847, у цій провінції передбачається можливість альтернативного вирішення спорів за допомогою проведення процедури медіації щодо майнових цивільно-правових, некомерційних спорів, сімейних спорів, кримінально-правових, а також трудових. Стаття 2

цього Закону визначає примирювальний характер медіації, яка проводиться за допомогою медіатора. Обов'язок медіатора полягає в забезпеченні прямої взаємодії між сторонами для досягнення позасудового, досудового чи процесуального вирішення спору. Згідно з цим Законом (ст. 8), визначено спори, які не можна вирішити за допомогою медіації, а саме такі, що ставлять під загрозу публічний порядок, пов'язані із запобіжними заходами, попереднім розслідуванням і попереднім призначенням аліментів, штрафами та штрафними санкціями, процедурами банкрутства та неспроможності, виконання судових рішень, за винятком випадків, передбачених законодавством, а також спори, в яких стороною виступає провінція або муніципальне утворення. Стаття 46 Закону провінції Ріо-Негро «Про медіацію» від 12 липня 2004 р. № 3847 також передбачає існування приватної позасудової медіації, яку проводять приватні медіатори або центри медіації [184].

Аналізуючи законодавство Бельгії щодо сфери поширення медіації, переконуємося, що будь-який спір, що може бути вирішений за допомогою укладення угоди, можна розглянути і через процедуру медіації. Закон Бельгії «Про медіацію» від 22 червня 2005 р. № 2005-801 визначає основні положення щодо сфери поширення медіації, самої процедури медіації та особи медіатора [37]. Зокрема, Судовий кодекс Бельгії від 10 жовтня 1967 р. передбачає добровільну медіацію, яка може бути запропонована однією зі сторін судового розгляду або арбітражного розгляду справи до, під час або після самого розгляду. Медіатора можуть призначати або самі сторони, або третя сторона. Відповідно до частини 1 ст. 1731 цього Кодексу, сторони за допомогою медіатора самостійно визначають форму проведення процедури медіації та основні терміни її проведення; зазначена інформація записується в протоколі медіації, що підписують сторони спору та медіатор. Витрати, пов'язані з медіацією, розподіляються між сторонами навпіл, якщо сторони не домовилися про інше. Підписання зазначеного протоколу призупиняє строк позовної давності на час проведення процедури медіації [130].

Вартим уваги, на нашу думку, є і те, що законодавство Бельгії також передбачає можливість кримінальної медіації. Так, відповідно до частини 1 ст. 216 Кримінально-процесуального кодексу Бельгії від 1808 р., прокурор має право викликати особу, яка вчинила злочин, і за умови, що особа підлягає покаранню у вигляді позбавлення волі на строк більше двох років або більш суворому покаранню, запропонувати їй компенсувати шкоду, яка була заподіяна. Тобто прокурор має право організувати процедуру медіації з метою компенсації заподіяної шкоди [72].

Становить інтерес і досвід щодо розвитку й поширення сфер використання медіації в таких державах, як Казахстан, Росія, Білорусь, Молдова. Наведені держави є близькими для нас за своєю географією і правовою системою, тому цілком можливо, що сфери застосування медіативної практики будуть ідентичні з Україною.

Отже, під час системного аналізу профільних законів про медіацією встановлено, що в Республіці Казахстан та Республіці Молдова, згідно з профільними законами «Про медіацію», сфери застосування медіації є ідентичними, а саме: можливим є вирішення спорів за допомогою медіації, які виникають у галузі трудового, цивільного, сімейного та кримінального права [39; 40; 41].

У Росії і Білорусі цікавим є те, що в профільних законах про медіацію цих держав теж можна спостерігати фактично ідентичне формулювання сфер поширення медіації. Зокрема, у них зазначено, що медіація можлива під час вирішення справ, які виникають з цивільних правовідносин, у тому числі у зв'язку із здійсненням підприємницької та іншої економічної діяльності, а також у спорах, що виникають з трудових і сімейних правовідносин [42; 38].

2. Відмінності щодо термінів реалізації процедури медіації. У процесі підготовки дисертаційного дослідження ми встановили, що існують також суттєві відмінності в законодавствах держав щодо граничних термінів реалізації процедур медіації. Зокрема, у деяких державах передбачено норми, які чітко визначають тривалість медіаційної процедури, тоді як у законах

інших держав таких норм немає. Так, наприклад, державою, у якій чітко визначено термін проведення медіації, є Італія. У ст. 6 законодавчого Декрету Італії від 4 березня 2010 р. № 28 тривалість процедури медіації не може перевищувати чотирьох місяців [175].

Росія теж належить до тих держав, у яких чітко передбачено часовий проміжок, протягом якого має бути завершено медіацію. Так, у Законі Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ пункт 1 ст. 13 вказує на те, що медіація має бути здійснена протягом 60 днів [42].

Стаття 13, пункт 4 Закону Республіки Білорусь «Про медіацію» від 12 липня 2013 р. № 58-3 вказує на шестимісячний термін, протягом якого має завершитися медіація. Цікавим є те, що медіація розпочинається з моменту укладення медіативної угоди. Медіативна угода – це угода, укладена сторонами за результатами переговорів, проведених у порядку, передбачених законом, з метою врегулювання спору (спорів) [38].

У пункті 2 ст. 22 нового Закону Республіки Молдова «Про медіацію» від 3 липня 2015 р. № 137 теж вказано на часові межі, протягом яких має вирішитися спір, а саме : три місяці з дня укладення угоди про проведення процедури медіації, якщо сторони за взаємною згодою не визначили інший строк. Відповідно до підпункту d) пункту 1 ст. 23 цього ж Закону, медіація як така припиняється, якщо закінчився строк, визначений для процедури медіації і сторони не подавали клопотання про його продовження [41].

У Казахстані в Законі «Про медіацію» від 28 січня 2011 р. № 401-IV щодо термінів проведення медіації зазначено: а) не більше 30 днів для розгляду спорів, які виникають у сфері цивільного, сімейного, трудового права (пункт 1, ст. 23); б) у кримінальному судочинстві медіація має бути здійснена у встановлені кримінально-процесуальним законом строки досудового та судового провадження (пункт 4, ст. 24) [39].

Сербія, навпаки, належить до тих держав, у яких в законодавстві не передбачено конкретного терміну, протягом якого має здійснитися медіація. У ст. 7 Закону Сербії «Про посередництво – медіацію» від 24 лютого 2005 р. № 18/2005 зазначено, що процедура медіації повинна проводитися за можливості швидко [215].

3. Відмінності у встановленні необхідності нотаріального посвідчення або судового затвердження укладеної медіативної угоди. При дослідженні нормативно-правових актів, які визначають правовий механізм реалізації процедури медіації, ми звернули увагу на те, що законодавство зарубіжних країн не містить єдиних вимог щодо необхідності встановлення чи не встановлення нотаріального чи судового затвердження (посвідчення) укладеної медіативної угоди. Як ми зазначали в дисертаційному дослідженні, медіативна угода – це угода, укладена сторонами за результатами переговорів, проведених у порядку, передбаченому законом, з метою врегулювання спору (спорів).

Франція, Італія, Іспанія і Німеччина є державами, у яких медіативні угоди можуть затверджувати суди або посвідчувати нотаріуси. Так, згідно з пунктом 3 ст. 11 Законодавчого декрету Італії від 4 березня 2010 р. № 28, медіативну угоду завіряє медіатор, а в разі, якщо вказана угода підпадає під дію ст. 2643 Цивільного кодексу Італії, цю угоду додатково засвідчує нотаріус [175].

У Німеччині медіативні угоди можуть затверджувати суди або нотаріуси відповідно до пункту 5 частини 1 ст. 794 Цивільного процесуального кодексу Німеччини. Причому зазначена норма не містить прямої вказівки на можливість затвердження саме медіативних угод, але вони підпадають під неї [144]. Суди Німеччини при затвердженні медіативних угод не обмежуються лише перевіркою законності таких угод (на відміну, наприклад, від Італії). Крім того, процедура затвердження медіативних угод у Німеччині може являти собою змагальний процес: кожна сторона має можливість висловити свої міркування. Наприкінці такої процедури суд

виносить рішення, що стосується затвердження медіативної угоди, що супроводжується поясненням, у якому міститься суть прийнятого рішення.

Згідно з частиною 1 ст. 1731 Судового кодексу Бельгії від 10 жовтня 1967 р., у разі досягнення угоди сторонами спору, і якщо посередником виступає медіатор, призначений Комісією з медіації, сторони можуть подати медіативну угоду на затвердження компетентному судді. Суддя може відмовити в затвердженні угоди, якщо вона суперечить громадському порядку, а також, якщо медіативна угода, досягнута при врегулюванні сімейного спору, суперечить інтересам неповнолітніх дітей [130].

Республіка Молдова також належить до держав, у яких можливе нотаріальне посвідчення медіативної угоди, зокрема, п. 7 ст. 29 Закону «Про медіацію» від 14 липня 2007 р. № 134-XVI зазначає саме про це: угода про примирення може бути завірена нотаріусом або іншим компетентним органом відповідно до законодавства держави [40]. У Росії затвердження медіативної угоди відбувається лише в тому випадку, коли дану угоду було досягнуто після того, як справу було передано до суду або третейського суду (ст. 12, пункт 3) [42].

До держав, у яких не передбачено будь-яке посвідчення медіативної угоди, належать Республіка Казахстан та Республіка Білорусь. В основних законах «Про медіацію» обох держав не прослідковується вимога щодо встановлення необхідності нотаріального посвідчення або судового затвердження даної угоди.

4. Відмінності в законодавчо закріплених мірі та формі основного принципу медіації полягають у конфіденційності. На цьому необхідно наголосити, оскільки саме принцип конфіденційності у процесі медіації володіє певними механізмами реалізації, на відміну від інших принципів, які мають передусім декларативний характер. Нагадаємо, що суть принципу конфіденційності полягає в тому, що інформацію, отриману під час медіаційного процесу, не має бути розголошено.

Частина проаналізованих нами нормативно-правових актів свідчить про дещо іншу позицію. Зокрема, деякі з них містять застереження про те, що не вся інформація, повідомлена при проведенні процедури медіації, є конфіденційною. Інформацією, що може підлягати розголосу, є та, що в певних випадках може розглядатись як доказ, або яка стосується громадського порядку. Так, Уніфікований Закон США про медіацію від 2001 р. (зі змінами від 2003 р.) передбачає конфіденційність інформації, повідомленої сторонами під час процедури медіації, однак ст. 6 містить перелік видів інформації, що підлягає розголошенню, а саме:

- інформація, що міститься в угоді, підписаній сторонами;
- інформація, яка доступна для громадськості відповідно до чинного законодавства;
- інформація, що припускає загрозу або планування нанесення тілесних ушкоджень іншій особі або вчинення дій насильницького характеру;
- інформація, яка навмисно використовується для планування злочину або замаху на його вчинення, а також для того, щоб приховати сліди скоєного злочину;
- інформація, що вимагається для того, щоб довести або спростувати претензію або скаргу, подану щодо неналежного здійснення професійних функцій або вчинення злочинної недбалості медіатором, а також, у деяких випадках, стороною процедури медіації або його представником й іншим учасником процедури під час її проведення;
- інформація, яка вимагається для того, щоб довести або спростувати жорстоке поводження, зневагу або експлуатацію в розгляді, у якому є стороною орган із захисту дітей [212].

Стаття 1728 Судового кодексу Бельгії від 10 жовтня 1967 р. встановлює конфіденційність інформації, повідомленої сторонами під час проведення медіаційної процедури. Така інформація не може використовуватися в будь-яких адміністративних і судових процедурах й арбітражних, а також будь-яких інших процедурах після вирішення конфліктів, а також не може

використовуватися як докази. Проте обов'язок щодо нерозголошення повідомленої під час проведення процедури медіації інформації може бути скасовано за згодою сторін спору, зокрема, для того, щоб суддя мав можливість офіційно затвердити медіативну угоду. У разі розголошення зазначеної інформації сторонами суддя чи арбітр має право винести рішення про можливу компенсацію шкоди. Медіатор не може бути викликаний як свідок у цивільному або адміністративному процесах у справах, пов'язаних з фактами, що стали йому відомі під час здійснення ним своєї діяльності як медіатора [130].

Ми також встановили, що в законодавстві деяких держав є норми, які визначають рівень відповідальності за порушення принципу конфіденційності під час медіації. Так, згідно з пунктом 1 параграфу 31 Федерального закону Австрії «Про медіацію в цивільних справах» від 13 червня 2003 р. № 29/2003, особа, яка не дотримується принципу конфіденційності та розкриває отриману інформацію або використовує її проти законних інтересів інших осіб, карається позбавленням волі на строк до шести місяців або штрафом до 360 денних ставок оплати праці [138].

5. Відмінності в закріпленому в законодавстві статусі медіатора, вимог до нього і його відповідальності. Аналізуючи законодавство багатьох зарубіжних держав щодо медіації, ми дійшли висновку, що статус медіатора, зазвичай, закріплюється на законодавчому рівні. Водночас статус медіатора і вимоги до нього можуть суттєво відрізнятися. Зокрема, існують відмінності щодо:

- здійснення медіаторських послуг на професійній основі чи на непрофесійній;
- віку медіатора;
- освіти медіатора;
- того, хто не може бути медіатором.

Так, у Законі Республіки Білорусь «Про медіацію» від 12 липня 2013 р. № 58-3 у ст. 4 зазначено, що медіатором може бути фізична особа, яка має

вищу юридичну або іншу вищу освіту, пройшла відповідну підготовку в сфері медіації в порядку, що встановлюється Міністерством юстиції Республіки Білорусь, або має досвід роботи у сфері примирення, отримала свідоцтво медіатора, видане Міністерством юстиції Республіки Білорусь на підставі рішення кваліфікаційної комісії з питань медіації. Отже, медіація в Білорусі здійснюється виключно на професійній основі, лише за наявності відповідного сертифіката медіатора. У профільному Законі «Про медіацію» не передбачено віковий ценз медіатора. Також даний Закон у ст. 4 пункті 2 надає повний перелік тих осіб, які не можуть бути медіатором, а саме: державні службовці, особи, які визнані недієздатними, а також особи, які мають непогашену судимість [38].

Стаття 9 Закону Республіки Казахстан «Про медіацію» від 28 січня 2011 р. № 401-IV визначає, що діяльність медіатора може здійснюватись як на професійній (професійний медіатор), так і на непрофесійній основі. Непрофесійними медіаторами можуть бути особи, які досягли сорокарічного віку та перебувають у реєстрі непрофесійних медіаторів. Професійні медіатори – це особи, які мають вищу освіту, досягли двадцятип'ятирічного віку, мають документ (сертифікат), що підтверджує проходження навчання за програмою підготовки медіаторів, що затверджується в порядку, визначеному Урядом Республіки Казахстан, і міститься в реєстрі професійних медіаторів.

Медіатором не може бути особа, уповноважена на виконання державних функцій і прирівняна до нього; визнана судом у встановленому законом порядку недієздатним або обмежено дієздатним; щодо якої здійснюється кримінальне провадження; яка має непогашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість [39].

У Російській Федерації ст. 15, 16 Закону «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедури медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ також закріплюють вимоги до медіаторів. Зокрема, як і в Казахстані, медіація може здійснюватись як на професійній, так і на непрофесійній основі. Професійним медіатором може бути фізична

особа, яка досягла 25 років, має профільну освіту і пройшла курси підготовки та отримала відповідне підтвердження у формі сертифіката. Непрофесійним медіатором може бути особа, яка досягла 18 років, є дієздатною і не має судимості [42].

У Молдові статус медіатора, його права і відповідальність дублюються з тими, що є в Республіці Білорусь. Згідно із Законом Молдови «Про медіацію» від 14 липня 2007 р. № 134-XVI, медіація може здійснюватися лише на професійній основі за наявності відповідної підготовки в медіатора. Медіатор має бути дієздатним і не мати судимості. Чіткий віковий ценз відсутній. Медіатори, які пройшли професійну підготовку закордоном, можуть не проходити атестацію у своїй країні [40].

Цікавим є досвід Австралії щодо закріплених вимог до медіатора. Зокрема, медіатором, як визначає частина 1 ст. 2 Закону штату Квінсленд (Австралія) «Про центри вирішення спорів» від 23 серпня 1990 р., може бути призначена особа, яка має необхідні для здійснення функцій медіатора знання, досвід та навички. Крім того, під час призначення конкретної особи медіатором необхідно враховувати його бажання виконувати покладені на нього обов'язки і функції примирителя [177].

Частина 3 ст. 2 Уніфікованого Закону США про медіацію від 2001 р. (зі змінами від 2003 р.) визначає медіатора як «індивіда, який проводить медіацію», а частина 5 визначає сторону процесу медіації як «особу, яка бере участь у медіації і чия згода є необхідною для вирішення спору» [212].

У Бельгії пункт 5 ст. 655 Судового кодексу від 10 жовтня 1967 р. зазначає, що юридична допомога застосовується до процедур добровільної чи судової медіації, проведеної медіатором, сертифікованим комісією, зазначеною у ст. 1727 цього Кодексу. Відповідно до ст. 1726 Судового кодексу Бельгії, для того, щоб відповідати вимогам комісії, медіатори повинні мати необхідну кваліфікацію; відповідну підготовку або досвід проведення процедур медіації. Крім того, медіатор не повинен мати судимості [130].

Стаття 5 Закону Іспанії «Про медіацію в цивільних та комерційних справах» від 6 липня 2012 р. № 5/2012, теж визначає основні вимоги до медіаторів. Зокрема, медіатором може виступати фізична особа, якій чинним законодавством не заборонено здійснювати такі професійні функції. Юридичні особи, які надають медіаційні послуги, призначають медіаторів, що відповідають вимогам цього Закону. Медіатор повинен мати вищу освіту або вищу професійну освіту і спеціальну підготовку для проведення медіацій, отриману на курсах у спеціально акредитованих закладах. Медіатор також повинен мати страховку або еквівалентні їй гарантії для покриття цивільно-правової відповідальності у зв'язку з участю в суперечках. Цікавим є той факт, що в Іспанії неможлива участь кількох медіаторів в одній примирювальній процедурі [193].

Стаття 5 Закону автономної спільноти Канарські острови (Іспанія) «Про сімейну медіацію» від 8 квітня 2003 р. № 15/2003 вказує на те, що особа, яка проводить сімейну медіацію, повинна, якщо інше не передбачено законом, мати університетську освіту за напрямом юриспруденція, психологія чи соціальна робота і бути зареєстрованою у відповідних професійних спілках та внесена до Державного реєстру сімейних медіаторів [189].

Частина 2 ст. 1 Федерального закону Німеччини «Про медіацію» від 21 липня 2012 р., визначає, що медіатором є незалежна і нейтральна особа, яка сприяє сторонам у процедурі медіації [201].

Закон провінції Сан-Луїс (Аргентина) «Про медіацію» від 16 грудня 2009 року 2009 р. № 1У-0700-2009 у ст. 2 встановлює, що процедура медіації як метод альтернативного вирішення спорів проводиться одним кваліфікованим медіатором, який сприяє прямій взаємодії сторін спору для позасудового, досудового чи непроцесуального вирішення спору [185].

6. Відмінності щодо встановлення можливості заміни медіатора під час медіації. Аналізуючи законодавство зарубіжних держав, ми встановили, що законодавство деяких з них може передбачати можливість заміни медіатора на вимогу сторін під час уже здійснюваної медіативної процедури. Так,

відповідно до пункту 3 ст. 11 Законодавчого декрету Італії від 4 березня 2010 р. № 28, «на прохання однієї із сторін керівник медіативного органу передбачає заміну посередника» [175]. Закон Республіки Казахстан «Про медіацію» від 28 січня від 2011 р. № 410-IV у пункті 1 ст. 12 також передбачає можливість заміни медіатора за згодою сторін [39].

7. Відмінності в наявності або відсутності можливості призначення судом процедури медіації. Досліджуючи медіацію як один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів, у дисертаційному дослідженні ми зазначали про те, що існують держави, у яких медіація є обов'язковою, інші ж держави на вибір можуть використовувати примирювальну процедуру, або ж ні. Цікавим є те, що у процесі аналізу зарубіжних джерел права ми дійшли висновку, що в тих державах, у яких процедура медіації є обов'язковою, її може призначати суд.

Зокрема, у законодавстві Швейцарії в пункті 1 ст. 213 Цивільного процесуального кодексу від 19 грудня 2008 р. встановлено, що, відповідно до прохання сторін, примирні процедури в цивільному процесі можуть бути замінені на процедуру медіації [173].

Франція теж належить до держав, у яких у судовому порядку може призначатися медіатор. Відповідно до ст. 22 Закону Франції «Про організацію судів у цивільному, кримінальному та адміністративному процесі» від 8 лютого 1995 р. № 95-125 (з наступними змінами), суддя має право призначити за згодою сторін судового медіатора для проведення процедури медіації на будь-якій стадії судового розгляду. Стаття 22-1 встановлює, що медіатор не може бути призначений суддею для проведення встановлених законом спроб примирення в питаннях, пов'язаних з розлученням [197].

Відповідно до ст. 131-1 Цивільного процесуального кодексу Франції, суддя, який розглядає справу, має право після отримання згоди сторін призначити третю особу, за допомогою якої буде надано можливість врегулювання конфлікту, що виник між ними. Стаття 131-2 цього Кодексу встановлює, що медіацію може бути проведено стосовно всього спору або

його частини. Проведення процедури медіації не повинно впливати на рішення судді, який у будь-який момент може призначити інші заходи, які він вважає необхідними. Стаття 131-3 вказує на те, що початковий термін процедури медіації не може перевищувати трьох місяців. Зазначений строк може бути один раз продовжено на прохання медіатора на той самий період. У ст. 131-3 Цивільного процесуального кодексу Франції містяться вимоги, які ставляться до медіатора. Медіатором може бути призначено фізичну або юридичну особу, яка повинна мати професійну університетську освіту [167].

8. Відмінності в законодавчому закріпленні цілей інституту медіації. Аналізуючи семантичне навантаження поняття «ціль медіації», можемо вказати на основне, що це те, заради чого існує медіація, її головні завдання і переваги. У більшості випадків ці цілі закріплено (коли вони взагалі закріплюються) у визначеннях поняття медіації.

Правило 24.1 «Обов'язкова медіація» Правил цивільного судочинства провінції Онтаріо (Канада), встановлених у Постанові від 1990 р. № 194, передбачає проведення обов'язкової процедури медіації в певних випадках з метою скорочення судових витрат і сприяння швидкому та справедливому вирішенню суперечок відповідно до ст. 24.1.01 зазначеного акта [207]. Аналіз даної норми свідчить про те, що однією з цілей інституту медіації є скорочення судових витрат під час процедури примирення і сприяння швидкому та справедливому вирішенню суперечок.

Стаття 3 Закону спільноти Мадрид (Іспанія) «Про сімейну медіацію в співтоваристві Мадрид» від 21 лютого 2007 р. № 1/2007 встановлює, що метою медіації є запобігання або зменшення внутрішніх конфліктів, запобігання початку спірних судових процесів, припинення вже початих або зменшення їх масштабів, а також сприяння сторонам процедури медіації у виконанні судових рішень, що впливають на сімейні стосунки [188].

Стаття 3 Закону Республіки Казахстан «Про медіацію» від 28 січня 2011 р. № 401-IV теж містить основні цілі медіації, зокрема, досягнення

компромісного вирішення спору (конфлікту), що влаштує обидві сторони медіації, а також спроба знизити рівень конфліктності сторін [39].

9. Відмінності в наявності або відсутності встановлення можливості припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін. Аналізуючи нормативно-правові акти зарубіжних країн щодо медіації, ми дійшли висновків, що цілком можливим є припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін. Медіація як альтернативний спосіб вирішення правових конфліктів ґрунтується на принципі добровільності. У разі, коли хоча б одна зі сторін не бажає брати участі в цьому процесі, медіація як така припиняється. Вона втрачає сенс. Успішною медіативна процедура буде тоді, коли обидві сторони зацікавлені в примиренні. Наприклад, у ст. 1729 Судового кодексу Бельгії від 10 жовтня 1967 р. сторона може припинити проведення процедури медіації без будь-якого збитку для себе [130]. Стаття 11 Закону Республіки Казахстан «Про медіацію» від 28 січня 2011 р. № 401-IV теж закріплює положення про те, що сторони медіації в будь-який момент можуть відмовитися від її проведення [39].

10. Відмінності в наявності або відсутності встановлення можливості анулювання затвердженої угоди про медіацію. Угода про медіацію (медіаційна угода) – це угода, що укладається в письмовій формі й містить відомості про сторони, предмет спору, раніше проведену процедуру медіації, медіатора, а також узгоджені сторонами зобов'язання, умови й терміни їх виконання. Виникає питання щодо можливості анулювання цього документа.

В Італії та Франції існує можливість для сторін у будь-який час анулювати угоду про медіацію і передати справу на розгляд до суду. У законодавстві Німеччини угоду про медіацію може бути анульовано лише в тих випадках, коли її буде визнано нікчемною. У більшості ж випадків угода про медіацію не підлягає анулюванню.

Угода про медіацію може вимагати завірення відповідним чином. Зокрема, згідно з першим Законом Молдови «Про медіацію» від 14 липня 2007 р. № 134-XVI (пункт 7 ст. 29), угоду про медіацію може бути завірено

нотаріусом або іншим компетентним органом [40]. Хоча новий Закон Молдови «Про медіацію» від 3 липня 2015 р. № 137 (ст. 32) не містить такого положення [41].

Отже, узагальнивши зарубіжний досвід правового регулювання процедури медіації, ми дійшли висновку щодо існування як спільних, так і відмінних позицій, викладених у законодавстві держав, що аналізувались. Спільним є те, що достатньо чітко вказано на вагомість і значення медіації як одного із способів урегулювання правових конфліктів; закріплені правові дефініції поняття «медіація» є практично ідентичними за своєю лексико-логічною структурою і формально-правовим змістом; зазначаються однакові принципи медіації. Аналогічні тенденції стосовно процедури медіації прослідковуються сьогодні і в Україні.

До розбіжностей, що існують у законодавстві зарубіжних держав, яке регламентує процедуру медіації, належать такі: різні сфери суспільних відносин, у межах яких законодавчо передбачено механізми медіації; розбіжності у строках, протягом яких реалізується процедура медіації; відмінності у встановленні необхідності нотаріального посвідчення або судового затвердження медіаційної угоди; розбіжності у вимогах до медіатора; можливість заміни медіатора під час медіаційного процесу; ролі суду у процесі призначення медіації; різні цілі медіації; можливість припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін; встановлення можливості анулювання медіаційної угоди.

Таким чином, можна сформулювати загальний висновок, сутність якого полягає у твердженні, що механізмами медіації неможливо замінити ефективну, справедливую й доступну судову систему, водночас медіація може претендувати на один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів у різних сферах суспільного життя, і при імплементації процедури медіації в українське законодавство необхідно враховувати та використовувати зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері медіації, прийнято

досить давно і вони пройшли через процес їх реалізації шляхом застосування в різноманітних спорах.

Висновки до розділу 2

Узагальнивши теоретичне обґрунтування та правове регулювання процедури медіації, можна сформулювати такі підсумкові положення, висновки, рекомендації і пропозиції:

1. На сьогодні у світі існує значне різноманіття моделей медіації, які відображають процедурні особливості проведення даної процедури через характеристику її основних компонентів.

2. Дослідження моделей медіації має важливе практичне й теоретичне значення як для медіаторів, так і для сторін, які братимуть участь у процесі медіативної процедури. Воно дасть змогу виявити найбільш прийнятні сфери застосування тієї чи іншої моделі медіації, у результаті чого медіатор матиме змогу побудувати діяльність так, щоб робота була результативною, а сторони змогли спроектувати перебіг примирювальної процедури та її результат.

3. Класифікація моделей медіації виконує низку функцій: інформаційну, суть якої полягає в тому, що можна отримати інформацію про медіативну техніку та прийоми, які використовує в роботі медіатор, та їх вплив на результат медіативної процедури; пізнавальну, що дає змогу вивчати процедуру медіації як у правовому, так і пізнавальному аспекті; аналітичну, за допомогою якої можна здійснити порівняльний аналіз застосування медіації в різних країнах і в різних сферах; евристичну, що спрямована на пізнання закономірностей виникнення, розвитку та використання моделей медіації.

4. Обґрунтовано класифікацію моделі медіації таким чином:

1) за критерієм суб'єктності медіатора:

а) юрисдикційна медіація, що здійснюється судовою інстанцією або на вимогу такої спеціалізованим адміністративним органом з розгляду скарг і претензій, державним нотаріусом (до цієї ж групи віднесемо і медіацію, що здійснює приватний нотаріус), спеціальним державним медіативним органом або спеціалізованим медіативним підрозділом, яка класифікується на процесуальну юрисдикційну медіацію та позапроцесуальну юрисдикційну медіацію;

б) неюрисдикційна медіація, що здійснюється приватними медіаторами або медіативними організаціями, іншою організацією, що в межах своєї діяльності надає медіативні послуги (наприклад, торгово-промислові палати), яка поділяється на процесуальну неюрисдикційну медіацію та позапроцесуальну неюрисдикційну медіацію;

2) за критерієм визначення мети медіації:

а) медіація, що спрямована на повне вирішення спору/урегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту/спору, або припинення вже розпочатого такого розгляду;

б) медіація, що спрямована на редукування/часткове вирішення конфлікту, зниження обсягу домагань, або на перетворення проблеми;

в) медіація, що спрямована на оцінку спору/конфлікту й оцінку перспектив його врегулювання

5. На основі узагальнення зарубіжного досвіду виділено спільне в підходах до правового регулювання медіації, що виявляється у: а) достатньо чіткій вказівці на вагомість і значення медіації як одного із способів урегулювання правових конфліктів, а також закріпленні нормативно-правової основи інституту медіації (медіація щодо трудових спорів, сімейних спорів та ін.); б) закріпленні правових дефініцій поняття «медіація», які практично ідентичні за своєю лексико-логічною структурою і формально-правовим змістом, а саме: в понятті «медіація» виявляються стійкі, аналогічні, семантичні структурні елементи: альтернативність або додатковість медіації стосовно до судового розгляду; інформована добровільність вибору медіації

сторонами, між якими виник конфлікт; наявність спеціального суб'єкта, який здійснює посередництво у вирішенні спорів й урегулюванні конфліктів – медіатора, до якого ставляться різні вимоги, у тому числі незмінні – неупередженості та нейтральності, і який покликаний всіляко сприяти запобіганню або редукуванню конфлікту або відмові від судового розгляду конфлікту/спору, припинення вже розпочатого такого розгляду та/або зниження обсягу домагань; визначення мети медіації – знаходження компромісного, стійкого рішення, яке б задовольняло інтереси обох конфліктуючих сторін; в) закріпленні основних принципів медіації – нейтральності, неупередженості, конфіденційності та ін. Зазначена аналогія (щодо ролі медіації у вирішенні правових конфліктів, дефініції медіації, її принципів) прослідковується і в Україні.

6. Головні відмінності правового регулювання медіації в різних державах полягають в: а) обсягах (сферах) суспільних відносин, у межах яких законодавчо передбачені механізми медіації. Найчастіше медіацію можна застосовувати при врегулюванні: сімейних конфліктів (майнові та немайнові спори, пов'язані із сімейним станом і батьківськими правами, з визнанням споріднення, суперечки щодо аліментних зобов'язань, режиму проживання неповнолітніх, а також прав щодо житла, позови про розлучення, про режим окремого проживання, про визнання шлюбу недійсним тощо); відшкодуванні шкоди, заподіяної внаслідок вчинення злочинів особою, яка його вчинила; справ про неспроможність, що порушені самими , і справ про банкрутство; судових розглядів у спадкових справах до оголошення спадкоємців; спорів, пов'язаних з попередніми розслідуваннями і доказами, отриманими до суду; трудових спорів. Цей перелік не є вичерпним; б) термінах реалізації процедури медіації, зокрема, у деяких державах передбачено норми, які чітко визначають тривалість медіаційної процедури, водночас як у законах інших держав таких норм немає; в) необхідності нотаріального посвідчення або судового затвердження укладеної медіаційної угоди, адже законодавство зарубіжних країн не має єдиних вимог щодо необхідності встановлення чи не

встановлення нотаріального чи судового затвердження (посвідчення) укладеної медіативної угоди; г) мірі та формі основного принципу медіації – конфіденційності. Зокрема, деякі нормативно-правові акти містять застереження про те, що не вся інформація, повідомлена при проведенні процедури медіації, є конфіденційною і може підлягати розголосу, коли розглядається як доказ, або стосується громадського порядку; д) статусі медіатора, вимог до нього і його відповідальності. Здебільшого статус медіатора закріплюється на законодавчому рівні. Водночас існують відмінності щодо: здійснення медіаторських послуг на професійній основі чи на непрофесійній; віку медіатора; освіти медіатора; того, хто не може бути медіатором; е) можливості заміни медіатора під час медіації, адже законодавство деяких країн може передбачати можливість заміни медіатора на вимогу сторін під час уже здійснюваної медіативної процедури; є) наявності або відсутності можливості призначення судом процедури медіації. Існують держави, у яких медіація є обов'язковою, інші ж держави на вибір можуть використовувати примирювальну процедуру, або ж ні. У тих державах, де процедура медіації є обов'язковою, її може призначати суд; ж) цілях інституту медіації. У більшості випадків вони закріплені (коли вони взагалі закріплюються) у визначеннях поняття медіації; з) наявності або відсутності встановлення можливості припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін, оскільки здебільшого можливим є припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін; і) наявності або відсутності встановлення можливості анулювання затвердженої угоди про медіацію. У законодавстві деяких країн існує можливість для сторін у будь-який час анулювати угоду про медіацію і передати справу на розгляд до суду, але зазвичай угода про медіацію не підлягає анулюванню.

7. Механізмами медіації неможливо замінити ефективну, справедливую і доступну судову систему, водночас медіація може претендувати на один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів у різних сферах суспільного життя.

8. При імplementації процедури медіації в українське законодавство необхідно враховувати та використовувати зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері медіації, прийняті досить давно та пройшли через процес їх реалізації шляхом застосування в різноманітних спорах.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ШЛЯХИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

3.1. Імплементация процедури медіації в законодавство України: поняття, ознаки та принципи

Досліджуючи імплементацию процедури медіації в законодавство України, насамперед, необхідно звернути увагу на розуміння базових категорій цього понятійно-категоріального ряду. Відповідно до шеститомної «Юридичної енциклопедії», «Імплементация (від лат. *implere* – наповнювати, досягати, виконувати, здійснювати) у міжнародному праві – організаційно-правова діяльність держав з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань. Механізм імплементации міжнародно-правових норм включає в себе сукупність правових та інституційних засобів, що використовуються суб'єктами міжнародного права на міжнародних та національних рівнях. Міжнародна система імплементации складається із створених на підставі міждержавних угод універсальних, регіональних і локальних міжнародних організацій, спеціалізованих установ та їх допоміжних органів» [149, с. 667–668]. Аналогічне розуміння імплементации формулює «Великий енциклопедичний юридичний словник» [17, с. 344–345], а «Сучасна правова енциклопедія» стверджує, що «Імплементация [від лат. *implere* – виконувати; англ. *implementation*] – встановлення державного механізму застосування норм міжнародного права на його території» [131, с. 138]. Аналогічні або схожі визначення імплементации викладено і в інших вітчизняних юридичних джерелах.

Упродовж зазначеного «Процедура (франц. *procedure*, від лат. *procedere* просуватися) – порядок, наступність, послідовність у вчиненні відповідних дій для досягнення певного результату. Особливість правової процедури

полягає в тому, що вона застосовується у сфері права. Процедура у правовому розумінні – це врегульований законом, іншими нормативно-правовими актами порядок, який складається з послідовних дій і спрямований на досягнення правового результату. Сутність правової процедури зумовлена характером матеріального правового відношення, реалізації якого вона служить» [150, с. 185–186]. У деяких джерелах стверджується, що «Процедура (від лат. *procedo* – просуваються) встановлений законом або іншими правовими нормами чи прийнятий за звичаєм порядок, відповідно до якого послідовно здійснюють певні дії, обговорюють, ведуть справи тощо (наприклад, процедура голосування, процедура судова)» [152, с. 673]. Майже аналогічно цьому «Популярна юридична енциклопедія», інтерпретуючи процедуру легалізації документа, стверджує, що це «... офіційно встановлений порядок надання документу юридичної сили, юридичного значення» [100, с. 413–414].

Розглядаючи імплементацію процедури медіації в законодавство України, доцільно ще раз наголосити на тому, що «Медіація (лат. *mediatio* – посередництво): 1) у міжнародному праві – посередництво третьої незаінтересованої держави в міжнародному спорі суб'єктів міжнародного права; 2) у приватному праві – один з альтернативних (позасудових) методів вирішення конфліктів, згідно з яким незаінтересований посередник (медіатор) допомагає сторонам досягти шляхом переговорів добровільної та взаємовигідної угоди. Характерною ознакою медіації (порівняно з іншими позасудовими методами вирішення конфліктів – арбітражем, третейським судом тощо) є зосередження уваги сторін конфлікту передусім на своїх інтересах, а не на своїх позиціях. При цьому рішення приймається учасниками конфлікту, а не медіатором» [151, с. 610].

Враховуючи вищевикладене, а також ґрунтуючись, головним чином, на власному визначенні медіації, сформульованому в підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження, можна стверджувати, що імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова

діяльність української держави та інших уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів і передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

На основі аналізу зазначеного визначення можна стверджувати, що ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі:

- є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів. Організаційно-правова діяльність – це процес активної взаємодії суб'єктів й об'єктів, з метою задоволення потреб суб'єктів, що регулюється та охороняється правом. Важливо звернути увагу на те, що організаційно-правову діяльність з імплементації процедури медіації в законодавство України можуть здійснювати держави та інші уповноважені суб'єкти;

- має процедурний характер, тобто реалізується в певному порядку, що складається з послідовних дій (стадій процедури);

- спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, про що йшлося в дисертаційному дослідженні;

- передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), статус якого проаналізовано в підрозділі 1.1 дисертаційного дослідження;

- медіатор не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору. Цю ознаку ми також попередньо аналізували.

Імплементація медіації в законодавство України є саме процедурою, тобто реалізується в певному порядку, що складається з послідовних дій, (стадій процедури). Отже, стадіями імплементації процедури медіації в законодавство України є такі:

1. Виконання державою взятих зобов'язань у рамках міжнародних угод. У 2014 р. Україна підписала Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, відповідно до якої Україна і Європейський Союз мають посилювати співпрацю у сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Країни Європейського Союзу погодилися, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинно включати доступ як до судових, так і до позасудових методів урегулювання спорів. Європейська Рада на своєму засіданні в Тампері 15 жовтня 1999 р. закликала держави-члени до запровадження альтернативних позасудових процедур, серед яких медіація є основним методом.

Україна приєдналася до Статуту Ради Європи шляхом прийняття Закону України «Про приєднання України до Статуту Ради Європи» від 31 жовтня 1995 р. № 398/95-ВР [129]. Відповідно до положень ст. 15.b Статуту Ради Європи, Комітет Міністрів Ради Європи може приймати висновки у формі рекомендацій урядам країн - членів Ради, і Комітет Міністрів Ради Європи може попросити уряди країн - членів Ради інформувати його про заходи, вжиті ними щодо таких рекомендацій [129]. Реалізуючи вказані повноваження, Комітетом Міністрів прийнято низку рекомендацій, які поширюються на Україну, у тому числі й у сфері імплементації процедури медіації. Зокрема, Рекомендації Рес (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами та сторонами – приватними особами, а також Керівні принципи № 15 для кращого виконання Рекомендації щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами [88, с. 442–448]. Цей документ, зокрема,

визначає роль держави у сприянні застосуванню альтернативних методів розв'язання спорів, а саме: державам слід визначити, коли і в який спосіб доцільно застосувати такі альтернативні методи, як внутрішній перегляд, процедура примирення, медіація, урегулювання шляхом переговорів чи незалежний арбітраж. Державам належить вжити конкретних заходів для забезпечення ширшого застосування альтернативних методів розв'язання спорів або шляхом інституціоналізації таких методів, або застосуванням їх у конкретних випадках залежно від обставин. За необхідності державам слід прийняти нове чи змінити вже чинне законодавство відповідно до принципів Рекомендації (наприклад, в окремих випадках передбачити обов'язковість внутрішнього перегляду, процедури примирення, медіації і переговорів задля врегулювання спору).

2. Розроблення та реалізація державної політики у сфері медіації. Запровадження медіації неможливе без стратегічного планування, яке повинно включати в себе аналіз тенденції реформування судової системи, постановку цілі, чітко пов'язаної з часом, розроблення варіантів стратегії та вибір найбільш оптимального варіанта. На нашу думку, саме стратегічне планування сприятиме впровадженню процедури медіації. Тому однією з першочергових стадій імплементації процедури медіації вважаємо підготовку відповідної державної програми. Так, Стратегією реформування судових органів до 2020 року передбачено, що для підвищення правосуддя потрібно розширювати способи альтернативного досудового врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва [106]. Однак саме у межах відповідної державної програми щодо впровадження медіації потрібно визначити проблеми, які потребують розв'язання, мету і строки реалізації програми, окреслити першочергові заходи з упровадження процедури медіації.

3. Створення нормативної бази шляхом прийняття спеціального Закону України «Про медіацію». Саме прийняття Закону дозволить ввести медіацію в правове поле, оскільки визначить законодавчі основи надання послуг медіації

на професійних засадах. Крім того, важливо привести у відповідність із прийнятим Законом інші нормативно-правові акти. Доцільність прийняття цього Закону ми визначили в дисертаційному дослідженні.

4. Легалізація виду діяльності: надання медіативних послуг та професії «медіатор» шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства. Так, у межах цієї стадії імплементації процедури медіації необхідно:

по-перше, включити надання медіативних послуг до видів економічної діяльності;

по-друге, додати професію «медіатор» до Національного класифікатора України «Класифікатор професій»;

по-третє, закріпити на законодавчому рівні процедуру формування корпусу професійних медіаторів.

по-четверте, розробити та прийняти національну програму з підготовки медіаторів;

по-п'яте, на основі вищих юридичних навчальних закладів створити центри підготовки медіаторів.

5. Запровадження реєстру медіаторів. Окремою стадією імплементації процедури медіації вважаємо запровадження реєстру медіаторів. Для цього необхідно прийняти Положення про реєстр медіаторів, визначивши в ньому адміністратора та держателя реєстру, мету ведення реєстру, програмне забезпечення, підстави надання доступу до реєстру, інформацію, що буде вноситися до реєстру, та забезпечити організацію доступу й належної роботи користувачів з реєстром.

6. Проведення семінарів, круглих столів, конференцій з метою поширення серед представників правової спільноти та населення інформації про процедуру медіації як альтернативного способу врегулювання/вирішення конфлікту/спору. Такі заходи сприятимуть підвищенню правової культури населення та рівня правосвідомості громадян, створенню атмосфери суспільної довіри до інституту медіації, подоланню правового нігілізму.

Досліджуючи імплементацію процедури медіації в законодавство України, надзвичайно важливо зупинитися на принципах медіації, адже імплементація обов'язково повинна відбуватися на їх основі і відповідно до їх вимог. Можна стверджувати, що принципи медіації, насамперед, мають бути враховані при імплементації процедури медіації в законодавство України.

Отже, принцип (лат. *principium* – начало, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або принаймні бажане [125, с. 693]. Принципи медіації – це ті ключові засади, на яких, власне, оснований медіація і дотримання яких забезпечує її результативність, ефективність і можливість застосування на практиці. Якщо врегулювати законодавчо певні питання, не відштовхуючись від принципів медіації або порушуючи їх, матимемо формальний документ, що не зможе забезпечувати її імплементацію в законодавство України, а, навпаки, ускладнюватиме та бюрократизуватиме цей процес. Принципи медіації – це те, що відрізняє медіацію від інших способів вирішення конфліктів. Безперечне дотримання принципів медіації є першою і найважливішою умовою функціонування медіації як правового інституту та способу вирішення конфліктів.

Принципи медіації досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Спробуємо проаналізувати їх, систематизувати та виокремити ті, які можуть бути представлені в українському законодавстві, а саме в проекті Закону України «Про медіацію».

В Англії, засновниці сучасної медіації, основними принципами, на яких ґрунтується медіаційний процес, є добровільність, конфіденційність, не примусовий характер прийняття рішення і заходів його реалізації [168, с. 5]. Так, відповідно до першого із зазначених принципів, прийняття рішення про те, щоб вдатися до медіації, є добровільним. Сторони вступають у процес медіації добровільно, причому сторони обирають медіатора теж вільно. В основу цього принципу покладено можливість для сторін припинити процедуру медіації або вийти з неї в будь-який час. Крім того, якщо сторони вирішили вдатися до такого способу вирішення конфлікту, кінцевий

результат залежить від них самих. Перш ніж розпочати медіацію, медіатор обов'язково обговорює питання добровільності з кожною із сторін.

Наступний принцип, на якому базується медіація, є конфіденційність. Конфіденційність – обов'язок не розголошувати інформацію, яка стала відомою в процесі медіації. Особливим є те, що принципу конфіденційності мають дотримуватися як медіатор, так і сторони медіаційного процесу. Теорія медіації пропонує два ключових розуміння конфіденційності в даній процедурі. По-перше, конфіденційність використовується для забезпечення того, щоб інформація, надана сторонами в процесі проведення процедури медіації, не могла бути використана в подальшому проти них самих, наприклад, у подальшому судовому розгляді, а також не могла бути розголошена іншою стороною або медіатором за межами процедури медіації. Цей аспект конфіденційності забезпечує те, що сторони відчувають, що можуть вести переговори у відкритій, чесній і безпечної атмосфері, а також, що вони можуть повідомляти інформацію, яку не могли б розкрити в іншій обстановці, побоюючись негативних для себе наслідків [179]. Така відвертість має важливе значення для медіатора з точки зору ефективного сприяння сторонам у визначенні їх реальних позицій, проблем та інтересів.

Другий підхід до розуміння конфіденційності в процедурі медіації передбачає її цінність, пов'язану з взаємовідносинами та взаємодією між медіатором і стороною в самому процесі. У випадках, коли сторони проводять конфіденційні зустрічі з медіатором і надають йому інформацію, яку вони не хотіли б надавати іншій стороні, вони можуть бути впевнені в тому, що таємність такої інформації буде збережено, що є критично важливим для довіри сторін до медіатора.

У більшості західних країн принцип конфіденційності захищений законом, який теж визначає припустимі виключення. Так, наприклад, можливий конфіденційний неофіційний характер процедури медіації. Така конфіденційність може бути важливою для сторін при вирішенні конфліктів, що виникають у сфері сімейного права, а також комерційних спорів. Коли

угоду досягнуто, сторони можуть вирішити, чи бажають вони, щоб отримана інформація залишалася конфіденційною. Медіатор у виняткових випадках може мати обов'язок повідомляти інформацію, сказану сторонами під час проведення процедури медіації, зокрема тоді, коли проведені конфіденційні переговори свідчать про те, що особі може загрожувати значна небезпека, або що було чи буде скоєно кримінальне правопорушення.

Наступним є принцип непримусового характеру медіації. Суть цього принципу означає, що сторони не зобов'язані досягати угоди, а варіанти угоди можуть обговорюватися сторонами без зобов'язання себе до виконання конкретного результату. Якщо сторони не можуть дійти угоди, для них не настає жодних наслідків.

Медіація передбачає обмеження прав учасників, а це означає, що сказане під час даної процедури не може використовуватися як доказ у подальшому судовому розгляді. Така особливість дозволяє учасникам процедури говорити вільно про варіанти угоди. Сторони можуть пропонувати нові творчі шляхи досягнення угоди, не позбавляючи себе шансів звернутися згодом до органу судової влади, якщо угоду не буде досягнуто.

У медіації за цивільно-правових спорів, якщо сторони досягають угоди, вона найчастіше оформляється в обов'язковий для виконання документ, який завершує законне вирішення спору. У такому випадку сторони не мають більше можливості звертатися до суду для вирішення даного спору, навіть якщо інша сторона не виконує укладену угоду. При врегулюванні конфліктів, що виникають в інших областях, у яких укладаються угоди, вони не мають обов'язкову юридичну силу і не позбавляють сторін спору права на звернення до суду [168, с. 8].

Девід А. Хоффман також досліджував і класифікував основні принципи медіації. Особливістю класифікації принципів ученого було те, що він безпосередньо акцентував увагу на етичній складовій процесу медіації, а саме:

– принцип неприпустимості конфлікту інтересів. Медіатори повинні уникати участі в урегулюванні спорів, у яких вони мають пряму особисту, професійну чи фінансову зацікавленість унаслідок суперечки. Застосування цього принципу є більш складним у тих випадках, коли медіатор має непряму зацікавленість у вирішенні спору; важливим є те, що медіатори повинні діяти в інтересах обох сторін. Нейтральність медіатора – запорука успішної медіації;

– медіатори зобов'язані знати межі своїх можливостей, щоб не погоджуватися на врегулювання спорів, які вони не в змозі вирішити, а також мати можливість відкрито повідомляти сторонам спору про свої знання і практику, сферу професійної діяльності, оскільки непоодинокі випадки, коли сторони конфлікту хочуть звернутися до медіатора, який має значний досвід з урегулювання спорів у конкретній сфері;

– принцип добровільності (сторони, які вдалися до посередництва, навіть тому, що вони були зобов'язані це зробити (наприклад, за розпорядженням судді, або змушені посередником при вирішенні спорів у зв'язку із застереженням в договорі), повинні мати право в певний момент вийти з медіативного процесу);

– принцип конфіденційності має два важливі аспекти: по-перше, медіатори зобов'язані забезпечувати конфіденційність процедури медіації стосовно до третіх сторін, по-друге, коли медіатор зустрічається окремо з кожною зі сторін для обговорення, він також повинен забезпечувати конфіденційність сказаного ними при приватних обговореннях. Крім того, на медіатора покладено обов'язок стосовно доведення до відома сторін інформації про те, що існують обмеження конфіденційності інформації, наприклад, у випадках жорстокого поводження з дітьми або плануванні вчинення злочину;

– принцип неспричинення шкоди також (наприклад, деякі люди страждають від емоційних розладів, що робить процедуру медіації потенційно психологічно небезпечною, а деякі врегульовують спір таким

чином, не будучи до цього дійсно психологічно готовими; медіатори повинні враховувати ці фактори при проведенні процедури медіації). Медіатор має володіти не лише професійними навичками, а й бути хорошим психологом;

– принцип самостійності, який полягає в тому, що підтримка та сприяння сторонам спору у процедурі медіації у виробленні їх власних рішень (як індивідуальних, так і колективних), що стосуються врегулювання конфлікту, а не нав'язування своєї думки медіатором, є однією з основ процедури медіації;

– принцип інформованої згоди, який полягає в тому, що добровільне самостійне вирішення спору відповідатиме інтересам сторін лише в тому випадку, якщо воно є їх усвідомленим вибором. Медіатор, у принципі, не має виступати як джерело інформації, він повинен лише переконатися в тому, що сторони мають достатні дані, щоб досягти варіантів угоди і, якщо таких недостатньо, медіатор повинен провести з ними бесіду на тему того, як саме вони можуть отримати таку інформацію;

– обов'язок медіатора переконуватися в тому, що передбачуваний варіант урегулювання спору не заподіє шкоди третім особам, якими можуть виступати, наприклад, діти або широка громадськість;

– чесність медіаторів, яка, зокрема, передбачає чесне надання інформації про свою кваліфікацію та досвід роботи, а також про аспекти процедури медіації, які можуть вплинути на бажання сторін врегулювати свій конфлікт саме таким чином [183, с. 153].

Кардинально іншим є погляд щодо принципів медіації Керола Дж. Брауна, який виділив їх значно меншу кількість. Так, згідно з думкою Керола Дж. Брауна, процедура медіації ґрунтується на двох принципах:

1) самостійності сторін щодо вибору способу вирішення ними конфлікту;

2) відповідно до якого нейтральна третя сторона, що полегшує взаємодію між сторонами, сприяє вирішенню питань які виникають між

сторонами, звертає увагу сторін на їх власні інтереси та прагне до спільного і позитивного вирішення конфлікту [170].

Цікавою є думка С.І. Калашникової, яка поділяє принципи медіації за функціональним призначенням на організаційні принципи (добровільність і нейтральність) і процедурні принципи (самостійність сторін, конфіденційність, співпраця і рівноправність) [57, с. 7].

Незважаючи на те, що в Україні і досі немає єдиного нормативно-правового акта, що визначав би основні засади медіації, усе ж такі питання принципів досліджувалося. Так, у двох законопроектах 2013 р. про медіацію під редакцією С.В. Ківалова та Я.П. Федорчука, які зареєстровано у Верховній Раді України, передбачалися статті що стосувалися безпосередньо принципів медіації. У редакції проекту Закону С.В. Ківалова «Про медіацію» від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 у ст. 5 передбачалися такі принципи: «Медіація проводиться за взаємною згодою сторін конфлікту на підставі принципів добровільної участі, рівності та активності сторін медіації, незалежності, нейтральності та толерантності медіатора, конфіденційності інформації щодо медіації» [108]. Цікавим є положення про активність сторін медіації. Суть положення охоплюється тим, що сторони медіації самостійно визначають коло обговорюваних ними питань, варіанти врегулювання конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання.

На нашу думку, вартим уваги є й такий принцип, як незалежність медіатора. Ураховуючи особливості медіації, медіатор не повинен залежати від сторін медіації, державних органів, інших юридичних, посадових і фізичних осіб. Утручання державних органів, будь-яких юридичних, посадових і фізичних осіб у діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації є недопустимим і може призвести до втрати самої суті значення медіації.

Не є принципово іншим бачення принципів медіації колективу законотворців проекту Закону України «Про медіацію» від 26 червня 2013 р. № 2425а під керівництвом Я.П. Федорчука. На їх думку, принципами, на яких

базується медіація, є такі: добровільна участь, рівність, самовизначення та співробітництво сторін медіації, незалежність, нейтральність і толерантність медіатора, конфіденційність інформації щодо медіації [111].

У законопроектах «Про медіацію» від 27 березня 2015 р. № 2480 та від 9 квітня 2015 р. № 2480-1, які зареєстровано у Верховній Раді України на розгляд, теж дублюються аналогічні принципи, як і в попередніх. Зокрема, зазначено, що медіація проводиться за взаємною згодою сторін спору на підставі принципів добровільної участі, рівності, активності і самовизначення сторін медіації, незалежності, нейтральності та конфіденційності інформації щодо медіації [109; 110]. Отже, аналізуючи принципи у запропонованих законопроектах «Про медіацію», можна дійти висновків, що вони ідентичні й не викликають дискусій.

Досить цікавою є класифікація принципів медіації у Б.А. Леко та Г.В. Чуйко. Серед запропонованих принципів є ті, які ми вже згадували в нашому дослідженні, зокрема: добровільність, рівноправність сторін, конфіденційність, нейтральність, неупередженість. До нових слід віднести:

- принцип правомочності – на переговорах присутні лише ті особи, які уповноважені приймати рішення з питань, що розглядаються;

- принцип повного контролю сторін за результатами процедури медіації;

- принцип неконфронтаційного характеру переговорів, атмосфера довіри та взаємоповаги. Суть цього принципу полягає в тому, що завдання медіатора полягає в підтриманні конструктивного характеру переговорів із збереженням емоційно-психологічного благополуччя залучених у суперечку сторін. Медіатор має право керувати (направляти) медіацією;

- принцип широкого кола можливих взаємоприйнятних рішень суперечки. Сторони конфлікту можуть погодити будь-яке законне рішення суперечки, що відповідатиме їхнім інтересам;

- принцип гнучкості процесу. Медіатори, як правило, дотримуються основної структури процесу медіації, але не відповідають їй у деталях;

– принцип доступності медіації, полягає в тому, що будь-хто, хто бажає вирішити правовий конфлікт через медіацію, має на це право і можливості [87, с. 271–273].

На нашу думку, у майбутньому Законі України «Про медіацію» необхідно передбачити такі основоположні принципи, як:

– добровільна участь у медіації, що гарантує вільне волевиявлення сторін та заборону будь-якого тиску на сторони конфлікту з метою проведення чи припинення медіації;

– рівність сторін медіації;

– активність сторін медіації, що дозволяє сторонам самостійно визначати коло обговорюваних ними питань, варіанти врегулювання конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання.

– незалежність, нейтральність медіатора, що виступає гарантією реалізації медіатором його прав;

– толерантність медіатора;

– конфіденційність інформації, що є гарантією дотримання прав фізичних та юридичних осіб, які звертаються до медіатора.

У міжнародних документах, що стосуються розвитку і поширення медіації, наведено перелік закріплених принципів медіації. У Рекомендації № R(99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах, від 5 вересня 1999 р. наведено перелік таких принципів: добровільність, конфіденційність, доступність, допустимість на будь-яких стадіях правосуддя, незалежність та автономність [115; 87, с. 444]. У Європейському кодексі поведінки медіаторів, що прийнятий 2 червня 2004 р., теж передбачено такі принципи медіації, як конфіденційність, нейтральність і незалежність медіатора [87, с. 463]. Принцип добровільності та конфіденційності зазначено в Директиві 2008/ЄС Європейського парламенту та Ради про деякі аспекти медіації в цивільних та господарських правовідносинах від 21 травня 2008 р. [30].

Отже, імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова діяльність української держави та інших

уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів і передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

На основі аналізу зазначеного визначення можна стверджувати, що ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі: є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів; має процедурний характер; спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів; передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора); медіатор покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

На законодавчому рівні закріплення потребують такі основоположні принципи, як принцип добровільної участі в медіації, принци рівності сторін медіації, принцип активності сторін медіації, принцип незалежності, нейтральності медіатора, принцип толерантності медіатора та принцип конфіденційності інформації.

3.2. Переваги та недоліки процедури медіації як підстави для імплементації процедури медіації в законодавство України

Беззаперечними підставами для імплементації процедури медіації в українське законодавство або відмови від неї є переваги та недоліки процедури медіації, а тому їх дослідження має важливе значення для вирішення питання про доцільність або недоцільність його здійснення.

Науковці висловлюють різні думки щодо переваг і недоліків медіації як такої. Саме тому доречною й актуальною є спроба розглянути переваги і недоліки цього явища. Про користь імплементації процедури медіації в законодавство України при вирішенні правових конфліктів свідчить цілий комплекс різних факторів, головним з яких є її ефективність. Адже, якщо у сторін є бажання розв'язати конфлікт, то ймовірність успішного вирішення за допомогою медіації достатньо висока. Медіація дає сторонам можливість впливати одна на одну таким чином, щоб діяти у взаємовигідному руслі і, відтак, контролювати свої збитки. Замість того, щоб виходити із суперечки з результатом «один переможець і один переможений», сторони за допомогою медіації отримують таке рішення, за якого вони обидві залишаються у виграші. З огляду на відносну гнучкість підходу, медіація часто забезпечує сторонам найбільш прийнятні результати, ніж судовий розгляд справи.

Саме ефективність медіації багато в чому залежить від ролі цієї третьої нейтральної сторони (медіатора), яка сприяє тому, щоб сторони змістили акценти з відсторонення своїх позицій на задоволення власних інтересів. Медіатор не є суддею чи арбітром – він не судить і не виносить жодних рішень. Його роль полягає в тому, щоб завдяки знанням певних медіаційних технологій допомогти сторонам знайти порозуміння і задовольнити інтереси сторін [99, с. 33–34]. Медіатор, виступаючи посередником у конфлікті сторін, створює атмосферу конструктивної співпраці та дбає про коректне ставлення сторін одна до одної. Інтереси медіатора не пов'язані з предметом спору. Медіатор як незалежна третя сторона контролює процес сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, прийняттю адекватного рішення тощо. Дотримуючись принципу безсторонності, медіатор уникає особистих коментарів або суджень стосовно учасників, їхньої відповідної участі у процесі медіації чи обґрунтованості їхніх позицій. Водночас як суддя здебільшого дивиться в минуле й вирішує, що в ньому відбулося неправильно (з порушенням прямого припису закону або ж домовленості сторін), медіатор,

навпаки, спонукає учасників зосередитися на реальному майбутньому [81, с. 156].

Отже, для проведення ефективної медіації, на нашу думку, необхідна сукупність таких умов: наявність бажання вирішити мирно конфлікт; наявність мотивації в усіх учасників конфлікту; готовність до відкритого обговорення суті спору; готовність уважно вислухати опонента та прийняти зважене рішення.

Наступною перевагою медіації є її добровільність. Сторони конфлікту беруть участь у медіації на основі взаємної згоди та власного волевиявлення. Учасник будь-коли може покинути стіл переговорів за власним бажанням. Спілкування під час медіації відбувається на основі взаємоповаги, взаємодовіри і є безпечним для кожного учасника цього процесу. Оскільки медіація є процедурою добровільною, то вона може відбутися тільки за умови, що сторони прийшли на переговори з наміром домовитися. Добровільність виявляється і в тому, що сторони та посередник у будь-який час можуть припинити переговорний процес без пояснення причин або, за взаємної згоди, поновити його (принцип добровільності). Сторони приймають рішення щодо врегулювання спору (його учасники мають рівні права в переговорах та у прийнятті рішень – принцип рівноправності сторін), а якщо вони не дійдуть згоди, то мають право звернутися до суду. Відносини, що виникають у процесі медіації, є формою реалізації права суб'єктів залагодити конфлікт будь-якими законними методами, які вони визначають для себе як пріоритетні. У процесі посередництва всі учасники діють відповідно до процесуальних взаємовідносин, що є реалізацією прав та обов'язків, передбачених регламентом процедури [32, с. 36].

Медіації притаманні й такі позитивні риси, як швидкість та економічність. Традиційно усталене розуміння, що медіація є економічно ефективним і швидким методом вирішення спорів порівняно з іншими методами, що дозволяє істотно знизити навантаження на судову систему держави і витрати на її забезпечення. Як зазначає Р. Зайнеман, медіація

сприяє кращому розумінню очікувань інших людей, у тому числі осіб, які належать до інших рас та представляють інші культурні традиції, посилює самоконтроль і самостійність сторін конфлікту, розвантажує судову систему держави та знижує державні витрати в цій сфері, забезпечує більш швидке врегулювання спорів, які є руйнівними для суспільства або сімей сторін, посилює довіру населення держави до системи правосуддя, відновлює вплив добросусідства і суспільних цінностей, а також соціальну згуртованість, демонструє суспільству, що існують більш ефективні способи вирішення спорів, ніж застосування насильства або дозвіл їх у судовому порядку [214, с. 52].

Аналізуючи рівень національного судочинства, В.В. Землянська зазначає, що наші суди не справляються з тією кількістю справ, яка до них надходить, провадження в справі деколи триває роками, судові вироки не виконуються, а рівень довіри до судової системи загалом є дуже низьким, тому медіація є одним з альтернативних способів розгляду правових конфліктів [49]. Оскільки медіацію може бути застосовано вже на ранній стадії спору, то його врегулювання відбувається значно швидше, ніж у суді. Наприклад, у Великій Британії у 80 % випадків медіація триває лише один день, причому у 90 % випадків сторони знаходять рішення, яке задовольняє всі сторони процесу.

Процес медіації, на відміну від судового, не потребує підготовки і надання значної кількості документів, дотримання процесуальних норм, порушення яких у суді може закінчитися програшем справи, що свідчить про таку її перевагу як відсутність формалізованих процедур.

Також при медіації відбувається скорочення витрат сторін, іноді достатньо значних, за рахунок відсутності судових витрат.

На користь медіації свідчить її конфіденційність як один з її ключових принципів. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, закритою, якщо сторони не домовилися про інше. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди сторін.

Наступною перевагою медіації є те, що сторони мають право вільно обрати медіатора з переліку можливих, зокрема, в Україні такий перелік може надати Український центр медіації.

Гнучкість процедури медіації – це ще один позитивний аспект медіації. Дана перевага вказує на те, що сторони медіативного процесу не шукають, хто правий, а хто винуватий у конфлікті, а намагаються знайти конструктивний шлях його вирішення. Важливим, на нашу думку, і є те, що сторони медіативної процедури можуть контролювати процес урегулювання конфлікту і самі вирішують, за яких умов вони будуть укласти угоду чи припиняти медіацію.

Не менш значущою є така перевага медіації, як її приватність. Як правило, на процесі медіації можуть бути присутніми лише конфліктуючі сторони та їх представники, що дає змогу уникнути витоків конфіденційної інформації.

Баланс інтересів – ще одна перевага медіації. Порівняно із силовими методами вирішення суперечки, медіація дає змогу рівнозначно врахувати інтереси обох сторін, щоб зберегти їх значимість й уникнути несприятливих наслідків у майбутньому.

Отже, вважаємо обґрунтованим вважати найбільш істотними перевагами медіації такі: ефективність, добровільність, швидкість, економічність, конфіденційність, можливість вільного вибору медіатора сторонами, гнучкість процедури медіації, приватність, баланс інтересів.

Будь-яке явище, що досліджується, завжди має як позитивні аспекти, так і негативні, тому при вирішенні питання про імплементацію процедури медіації в законодавство України доцільним, на нашу думку, є звернення уваги і на певні недоліки, які властиві медіативному процесу. Власне ці недоліки і заважають упровадженню медіації в Україні. Аналізуючи доктринальні джерела, ми знайшли достатньо повний перелік недоліків медіації в праці Б.А. Лека та Г.В. Чуйко, а саме:

- ніхто не може змусити сторони медіативного процесу скористатися посередництвом, продовжувати його або погодитися з його результатами;
- медіація не панацея й може виявитися процедурою, що не відповідає деяким конфліктуючим сторонам і деяким суперечкам;
- медіатор при своїй нейтральності може мати свої власні інтереси в конфлікті;
- втручання медіатора та засоби, що він використовує, можуть призвести до укладання угод, які будуть передусім результатом зовнішнього впливу, ніж внутрішньої мотивації учасників ситуації, що може позначитися на результативності цих угод;
- існує потенційна небезпека неадекватного застосування засобів втручання медіатора, що може спричинити інтенсифікацію конфлікту [87, с. 278].

Недоліком медіації є і її відносна новизна, а отже, і складність запровадження. Про наявність зазначеної проблеми свідчить аналіз сучасних наукових та періодичних джерел. Зокрема, експерт-радник Ради Європи, Міністр юстиції Республіки Словенія Алеш Загар вважає, що для стимулювання інтересу широкого загалу населення дуже важливо донести до нього інформацію про процес медіації та про його вигоди. Такі методи й засоби комунікації, як «заходи з особливого приводу» (дні відкритих дверей у судах, тижні медіації, навчальні медіаційні процеси), в Україні майже не використовуються. У судах немає інформаційно-довідкових відділів або бюро з питань медіації, відповідальних за надання інформації широкій публіці. Потенціал для подальшого розвитку медіації існує й у сфері правової допомоги, яка в Україні належним чином не сформована [3, с. 53].

Наприклад, у багатьох європейських країнах особи, які звертаються за правовою допомогою, отримують не лише інформацію про медіацію, а й мають право на допомогу адвоката, який за державний кошт представляє цю сторону на засіданнях медіації. Натомість в Україні, крім брошур про медіацію, випущених деякими неурядовими організаціями, не існує інших

інформаційно-реklamних матеріалів. Поодинокими є й заходи комунікативного характеру (семінари, зустрічі, конференції), на яких висвітлюються питання, пов'язані із застосуванням медіації [3, с. 53].

Значним успіхом у цьому напрямі є ухвалені в межах програми «Прозорість та ефективність судової системи» між Радою Європи та головами Господарського суду м. Києва, Вінницького апеляційного адміністративного суду, Донецького апеляційного адміністративного суду та Білоцерківського міжрайонного суду Київської області домовленості про добровільне застосування процедури медіації в цих судах. Можна припустити, що, навіть прийнявши прогресивні закони, українці не зможуть їх застосувати, доки такі пілотні проекти не продемонструють свою ефективність. Тридцять шість українців уже пройшли підготовку в Центрі ефективного розв'язання спорів і конфліктів у Великій Британії, із них сім акредитовано в цій країні як медіатори. Отже, Україна має можливості для впровадження і розвитку медіації [120, с. 12].

Процес популяризації медіації в Україні значно ускладнює те, що на законодавчому рівні досі не прийнято основоположний закон, який би визначав основи самої медіації та діяльність медіаторів. Сьогодні лише окремі норми щодо застосування цього правового інституту містяться в Цивільно-процесуальному кодексі від 18 березня 2004 р. № 1618-IV та Господарсько-процесуальному кодексі від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII, законах України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р. № 4002-XII, «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-XII, у Кримінальному кодексі України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III та Кримінально-процесуальному кодексі України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, у яких передбачено примирення потерпілого та правопорушника в певних категоріях справ. Крім того, важливе значення мають такі закони України, як «Про третейські суди» від 11 травня 2004 р. № 1701-IV та

«Про порядок вирішення трудових та колективних спорів» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР.

Як уже згадувалося раніше, на законодавчому рівні були і є спроби прийняти Закон України «Про медіацію», зокрема у Верховній Раді України в 2013 і 2015 рр. було зареєстровано по два законопроекти, які визначають правові засади організації та здійснення медіації і діяльності медіаторів в Україні. На нашу думку, з прийняттям цього Закону на законодавчому рівні буде закріплено правові умови, головні завдання медіації, сферу її застосування, принципи здійснення медіації, умови набуття статусу медіатора, гарантії соціального захисту, права, обов'язки та відповідальність медіаторів, права та обов'язки сторін медіації, процедуру медіації та медіаторське самоврядування.

Істотними недоліками медіації при вирішенні правових конфліктів є й те, що:

- у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, до того ж медіатор повинен виступати фахівцем відразу в декількох сферах, що на практиці виявляється дуже складно;

- більш сильні сторони отримують можливість нав'язати свою думку слабшим, оскільки медіація (через свою неформальність) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд справи чи арбітраж;

- механізм медіації, у центрі уваги якого перебувають спори та конфлікти між приватними сторонами, приховує від суспільства деякі значні спори, які мають чи можуть мати соціально значущі наслідки.

З урахуванням досліджених нами позицій, що також частково відображено у вищезазначених вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах, які характеризують недоліки та проблеми медіації, вважаємо обґрунтованим виділити такі найбільш істотні недоліки медіації:

- 1) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, до того ж медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці є досить

проблематичним. Часто знання медіаторів-непрофесіоналів поверхові в кожній з таких сфер;

2) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (через свою неформальність) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж;

3) невизначеність алгоритмізації процедури медіації викликана тим, що в Україні ці питання належать до компетенції медіативних організацій (саморегулюючих);

4) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності;

5) механізм медіації, в центрі уваги якого перебувають спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, може приховувати від громадськості деякі суттєві спори, які мають або можуть мати соціально значимі наслідки.

Аналіз переваг і недоліків медіації, на які слід зважати при імплементації процедури медіації в законодавство України, варто завершити конкретно порівнянням її із судовим розглядом, адже на початку нашого дослідження ми зазначали, що медіація претендує на те, щоб бути одним з альтернативних способів вирішення правових конфліктів (паралельно із судовим розглядом). Це порівняння дасть змогу ще раз пересвідчитись, що медіація має значно більше переваг, ніж недоліків.

Отже, перший чинник – це прийняття рішення по справі (конфлікті). Під час судового розгляду рішення однозначно приймає суддя, який ґрунтується виключно на представлених фактах і чинному законодавстві. Будь-який діалог сторін відсутній, завжди є той, хто переміг у процесі, і той, хто програв. Під час медіативного вирішення конфлікту рішення приймають виключно сторони, які завжди можуть домовитися, і, що головне, у кінцевому підсумку обидві сторони залишаються задоволені. Відсутній ланцюжок

переможець – переможений. Отже, у даному випадку перевага на користь медіації.

Аналізуючи сам процес перебігу вирішення конфлікту, можна стверджувати, що при медіації він неформальний, у суді ж – формальний. Неформальність знімає, як правило, емоційну напруженість у даному конфлікті, причому очевидним є психологічний комфорт учасників медіаційного процесу у зв'язку з відсутністю змагальності сторін. Довіра до медіатора може бути значно вища, ніж до суддівського апарату.

Тривалість способу розв'язання правового конфлікту свідчить на користь медіації, оскільки в середньому судовий розгляд справи може затягнутися на роки, а медіативний розгляд від одного дня до кількох місяців [87, с. 280].

Цінова політика при цих способах вирішення конфлікту теж різниться. Під час судового розгляду справи вона значно вища, оскільки цей процес триваліший за часом і потребує оплати судових зборів. Ціна медіації, як правило, нижча, і встановлюється індивідуально до кожного випадку, обговорюється безпосередньо з медіатором до початку медіативного процесу.

При медіації значно простіше дотриматися конфіденційності й не розголошення інформації по суті спору. Судовий процес є публічною процедурою (за деякими виключеннями, коли судові засідання може бути оголошено закритим).

При медіації правила поведінки сторін встановлюються перед процесом. Під час судового розгляду конфлікту вони чітко визначені процесуальним законодавством.

Варто звернути увагу і на відносини, які складаються між сторонами конфлікту. У процесі медіативної процедури панує повна співпраця, інакше не буде результату, водночас під час судового розгляду справи між сторонами присутній повний антагонізм.

Суттєво різниться і принцип вирішення спірного питання. Під час медіації обов'язковим є досягнення угоди, примирення, немає переможених,

у виграші обидві сторони. У судовому ж розгляді завжди є правий і винуватий, присутня змагальність сторін.

Різниться також й емоційний результат розв'язання конфлікту. Зазвичай, після вирішення правового конфлікту через медіацію повністю знімається емоційна напруженість між сторонами. Стає можливим збереження дружніх або ділових стосунків у подальшому. Після закінчення судового вирішення конфлікту, зазвичай, загострюється емоційне напруження та зводиться нанівець можливість побудови будь-яких стосунків.

Отже, доходимо висновку, що, на відміну від традиційної судової процедури, вирішення правового конфлікту шляхом медіації має більше переваг і є перспективнішою. Ціль медіації не в тому щоб вказати на винуватого, а в тому, щоб привести сторони до взаємоприйнятної угоди.

Медіація дозволяє сторонам оцінити ситуацію на подальше з урахуванням їх майбутніх інтересів, а не лише юридичної оцінки фактів, як під час судової процедури. Відомий вислів Авраама Лінкольна: «уникайте судитися. Переконайте вашого суперника дійти компромісу. Зверніть його увагу на те, що номінальна перемога в суді – це часто реальна поразка у витратах коштів і часу» [87, с. 306].

На жаль, не всі юридичні конфлікти можна вирішити за допомогою медіації.

3.3. Проблеми імплементації процедури медіації в законодавство України

Сучасна правова наука характеризується пошуком нових способів ефективного впливу на суспільні процеси, поведінку людей та вирішення правових спорів і конфліктів. Альтернативні способи вирішення конфліктів, які знайшли своє закріплення на міжнародно-правовому рівні, викликають особливий науковий інтерес в українських правознавців, оскільки вітчизняне

правосуддя поступово починає відходити від радянської позитивістської спадщини і шукати нові шляхи врегулювання правових спорів, які можуть зняти навантаження із судових органів, що істотно актуалізує імплементацію процедури медіації в законодавство України.

Саме тому важливо зазначити, що медіація, як альтернативний судовий процедурі спосіб вирішення конфліктів перебуває на етапі свого становлення, є новою та нетрадиційною процедурою, яка ще не набула широкого використання в Україні та не має відповідного спеціального правового регулювання.

Імплементація процедури медіації в законодавство України відбувається на основі низки чинників, які стимулюють розвиток відновного правосуддя в Україні. По-перше, як свідчить зарубіжний досвід, використання процедури медіації у практиці багатьох держав доводить її ефективність, оперативність та успішність порівняно з традиційним судовим порядком урегулювання спорів. По-друге, питання відновного правосуддя набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної правової системи із правом Європейського Союзу, оскільки на європейському рівні розроблено низку документів рекомендаційного характеру, присвячених цій проблемі. Зокрема, це Рекомендації № R (99) 19 «Про посередництво в кримінальних справах» від 15 вересня 1999 р., які належать до основних документів Ради Європи щодо реалізації програм відновного правосуддя, та Основоположне рішення Ради Європейського Союзу «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» (2001/220/JHA) від 15 березня 2001 р., які наголошують на необхідності розвитку та впровадження програм відновного правосуддя національними правовими системами [35].

Сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, що прагнуть до порозуміння [99, с. 37]. Однак практичне впровадження медіації в Україні здійснюється

надто повільними темпами, порівняно з іншими державами, колишніми союзними республіками, зокрема Росією, Білоруссю, Грузією. Аналізуючи причини, які перешкоджають активній імплементації процедури медіації в законодавство України, ми дійшли висновку, що головними з них є такі:

- 1) низька правова культура населення;
- 2) недостатній рівень довіри до цієї послуги;
- 3) недостатня поінформованість суспільства загалом і громадян зокрема про медіацію, її переваги як альтернативної судовому розгляду;
- 4) позиції сторін, які не бажають погоджуватися на компроміс;
- 5) специфіка національного правосуддя;
- 6) складність вибору медіатора як високопрофесійної особи;
- 7) особливості політичного та економічного становища України;
- 8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями;
- 9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави;
- 10) переважно громадські засади розвитку медіації;
- 11) відсутність спеціалізованого законодавства.

Грунтуючись на зазначеному, проблеми впровадження медіації в Україні можна поділити на певні групи, а саме:

- морально-етичні проблеми, що пов'язані з низьким рівнем правової культури;
- психологічні, що впливають з правового менталітету і виникають унаслідок неготовності українців погоджуватися на компроміс;
- економічні, що пов'язані з низьким фінансуванням проектів з упровадження медіації;
- законодавчі, про що свідчить відсутність спеціального законодавства.

Проаналізуємо їх більш детально, враховуючи наявний сучасний рівень правової свідомості та культури вітчизняного суспільства.

1. Низька правова культура населення. Реальною проблемою на шляху імплементації процедури медіації в законодавство України є низька правова культура населення і, відповідно, низький рівень правосвідомості громадян.

Правова культура – це сукупність правових знань та цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством становища у правовій сфері, правильне розуміння приписів норм права та свідоме виконання їх вимог [69, с. 306].

Без правової культури неможливе здійснення правової реформи, забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства, особистості. Загалом вона являє собою знання найбільш необхідного законодавства, уміння правильно розуміти і використовувати його на практиці, нетерпимість до будь-яких порушень законності [69, с. 306]. Крім того, правова культура має постійно вдосконалюватись з метою забезпечення гармонійного та прогресивного розвитку суспільства й окремих осіб. Складовими цього прогресу є створення та охорона правових цінностей, що забезпечують безконфліктне існування суспільства. Тому в цьому аспекті важливим є розвиток інституту медіації. Однак сьогодні Україна характеризується далеко не високим рівнем правової культури, що суттєво заважає впровадженню нових прогресивних інститутів.

Таким чином, саме через низький рівень правової культури та правової освіти наших громадян медіація не набула популярності. Українське суспільство потребує інформаційної пропаганди, ознайомлення з альтернативними способами вирішення спорів. Цим зумовлена й наступна проблема впровадження інституту медіації.

2. Недостатній рівень довіри до даної послуги. Так, донині залишається надзвичайно низьким рівень суспільної довіри до альтернативних способів вирішення спорів і медіації зокрема. Як і будь-який інший, новий, невластивий Україні правовий інститут медіація не набула широкої популярності в суспільстві. На відмінну від України, у зарубіжних державах розвиток медіації здійснювався саме на основі усвідомлення суспільством необхідності, а не ініціювався «згори» – міжнародними спонсорами, які бажають отримувати, передусім, блискавичні результати, суддями чи

особами, які мають за мету отримання прибутку від надання послуг медіації [10, с. 160].

Неготовність широких верств населення сприймати медіацію як альтернативу державному судочинству викликана, насамперед, відсутністю об'єктивної інформації про можливості та переваги медіації. О.В. Геселєв слушно зазначив, що основою всіх існуючих сумнівів щодо обґрунтованості та правомірності функціонування відновного правосуддя є загальні глобальні питання ставлення до права як феномена та соціального явища. Однак ламання стереотипів є вкрай важливим для сприйняття нетрадиційних, нестандартних підходів до вирішення соціальних конфліктів. Така позиція є цілком слушною і щодо запровадження інституту медіації [23, с. 112].

Таким чином, для забезпечення сприйняття інституту медіації суспільством, передусім, необхідна постійна цілеспрямована діяльність як органів державної влади, так і осіб, які здійснюють діяльність у сфері медіації, що має забезпечити знайомство населення із загальними засадами функціонування та перевагами вирішення спорів за допомогою цієї процедури, а також створення атмосфери суспільної довіри до цієї системи.

3. Недостатня поінформованість суспільства загалом і громадян зокрема про медіацію, її переваги як альтернативної судовому розгляду. У дослідженні ми дійшли висновку, що для того, щоб стимулювати процес розвитку медіації в нашій державі, необхідно привернути увагу людей до нового альтернативного способу врегулювання конфліктів, переконати їх у перевагах медіації. Відсутність законодавчої регламентації медіації не є першочерговим чинником, який гальмує процеси її впровадження в Україні.

Суттєвими перевагами медіації, порівняно із судовим розглядом, є такі:

- її ефективність, оскільки сторони самі приймають постановлене рішення, яке оформляють у формі угоди;
- швидкість та економічність, оскільки має місце скорочення витрат сторін і сторони самі регулюють строки проведення даної процедури;
- її конфіденційність тощо.

Посередництво є короткостроковим, неворожим та орієнтованим на виконання завдання шляхом толерантного підходу до розв'язання конфлікту. Важливо підкреслити рівноправність медіації і провадження в суді, рекламувати множинність альтернатив для сторін у спорі, які мають змогу вибирати медіацію, третейську процедуру чи цивільний позов; пропагувати можливість заощадити час і гроші, донести до сторін інформацію про процес медіації та про його вигоди. У цьому випадку з'явиться непоганий шанс, що користувачі надалі активніше вдаватимуться до медіації.

Пілотні судові медіації, дійсно, виявились успішнішими в тих судах, які раніше розпочали інформаційну кампанію. Тому впровадження медіації має супроводжуватися практичними заходами для населення. Однак популяризація медіації, як відзначає президент Українського Центру Порозуміння Роман Коваль – це, передусім, завдання держави, яка має для цього відповідні фінансові та організаційні можливості. Спільнота ж медіаторів не має можливостей для проведення потужних інформаційних кампаній [1].

У своїй статті «Компанія з інформування про медіацію в Україні» Алеш Загар наголошує, що широкий загал в Україні не має достатньої інформації про різні способи розв'язання конфліктів, включно з медіацією. Унаслідок цього громадяни й далі звертаються в суди із приводу виниклих суперечок, водночас як їхні проблеми можна було б простіше врегулювати шляхом медіації. Досі єдиним способом отримання інформації для широкої публіки є газети й телебачення. У судах немає інформаційно-довідкових відділів або бюро з питань медіації, відповідальних за надання інформації широкій публіці. Потенціал для подальшого розвитку медіації існує й у сфері правової допомоги, що в Україні доки не сформована. Наприклад, у багатьох європейських країнах особи, які звертаються за правовою допомогою, отримують не тільки інформацію про медіацію. Вони мають право на допомогу адвоката, який за державний кошт представляє цю сторону на засіданнях медіації. Крім брошур про медіацію, випущених деякими

неурядовими організаціями, інших інформаційно-реklamних матеріалів (плакатів, рекламних листків, різних звітів, інформаційних бюлетенів, відео) не існує [3, с. 52–53].

Крім того, ми дійшли висновку, що з метою поглиблення обізнаності громадськості щодо медіації необхідно запровадити комплексну державну політику в цій сфері, основними напрямками якої можуть бути:

а) прийняття спеціального закону, який визначав би єдність підходів до процедури медіації і надавав би додаткові гарантії сторонам;

б) створення позитивного ставлення до медіації та підвищення рівня поінформованості населення;

б) розроблення і проведення національних програм з підготовки медіаторів.

4. Позиції сторін, які не бажають погоджуватися на компроміс. У суспільній свідомості українців сформувався певний стереотип щодо розуміння сутності конфліктів та шляхів їх розв'язання. В основу такого розуміння покладено саме протистояння інтересів. На противагу цьому, медіація, одним із базових принципів якої є добровільність, виконання учасниками примирної угоди, розрахована на свідомих та добросовісних учасників урегулювання конфлікту, які психологічно готові до компромісу.

Медіація може відбутися тільки за умови, що сторони прийшли на переговори з наміром домовитися. Відносини, що виникають у процесі медіації, є формою реалізації права суб'єктів залагодити конфлікт будь-якими законними методами, які вони для себе визначають як пріоритетні. Основними критеріями при цьому мають бути вміння особи домовлятися, налагоджувати взаємини з іншими особами, комунікабельність. На жаль, в Україні досі панує метод силового вирішення питань. Очевидно, що вся справа в менталітеті наших громадян. Дуже багато хто вважає, що сісти за стіл переговорів – значить показати свою слабкість, втратити обличчя перед партнером. Кожен думає тільки про достоїнства власної позиції або власного становища і про слабкості свого опонента.

Поширення практики застосування медіації в Україні ускладнюється наявністю в нашій культурі правової установки на вирішення проблем з позиції сили чи влади та уникнення особистої відповідальності за те, що відбувається, тенденції шукати винного ззовні. З іншого боку, медіація має досить сприятливий ґрунт унаслідок такої особливості української самосвідомості, як велика значимість взаємовідносин між людьми [99, с. 33].

5. Специфіка національного правосуддя. Відповідно до Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Конституційне право на судовий захист належить до невідчужуваних та непорушних прав. З цієї позиції судовий захист в Україні визнається пріоритетним завданням, вирішення якого має важливе значення для відновлення порушених прав та інтересів юридичних і фізичних осіб. Традиційно наше суспільство активніше звертається до судових процедур вирішення спорів, у яких строго регламентована законодавством процесуальна форма.

Крім того, як показує практика, в українському суспільстві сформувалась усталена думка про те, що не самі учасники конфлікту, а хтось інший (державна) має вирішувати спірні стосунки і що саме обов'язковість судового рішення є єдиним дієвим способом вирішення спору.

Ще одним недоліком є відсутність в Україні стабільності в розвитку судової системи, оскільки нині вона потребує певного вдосконалення. Суспільство найбільш незадоволене тяганиною, недосконалістю й недоступністю судів та невиконанням деяких судових рішень. Усе це в сукупності створює певне негативне враження від судової системи. Так, громадяни, які не змогли у правовий спосіб вирішити конфліктну ситуацію, отримати справедливе рішення компетентних органів виконавчої влади чи суду і в такий спосіб захистити свої права, свободи чи законні інтереси, розчаровуються в системі правосуддя і, відповідно, не бажають вірити в дієвість альтернативних способів вирішення спорів.

Минулого року в Україні було започатковано черговий етап судової реформи, зокрема здійснювалися заходи, спрямовані на відновлення довіри громадян до судової влади та її очищення, інтенсивно напрацьовувалися пропозиції щодо оновлення законодавства про судоустрій, судочинство і статус суддів. Як слушно зазначає І.Г. Бережна, існує прямий зв'язок між альтернативною системою вирішення спорів та державною судовою системою. Досвід переважної більшості розвинутих країн довів, що перша система призначена саме для допомоги державній судовій системі. Отже, за відсутності стабільності першої не буде й стабільність другої [12].

Звичайно, позасудове вирішення спорів не може повністю змінити судові органи, але може прийти їм на допомогу і частково звільнити від навантаження. Так, у багатьох країнах існує практика, за якої будь-яку справу (комерційну, цивільну, сімейну), перед тим як розглядати в суді, має бути передано на медіацію. Лише коли сторони не дійшли згоди, суддя розглядатиме справу в суді. Але навіть, якщо справа розглядається в суді, сторони будуть менш емоційними і дадуть змогу судді сконцентруватися на справі, а не працювати з їхніми емоціями [99, с. 36]. До того ж процес медіації, на відміну від судового розгляду, не потребує підготовки і надання значної кількості документів, дотримання процесуальних норм, порушення яких у суді може закінчитися програшем справи, що свідчить про таку її перевагу, як відсутність формалізованих процедур.

На нашу думку, медіація є необхідною складовою розвитку демократичного громадянського суспільства й одним з ефективних способів забезпечення законних прав громадян.

6. Складність вибору медіатора як високопрофесійної особи. Незважаючи на розпочату громадську кампанію з підготовки медіаторів, в Україні існує проблема недостатнього забезпечення кількості професійних медіаторів, які б могли надавати послуги клієнту на якісному рівні. На жаль, у нашій державі склалася така ситуація, у якій медіацією займалися переважно психологи, соціологи, соціальні працівники, які проходили спеціальні

навчальні курси з конфліктології. Для юристів – це відносно нова площина діяльності.

Таке становище пояснюється впливом кількох факторів, які стримують розвиток приватної медіації в Україні, що здійснюється юристами. По-перше, це зумовлено економічними факторами, адже через низький рівень популярності явища медіації в суспільстві немає великого попиту на спеціалізованих юристів-медіаторів. По-друге, це спричинено відсутністю у юристів знань та практичних навичок про процедуру медіації. Оскільки загальноосвітні програми для підготовки юристів у вищих навчальних закладах не включають вивчення медіації, а спрямовують студентів на освоєння засад судового розгляду, який ґрунтується на принципі змагальності, що невластиве медіації. Ті курси, які були започатковані громадськими організаціями медіаторів, безумовно, є значним кроком на шляху впровадження медіації в систему освіти юристів в Україні, однак, як показує практика, цього недостатньо. По-третє, це зумовлено консервативністю поглядів юристів-практиків. Так, більшість юристів задоволена усталеними принципами діяльності в судах, тому вони не зацікавлені в упровадженні нових, альтернативних судовому розгляду процедур вирішення конфліктів. Окрему увагу необхідно акцентувати на тому, що в Україні на даному етапі впровадження медіації відсутня законодавча база, яка б закріплювала правовий статус професійного медіатора.

На нашу думку, держава на законодавчому рівні повинна закріпити правовий статус професійних медіаторів та процедуру формування корпусу професійних медіаторів, зокрема шляхом створення мережі центрів їхньої підготовки на основі вищих юридичних навчальних закладів. Адже юридична підготовка є фундаментальною для ефективної роботи медіатора, оскільки він повинен мати навички роботи в межах процесуального законодавства. Юридичні факультети та вищі навчальні заклади мають достатню викладацьку, методичну та матеріальну базу, необхідну для успішної

підготовки медіаторів. Крім того, як показує практика функціонування центрів підготовки медіаторів, створених громадськими організаціями, дані базові навчальні заклади можуть спеціалізуватися і на наданні послуг з медіації для населення, оскільки вони користуються довірою в суспільстві, що є важливим для розвитку практичної підготовки медіаторів.

Безумовно, у навчальну програму підготовки медіаторів слід включити й елементи інших спеціалізацій, які дозволять юристу-медіатору набути низку інших навичок, оволодіти техніками ефективної комунікації, управління конфліктом, організації і ведення переговорного процесу та багатьма іншими. Тобто підготовка професійного корпусу медіаторів має стати обов'язком держави, адже розвиток приватної медіації зможе знизити рівень завантаженості судової системи. Тому для реалізації цих завдань на законодавчому рівні необхідно вирішити такі проблеми:

- прийняти відповідне законодавство, яке б закріпило правовий статус професійного медіатора та процедуру формування корпусу медіаторів;
- затвердити на законодавчому рівні програму підготовки медіаторів на базі вищих юридичних навчальних закладів (факультетів) на основі міжпрофесійного підходу, що передбачатиме необхідну юридичну підготовку та формування навичок інших професій, необхідних для розв'язання конфлікту;
- сприяти діяльності та налагодити взаємодію з громадськими організаціями, які здійснюють підготовку професійних медіаторів.

Медіація як професія в процесі становлення має потребу в тому, щоб дотримання медіаторами правових норм, принципів та етичних стандартів було предметом постійного моніторингу й контролю. Сприяти якості обслуговування могла б асоціація медіаторів. Така безприбуткова організація, видаючи щомісячний або щоквартальний інформаційний бюлетень, могла б поширювати цікаву інформацію і серед широкого загалу, і серед професійної спільноти.

7. Особливості політичного та економічного становища України. Природно, що сьогодні до проблем, що потребують першочергового розв'язання, належать встановлення миру та забезпечення територіальної цілісності країни. Однак поряд з ними постійно згадуються соціально-економічні проблеми, проблема боротьби з корупцією, а також проблема неефективності судової системи. Тому перспективи розвитку медіації прямо пов'язані з наявністю політичної волі щодо її впровадження. Позитивні зрушення, які відбудуться в судочинстві після впровадження альтернативних методів вирішення спорів, очевидні, однак поки медіація не отримала належного політичного підґрунтя.

Сьогодні зміни розвитку сучасного українського суспільства вимагають позитивних зрушень. За цих умов необхідна реалізація вираженої державної політики, яка повинна забезпечувати соціально-економічне зростання країни та сприяти впровадженню нових правових інститутів.

Крім того, у період особливо високої правової невизначеності, змін і недостатнього розроблення юридичних нормативів використання процедури медіації не тільки полегшить вирішення проблеми, а й забезпечить значне моральне задоволення всіх учасників [99, с. 35].

8. Низький рівень співпраці з міжнародними організаціями. Міжнародна співпраця дуже важлива для обміну досвідом, а також для забезпечення можливості порівняти розвиток інституту медіації в різних країнах. В Україні вона поступово формується і виявляється, на жаль, лише в поодиноких проектах. Розвиток медіації в Україні в останнє десятиріччя отримував незначну підтримку з боку міжнародних організацій. Так, у межах проектів «Процедура відбору та призначення суддів, їх підготовки, притягнення до дисциплінарної відповідальності, розподілу справ та альтернативного розв'язання спорів» (2006–2007) і «Прозорість та ефективність системи правосуддя в Україні» (2008–2011), які отримали фінансову підтримку Європейської комісії та Ради Європи, відбувалося впровадження європейської моделі судової медіації в Україні на базі

чотирьох судів – Білоцерківського міськрайонного суду Київської області, Вінницького окружного адміністративного суду, Донецького апеляційного адміністративного суду, Івано-Франківського міського суду [62].

Протягом дії цих проектів у період з 5 липня 2010 р. по 15 листопада 2010 р. 83 справи в цих судах було передано на медіацію, у 50 з них було проведено медіацію, успішних результатів удалося досягнути в 36 випадках проведення медіації і в 33 справах укласти угоду про примирення між сторонами [21, с. 2]. Звичайно, це є переконливий факт того, що медіація в Україні цілком можлива, однак ці успішні кроки в упровадженні медіації в судову систему України не знайшли продовження після закінчення фінансування у 2011 р.

У 2012 р. проект «Освіта суддів для економічного зростання», який також має на меті розвиток судової медіації у двох адміністративних судах та у двох загальних місцевих судах, було профінансовано Канадою. Програмою цього проекту передбачено також перспективну взаємодію з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Національною школою суддів України. Відповідно до проекту, у травні 2013 р. на базі одного з пілотних судів у рамках «тижня медіації» проведені заняття з підготовки суддів, за участю яких здійснюється процедура досудового врегулювання спорів [60, с. 158].

Ще однією проблемою залишається вузька спрямованість міжнародних проектів з упровадження медіації, які відбуваються в нашій державі. Так, програма розвитку медіації в рамках європейських проектів здійснюється в руслі судової реформи, спрямована на зменшення навантаження на суди та покликана привертати увагу з боку держави в особі її органів і посадових осіб до сприяння вирішенню спорів за допомогою примирних процедур.

На нашу думку, варто звернути увагу й на розширення завдань міжнародних проектів з упровадження медіації в Україні, залучення до відповідних програм не лише державних органів, а й громадських організацій медіаторів, які довели ефективність впровадження програм медіації на

практиці для популяризації медіації в Україні. Що стосується судової моделі, то напрямами її розвитку мають стати професійна підготовка суддів з питань здійснення медіації та закріплення категорій справ, для яких медіація не є обов'язковою.

9. Відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави. Надзвичайно важливо для країни на ранній стадії розвитку медіації надавати достатні державні кошти для схем державного посередництва. Без належного фінансування посередництво боротиметься за доведення своєї ефективності та сприйняття громадськістю і матиме лише поодинокі успіхи.

Звернемо увагу на те, що в Україні на державному рівні необхідність упровадження медіації все ж визнавалася, однак практичних кроків у цьому напрямі зроблено небагато. Ще у травні 2006 р. прийнято Указ Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006 [103]. В одному із завдань йдеться про «створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів». Така діяльність повинна здійснюватися з метою розвантаження судів, а також створення умов для стимулювання дешевших і менш формалізованих способів їх урегулювання. Одним із способів урегулювання спорів, передбачених в Указі, є, зокрема, медіація – діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками. У подальшому діяльність держави у сфері медіації зводилася лише до розгляду законопроектів про медіацію.

Проте нині в Україні проводиться судова реформа, однак альтернативним способам вирішення спорів увага приділяється лише на теоретичному рівні. Тому з метою поглиблення обізнаності громадськості щодо медіації, планування й реалізації комплексної державної політики у сфері медіації відповідні органи влади мали б поміркувати над доцільністю

заснування підрозділу з політики медіації чи принаймні призначення радника з питань політики у сфері медіації.

Можемо констатувати, що проблемним аспектом упровадження медіації в Україні є також відсутність належної фінансової підтримки з боку держави та ініціативи, спрямованої на її розвиток. Більшість проектів, спрямованих на розвиток відновлюваного правосуддя в Україні, як свідчить практика, здійснюються за рахунок міжнародної допомоги і лише маленький відсоток займає самофінансування громадських організацій. До того ж є підстави стверджувати, що держава не виявляє зацікавленості в упровадженні медіації в Україні, оскільки не сприяє поширенню розпочатих міжнародних програм – як тільки припиняється спонсорське фінансування, проект закривається.

Показовим для нашої держави в руслі міжнародної співпраці є досвід сусідніх держав, зокрема Росії. Так, 30 вересня 2010 р. Науково-методичний Центр медіації та права спільно з Посольством Франції в Росії та французькою секцією європейського об'єднання суддів-медіаторів GEMME France за підтримки Асоціації юристів Росії організували і провели Першу російсько-французьку конференцію з медіації, яка викликала значний інтерес з боку юридичної та бізнес-спільноти, представників засобів масової інформації.

Росія активно переймає зарубіжні традиції розвитку відновлювального правосуддя та долучається до міжнародного руху в упровадженні медіації. Інститут медіації (посередництва) в Росії знаходить підтримку і схвалення як з боку державної влади, так і юридичних кіл. Держава сприяє розвитку альтернативних способів урегулювання спорів, зокрема шляхом створення законодавчих передумов розвитку інституту медіації в Російській Федерації [78].

Крім того, треба визнати, що фінансування медіації в Україні не дає відчутного позитивного результату, тому нашій державі необхідно звернути увагу на розвиток медіації, показати медіацію в дії, забезпечити та підтримати

успішний розвиток міжнародних програм. Формування Україною власного іміджу як готової до перейняття зарубіжних традицій відновлюваного правосуддя приверне увагу міжнародної спільноти до активної співпраці з Україною у процесі поширення медіації в нашій державі.

10. Переважно громадські засади розвитку медіації. Досвід упровадження процедури медіації в законодавство України за сприяння міжнародних організацій не демонструє значних успішних результатів, тому медіатори, підготовлені в рамках відповідних проектів, почали розвивати приватну модель медіації, пропагувати її не лише в судових колах, а й залучати адвокатів, психологів, соціальних працівників, формувати професійний корпус незалежних медіаторів.

На даному етапі медіація в Україні існує переважно на громадських засадах, оскільки саме громадські організації реалізують пропагандистську та інформаційну кампанію серед населення, здійснюють професійну підготовку медіаторів, використовуючи для їх практичної реалізації власні мінімальні ресурси. Саме завдяки незалежним громадським організаціям проводяться інформаційні курси для населення з метою ознайомлення з медіацією, тренінги та семінари для суддів, адвокатів, психологів та соціальних працівників з підвищення рівня їхніх знань про альтернативні способи вирішення спорів.

Найбільш успішними в цьому руслі слід вважати Український центр медіації при Бізнес-школі Києво-Могилянської академії, Школу медіації при Академії адвокатури в Києві, Одеську регіональну групу медіації, що підтримується Одеською юридичною академією. При вищих навчальних закладах відповідні центри розвитку медіації розробили спеціальні курси з медіації і переговорів для студентів та аспірантів різної спеціалізації, які включали підготовку із правознавства, психології, соціальної роботи, управління бізнесом, правоохоронної діяльності та ін.

Отримавши офіційне затвердження Міністерства освіти і науки України, ці курси були включені до навчальних програм та їхнє викладання

оплачувалось відповідними навчальними закладами. Після закінчення навчальної програми медіаторам видаються свідоцтва на додаток до дипломів про завершення аспірантури та навчання. До діяльності центрів також належить інформаційна агітація медіації та надання відповідних послуг. Поряд із даними університетськими центрами в Україні існує низка організацій та самозайнятих осіб, які пропонують послуги з медіації [62]. Отже, можемо констатувати, що завдяки громадській ініціативі впровадження медіації вдалося створити платформу для формування професійної групи спеціалістів – медіаторів, які займаються наданням послуг з медіації на приватній основі, не звертаючись при цьому до суду. В аспекті зазначеного та на підставі неофіційних статистичних досліджень можна стверджувати, що кількість примирних процедур, проведених незалежними медіаторами, перевищує показник медіацій, проведених суддями.

11. Відсутність спеціалізованого законодавства. На даному етапі впровадження медіації в Україні відбувається процес створення спеціалізованого законодавства у сфері медіації. До цього процесу долучилися і представники громадського руху, який об'єднався у 2013 р. у Національну асоціацію медіаторів. Громадські представники займаються правотворчою діяльністю, розробляють та вносять до Верховної Ради України законопроекти, що орієнтовані на врегулювання та охорону процедури медіації і стандартів етики у сфері медіації. Протягом останніх п'яти років у Верховній Раді України зареєстровано чотири законопроекти про медіацію різних авторів, причому два з них у 2015 р. Кожен законопроект відображає бачення авторів і розробників щодо медіації як загальноновживаного і популярного явища в суспільстві.

Законодавство про медіацію реалізує, насамперед, регулятивну та охоронну функцію, водночас передбачає здійснення інформаційної функції і є каталізатором попиту на ці послуги. По суті законодавство про медіацію створює суспільні відносини у сфері надання послуг медіації населенню [61, с. 230].

До того ж необхідно визнати, що справжня користь від інституту медіації буде, якщо законодавець доповнить чинні та розробить окремі закони, які регламентуватимуть застосування таких способів вирішення спорів. Адже з точки зору теорії держави та права медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів є найприйнятнішою для сторін, але відсутність належної правової підтримки та законодавчого регулювання роблять її передусім ще одним предметом обговорення, ніж механізмом, який можна застосовувати на практиці. Законодавець має бути зацікавлений у популяризації і нормативному закріпленні процедури медіації, адже вона здатна частково розвантажити судові інстанції, що дасть змогу державі зосередитися на реформуванні судової влади.

На нашу думку, для забезпечення успішного розвитку та ефективного функціонування інституту медіації в Україні необхідно використати комплексний підхід щодо побудови моделі медіації, який ґрунтуватиметься на поєднанні приватної й судової моделей медіації, та закріпити нормативно-правовий статус медіації. Потрібно досягти певного балансу в урегулюванні процедури медіації. Так, щоб, з одного боку, забезпечувався захист прав осіб, які звертатимуться до послуг у сфері медіації, а з іншого – не було допущено надмірної «зарегульованості» діяльності цієї системи, що може призвести до неможливості її створення, або до подальшого її руйнування.

Безумовно, підвалини для створення такої системи вже побудовано, зокрема, формується корпус професійних медіаторів та реалізуються програми судової медіації, організовано навчально-освітні центри з підготовки медіаторів та надання послуг медіації. Однак прийняття відповідного законопроекту суттєво прискорить процес упровадження медіації.

Отже, медіація на шляху свого розвитку в Україні зіштовхнулася з низкою перешкод морально-етичного, психологічного, економічного та правового характеру, вирішення й урегулювання яких потребує певних зусиль як зі сторони суспільства й громадських організацій, так і зі сторони

держави. У зв'язку з цим, ми виділили такі основні проблеми впровадження і проведення медіації, як низька правова культура населення; недостатній рівень довіри до цієї послуги; недостатня поінформованість суспільства загалом і громадян зокрема про медіацію, її переваги як альтернативного судовому розгляду; позиції сторін, які не бажають погоджуватися на компроміс; специфіка національного правосуддя; складність вибору медіатора, як високопрофесійної особи; особливості політичного та економічного становища України; низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави; переважно громадські засади розвитку медіації; відсутність спеціалізованого законодавства.

На підставі проведеного аналізу вищезазначених проблем імплементації процедури медіації в законодавство України вважаємо за доцільне здійснити такі заходи:

1) підвищити якість правової освіти та виховання населення з метою подолання дефіциту правових знань. Для цього необхідно, по-перше, прийняти нову програму правової освіти населення та, по-друге, спрямувати правоосвітню і правовиховну діяльність на підвищення рівня правової культури громадян шляхом формування правових знань;

2) сформувати цілеспрямовану узгоджену політику, що повинна мати на меті ознайомлення суспільства із загальними засадами функціонування та перевагами вирішення конфліктів за допомогою медіації, що забезпечить формування суспільної довіри до цієї послуги;

3) провести інформаційну кампанію, спрямовану на популяризацію медіації, зокрема, створити інформаційно-довідкові відділи з питань медіації в судах; розмістити інформаційно-рекламні матеріали в центрах надання правової допомоги; регулярно висвітлювати через засоби масової інформації результати проведення медіації в конкретних справах;

4) розробити національну програму з підготовки медіаторів. Закріпити на законодавчому рівні правовий статус професійних медіаторів та процедуру

формування корпусу медіаторів. Створити мережу підготовки медіаторів на основі вищих юридичних навчальних закладів;

5) створити політичне підґрунтя для розвитку медіації;

6) надати фінансову підтримку уже діючим проектам з медіації та запровадити державне фінансування нових програм проведення медіації;

7) посилити співпрацю з міжнародними організаціями та залучити до міжнародних проектів з медіації державні органи й громадські організації;

8) прийняти спеціальний Закон «Про медіацію», який створить підґрунтя для її подальшого розвитку, та внести відповідні зміни до чинних законодавчих актів.

Усе це створить сприятливі умови для подальшого розвитку інституту медіації в Україні.

3.4. Шляхи імплементації процедури медіації в законодавство України

Україна перебуває лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя, тому серед науковців досі точаться дискусії про те, як саме медіація має бути імplementована в законодавство України. Цілком зрозуміло, що система правосуддя потребує суттєвих реформ, тому потрібно більше розвивати позасудові способи врегулювання спорів, а також створювати умови для стимулювання дешевших і менш формалізованих способів їх урегулювання. У зв'язку з цим, ми виділили три можливі шляхи імплементації процедури медіації у вітчизняне законодавство, а саме:

1) за допомогою ринково-договірних механізмів;

2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів;

3) шляхом спеціального законодавчого регулювання.

Охарактеризуємо їх більш детально. Так, один із шляхів імплементації процедури медіації в законодавство України передбачає включення ринково-

договірних механізмів. Медіація як діяльність не заборонена законодавством держави, може здійснюватися без будь-якого втручання з боку держави, виключно на приватних засадах. Медіатори допомагають сторонам досягти угоди, сторони її підписують і можуть навіть не згадувати, що у процесі переговорів брав участь медіатор. Угода має статус цивільно-правової, для правового регулювання якої не важливо, яким із законних способів сторони дійшли угоди [61, с. 230–231]. Відповідно до ст. 6 Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає їх загальним засадам [141]. При такому варіанті необхідним є забезпечення певних стандартів медіації при мінімальному втручанні держави в ці відносини та надання сторонам спору свободи в розпорядженні й реалізації їх прав.

Зауважимо, що саме в такому вигляді поки що в Україні існує медіація. Угоди з надання послуг медіаторами уже укладає Український центр медіації. Така угода містить базові положення про проведення процедури медіації, а саме зазначаються принципи як вихідні ідеї, на яких ґрунтується цей процес. Зокрема, це принципи прозорості, добровільності для учасників; конфіденційності даних, оскільки інформацію, отриману у процесі медіації, не можна використовувати в суді або на шкоду іншій стороні. Договором передбачається також, що медіатор отримує імунітет як свідок, його не можна викликати до суду. Хоча така договірна умова на сьогодні є спірною з урахуванням випадків обмеження в допиті як свідків визначеного кола осіб, передбачених у чинному законодавстві. Тому для забезпечення незалежності й неупередженості медіатора пропонуємо внести відповідні зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема: частину 2 ст. 65 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI після пункту 10 доповнити новим пунктом, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

11) медіатори – щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням обов'язків медіатора за винятком випадків, установлених чинним законодавством».

У Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV доповнити частину 1 ст. 51 пунктом 5, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

5) медіатори – про інформацію, що стала їм відома під час проведення медіації».

У Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV частину 2 ст. 65 після пункту 5 доповнити пунктом 6, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

6) медіатори – щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням обов'язків медіатора за винятком випадків, установлених чинним законодавством».

Однак непоінформованість населення про можливість укладення таких договорів, новизна, недовіра до даної послуги та інші проблеми впровадження медіації, що ми проаналізували в попередньому підрозділі, призводять до її непопулярності, а отже, маємо тільки поодинокі випадки укладення таких цивільно-правових договорів.

Ще одним можливим шляхом імплементації процедури медіації в законодавство України є внесення змін до існуючих законодавчих актів. Окремі науковці дотримуються саме такого підходу, мотивуючи це тим, що чинне українське законодавство вже містить певні норми, які дозволяють альтернативне вирішення спорів. Насамперед, це можливість укладення мирової угоди, що передбачена цивільно-процесуальним та господарсько-процесуальним законодавством. Так, Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III [124] містить норму, відповідно до якої суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV [65] передбачає можливість закриття провадження у справі

у випадку досягнення сторонами примирення та подання ними відповідного клопотання. У випадку невиконання сторонами або однією із сторін угоди про примирення, провадження у справі поновлюється за клопотанням однієї із сторін. Кримінальному процесу відомий інститут примирення сторін (угоди про примирення винного з потерпілим та про визнання вини між підозрюваним, обвинуваченим і прокурором). Також певні законодавчі передумови для впровадження медіації містяться в таких законах: «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 квітня 1994 р. № 4002-XII [46], «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-XII [43], «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР [44] та ін.

До того ж Д.В. Проценко стверджує, що медіація в Україні починає діяти, і для цього необхідно забезпечити певні умови: насамперед внести зміни до процесуальних нормативно-правових актів для скасування перешкод у проведенні медіації. Проте необхідно стримати надмірне і завчасне регулювання ще не сформованої галузі, щоб не припинити і не обмежити її розвиток [113, с. 10–11].

Застосування примирних процедур в Україні принципово відрізняється від практики зарубіжних країн. По-перше, застосування процедури примирення належить до сфери процесуально-правового регулювання, водночас інститут примирення в зарубіжних державах регулюється нормами матеріального права. По-друге, відмінною рисою є те, що застосування примирних процедур сформувалося як альтернативний судовому спосіб розв'язання конфліктів, в Україні ж на даному етапі примирення відбувається переважно в межах судового процесу [59]. Так, Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III [71] та Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [70] містять норми, які передбачають можливість примиренням винного з потерпілим, Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV [65] надає права суду

закрити провадження у справі у випадку досягнення сторонами примирення та подання відповідного клопотання, Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР [44] передбачає застосування примирних процедур під час вирішення колективних трудових спорів, норми Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [25] та Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII [26] передбачають порядок досудового врегулювання спору, можливість укладення мирової угоди під час розгляду судової справи або виконання судового рішення, у цивільному процесуальному законодавстві передбачено можливість укладення мирової угоди на будь-якій стадії судового розгляду справи, Сімейним кодексом України 10 січня 2002 р. № 2947-III [124] передбачено вжиття судом заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства. Тобто передбачені цими нормативно-правовими актами заходи альтернативного вирішення спорів свідчать про те, що в Україні існують законодавчі умови та перспективи для розвитку інституту медіації.

Альтернативні способи вирішення спору характерні передусім для врегулювання цивільних спірних правовідносин, оскільки застосування альтернативних засобів урегулювання конфліктів ґрунтується на принципі диспозитивності та автономії волі сторін, що відображено в цивільному процесуальному законодавстві шляхом закріплення права на врегулювання спору до судового розгляду. Так, ст. 174 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV [142] закріплює право позивача відмовитись від позову, а відповідача – визнати позов. Норми ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV [142] передбачають можливість примирення між сторонами конфлікту, що полягає в наділенні позивача та відповідача правом на укладення мирової угоди на будь-якій стадії розгляду справи, ст. 372 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV [142] передбачає таке право і на стадії виконання судового

рішення. Отже, фактично ці законодавчі норми є підставою для запровадження медіації в рамках цивільного процесу. У цьому контексті А.О.Чеканова зазначає, що мирова угода являє собою один із найбільш прийнятних інструментів урегулювання цивільно-правових конфліктів, оскільки передбачає самостійне встановлення умов досягнення згоди між позивачем та відповідачем на основі взаємних поступок, досягнутих шляхом переговорів [145].

Як і в інших процесуальних галузях, у цивільному процесуальному праві не визначено поняття мирової угоди, однак, як зазначає Г.М. Ахмач, відповідно до змісту ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV, мирова угода повинна відповідати певним критеріям, а саме:

- має укладатися з доброї волі за згодою сторін, а якщо укладається законним представником, то для її визнання дії представника повинні відповідати інтересам представленої особи;

- її мета повинна полягати в ліквідації спору на основі взаємних поступок сторін, а її зміст може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову;

- у зв'язку з укладанням мирової угоди до ухвалення судового рішення, суд повинен роз'яснити сторонам наслідки такого рішення, а також перевірити, чи не обмежений представник сторони, який висловив намір вчинити такі дії, у відповідних повноваженнях;

- умови мирової угоди не повинні суперечити закону чи порушувати права, свободи чи інтереси інших осіб, оскільки внаслідок цього суд не визнає мирову угоду та продовжує розгляд справи;

- визнання мирової угоди сторонами підтверджується зверненням з клопотанням до суду [6].

Мирова угода є юридичною формою закріплення результатів примирення, яку ухвалює і затверджує суд. Наслідком визнання мирової угоди є закриття провадження у справі. Норми цивільного процесуального

законодавства не чітко врегульовують питання форми мирової угоди, зазначаючи лише, що в разі укладення такої угоди сторони звертаються до суду із спільною заявою. Це дає змогу укласти письмову угоду або ж в усній формі, тому вважаємо за доцільне визначити письмову форму як обов'язкову для укладення мирової угоди, що додається до матеріалів справи. Пропонуємо внести відповідні зміни до ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV, виклавши їх у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Мирова угода або повідомлення про неї викладаються в адресованій суду письмовій заяві сторін, яка приєднується до справи».

Можливість здійснення примирення в рамках судового провадження створює передумови для розвитку в Україні моделі примирної діяльності мирового судді. Так, розглядаючи процесуальний статус судді у цивільному судочинстві в умовах здійснення процедури примирення, слід звернути увагу на наділення судді як особи, уповноваженої здійснювати правосуддя та наділеної владними повноваженнями, специфічними функціями посередника у вирішенні конфлікту. Саме досліджуючи обставини справи та поведінку учасників спору, суддя може передбачити частку ймовірності мирного розв'язання конфлікту.

Варто звернути увагу на те, що для встановлення примирення між учасниками цивільного процесу найбільш сприятливі умови передбачено саме на стадії підготовчого судового провадження, оскільки вона проводиться з метою з'ясування можливості досягнення примирення до початку судового розгляду. Як зазначає А.С. Цибуляк-Кустевич, визначивши особливий статус примирних процедур на підготовчій стадії, участь сторін у процедурі примирення слід визнати їхнім процесуальним обов'язком, за недотримання якого встановити відповідальність, а ухилення від участі розглядати як «протидію правильному й своєчасному розгляду і вирішенню справи» [143, с. 188].

Звернемо увагу й на те, що в зарубіжних країнах застосування примирних процедур найбільш поширене у сфері правового регулювання сімейних відносин. У зв'язку з цим, зазначимо, що Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III також закріплює застосування заходів щодо примирення подружжя судом у випадках, коли це не буде суперечити моральним засадам суспільства [124]. Ця норма має диспозитивний характер, оскільки законодавець не конкретизує заходи щодо примирення, які мають індивідуальний характер щодо окремої справи, та не може примусити проживати разом дружину й чоловіка, які спільно вирішили розірвати шлюб. Максимальний строк для досягнення примирення встановлено в цивільно-процесуальному законодавстві і не повинен перевищувати шість місяців.

Використовуючи досвід зарубіжних держав, варто і в Україні закріпити на законодавчому рівні застосування процедури медіації в розв'язанні сімейно-правових конфліктів. Водночас примирення подружжя в рамках судової процедури, яке все ж таки має законодавче підґрунтя, можна вважати одним із напрямів розвитку альтернативних способів урегулювання конфліктів. Ми поділяємо думку А.М. Демчука та О.С. Яворської, які пропонують запровадити державні Служби примирення в сімейних справах, звернення до яких матиме виключно добровільний характер [153, с. 82]. Для правової регламентації діяльності цих органів необхідно прийняти спеціальне законодавство з питань медіації, оскільки чинні нормативно-правові акти не містять відповідних норм. Важливо також розвивати приватну форму медіації щодо врегулювання сімейних спорів, яка теж потребує закріплення на законодавчому рівні.

Законодавчі передумови впровадження медіації в Україні також передбачають застосування примирних процедур у сфері регулювання господарських спорів. Так, Господарське процесуальне законодавство містить положення, які передбачають можливість примирення сторін у справі до винесення судового рішення. Зокрема, інститут мирової угоди регулюється нормами ст. 78 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р.

№ 436-IV [25] та Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-XII. Законодавче визначення поняття мирової угоди в господарському законодавстві відсутнє, однак у межах правового регулювання процедури банкрутства мирова угода являє собою домовленість між боржником та кредиторами стосовно відстрочки та/або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами [43].

Розумінням мирової угоди в межах здійснення господарського судочинства відрізняється від визначення її в адміністративному та цивільному процесі. Як зазначає В.Е. Беляневич, мирова угода в господарському процесі передбачає не врегулювання спору шляхом взаємних поступок (вирішення справи по суті), а відмову сторін від судового захисту, яка передбачає самостійне врегулювання даного конфлікту на погоджених умовах (припинення спору) [11, с. 429–437].

Позитивним у правовому регулюванні мирової угоди Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. № 436-IV є той факт, що в ньому передбачено обов'язкову письмову форма такого договору між суб'єктами спору. Так, законодавець визначив, що умови мирової угоди має бути викладено в письмових заявах, адресованих господарському суду, підписаних відповідною стороною та долучені до справи. У випадку, коли мирова угода укладається представником, суд перевіряє, чи є в нього відповідні повноваження на вчинення цих дій [25].

Однак у Господарсько-процесуальному кодексі України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII [26] недостатньо врегульовується питання, на якій стадії можливе укладення мирової угоди, як це визначено в Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV [142] та Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV [65]. Так, законодавець передбачив, що укладення мирової угоди і її затвердження судом є підставою для припинення провадження по справі в

суді першої інстанції, а для апеляційної та касаційної інстанцій такої підстави скасування рішення не визначив. Науковці стосовно цього зазначають, що відсутність відповідних норм у господарсько-процесуальному законодавстві звужує можливість реалізації права на припинення спору та укладення мирової угоди [95]. Тому необхідно внести зміни до господарського процесуального законодавства, які забезпечать можливість сторонам примиритися в апеляційному та касаційному провадженнях, що дасть змогу реалізувати відповідні права на будь-якій стадії судового процесу. Отже, для ліквідації прогалин у законодавстві вважаємо, що законодавцеві потрібно внести зміни до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII та викласти їх у такій редакції:

«Стаття 100. Відмова від апеляційної скарги та мирова угода сторін. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Апеляційний господарський суд має право не приймати відмову від скарги з підстав, визначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги апеляційний господарський суд виносить ухвалу, якщо рішення місцевого господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

«Стаття 111-⁶. Відмова від касаційної скарги та мирова угода сторін

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови касаційною інстанцією, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Касаційна інстанція має право не прийняти відмову від скарги з підстав, зазначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги касаційна інстанція виносить ухвалу, якщо рішення або постанову господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

Перед тим, як затвердити мирову угоду, господарський суд зобов'язаний роз'яснити наслідки її укладення та вирішити питання, чи не виходить мирова угода за межі прав і обов'язків сторін щодо предмета позову. Факт укладення мирової угоди має бути затверджений ухвалою господарського суду, яка повинна містити чітко викладені умови мирової угоди і розподіл судових витрат між сторонами. Цією ж ухвалою одночасно припиняється провадження у справі. З цього приводу Вищий господарський суд України у своєму інформаційному листі «Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права» від 9 квітня 2009 р. № 01-08/204 дав пояснення, що затвердження господарським судом мирової угоди та припинення провадження у справі є одноактною (нерозривною) процесуальною дією, тому не можна їх розцінювати як самостійні акти окремо щодо затвердження мирової угоди і щодо припинення провадження у справі [101]. Таким чином, перспективи розвитку примирних процедур у господарському судочинстві передбачають заповнення існуючих прогалин у законодавстві, що дасть змогу повною мірою реалізовувати право на укладення мирової угоди. Окремо варто зазначити, що для розвантаження господарських судів доцільно створити спеціальні служби примирення, які будуть проводити досудове врегулювання спорів, наділивши їх функціями фіксації результатів мирової процедури між конфліктуючими сторонами.

Варто звернути увагу на те, що запровадження альтернативних заходів урегулювання спорів широко застосовується в межах кримінального права і процесу шляхом впровадження інституту примирення винного з потерпілим, завдання якого полягає у збалансуванні інтересів як особи, визнаної винною у

вчиненні злочину, та у і потерпілого, якому необхідно відшкодувати збитки й компенсувати втрати.

Інститут примирення винного з потерпілим у нормах вітчизняного кримінального матеріального права закріплено у ст. 46 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим [71]. Примирення винного з потерпілим у контексті даної кримінально-правової норми являє собою загальну, обов'язкову, безумовну підставу звільнення від кримінальної відповідальності, яка застосовується в разі позитивної посткримінальної поведінки особи, винної у вчиненні злочину [83, с. 14].

Відповідно до нормативного змісту цієї статті, для того, щоб суд звільнив особу на підставі ст. 46 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III, має бути виконано низку вимог: 1) вчинення особою злочину вперше; 2) злочин повинен кваліфікуватися як невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, 3) звільнення від відповідальності у зв'язку з примиренням не поширюється на корупційні злочини; 4) особа, яка вчинила злочин, примирилася з потерпілим; 5) особа, яка вчинила злочин, примирилася з потерпілим та відшкодувала потерпілому завдані збитки або усунула заподіяну шкоду.

У нормах кримінального законодавства не міститься поняття примирення, тому варто звернути увагу на наукове трактування цього поняття. Так, під примиренням у контексті даної статті слід розуміти досягнення угоди, що фіксує замирення потерпілого та особи, яка вчинила злочин, і ту обставину, що потерпілий не заперечує проти звільнення винного від кримінальної відповідальності [47, с. 47].

Звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III має наслідком припинення кримінально-правових відносин особи, яка вчинила злочин, та держави й означає той факт, що особа не відчуватиме на собі тягар

несприятливих наслідків у формі призначення покарання. Однак звільнення від кримінальної відповідальності не передбачає виправдання особи, яка вчинила злочин. Це означає, що особа може бути притягнута до інших видів юридичної відповідальності, наприклад, до цивільно-правової відповідальності за заподіяну майнову шкоду або до дисциплінарної відповідальності згідно із законом [7, с. 203].

Процесуальний порядок звільнення на підставі ст. 46 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III здійснюється в порядку, передбаченому ст. 284, 288 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Так, відповідно до ч. 2 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, звільнення особи від кримінальної відповідальності визнається однією з підстав закриття кримінального провадження. Формою закінчення досудового розслідування в таких випадках є звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Статтею 288 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI регулюється процесуальний порядок розгляду питання про звільнення від кримінальної відповідальності. У ч. 1 цієї статті передбачено, що розгляд клопотання прокурора здійснюється у присутності сторін кримінального провадження, а також потерпілого. На підставі розгляду цього клопотання та врахувавши думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого суд постановляє ухвалу про закриття кримінального провадження та звільняє особу від кримінальної відповідальності [63, с. 67].

Аналіз норм кримінального матеріального права демонструє важливе значення примирення винного з потерпілим, яке може бути не лише обов'язковою підставою звільнення від кримінальної відповідальності, але і є обставиною, яка може впливати на призначення покарання та враховуватись при застосуванні інших видів звільнення від кримінальної відповідальності.

Зокрема, примирення може бути:

– визнане обставиною, що пом'якшує покарання на підставі ч. 2 ст. 66 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III;

– визнане обставиною, що позитивно впливає на звільнення від покарання з випробуванням на підставі ч. 1 ст. 75 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III;

– належить до обставин, що пом'якшують покарання, які враховуються при призначенні покарання неповнолітній особі (ст. 103 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III).

Отже, примирення винного з потерпілим є важливим інститутом кримінального права, оскільки, з одного боку, забезпечує відновлення прав потерпілого, а з іншого – є виявом гуманності та справедливості відносно особи, яка вчинила злочин. Продемонстровані законодавчі положення доводять можливість проведення примирення у сфері кримінального правосуддя, що є позитивним моментом для розвитку медіації в Україні.

Варто зазначити, що донедавна науковці наголошували на необхідності закріплення процедури медіації у кримінальному процесуальному праві як напряду впровадження моделі відновного правосуддя в Україні. Як показує практика кримінальної політики зарубіжних країн, карально-репресивний підхід щодо протидії вчиненню злочинів не є достатньо ефективним, тому необхідно впроваджувати механізми альтернативних процедур урегулювання конфліктів. Так, Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [70] містить прогресивну норму, що передбачає провадження на підставі угод, у межах якого у кримінальному провадженні може бути укладено угоду про примирення між потерпілим та обвинуваченою особою. Про можливість залучення посередника до врегулювання цього конфлікту свідчить положення про те, що угода укладається сторонами самотійно або за допомогою захисника чи представника або іншої особи за погодженням між сторонами, крім судді чи прокурора.

Вважаємо, що цим посередником може виступати професійний медіатор, однак кримінально-процесуальне законодавство не досить чітко врегульовує дане питання. Так, на законодавчому рівні не врегульовано процесуальний статус посередника в примирному процесі, не визначено професійні чи освітні вимоги до особи, можливість залучення. Це, безумовно, не сприятиме розвиткові процедури медіації у кримінальному процесі, тому дане питання потребує врегулювання на законодавчому рівні.

Важливим є той факт, що законодавець чітко встановлює перелік кримінально-караних діянь, у провадженні щодо яких може бути укладено угоду про примирення. Так, відповідно до ч. 2 ст. 469 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, до випадків, які передбачають можливість укладення угоди про примирення, належать: провадження щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та провадження у формі приватного обвинувачення [70].

Процесуальний порядок угоди про примирення регулюється нормами ст. 469–475 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [70]. З.В. Симоненко пропонує виділити в цій процедурі чотири етапи, що дозволяють характеризувати вітчизняну кримінальну модель примирення як модель відновного правосуддя, що передбачає встановлення балансу інтересів та досягнення згоди між сторонами конфлікту [123, с. 221]. Так, перший етап можна охарактеризувати як інформаційний, що полягає в роз'ясненні слідчим або прокурором сторонам права на можливість примирення та процедуру здійснення примирення. На другому етапі здійснюється офіційне закріплення угоди про примирення між сторонами – її підписання та повідомлення сторін про наслідки такого підписання, серед яких обмеження права обвинуваченого на апеляційне та касаційне оскарження. Третій етап починається з моменту направлення до суду обвинувального акта з укладеною угодою про примирення (у випадку, якщо угоду було укладено на стадії досудового розслідування) або з моменту

укладення угоди на етапі судового розгляду і полягає в розгляді примирної угоди. При цьому суд повинен переконатися в наявності таких обставин: 1) добровільність укладення угоди обома сторонами; 2) можливість виконання обвинуваченим взятих зобов'язань, після чого суд затверджує угоду та ухвалює вирок, у якому призначає узгоджену сторонами міру покарання. Варто звернути увагу на те, що реалізація принципу добровільності може мати проблемний характер, оскільки з ініціативи правоохоронних органів свобода обвинуваченого може бути досить обмежена призначенням суворого покарання, яке може бути призначене обвинуваченому у випадку, якщо той не погодиться на примирення. Тому, на нашу думку, необхідно закріпити право на ініціювання угоди про примирення виключно за обвинуваченим (підсудним), оскільки це забезпечить дотримання вимог добровільності укладення даної угоди. Заключним етапом є виконання усіх положень угоди про примирення.

Отже, незважаючи на проблемні аспекти законодавчого регулювання примирення у кримінальному процесуальному законодавстві України, укладення угоди між потерпілим та обвинуваченим (підсудним) варто вважати процедурою, яка має характерні ознаки системи відновного правосуддя, оскільки спрямована на досягнення згоди між сторонами та певною мірою задоволення інтересів обох сторін конфлікту.

Застосування примирних процедур у процесі врегулювання трудових конфліктів також відображено в нормах трудового законодавства, зокрема в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР. Так, у цьому Законі передбачено, що розгляд колективних трудових спорів здійснюється примирною комісією або за участю незалежного посередника. Розгляд спору примирною комісією врегульовано ст. 8, 9 зазначеного Закону, у якому зазначаються порядок формування цього органу, строки та порядок розгляду спору [44, с. 227].

Варто звернути увагу на те, що закон передбачає імперативну вимогу створити примирну комісію та брати участь в її роботі представників обох сторін конфлікту, тобто така форма примирення має добровільно-примусовий характер і не може не відповідати волі обох сторін-учасників конфлікту врегулювати спір таким чином. Тому залучення до врегулювання спору незалежного нейтрального посередника, який не представляє інтересів жодної зі сторін, а лише допомагає знайти прийнятне для конфліктуючих сторін спільне рішення, видається більш дієвим способом вирішення конфлікту. Однак норми цього Закону не чітко врегульовують питання процесуального статусу медіатора у процесі вирішення трудового спору, «включаючи» медіатора до складу примирної комісії. Такий підхід суперечить принципу добровільності медіації. Це свідчить про необхідність законодавчого закріплення процедури медіації та статусу незалежного професійного медіатора як самостійної форми врегулювання колективного трудового конфлікту.

Як справедливо зауважує М.О. Омелінська, саме залучення до розв'язання трудових конфліктів професійного медіатора є запорукою справедливого та безпечного, гуманного розв'язання розбіжностей, сприяє мирному й адекватному врегулюванню конфлікту та саме головне – збереженню трудових відносин між колективом і власником [94].

Отже, пропонуємо ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII доповнити і викласти в такій редакції:

«Сторони трудового спору за добровільною згодою можуть ініціювати медіацію та обирати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія у трудових спорах або суд роз'яснюють сторонам спору право на проведення медіації та її наслідки».

Ще одним напрямом упровадження медіації в Україні є закріплення медіаційного регулювання податкових спорів. Податкова медіація, як показує зарубіжний досвід, є цивілізованим механізмом позасудового врегулювання конфліктів і має перспективи застосування в Україні. Так, у процесі

врегулювання податкових спорів на підставі розпорядження Державної фіскальної служби України «Про організацію роботи, спрямованої на наповнення бюджету» від 15 листопада 2013 р. № 369-р, проведено низку примирних процедур, що довело свої переваги та ефективність, зокрема шляхом збільшення надходжень до бюджету [64].

Дискусійним є питання застосування медіації в адміністративному процесі. Серед науковців досить часто висловлюється думка про те, що медіація не може застосовуватись у сфері адміністративного судочинства, аргументуючи своє твердження специфікою суб'єктного складу адміністративного процесу, оскільки однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації – суб'єкт владних повноважень.

Однак аналіз відповідних процесуальних норм свідчить про те, що інститут примирення притаманний також адміністративному процесуальному законодавству. Так, пункт 3 частини 1 ст. 157 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV передбачає можливість закриття провадження в адміністративній справі на підставі примирення сторін, відповідно до ст. 49 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV сторони можуть заявити клопотання про закриття провадження у зв'язку з мирним урегулюванням спору (примиренням), ч. 3 ст. 51 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV передбачає право сторін на досягнення примирення на будь-якій стадії адміністративного процесу, при цьому поняття «примирення» в нормах законодавства не розкривається. Під примиренням, як вважає Г. Ткач, в адміністративному судочинстві слід розуміти угоду між сторонами публічно-правового спору, на підставі якої вони зобов'язуються зробити взаємні поступки для врегулювання конфлікту [134, с. 165].

На жаль, в адміністративному процесі також не врегульовано питання правового статусу особи, яка має бути посередником при примиренні сторін. А тому можна розглядати два варіанти вдосконалення правового регулювання

правового статусу особи, яка має бути посередником. Так, у межах першого такою особою має бути професійний посередник – медіатор, діяльність якого та процесуальний статус не регламентується на даний момент ні нормами Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV, ні спеціальним законодавством. Якщо рухатися в напрямі розвитку судової медіації в адміністративному судочинстві, то медіатором, як зазначає В.М. Кузьмишин, може виступати працівник апарату суду, який пройшов спеціальну підготовку (тоді медіація не буде частиною адміністративної діяльності суду), або суддя-медіатор у межах адміністративної діяльності судді, який звільнений від обов'язку здійснювати розгляд даної справи [73].

Зважаючи на проблему законодавчого врегулювання статусу професійного медіатора та недостатню кількість підготовлених спеціалістів з медіації, на практиці в адміністративному судочинстві вбачається як прогресивний розвиток судової медіації. Так, починаючи з 2007 р. в Україні проводяться практичні семінари, тижні медіації та навчальні курси з медіації для співробітників адміністративних судів. Крім того, медіація в адміністративному судочинстві має досягнення, зокрема впроваджено процедуру медіації у Вінницькому окружному адміністративному суді, у якому вона активно застосовується і вже довела свої переваги та має успішні результати. Так, у період з червня 2010 р. по жовтень 2011 р. судді провели 31 процедуру медіації, 20 з яких завершилися підписанням угоди про медіацію. Отже, медіативні технології не лише можливі, а й ефективні в процесі вирішення публічно-правових спорів [19].

Як вбачається з аналізу відповідних законодавчих норм, Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV закріплює можливість досягнення примирення між сторонами конфлікту, однак, як і в інших галузях національного судочинства, цей інститут потребує додаткового врегулювання, а саме: варто звернути увагу на неврегульованість питання порядку затвердження результатів примирення – угоди (договору),

яка визначає умови примирення. Законодавець передбачив, що для досягнення примирення сторін суд зупиняє провадження на необхідний для примирення термін, після спливу якого суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі в разі досягнення консенсусу між сторонами, у якій мають фіксуватися умови примирення.

Отже, необхідно внести зміни до адміністративного процесуального законодавства шляхом затвердження обов'язкової письмової форми угоди про примирення, як це здійснюється на практиці. Як зазначає Г.Й. Ткач, до угоди, укладеної внаслідок досягнення компромісу між учасниками спору, необхідно застосувати загальні вимоги до вчинення правочинів у письмовій формі [134, с. 168].

Відповідно до норм Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV, сторони можуть досягнути результату примирення на будь-якій стадії судового розгляду в першій інстанції, апеляційному чи касаційному розгляді справи, однак роз'яснення сторонам можливостей досягнення примирення здійснюється судом ще на стадії підготовчого провадження, головним завданням якого є врегулювання правового спору до початку судового розгляду справи. Процесуальним законодавством обмежується коло обставин, щодо яких може бути укладено угоду про примирення. Так, згідно зі ст. 113 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV, примирення може бути укладено з приводу правовідносин, які не виходять за межі спору і не може якимось чином торкатись прав та обов'язків інших осіб, які не є учасниками справи або не беруть у ній участі. Укладена між позивачем та відповідачем угода повинна відповідати законодавству, не виходити за межі повноважень відповідача, а також не порушувати прав і охоронюваних законом інтересів інших осіб [65].

Альтернативні засоби вирішення спорів у сфері застосування адміністративного судочинства мають свої винятки. Так, відповідно до ч. 3 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р.

№ 2747-IV, спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень, а також спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму (ч. 5 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV), не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації, що впливає із характеру правовідносин між сторонами спору [65]. Тобто можна стверджувати, що медіація в адміністративному судочинстві частково має вже свою сформовану законодавчу базу, на основі якої необхідно розвивати та продовжувати традиції відновного правосуддя в Україні, а на практиці розвитку судової моделі в руслі адміністративного судочинства вже довела свої переваги. Безумовно, досягнення згоди між сторонами адміністративного спору, одну з яких представляє державний орган, є не лише врегулюванням конфлікту, а й чинником, який зменшить кількість скарг, з якими громадяни звертаються до Європейського суду з прав людини, сприятиме підвищенню правосвідомості та правової культури в нашому суспільстві.

Отже, норми національного законодавства загалом передбачають нормативне регулювання примирних процедур, що є перспективною передумовою для впровадження та розвитку процедури медіації в Україні. Однак внесення змін до окремих кодифікованих актів не дає гарантій єдності підходів до того, що таке медіація, які базові вимоги до медіаторів, права та обов'язки учасників. Тому необхідна уніфікація основних понять, яка задасть стандарт їх використання в спеціальних нормативних актах, що зумовлює потребу створення спеціального законодавства, яке становитиме нормативно-правову основу правового регулювання сфери медіаційних послуг в Україні.

Зазначеним зумовлено можливий третій шлях імплементації процедури медіації в законодавство України – спеціальне законодавче регулювання. На нашу думку, для правових реалій України саме такий варіант є найоптимальнішим. Так, Г.В. Єрмоєнко та А.М. Комбікова зазначають, що під час упровадження пілотних проектів з медіації в окремих судах в Україні

стало зрозуміло, що потрібен закон про медіацію. Закон створюватиме безпечне середовище для державних службовців, суддів, які хочуть рекомендувати сторонам застосувати медіацію як спосіб вирішення їхнього спору. Закон підніме рівень довіри до послуги, адже вона визнається державою. Закон введе зрозумілі поняття, регламентуючи права й обов'язки учасників правовідносин за участю медіатора, а також створить певні умови для захисту репутації послуги [34, с. 218]. Саме в законі про медіацію держава повинна визначити міру своєї присутності в альтернативних способах вирішення конфліктів так, щоб не заважати ініціативі громадян та не допускати зловживань, зокрема при проведенні медіації.

Перевагами прийняття закону є нормативна регламентація всіх питань, що стосуються медіації, створення підґрунтя для розвитку альтернативних способів подолання спорів, його прийняття надасть гарантії єдності підходів до медіації та створить потенційні гарантії захисту прав учасників медіації, сприятиме впровадженню та застосуванню на практиці європейських стандартів і норм міжнародного права. Також запровадження закону допоможе подолати необізнаність суспільства щодо можливостей та переваг проведення медіації.

Водночас тільки протягом останніх років процедура медіації імплементується в Україні на законодавчому рівні, про що свідчить низка зареєстрованих проектів Закону про медіацію у Верховній Раді України. У зв'язку з цим, використаємо для порівняння чотири законопроекти, а саме під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1; під ред. Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а; під ред. А.І. Шкрум, О.І. Сироїд, В.Ю. Пташник, Б.Ю. Берези, І.В. Луценка, Н.В. Кацер-Бучковської, О.С. Сотника, Н.В. Агафонові (далі – А.І. Шкрум та ін.) від 27 березня 2015 р. № 2480, а також під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 та запропонуємо напрями вдосконалення зазначених законопроектів (додаток В).

Вступною частиною будь-якого закону є преамбула, яка містить стислу інформацію про мету прийняття закону. У порівнюваних нами законопроектах метою виступає правове регулювання засад впровадження та проведення процедури врегулювання конфліктів. Однак лише проект під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 визначає модель медіації, а саме позасудову, під якою прийнято розглядати порядок розв'язання спору між сторонами, який проводиться незалежною третьою стороною за межами судового провадження [108]. Проект Закону під ред. А.І. Шкрум та ін. від 27 березня 2015 р. № 2480 наголошує на позасудових методах, що має важливе стратегічне значення [109]. На нашу думку, преамбулу Закону про медіацію має бути закріплено в такій редакції: «Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи та порядок проведення медіації, а також статус медіатора».

Складовою частиною вказаних законопроектів є також визначення термінів. Так, низка термінів, серед яких звіт про проведення медіації, медіатор, медіаційна угода, медіаційне застереження, угода про проведення медіації, учасники медіації, не містять суттєвих відмінностей та є загальноприйнятними. Однак, порівнюючи вказані законопроекти, ми звернули увагу на такі недоліки у визначенні термінів:

1) автори законопроекту під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 розглядають конфлікт як протистояння двох або більше осіб з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей [110]. На нашу думку, застосування терміна «протистояння» є некоректним і пропонуємо замінити його терміном «суперечності»;

2) вважаємо за необхідне в Законі про медіацію ввести визначення національного реєстру уповноважених медіаторів, як у законопроекті під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 [108]. У випадку

запровадження реєстру медіаторів його ведення має забезпечувати Рада медіаторів;

3) на нашу думку, визначення медіації в проекті закону під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 як позасудової процедури врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) є таким, що неповністю розкриває її зміст, тому його необхідно доповнити словами «з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди», оскільки мета є невід’ємною ознакою медіації і саме вона відрізняє її від судової процедури вирішення спорів;

4) законопроект під ред. Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а чітко розмежовує поняття «конфлікт» та «спір», що, на нашу думку, варте уваги і потребує закріплення в законі. Конфлікт звужується до спору, якщо сторони передають його на розгляд органу, уповноваженому законом. У конфлікті сторони наділені правом вибору шляхів для вирішення суперечностей, водночас спір дещо звужує можливості сторін;

5) вважаємо, що до сторін конфлікту в розумінні законопроекту під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 потрібно також включити органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, оскільки допускаємо можливість проведення медіації і в адміністративних справах.

Законодавчого закріплення потребують такі питання: коло справ, у яких можливе призначення медіації; основні принципи, на яких ґрунтуватиметься дана процедура; вимоги до медіаторів та процедури їх обрання; основні засади та форми проведення медіації; стадії процедури медіації та інші важливі питання. Так, законопроектом «Про медіацію» під ред. С.В. Ківалова та В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 визначено, що медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені зазначеним Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні

провадження у випадках, передбачених чинним законодавством [110]. Аналогічну сферу застосування містить і перший законопроект під ред. С.В. Ківалова та В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 [108]. При цьому звернемо увагу на те, що законопроект Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а досить виправдано передбачав випадки, коли процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів [111]. Зокрема, якщо вона стосується чи може зачіпати права та законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації. Законопроект під ред. А.І. Шкрум та ін. від 27 березня 2015 р. № 2480 передбачає, що дія закону поширюється на медіацію як у спорах між резидентами України, так і у спорах за участю резидентів інших країн, якщо сторони медіації погодились, що місце проведення процедури медіації буде на території України [109].

На нашу думку, слід також запровадити норму, у якій визначити, що обов'язковим є урахування особливостей, передбачених галузевим законодавством. Дія закону повинна поширюватися також на медіацію, яка проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами. Враховуючи вищенаведені зауваження, пропонуємо сферу застосування медіації визначити таким чином:

«Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), зазначених у частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія закону поширюється на медіацію, яка проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами».

Основним у процедурі медіації є дотримання її принципів, які, власне, і забезпечують її результативність, ефективність та можливість застосування на практиці. У будь-якому випадку, проводячи процедуру медіації, потрібно зважати саме на її принципи, оскільки, порушуючи їх, матимемо виключно формальний документ, що не допоможе сторонам у вирішенні їх конфлікту, або ж буде ускладнювати та бюрократизувати цей процес. Саме тому в законопроекті під ред. С.В. Ківалова та В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 визначено такі принципи проведення медіації: взаємна згода сторін, добровільна участь у медіації, рівність та активність сторін медіації, незалежність, нейтральність, толерантність медіатора, конфіденційність інформації стосовно медіатора [110].

Такі ж принципи містяться і в інших законопроектах. Недоліком законопроекту під ред. А.І. Шкрум та ін. від 27 березня 2015 р. є те, що такі принципи, як незалежність та нейтральність медіатора хоча і згадуються в загальних положеннях та перераховані в ст. 4 законопроекту серед принципів здійснення медіації, однак розкриваються в другому розділі, у якому міститься інформація про статус медіатора, що порушує цілісність законопроекту. Загалом, принципи є надзвичайно важливими, оскільки без їх дотримання медіація втрачає свою ефективність і значимість.

Спірним залишається питання про строки проведення медіації. Так, Законом Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедури медіації)» від 27 липня 2010 р. № 193-ФЗ передбачається, що строк проведення медіації не повинен перевищувати 180 днів, за винятком строку проведення процедури медіації після передачі спору на розгляд суду або третейського суду, що не перевищує 60 днів [42]. За законодавством Казахстану медіація проводиться у строк не більше 30 календарних днів з дня укладення договору про медіацію. У випадках необхідності за взаємною згодою сторін строк проведення медіації може бути продовжено до 30 календарних днів, але не більше 60

календарних днів у сукупності [37]. У Білорусі – не може перевищувати шести місяців з дня укладення угоди про застосування медіації [39].

На нашу думку, обмеження строків урегулювання спору на законодавчому рівні є недоцільним. Сторони самі повинні вирішити, скільки часу їм потрібно для подолання суперечностей. Досягнення компромісу, як показує практика, може бути надзвичайно затяжним і залежить від багатьох непередбачуваних факторів.

Наступним питанням, що потребує уніфікації та з'ясування, є визначення правового статусу медіатора. Медіатор – це незалежна фізична особа, якій учасники суперечки довірили вирішення конфлікту, що виник між ними. Необхідно також врахувати, що за бажанням сторін медіаторів у процесі може бути декілька. Враховуючи це, законопроектом під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 надано таке визначення медіатора: «це професійно підготовлений нейтральний посередник у переговорах між сторонами конфлікту» [110]. Медіатор виступає як нейтральна особа, однак при цьому керує ходом процедури, вникає, вивчає проблему спору та сприяє прийняттю рішення самими конфліктуючими сторонами. Спектр прийомів і методів процесу медіації нічим не обмежений. Медіація вчить жити в конфлікті без руйнування відносин, використовувати конфлікт для розвитку й отримувати з нього користь. Саме тому важливим є питання професійності медіатора.

Законопроекти під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1 та під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 містять такі вимоги до особи медіатора: фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» [108; 110]. Законопроект під ред. Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а передбачав віковий бар'єр у 21 рік [174], а законопроект під ред. А.І. Шкрум та ін. від 27 березня 2015 р. № 2480 – 25 років [109].

Слід погодитися з представниками «Українського Центру Порозуміння», які зазначають, що посередником може бути фахівець, особа,

котра має певний досвід примирювальної роботи та є авторитетом для сторін, оскільки медіатор є чи найважливішим суб'єктом у проведенні медіаційної процедури. Він, виступаючи посередником у конфлікті сторін, створює атмосферу конструктивної співпраці та дбає про коректне ставлення сторін одна до одної. Інтереси медіатора не пов'язані з предметом спору. Медіатор як незалежна третя сторона контролює процес, сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, прийняттю адекватного рішення тощо. Дотримуючись принципу безсторонності, медіатор уникає особистих коментарів або суджень стосовно учасників, їхньої відповідної участі у процесі медіації чи обґрунтованості їхніх позицій [76, с. 156].

Як зазначалося в дисертаційному дослідженні, вважаємо, що у віці вісімнадцяти років особа не може набути достатніх професійних навичок для здійснення процедури медіації, адже для цього необхідний досвід роботи у сфері права, відповідні моральні та ділові якості, певні психологічні вміння, щоб допомогти сторонам знайти порозуміння. Медіатором, на нашу думку, може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами.

У майбутньому Законі про медіацію важливо також врахувати обставини, які об'єктивно унеможлиблюють участь медіатора в процесі медіації. Такі обставини визначено в законопроекті під ред. Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а, а саме:

- 1) у медіатора присутня особиста зацікавленість у результатах урегулювання конфлікту (спору);
- 2) він перебуває в сімейних чи родинних відносинах з будь-якою зі сторін медіації;
- 3) наявні інші обставини, визначені будь-якою стороною конфлікту (спору), що ставлять під сумнів неупередженість медіатора.

До цього переліку також необхідно віднести ті випадки, коли медіатор є адвокатом, представником та/або законним представником сторони

конфлікту. Водночас варто передбачити заборону бути представником сторін у суді, особі, яка була медіатором сторони під час проведення процедури медіації. Зокрема, до діючих процесуальних кодексів у частині регулювання участі представника сторін у процесі варто внести такі зміни: у Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV ст. 41 доповнити частиною 3, виклавши її в редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації у суді»; у Господарському процесуальному кодексі України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII ст. 28 доповнити частиною 4 виклавши її в редакції: «Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації у суді»; у Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV ст. 57 доповнити частиною 3, виклавши її в такій редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді».

Для певних категорій справ (наприклад, коли медіація ініційована судом) є обґрунтована потреба мати так званих уповноважених медіаторів, які мають гарантований рівень кваліфікації. У цьому разі як підготовка, так і сертифікація таких медіаторів повинна відбуватися під особливим контролем установи, у тому числі повинен проводитися реєстр таких уповноважених медіаторів. У цьому сенсі звертає на себе увагу те, що законопроектом під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Розвадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 уповноваженим медіатором визнається медіатор, який пройшов атестацію та внесений до національного реєстру уповноважених медіаторів у встановленому законом порядку. До того ж встановлено такі вимоги до уповноважених медіаторів: віковий ценз – не менше 25 років; наявність повної вищої освіти; проходження професійної підготовки за напрямом «медіація»; атестація Радою медіаторів України; наявність свідоцтва про внесення до Національного реєстру уповноважених медіаторів. Уповноваженим медіатором не може бути особа, яка має судимість, якщо вона не погашена і не знята в установленому законом порядку [110].

Як зазначалося в нашому дисертаційному дослідженні, обов'язковим є ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України, тому ми пропонуємо внести відповідну статтю до законопроекту. Вважаємо, що Національний реєстр медіаторів повинна вести Рада медіаторів. До реєстру медіаторів має бути включено таку інформацію: прізвище, ім'я, по батькові медіатора; рік народження, освіта, професійне навчання медіації; організація, яка проводила навчання, кількість годин навчання, за наявності – отримана спеціалізація; адреса робочого місця медіатора, номери засобів зв'язку; інформація про зупинення або припинення діяльності медіатора та інша інформація, яка допомагає сторонам обрати медіатора для конкретної справи.

Новизна і перспективність отримання професії медіатора в багатьох викликає інтерес, проте існуюча невизначеність і недостатність інформації про альтернативну процедуру врегулювання спорів не дозволяють однозначно визначитися і зробити вибір на користь навчання медіації. У такому випадку прийняття Закону «Про медіацію» сприятиме утворенню центрів з підготовки професійних медіаторів.

З метою поширення в суспільстві застосування процедури медіації як альтернативного способу врегулювання конфлікту та забезпечення права особи на професійній основі здійснювати діяльність у сфері медіації, у прикінцевих положеннях запропонованого законопроекту має бути передбачено, що в шестимісячний термін із набрання ним чинності Кабінет Міністрів України вносить зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачається професія «медіатор», а також забезпечується включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг».

Професія медіатора, як і окремий вид діяльності «надання медіаційних послуг», повинна мати економічне підґрунтя, тобто здійснюватися з можливістю отримання за це певної винагороди. Системний аналіз законопроектів про медіацію свідчить про те, що лише один із чотирьох

містить положення про винагороду медіатора, а саме: законопроект під ред. А.І. Шкрум та ін. від 27 березня 2015 р. № 2480 [109]. З метою ефективного подальшого розвитку інституту медіації, варто зауважити про необхідність закріплення положення про винагороду медіатора у спеціальному Законі «Про медіацію».

Фізичні особи, котрі здійснюють діяльність як медіатори на професійній основі, можуть бути членами самоврядних організацій. До таких самоврядних організацій пред'являються певні вимоги. Вони повинні ґрунтуватися на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання медіаторами рішень органів самоврядування медіаторів, підзвітності. Лише проект Закону під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 приділяє достатньо уваги самоврядуванню медіаторів і детально врегульовує всі питання. Відповідно до його норм, вищим органом самоврядування медіації визнається з'їзд медіаторів України. У період між з'їздами функції органу самоврядування медіаторів виконує Рада медіаторів України, що має статус юридичної особи [110].

Вважаємо також за доцільне запровадження кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів, метою утворення якої буде визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами, та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів. Така комісія має утворюватися з'їздом медіаторів. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів пропонуємо віднести:

- 1) організацію та проведення атестації осіб, які мають намір набути статус уповноваженого медіатора;
- 2) накладення дисциплінарних стягнень на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила;
- 3) прийняття рішення про зупинення або припинення діяльності уповноваженого медіатора;
- 4) розгляд скарг на дії чи бездіяльність медіатора;

5) вирішення інших питань, що належать до компетенції кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів відповідно до закону чи рішення з'їзду медіаторів України.

Відповідну статтю пропонуємо внести до майбутнього Закону про медіацію, виклавши її в такій редакції:

«Стаття 26. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів

1. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів підконтрольна та підзвітна з'їзду медіаторів.

2. Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії обираються з числа медіаторів на з'їзді медіаторів.

Голова кваліфікаційно-дисциплінарної комісії організовує і забезпечує ведення діловодства кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів.

3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія діє у складі не більше дев'яти членів.

4. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії належать:

1) організація та проведення атестації осіб, які мають намір набути статус уповноваженого медіатора;

2) накладення дисциплінарних стягнень на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила;

3) прийняття рішення про зупинення або припинення діяльності уповноваженого медіатора;

4) розгляд скарг на дії чи бездіяльність медіатора;

5) вирішення інших питань, віднесених до компетенції кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів Законом чи з'їздом медіаторів України.

5. Установчим документом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів є положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів, яке затверджується з'їздом медіаторів України».

У законопроектах, що порівнюються, досить вдало визначено права та обов'язки медіатора і між ними немає суттєвих змістовних відмінностей. Деякі зауваження, щоправда, виникають до статті про відповідальність медіатора. На нашу думку, перелік дисциплінарних стягнень, яких є два (попередження та виключення з Національного реєстру уповноважених медіаторів) потрібно доповнити також призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, яка б визначала, що медіатор несе відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану сторонам унаслідок виконання своєї діяльності, у порядку встановленому цивільним законодавством.

Не менш важливим питанням, яке потребує вирішення, є власне процедура медіації. Ініціатива у проведенні медіації належить сторонам конфлікту або органу, який відкрив відповідне провадження. Сторони конфлікту є вільними у прийнятті або відхиленні такої ініціативи [110]. Водночас треба врахувати, що процедура медіації істотно відрізняється від традиційних способів вирішення спорів. З її допомогою сторони конфлікту добровільно намагаються знайти ті точки дотику, які дозволять їм знайти рішення і врегулювати конфлікт. Рішення про врегулювання розбіжностей приймають самі сторони, а завдання посередника – лише допомогти їм знайти взаємовигідне рішення.

Процедура медіації повинна розпочинатися з підписання угоди про медіацію. Законопроект під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 визначає угоду про проведення медіації як письмову угоду між сторонами конфлікту – з одного боку і медіатором – з іншого [110]. Власне, щодо письмової форми такої угоди сумнівів не виникає. Проект Закону містить певні обов'язкові вимоги до такої угоди. Так, в угоді про проведення медіації зазначаються:

- 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю);
- 2) порядок, розмір та форма оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації;
- 3) мова медіації та медіаційної угоди;
- 4) залучення перекладача та інших осіб (за потреби);
- 5) строки та місце проведення медіації [110].

На нашу думку, обов'язковою є також вказівка в угоді на предмет суперечки. Угода про проведення медіації має відповідати чинному законодавству України. У ній може бути передбачено й інші умови, однак вони повинні відповідати загальним засадам проведення медіації. Кількість примірників повинна відповідати кількості учасників медіації. Угоду між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може бути укладено як у вигляді самостійного договору, так і у вигляді медіаційного застереження до іншого договору, з виконанням якого пов'язано саме виникнення спору. Автори проекту Закону України про медіацію під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 [110] у ст. 2 розкривають поняття медіаційного застереження як «положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового або шлюбного договору, згідно з яким спори, що впливають з договірних відносин сторін, мають обов'язково передаватися на медіацію».

Угода про проведення медіації має певні особливості. Виділимо такі основні з них:

- 1) договір про проведення медіації укладається між сторонами спору та медіатором і регулює питання, пов'язані з організацією та проведенням процедури медіації;
- 2) право особи відмовитися від такого договору в односторонньому порядку. Таке право пов'язане з принципом добровільності, який є одним з основних при проведенні процедури медіації й обумовлює високий ступінь диспозитивності в регулюванні медіаційних відносин;

3) принципове значення має момент досягнення згоди особами про звернення до процедури медіації та момент власне укладення договору, оскільки з цього часу зупиняється перебіг строку позовної давності;

4) за своєю юридичною природою договір є двостороннім, консенсуальним та оплатним;

5) цей договір належить до договорів про надання послуг і, відповідно, до відносин, що виникають з цього виду договору застосовуються, зокрема, положення цивільного законодавства про послуги.

Медіація проводиться у спосіб, визначений угодою про проведення медіації, а за її результатами може укладатися медіативна угода. Остання повинна містити спільне рішення сторін щодо врегулювання конфлікту між ними та/або зобов'язання про форму й порядок усунення шкоди, завданої конфліктом. Обов'язковою вимогою, яка ставиться до медіативної угоди, є визначення строків її виконання. У випадку, коли сторона конфлікту не виконує узяті на себе медіативною угодою зобов'язання, інша сторона має право звернутися до суду в установленому законодавством порядку.

Дещо не врегульованим залишилося питання про те, що ж відбувається у випадку, коли медіація не призводить до вирішення спору. У законопроекті під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 міститься норма, у якій зазначено, що медіатор складає звіт про проведену медіацію, якщо медіативну угоду не укладено [110]. Відповідно, коли це досудова процедура, то сторона має право звернутися до суду, якщо ж провадження по справі було зупинено, то воно відновлюється.

Проекти законів про медіацію, що порівнюються, передбачають також певні особливі вимоги проведення медіації з окремих категорій справ. Однак чинне українське законодавство уже містить деякі вказівки щодо того, як оформити примирення сторін, і що стається із судовою справою або відкритим виконавчим провадженням у разі укладення сторонами мирової угоди. А тому на шляху прийняття закону про медіацію в законодавця не виникає необхідності додатково напрацьовувати варіанти узгодження

інституту медіації з різними формами судочинства, а лише рекомендується внести «косметичні» зміни до процесуальних кодексів та деяких інших законів і підзаконних актів України з тим, щоб прискорити впровадження медіації в усі сфери суспільного життя.

Так, медіація може бути проведена в разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, так і під час судового провадження. Ми дійшли висновку про те, що медіація може бути застосована в будь-який момент, доки остаточне рішення компетентного органу по суті спору не буде виконано в повному обсязі. Така позиція виправдана з практичної точки зору і саме таким чином буде досягнуто мети медіації.

Щодо можливості застосування медіації на етапі, який передуює зверненню до суду чи іншого органу, повноваженого розглядати відповідний спір, здається, ніколи ні в кого запитань не виникло: усі фахівці сходяться на думці, що застосування медіації на цьому етапі є не тільки можливим, а й бажаним.

Ураховуючи це, проект Закону України «Про медіацію» під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 передбачає обов'язкове застосування медіації в сімейних спорах. З аналізу судової практики про розірвання шлюбу та згідно з нормами Сімейного кодексу України можна визначити загальну спрямованість сімейного законодавства на збереження сім'ї. Однак вважаємо, що введення обов'язкової медіації суперечить принципу добровільності, який також закріплено цим законопроектом, тому медіація може бути процедурою за умови, що суддя визнає спір таким, який можна вирішити за допомогою медіації, а сторони не заперечують проти проведення такої процедури. Адже медіація є ефективною тільки тоді, коли сторони готові до спільного пошуку вирішення проблеми. Зважаючи на вищезазначене, на нашу думку, у Законі України «Про медіацію» доцільно передбачити статтю, виклавши її в такій редакції:

«Стаття 35. Особливості медіації в сімейних спорах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього».

Таким чином, у нашому дисертаційному дослідженні ми виділили три можливі шляхи впровадження медіації в законодавство України, а саме:

1) розвиток приватної медіації за допомогою ринково-договірних механізмів. Саме в такому вигляді медіація існує сьогодні завдяки діяльності різних організацій. Однак у результаті дослідження ми дійшли висновку, що приватна медіація через низку причин не довела своєї ефективності;

2) внесення змін до чинних нормативно-правових актів. Законодавство України уже містить нормативні передумови забезпечення медіації. Це, зокрема, інститут примирення або мирової угоди, який загалом є предметом правового регулювання процесуальних галузей вітчизняного законодавства та являє собою складову частину судового процесу. Однак чинні нормативно-правові акти потребують внесення таких змін і доповнень:

– частину 3 ст. 41 Цивільного процесуального кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, частину 4 ст. 28 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII, частину 3 ст. 57 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV доповнити нормами про неможливість особи, яка проводила медіацію, бути представником сторін у суді;

– частину 2 ст. 65 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI, частину 1 ст. 51 Цивільного процесуального кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV, частину 2 ст. 65 Кодексу адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV доповнити нормами про неможливість допиту медіаторів як свідків;

– статтю 175 Цивільного процесуального кодексу України від 16 січня 2003 р. № 435-IV змінити, закріпивши в ній письмову форму укладення мирової угоди;

– внести зміни до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII, що забезпечить можливість укладення мирової угоди в апеляційному та касаційному провадженні;

– доповнити новим абзацом ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII, передбачивши можливість укладення сторонами трудового спору договору про медіацію та обирання медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Внесення змін до процесуальних кодексів та окремих законів сприятиме розвитку медіації та усуненню суперечностей, що можуть виникнути;

З) спеціальне законодавче регулювання. Для подальшого розвитку інституту медіації, на нашу думку, необхідно прийняти Закон «Про медіацію», який має містити чіткі відповіді на питання, що являє собою медіація як процедура вирішення спору, на яких принципах вона базується, хто такий медіатор, яким вимогам він має відповідати, які його права та обов'язки, які права й обов'язки у сторін медіації, яким чином відбувається процедура медіації, хто може бути її ініціатором, на якому етапі конфлікту можливе звернення до процедури медіації, яким документом вона завершується, куди звертатись, якщо сторона відмовляється від виконання домовленостей, досягнутих у процесі медіації. Крім того, після прийняття спеціального Закону «Про медіацію» необхідно нормативно врегулювати зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачити професію «медіатор», а також до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності», шляхом доповнення нового виду економічної діяльності: «надання медіаційних послуг».

Висновки до розділу 3

Узагальнивши поняття, ознаки, принципи, переваги, недоліки, проблеми та шляхи імплементації процедури медіації в законодавство України, можна сформулювати такі підсумкові положення, висновки, рекомендації і пропозиції:

1. Імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова діяльність української держави та інших уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/врегулювання конфліктів і передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

2. Ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі: є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів; має процедурний характер; спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів; передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора); медіатор покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

3. Стадії імплементації процедури медіації в законодавство України – це послідовні дії, спрямовані на впровадження процедури медіації в законодавство України. Виділено такі стадії імплементації процедури медіації: виконання державою взятих зобов'язань у рамках міжнародних угод; розроблення та реалізація державної політики у сфері медіації; створення нормативної бази шляхом прийняття спеціального Закону України

«Про медіацію»; легалізація виду діяльності «надання медіативних послуг» та професії «медіатор» шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства; запровадження реєстру медіаторів; проведення семінарів, круглих столів, конференцій з метою поширення серед представників правової спільноти та населення інформації про процедуру медіації як альтернативного способу врегулювання/вирішення конфлікту/спору.

4. Принципи медіації, насамперед, мають бути враховані при імплементації процедури медіації в законодавство України, зокрема: добровільної участі в медіації, рівності сторін медіації, активності сторін медіації, незалежності медіатора, нейтральності медіатора, толерантності медіатора, конфіденційності інформації.

5. На користь імплементації процедури медіації в законодавство України засвідчує її: а) ефективність, яка забезпечується сукупністю таких умов: бажання вирішити мирно конфлікт; наявність мотивації у всіх учасників конфлікту; готовність до відкритого обговорення суті спору; готовність уважно вислухати опонента та прийняти зважене рішення; б) добровільність, яка забезпечується участю у процесі медіації на основі взаємної згоди та власного волевиявлення, можливістю будь-коли покинути стіл переговорів за власним бажанням; в) швидкість та економічність, адже медіація є економічно ефективним і швидким методом вирішення спорів порівняно з іншими методами, дає змогу істотно знизити навантаження на судову систему держави і витрати на її забезпечення; г) конфіденційність; д) можливість вільного вибору медіатора сторонами; е) гнучкість, оскільки сторони медіативного процесу не шукають хто правий, а хто винуватий у конфлікті, а намагаються знайти конструктивний шлях його вирішення; є) приватність, як правило, на процесі медіації можуть бути присутніми лише конфліктуючі сторони та їх представники, це дає змогу уникнути витоку інформації, що є конфіденційною; ж) баланс інтересів, медіація дозволяє рівнозначно врахувати інтереси обох сторін, щоб зберегти їх значимість й уникнути несприятливих наслідків у майбутньому.

6. Недоліками медіації, які необхідно враховувати при вирішенні питання про імплементацію процедури медіації в законодавство України, є такі: а) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, до того ж медіатор повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці є досить проблематичним. Часто знання медіаторів-непрофесіоналів поверхові в кожній з таких сфер; б) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою думку слабким, оскільки медіація (через свою неформальність) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж; в) невизначеність алгоритмізації процедури медіації, викликана тим, що в Україні ці питання належать до компетенції медіативних організацій (саморегуючих); г) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності; д) механізм медіації, у центрі уваги якого перебувають спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, може приховувати від громадськості деякі суттєві спори, які мають або можуть мати соціально значимі наслідки.

7. Для обґрунтування імплементації процедури медіації в законодавство України варто порівняти її із судовим розглядом, адже медіація, з цієї точки зору, має значно більше переваг, ніж недоліків, а саме: 1) це – прийняття рішення у справі (конфлікті). Під час судового розгляду рішення однозначно приймає суддя, який ґрунтується виключно на представлених фактах і чинному законодавстві. Будь-який діалог сторін відсутній, завжди є той, хто переміг у процесі, і той, хто програв. Під час медіативного вирішення конфлікту рішення приймають виключно сторони, які завжди можуть домовитися, і, головне, у кінцевому підсумку обидві сторони залишаються задоволені. Відсутній ланцюжок переможець – переможений; 2) це – сам процес перебігу вирішення конфлікту, при медіації він неформальний, у суді ж – формальний. Неформальність знімає, як правило, емоційне напруження в цьому конфлікті, причому очевидним є психологічний комфорт

учасників медіаційного процесу у зв'язку з відсутністю змагальності сторін;

3) тривалість способу розв'язання правового конфлікту свідчить знову ж таки на користь медіації, оскільки в середньому судовий розгляд справи може затягнутися на роки, а медіативний розгляд від одного дня до кількох місяців;

4) цінова політика при цих способах вирішення конфлікту теж є різною. Під час судового розгляду справи вона значно вища, оскільки цей процес триваліший за часом і потребує оплати судових зборів;

5) при медіації значно простіше дотриматися конфіденційності та не розголошення інформації по суті спору. Судовий процес є публічною процедурою (за деякими виключеннями, коли судові засідання може бути оголошено закритим);

6) стосується правил поведінки сторін. При медіації вони встановлюються перед процесом. Під час судового розгляду конфлікту вони чітко визначені процесуальним законодавством;

7) відносини, які складаються між сторонами конфлікту. У процесі медіативної процедури панує повна співпраця, інакше не буде результату, водночас під час судового розгляду справи між сторонами присутній повний антагонізм;

8) суттєво різняться і принцип вирішення спірного питання. Під час медіації обов'язковим є досягнення угоди, примирення, немає переможених, у виграші обидві сторони. У судовому ж розгляді завжди є правий і винуватий, присутня змагальність сторін.

8. Імплементация процедури медіації в законодавство України відбувається на основі низки чинників. По-перше, використання процедури медіації у практиці багатьох держав доводить її ефективність, оперативність та успішність порівняно з традиційним судовим порядком урегулювання спорів. По-друге, питання відновного правосуддя набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної правової системи з правом Європейського Союзу, оскільки на європейському рівні розроблено низку документів рекомендаційного характеру, присвячених цій проблемі.

9. Активній імплементації процедури медіації в законодавство України перешкоджають: 1) низька правова культура населення; 2) недостатній рівень довіри до даної послуги; 3) недостатня поінформованість суспільства загалом

і громадян зокрема про медіацію, її переваги як альтернативної судовому розгляду; 4) позиції сторін, які не бажають погоджуватися на компроміс; 5) специфіка національного правосуддя; 6) складність вибору медіатора як високопрофесійної особи; 7) особливості політичного та економічного становища України; 8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; 9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави; 10) переважно громадські засади розвитку медіації; 11) відсутність спеціалізованого законодавства.

Зазначені проблеми впровадження процедури медіації в законодавство України можна згрупувати на: морально-етичні проблеми, пов'язані з низьким рівнем правової культури; психологічні, що впливають з правового менталітету і виникають унаслідок неготовності українців погоджуватися на компроміс; економічні, що пов'язані з низьким фінансуванням проектів щодо впровадження медіації; законодавчі, про що свідчить відсутність спеціального законодавства.

10.3 метою поглиблення обізнаності громадськості щодо медіації необхідно запровадити комплексну державну політику в цій сфері, основними напрямками якої можуть стати: а) прийняття спеціального закону, який визначав би єдність підходів до процедури медіації і надавав би додаткові гарантії сторонам; б) створення позитивного ставлення до медіації та підвищення рівня поінформованості населення; в) розроблення і проведення національних програм з підготовки медіаторів.

11. Для забезпечення успішного розвитку та ефективного функціонування інституту медіації в Україні необхідно використати комплексний підхід щодо побудови моделі медіації, який ґрунтуватиметься на поєднанні приватної та судової моделей медіації, та закріпити нормативно-правовий статус медіації. Підвалини для створення такої системи вже побудовано, зокрема формується корпус професійних медіаторів та проводяться програми судової медіації, організовані навчально-освітні центри з підготовки медіаторів та надання послуг медіації. Однак прийняття

відповідного законопроекту суттєво прискорить процес упровадження медіації.

12. Для імплементації процедури медіації в законодавство України вважаємо за доцільне здійснити такі заходи: а) підвищити якість правової освіти та виховання населення з метою подолання дефіциту правових знань. Для цього необхідно, по-перше, прийняти нову програму правової освіти населення та, по-друге, спрямувати правоосвітню і правовиховну діяльність на підвищення рівня правової культури громадян шляхом формування правових знань; б) сформувати цілеспрямовану узгоджену політику, що повинна мати на меті знайомство суспільства із загальними засадами функціонування та перевагами вирішення конфліктів за допомогою медіації, що забезпечить формування суспільної довіри до цієї послуги; в) провести інформаційну кампанію, спрямовану на популяризацію медіації, зокрема: створити інформаційно-довідкові відділи з питань медіації в судах; розмістити інформаційно-рекламні матеріали в центрах надання правової допомоги; регулярно висвітлювати через засоби масової інформації результати проведення медіації в конкретних справах; г) розробити національну програму з підготовки медіаторів. Закріпити на законодавчому рівні правовий статус професійних медіаторів та процедуру формування корпусу медіаторів. Забезпечити мережу підготовки медіаторів на основі вищих юридичних навчальних закладів; д) створити політичне підґрунтя для розвитку медіації; е) надати фінансову підтримку уже діючим проектам з медіації та запровадити державне фінансування нових програм проведення медіації; є) посилити співпрацю з міжнародними організаціями та залучити до міжнародних проектів з медіації державні органи й громадські організації; ж) прийняти спеціальний Закон «Про медіацію», який створить підґрунтя для її подальшого розвитку, та внести відповідні зміни до чинних законодавчих актів.

13. Виділено три можливі шляхи імплементації процедури медіації у вітчизняне законодавство, а саме: 1) за допомогою ринково-договірних

механізмів. Саме в такому вигляді сьогодні існує медіація, завдяки діяльності різних організацій. Однак у результаті дослідження ми дійшли висновку, що приватна медіація через низку причин не довела своєї ефективності; 2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів. Законодавство України уже містить нормативні передумови забезпечення медіації. Це, зокрема, інститут примирення або мирової угоди, що, загалом, є предметом правового регулювання процесуальних галузей вітчизняного законодавства та являє собою складову частину судового процесу. Однак чинні нормативно-правові акти потребують внесення змін та доповнень; 3) шляхом спеціального законодавчого регулювання. Для подальшого розвитку інституту медіації, на нашу думку, необхідно прийняти Закон «Про медіацію», який має містити чіткі відповіді на питання, що являє собою медіація як процедура вирішення спору, на яких принципах вона ґрунтується, хто такий медіатор, яким вимогам він має відповідати, які його права та обов'язки, які права й обов'язки у сторін медіації, яким чином відбувається процедура медіації, хто може бути її ініціатором, на якому етапі конфлікту можливе звернення до процедури медіації, яким документом вона завершується, куди звертатись, якщо сторона відмовляється від виконання домовленостей, досягнутих у процесі медіації. На нашу думку, для правових реалій України саме такий варіант є найоптимальнішим.

14. Для забезпечення незалежності й неупередженості медіатора пропонуємо внести відповідні зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема: частину 2 ст. 65 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI доповнити новим пунктом 11, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

11) медіатори – щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням обов'язків медіатора, за винятком випадків, установлених чинним законодавством».

У Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV доповнити частину 1 ст. 51 пунктом 5, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

5) медіатори – про інформацію, що стала їм відома під час проведення медіації».

У Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 6, виклавши його в такій редакції: «Не підлягають допиту як свідки:

б) медіатори – щодо обставин, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням обов'язків медіатора, за винятком випадків, установлених чинним законодавством».

15. Визначити письмову форму як обов'язкову для укладення мирової угоди, що додається до матеріалів справи. У зв'язку з цим, пропонуємо внести відповідні зміни до ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV, виклавши їх у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Мирова угода або повідомлення про неї викладаються в адресованій суду письмовій заяві сторін, яка приєднується до справи».

16. Використовуючи досвід зарубіжних держав, варто і в Україні закріпити на законодавчому рівні застосування процедури медіації в розв'язанні сімейно-правових конфліктів. Доцільно запровадити державні Служби примирення в сімейних справах, звернення до яких матиме виключно добровільний характер. Для правової регламентації діяльності цих органів необхідно прийняти спеціальне законодавство з питань медіації, оскільки чинні нормативно-правові акти не містять відповідних норм. Важливо також розвивати приватну форму медіації щодо врегулювання сімейних спорів, яка теж потребує закріплення на законодавчому рівні.

17. Необхідно внести зміни до господарського процесуального законодавства, які забезпечать можливість сторонам примиритися в апеляційному та касаційному провадженнях, що забезпечить реалізацію

відповідних прав на будь-якій стадії судового процесу, а саме: внести зміни до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII та викласти їх у такій редакції:

«Стаття 100. Відмова від апеляційної скарги та мирова угода сторін. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Апеляційний господарський суд має право не приймати відмову від скарги з підстав, визначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги апеляційний господарський суд виносить ухвалу, якщо рішення місцевого господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

«Стаття 111-⁶. Відмова від касаційної скарги та мирова угода сторін

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови касаційною інстанцією, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Касаційна інстанція має право не прийняти відмову від скарги з підстав, зазначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги касаційна інстанція виносить ухвалу, якщо рішення або постанову господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

18. Оскільки норми Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР не чітко врегульовують питання процесуального статусу медіатора у процесі

вирішення трудового спору, «включаючи» медіатора до складу примирної комісії, а такий підхід суперечить принципу добровільності медіації, пропонуємо ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII доповнити і викласти в такій редакції:

«Сторони трудового спору за добровільною згодою можуть ініціювати медіацію та обирати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія по трудових спорах або суд роз'яснюють сторонам спору право на проведення медіації та її наслідки».

19. Одним із напрямів упровадження медіації в Україні є закріплення медіаційного регулювання податкових спорів. Податкова медіація, як показує зарубіжний досвід, є цивілізованим механізмом позасудового врегулювання конфліктів і має перспективи застосування в Україні.

20. На жаль, в адміністративному процесі не врегульовано питання правового статусу особи, яка має бути посередником при примиренні сторін. Зважаючи на це та на недостатню кількість підготовлених спеціалістів з медіації, в адміністративному судочинстві вбачається як прогресивний розвиток судової медіації. Необхідно внести зміни до адміністративного процесуального законодавства шляхом затвердження обов'язкової письмової форми угоди про примирення, як це здійснюється на практиці. Важливо також зауважити, що альтернативні засоби вирішення спорів у сфері застосування адміністративного судочинства мають винятки.

21. Необхідно прийняти Закон «Про медіацію». Перевагами цього Закону будуть нормативна регламентація всіх питань щодо застосування медіації, створення підґрунтя для розвитку альтернативних способів подолання спорів, надання гарантій єдності підходів до медіації, створення потенційних гарантій захисту прав учасників медіації, сприяння впровадженню та застосуванню на практиці європейських стандартів і норм міжнародного права, а також сприяння подоланню необізнаності суспільства щодо можливостей і переваг проведення медіації.

22. У дисертаційному дослідженні ми використали для порівняння чотири законопроекти, а саме: під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1; під ред. Я.П. Федорчука від 26 червня 2013 р. № 2425а; під ред. А.І. Шкрум, О.І. Сироїд, В.Ю. Пташник, Б.Ю. Берези, І.В. Луценка, Н.В. Кацер-Бучковської, О.С. Сотника, Н.В. Агафонової від 27 березня 2015 р. № 2480, а також під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1, та запропонували напрями вдосконалення цих законопроектів (додаток В).

23. Преамбула Закону «Про медіацію» має бути закріплена в такій редакції: «Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи й порядок проведення медіації, а також статус медіатора».

24. Порівнюючи вказані законопроекти, ми звернули увагу на такі недоліки у визначенні ними основоположних термінів: 1) авторами законопроекту під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 конфлікт розглядається як протистояння двох або більше осіб з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей. Вважаємо застосування терміна «протистояння» не коректним і пропонуємо замінити його терміном «суперечності»; 2) необхідно ввести визначення національного реєстру уповноважених медіаторів, оскільки це зроблено в законопроекті під ред. С.В. Ківалова, В.А. Бондика від 3 липня 2013 р. № 2425а-1, а його ведення має забезпечувати Рада медіаторів; 3) визначення медіації в проекті закону під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 як позасудової процедури врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) є таким, що неповністю розкриває її зміст, тому його необхідно доповнити словами «з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди»; 4) законопроект під ред. Я.П. Федорчука

від 26 червня 2013 р № 2425а чітко розмежовує поняття «конфлікт» та «спір», що, на нашу думку, варте уваги і потребує закріплення в законі; 5) до сторін конфлікту в розумінні законопроекту під ред. С.В. Ківалова, В.Й. Развадовського від 9 квітня 2015 р. № 2480-1 потрібно також включити органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, оскільки допускаємо можливість проведення медіації і в адміністративних справах.

25. Пропонуємо в майбутньому Законі «Про медіацію» визначити сферу застосування медіації таким чином: «Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), зазначених у частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія закону поширюється на медіацію, яка проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами».

26. Вважаємо, що обмеження строків урегулювання спору на законодавчому рівні є недоцільним. Сторони самі повинні вирішити, скільки часу їм потрібно для подолання суперечностей. Досягнення компромісу, як показує практика, може бути надзвичайно затяжним і залежить від багатьох непередбачуваних факторів.

27. До діючих процесуальних кодексів у частині регулювання участі представника сторін у процесі варто внести такі зміни: у Цивільному процесуальному кодексі України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV ст. 41 доповнити частиною 3, виклавши її в такій редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді»; у Господарському процесуальному кодексі України від 6 січня 1991 р.

№ 1798-XII ст. 28 доповнити частиною 4, виклавши її в такій редакції: «Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді»; у Кодексі адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV ст. 57 доповнити частиною 3, виклавши її в такій редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді».

28. Оскільки обов'язковим є ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України, пропонуємо внести відповідну статтю до законопроекту. Вважаємо, що Національний реєстр медіаторів повинна вести Рада медіаторів. До реєстру медіаторів має бути включено таку інформацію: прізвище, ім'я, по батькові медіатора; рік народження, освіта, професійне навчання медіації; організація, що проводила навчання, кількість годин навчання, за наявності – отримана спеціалізація; адреса робочого місця медіатора, номери засобів зв'язку; інформація про зупинення або припинення діяльності медіатора та інша інформація, яка допомагає сторонам обрати медіатора для конкретної справи.

29. У прикінцевих положеннях запропонованого законопроекту має бути передбачено, що в шестимісячний термін із набрання ним чинності Кабінет Міністрів України вносить зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачається професія «медіатор», а також забезпечується включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг». Професія медіатора, як і окремий вид діяльності «надання медіаційних послуг», повинна мати економічне підґрунтя, тобто здійснюватися з можливістю отримання за це певної винагороди.

30. Доцільно запровадити кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів. Метою її утворення буде визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами, та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів. Така

комісія має утворюватися з'їздом медіаторів. Відповідну статтю пропонуємо внести до майбутнього Закону «Про медіацію», виклавши її в такій редакції:

«Стаття 26. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів

1. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами, та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів підконтрольна та підзвітна з'їзду медіаторів.

2. Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії обираються з числа медіаторів на з'їзді медіаторів.

Голова кваліфікаційно-дисциплінарної комісії організовує і забезпечує ведення діловодства кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів.

3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія діє у складі не більше дев'яти членів.

4. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії належать:

1) організація та проведення атестації осіб, які мають намір набути статус уповноваженого медіатора;

2) накладення дисциплінарних стягнень на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила;

3) прийняття рішення про зупинення або припинення діяльності уповноваженого медіатора;

4) розгляд скарг на дії чи бездіяльність медіатора;

5) вирішення інших питань, що належать до компетенції кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів відповідно до Закону чи за рішенням з'їзду медіаторів України.

5. Установчим документом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів є положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів, яке затверджується з'їздом медіаторів України».

31. У майбутньому законопроекті, регламентуючи відповідальність медіатора, перелік дисциплінарних стягнень, яких є два (попередження та виключення з Національного реєстру уповноважених медіаторів), необхідно доповнити також призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, яка б визначала, що медіатор несе відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану сторонам унаслідок виконання своєї діяльності, у порядку, встановленому цивільним законодавством.

32. Враховуючи особливості медіації в певних галузях права, у Законі України «Про медіацію» доцільно передбачити статтю, виклавши її в такій редакції:

«Стаття 35. Особливості медіації в сімейних спрах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього».

ВИСНОВКИ

Здійснивши теоретико-правовий аналіз імплементації процедури медіації в українське законодавство, можна сформулювати такі підсумкові положення, висновки, рекомендації і пропозиції:

Медіація – це альтернативна судовому розгляду форма досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів, а також комплекс механізмів і технологій, процесів, які забезпечать її реалізацію, що добровільно обирається конфліктуючими сторонами або призначається уповноваженим органом і передбачає в межах структурованої процедури, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), обраного за взаємною згодою конфліктуючих сторін або визначеного для них компетентним органом, який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору та спонукає конфліктуючі сторони до компромісного, стійкого і взаємноприйняттого рішення для обох сторін;

2. Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, досягла 25 років, пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами, що засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом.

Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне навчання. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.

3. Оскільки медіатори залучаються переважно до медіаційної роботи маючи уже певні професійні навички за основною професією, доцільно на законодавчому рівні ввести певний реєстр медіаторів у кожній сфері (галузі). Цей реєстр повинен містити дані про медіаторів, які мають конкретну освіту та спеціалізуються в певній сфері.

4. Аналіз наукових робіт, присвячених дослідженню медіації, медіатора та процедури медіації, свідчить про те, що попередні дослідники вивчали лише окремі аспекти медіації, статусу медіатора та стадій процедури медіації в деяких галузевих юридичних науках, переважно зарубіжних країн. Вітчизняного теоретико-правового дослідження, у якому б з'ясовувалася сутність імплементації процедури медіації в українське законодавство, не було підготовлено.

5. Дослідження імплементації процедури медіації в українське законодавство має комплексний характер і ґрунтується на системному вивченні медіації, з урахуванням філософських, психологічних, політичних, соціальних, правових та інших методологічних підходів. Методологія дослідження ґрунтується також на принципах: історизму, системності, діалектичності, об'єктивізму, конкретності та універсальності. Широкого застосування набули такі методи, як історичний, системно-структурний, діяльнісний, моделювання, системного аналізу, порівняльно-правовий, статистичний, формально-юридичний.

6. Дослідження генези процедури медіації свідчить про те, що:

- 1) медіація – процес, з одного боку, новий, якщо йдеться про його появу в правовій сфері, а з іншого – старий, якщо мати на увазі його позачасову універсальність;
- 2) історично склалося три основних підходи до вирішення спорів та конфліктів: а) з позиції сили полягає в тому, що одна чи декілька сторін пригнічуються за рахунок переваг іншої сторони в силі; б) з позиції права передбачає застосування закону в суді; в) з позиції інтересів передбачає, що сторони намагаються з'ясувати і визначати, що спричинило конфлікт і за можливості забезпечити ті інтереси, які було порушено;
- 3) потрібно відрізняти сучасну медіацію від традиційних форм розв'язання суперечок. Інститут медіації в сучасному розумінні виник у середині ХХ ст. в Сполучених Штатах Америки;
- 4) інститут медіації досить активно підтримується і розвивається в зарубіжних країнах;
- 5) в Україні медіація

тільки зароджується, що свідчить про актуальність її імплементації в українське законодавство.

7. Класифікація моделей медіації виконує низку функцій: інформаційну, суть якої полягає в тому, що отримуємо інформацію про медіативну техніку та прийоми, які використовує в роботі медіатор та їх вплив на результат самої медіативної процедури; пізнавальну, дозволяє вивчити процедуру медіації як з правової точки зору, так і з пізнавальної; аналітичну, за допомогою якої можна здійснити порівняльний аналіз щодо застосування медіації в різних країнах і в різних сферах; евристичну, що спрямована на пізнання закономірностей виникнення, розвитку та використання моделей медіації.

8. Вважаємо обґрунтованим класифікувати моделі медіації таким чином: 1) за критерієм суб'єктності медіатора: а) юрисдикційна, що класифікується на процесуальну юрисдикційну та позапроцесуальну юрисдикційну; б) неюрисдикційна, що поділяється на процесуальну неюрисдикаційну та позапроцесуальну неюрисдикаційну; 2) за критерієм визначення мети медіації: а) спрямована на повне вирішення спору/урегулювання конфлікту, на відмову від судового розгляду конфлікту/спору або припинення вже розпочатого такого розгляду; б) спрямована на редукування/часткове вирішення конфлікту, зниження обсягу домагань або на перетворення проблеми; в) спрямована на оцінку спору/конфлікту й оцінку перспектив його врегулювання.

9. Спільне в підходах до правового регулювання медіації в різних державах полягає в: а) чіткій вказівці на вагомість і значення медіації, а також закріпленні нормативно-правової основи інституту медіації; б) закріпленні правової дефініції поняття «медіація»; в) закріпленні основних принципів медіації. Зазначена аналогія прослідковується і в Україні.

10. Відмінне в підходах до правового регулювання медіації в різних державах полягає в: а) обсягах (сферах) суспільних відносин, у межах яких законодавчо передбачено механізми медіації; б) термінах реалізації процедури медіації; в) необхідності нотаріального посвідчення або судового

затвердження укладеної медіативної угоди; г) мірі та формі основного принципу медіації – конфіденційності; д) статусі медіатора, вимог до нього і його відповідальності; е) можливості заміни медіатора під час медіації; є) наявності або відсутності можливості призначення судом процедури медіації; ж) цілях інституту медіації; з) наявності або відсутності встановлення можливості припинення процедури медіації на вимогу однієї зі сторін; і) наявності або відсутності встановлення можливості анулювання затвердженої угоди про медіацію.

11. Механізмами медіації неможливо замінити ефективну, справедливу і доступну судову систему, водночас медіація може претендувати на один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів у різних сферах суспільного життя.

12. При імплементації процедури медіації в українське законодавство необхідно враховувати та використовувати зарубіжний досвід, оскільки в багатьох країнах нормативно-правові акти, якими регулюються відносини у сфері медіації, прийняті досить давно та пройшли через процес їх реалізації шляхом застосування в різноманітних спорах.

13. Імплементація процедури медіації в законодавство України – це організаційно-правова діяльність української держави та інших уповноважених суб'єктів, що реалізується в певному порядку, який складається з послідовних дій, спрямованих на впровадження альтернативної судовому розгляду форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів і передбачає, крім конфліктуючих сторін, наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора), який не приймає рішення, але покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору.

14. Ознаками імплементації процедури медіації в законодавство України необхідно вважати такі: є організаційно-правовою діяльністю української держави та інших уповноважених суб'єктів; має процедурний характер; спрямована на впровадження альтернативної судовому розгляду

форми досудового/позасудового або позапроцесуального вирішення спорів/урегулювання конфліктів; передбачає крім конфліктуючих сторін наявність третьої сторони (неупередженого і нейтрального медіатора); медіатор покликаний надати професійну, комплексну допомогу у справедливому вирішенні/урегулюванні конфлікту/спору;

15. Стадії імплементації процедури медіації в законодавство України – це послідовні дії, спрямовані на впровадження процедури медіації в законодавство України. Виділено такі стадії імплементації медіації: виконання державою взятих зобов'язань у рамках міжнародних угод; розроблення та реалізація державної політики у сфері медіації; створення нормативної бази шляхом прийняття спеціального Закону України «Про медіацію»; легалізація виду діяльності: «надання медіативних послуг» та професії «медіатор» шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства; запровадження реєстру медіаторів; проведення семінарів, круглих столів, конференцій з метою поширення серед представників правової спільноти та населення інформації про процедуру медіації як альтернативного способу врегулювання/вирішення конфлікту/спору.

16. Принципи медіації, насамперед, має бути враховано при імплементації процедури медіації в законодавство України. До них належать такі: добровільної участі в медіації; рівності сторін медіації; активності сторін медіації; незалежності медіатора; нейтральності медіатора; толерантності медіатора; конфіденційності інформації;

17. На користь імплементації процедури медіації в законодавство України свідчить її: а) ефективність; б) добровільність; в) швидкість та економічність; г) конфіденційність; д) можливість вільного вибору медіатора сторонами; е) гнучкість; є) приватність; ж) баланс інтересів.

18. Недоліками медіації, які необхідно враховувати при вирішенні питання про імплементацію процедури медіації в законодавство України, є такі: а) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі; б) більш сильні сторони отримують можливість

нав'язувати свою думку слабким; в) невизначеність алгоритмізації процедури медіації; г) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду; д) механізм медіації.

19. Для обґрунтування імплементації процедури медіації в законодавство України варто порівняти її із судовим розглядом, адже медіація, з цього погляду, має значно більше переваг, ніж недоліків, а саме: 1) під час судового розгляду рішення приймає суддя, а під час медіативного вирішення конфлікту рішення приймають сторони, які завжди можуть домовитися; 2) процес вирішення конфлікту при медіації неформальний, у суді ж формальний; 3) судовий розгляд справи може затягнутися на роки, а медіативний – від одного дня до кількох місяців; 4) ціна судового розгляду справи значно вища, оскільки цей процес триваліший і потребує оплати судових зборів; 5) при медіації значно простіше дотриматися конфіденційності; 6) правила поведінки сторін при медіації встановлюються перед процесом, а під час судового розгляду вони визначені процесуальним законодавством; 7) у процесі медіативної процедури панує повна співпраця, а під час судового розгляду справи між сторонами існує повний антагонізм; 8) під час медіації обов'язковим є досягнення примирення, а в судовому розгляді завжди є правий і винуватий.

20. Імплементація процедури медіації в законодавство України відбувається на основі низки чинників, а саме: 1) використання процедури медіації у практиці багатьох держав доводить її ефективність, оперативність та успішність; 2) запровадження процедури медіації набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної правової системи з правом Європейського Союзу.

21. Активній імплементації процедури медіації в законодавство України перешкоджають: 1) низька правова культура населення; 2) недостатній рівень довіри до цієї послуги; 3) недостатня поінформованість суспільства і громадян про медіацію; 4) позиції сторін, які не погоджуються на компроміс; 5) специфіка національного правосуддя; 6) складність вибору медіатора;

7) особливості політичного та економічного становища України; 8) низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; 9) відсутність належного фінансування та незначна підтримка держави; 10) переважно громадські засади розвитку медіації; 11) відсутність спеціалізованого законодавства;

22. З метою поглиблення обізнаності громадськості щодо медіації необхідно запровадити комплексну державну політику в цій сфері, головними напрямками якої можуть бути: а) прийняття спеціального закону; б) створення позитивного ставлення до медіації; в) розроблення і проведення національних програм з підготовки медіаторів.

23. Для забезпечення успішного розвитку та ефективного функціонування інституту медіації в Україні необхідно використати комплексний підхід щодо побудови моделі медіації, який ґрунтуватиметься на поєднанні приватної та судової моделей медіації, та закріпити нормативно-правовий статус медіації.

24. Для імплементації процедури медіації в законодавство України, вважаємо за доцільне здійснити такі заходи: а) підвищити якість правової освіти та виховання населення; б) сформувати цілеспрямовану узгоджену політику; в) провести інформаційну кампанію; г) розробити національну програму з підготовки медіаторів; д) створити політичне підґрунтя для розвитку медіації; е) надати фінансову підтримку уже діючим проектам з медіації та запровадити державне фінансування нових програм проведення медіації; є) посилити співпрацю з міжнародними організаціями та залучати до міжнародних проектів з медіації державні органи й громадські організації; ж) прийняти спеціальний Закон «Про медіацію».

25. Можна виділили три можливі шляхи імплементації процедури медіації у вітчизняне законодавство, а саме: 1) за допомогою ринково-договірних механізмів. Саме в такому вигляді сьогодні існує медіація; 2) шляхом внесення змін до чинних законодавчих актів. Законодавство України уже містить нормативні передумови забезпечення медіації, зокрема, інститут примирення або мирової угоди, що є предметом правового

регулювання процесуальних галузей вітчизняного законодавства та являє собою складову частину судового процесу; 3) шляхом спеціального законодавчого регулювання. Для подальшого розвитку інституту медіації необхідно прийняти Закон «Про медіацію». Для правових реалій України саме такий варіант є найоптимальнішим.

26. Для забезпечення незалежності й неупередженості медіатора пропонуємо внести відповідні зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема: Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 11; Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV частину 1 ст. 51 доповнити пунктом 5; Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV частину 2 ст. 65 доповнити пунктом 6. Редакції статей пропонуються.

27. Враховуючи, що необхідно визначити письмову форму як обов'язкову для укладення мирової угоди, що додається до матеріалів справи, пропонуємо внести відповідні зміни до ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV, виклавши їх у такій редакції: «Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Мирова угода або повідомлення про неї викладаються в адресованій суду письмовій заяві сторін, яка приєднується до справи».

28. В Україні варто закріпити на законодавчому рівні застосування процедури медіації в розв'язанні сімейно-правових конфліктів. Доцільно запровадити державні Служби примирення в сімейних справах, звернення до яких матиме виключно добровільний характер. Для правової регламентації діяльності цих органів необхідно прийняти спеціальне законодавство з питань медіації, оскільки чинні нормативно-правові акти не містять відповідних норм. Важливо також розвивати приватну форму медіації щодо врегулювання сімейних спорів, яка теж потребує закріплення на законодавчому рівні.

29. Необхідно внести зміни до господарського процесуального законодавства, які забезпечать можливість сторонам примиритися в апеляційному та касаційному провадженнях, що забезпечить реалізацію відповідних прав на будь-якій стадії судового процесу, а саме: до ст. 100 та ст. 111-6 Господарського процесуального кодексу України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII, та викласти їх у такій редакції: «Стаття 100. Відмова від апеляційної скарги та мирова угода сторін.

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Апеляційний господарський суд має право не приймати відмову від скарги з підстав, визначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги апеляційний господарський суд виносить ухвалу, якщо рішення місцевого господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

«Стаття 111-⁶. Відмова від касаційної скарги та мирова угода сторін

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до винесення постанови касаційною інстанцією, а сторони – укласти мирову угоду відповідно до загальних правил про ці процесуальні дії незалежно від того, хто подав апеляційну скаргу.

Касаційна інстанція має право не прийняти відмову від скарги з підстав, зазначених у частині шостій статті 22 цього Кодексу.

Про прийняття відмови від скарги касаційна інстанція виносить ухвалу, якщо рішення або постанову господарського суду не оскаржено іншою стороною.

Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі».

30. Оскільки норми Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР не чітко врегульовують питання процесуального статусу медіатора у процесі вирішення трудового спору, пропонуємо ст. 221 Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII доповнити і викласти в такій редакції: «Сторони трудового спору за добровільною згодою можуть ініціювати медіацію та обирати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія по трудових спорах або суд роз'яснюють сторонам спору право на проведення медіації та її наслідки».

31. Одним із напрямів упровадження медіації в Україні є закріплення медіаційного регулювання податкових спорів. В адміністративному процесі неврегульованим залишається питання правового статусу особи, яка має бути посередником при примиренні сторін.

32. Необхідним є прийняття Закону «Про медіацію». Перевагами прийняття Закону є такі: нормативна регламентація всіх питань щодо застосування медіації, створення підґрунтя для розвитку альтернативних способів подолання спорів, гарантування єдності підходів до медіації, створення потенційних гарантій захисту прав учасників медіації, впровадження та застосування європейських стандартів і норм міжнародного права, подолання необізнаності суспільства щодо можливостей та переваг проведення медіації.

33. Використання для порівняння чотирьох наявних законопроектів про медіацію дало можливість запропонувати напрями їх удосконалення (додаток В).

34. Преамбулу Закону «Про медіацію» має бути закріплено в такій редакції: «Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи та порядок проведення медіації, а також статус медіатора».

35. Аналізуючи законопроекти про медіацію, що порівнювались, необхідно звернути увагу на такі недоліки у визначенні ними основоположних термінів: 1) застосування терміна «протистояння» не є коректним, а тому пропонуємо замінити його терміном «суперечності»; 2) необхідним є запровадження національного реєстру уповноважених медіаторів, а його ведення повинна забезпечувати Рада медіаторів; 3) визначення медіації необхідно доповнити словами «з метою досягнення сторонами взаємоприйнятного рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди»; 4) доцільно чітко розмежувати поняття «конфлікт» та «спір»; 5) до сторін конфлікту потрібно також включити органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

36. Пропонуємо в майбутньому Законі «Про медіацію» сферу застосування медіації визначити таким чином: «Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), зазначених у частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія закону поширюється на медіацію, яка проводиться в межах інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами».

37. Вважаємо, що обмеження строків урегулювання спору на законодавчому рівні є недоцільним, сторони самі повинні вирішити, скільки часу їм потрібно для подолання суперечностей.

38. До діючих процесуальних кодексів у частині регулювання участі представника сторін у процесі варто внести такі зміни: Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV ст. 41

доповнити частиною 3, виклавши її в такій редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації у суді»; Господарський процесуальний кодекс України від 6 січня 1991 р. № 1798-XII ст. 28 доповнити частиною 4, виклавши її в такій редакції: «Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації у суді»; Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV ст. 57 доповнити частиною 3, виклавши її в такій редакції: «3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації у суді».

39. Оскільки обов'язковим є ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України, пропонуємо внести відповідну статтю до законопроекту. Вважаємо, що Національний реєстр медіаторів повинна вести Рада медіаторів. До реєстру медіаторів має бути включено таку інформацію: прізвище, ім'я, по батькові медіатора; рік народження, освіта, професійне навчання медіації; організація, що проводила навчання, кількість годин навчання, за наявності – отримана спеціалізація; адреса робочого місця медіатора, номери засобів зв'язку; інформація про зупинення або припинення діяльності медіатора та інша інформація, яка допомагає сторонам обрати медіатора для конкретної справи.

40. У прикінцевих положеннях запропонованого законопроекту має бути передбачено, що в шестимісячний термін із набрання ним чинності Кабінет Міністрів України вносить зміни до Національного класифікатора України «Класифікатор професій», у якому передбачається професія «медіатор», а також забезпечується включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг». Професія медіатора, як і окремий вид діяльності «надання медіаційних послуг», повинні мати економічне підґрунтя, тобто здійснюватися з можливістю отримання за це певної винагороди.

41. Доцільно запровадити кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів. Відповідну статтю пропонуємо внести до майбутнього Закону «Про медіацію», виклавши її в такій редакції: «Стаття 26. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів

1. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами, та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів підконтрольна та підзвітна з'їзду медіаторів.

2. Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії обираються з числа медіаторів на з'їзді медіаторів.

Голова кваліфікаційно-дисциплінарної комісії організовує і забезпечує ведення діловодства кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів.

3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія діє у складі не більше дев'яти членів.

4. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії належать:

1) організація та проведення атестації осіб, які мають намір набути статус уповноваженого медіатора;

2) накладення дисциплінарних стягнень на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила;

3) прийняття рішення про зупинення або припинення діяльності уповноваженого медіатора;

4) розгляд скарг на дії чи бездіяльність медіатора;

5) вирішення інших питань, що належать до компетенції кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів відповідно до Закону чи рішення з'їзду медіаторів України.

5. Установчим документом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів є положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів, яке затверджує з'їзд медіаторів України».

42. У майбутньому законопроекті щодо відповідальності медіатора необхідно доповнити перелік дисциплінарних стягнень призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, яка б визначала, що медіатор несе відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану сторонам унаслідок виконання своєї діяльності, у порядку, встановленому цивільним законодавством.

43. Враховуючи особливості медіації в певних галузях права, у Законі України «Про медіацію» доцільно передбачити статтю, виклавши її в такій редакції: «Стаття 35. Особливості медіації в сімейних спорах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні інтерв'ю. Медіація: крок уперед чи в нікуди? [Електронний ресурс] // Правовий тиждень. – 2010. – 27 лип. – № 30 (208). – Режим доступу :
<http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&&newsid=122123>.
2. Актуальні проблеми теорії держави та права. Частина I. Актуальні проблеми теорії держави : навч. посіб. / [С. М. Тимченко, С. К. Бостан, С. М. Легуша та ін.]. – Київ : КНТ, 2007. – С. 45–46.
3. Алеш Загар. Кампанія з інформування громадськості про медіацію в Україні / Алеш Загар // Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 4. – С. 49–92.
4. Арутюнян А. А. Медиация как способ урегулирования уголовно-правовых и предпринимательских споров: сравнительно-правовой анализ / А. А. Арутюнян, Е. А. Добролюбова // Законодательство. – 2012. – № 7. – С. 56–59.
5. Арутюнян А. А. Медиация в уголовном процессе : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / МГУ им. М. В. Ломоносова / А. А. Арутюнян. – М., 2012. – 29 с.
6. Ахмач Г. М. Умови мирової угоди та практика їх застосування [Електронний ресурс] / Г. М. Ахмач // Актуальна юриспруденція. – Режим доступу :
http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=531%3A130513-14&catid=68%3A3-0513&Itemid=84&lang=ru.
7. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності / Ю. В. Баулін // Вісник асоціації кримінального права України. – 2013. – № 1 (1). – С. 185–207.

8. Бедрій М. М. Основні ознаки українських копних судів (XIV–XVIII) / М. М. Бедрій // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 1. – С. 30–35.
9. Безпальча Р. Центр відновного правосуддя в громаді / Р. Безпальча // Відновне правосуддя в Україні. – 2007. – № 1. – С. 14–26.
10. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів / О. В. Белінська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 158 – 173.
11. Беяневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України (зі змінами і доп. станом на 22 верес. 2005 р.) : наук.-практ. комент. / В. Е. Беяневич. – Київ : Юстiніан, 2006. – 672 с.
12. Бережная И. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні [Електронний ресурс] / И. Бережная. – Режим доступу : <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx>.
13. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах : пер. с нем. Н. В. Маловой. – Калуга, 2004. – 176 с.
14. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України / А. В. Біцай // Право і суспільство. – 2013. – № 6. – С. 85–89.
15. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: теоретико-методологічне дослідження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / С. В. Бобровник ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2013. – 40 с.
16. Бойков О. В. Юридический конфликт: процедуры разрешения / [Бойков О. В., Варламова Н. В., Веденеев Ю. А. и др.] ; отв. ред. В. Н. Кудрявцев. – М., 1995. – 59 с.
17. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – [2-ге вид., перероб. і допов.]. – Київ : Юридична думка, 2012. – 1020 с.

18. Вольтова А. К. О примирительной процедуре с участием посредника / А. К. Вольтова // Журнал российского права. – 2008. – № 5. – С. 98–103.
19. Впровадження медіації в адміністративному судочинстві: за і проти [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://www.uris-c.com.ua/2012/11/05/>.
20. Гайденок Шер Н. И. Обязательная медиация: опыт Италии / Н. И. Гайденок Шер // Третейский суд. – 2011. – № 1. – С. 156–165.
21. Гайдук А. В. Проблемы законодательного забезпечення медіації в Україні / А. В. Гайдук // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 19. – С. 1–3.
22. Галенская Л. Н. Альтернативные способы разрешения споров / Л. Н. Галенская // Журнал международного частного права. – 2001. – № 1. – С. 3–12.
23. Геселев О. Зміна пануючого право розуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С. 106–114.
24. Головкин Л. В. Альтернативы уголовному преследованию в современном праве / Л. В. Головкин. – СПб. : Юрид центр Пресс, 2002. – 544 с.
25. Господарський кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
26. Господарський процесуальний кодекс України від 6 січ. 1991 р. № 1798-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
27. Давыденко Д. Л. Из истории примирительных процедур в Западной Европе и США / Д. Л. Давыденко // Вестник Высшего арбитражного суда Российской Федерации. – М., 2004. – № 1. – С. 163 - 176.

28. Давыденко Д. Л. Примириительные процедуры и арбитраж в Древней Греции / Д. Л. Давиденко // Третейский суд. – СПб., 2010. – № 5. – С. 161–168.

29. Демендецки Т. Ю. Медиация как альтернативная форма рассмотрения гражданских дел в польском процессуальном праве: общая проблематика / Т. Ю. Демендецки // Актуальные проблемы российского права. – 2011 – № 1. – С. 321–326.

30. Директива Европейского Парламента и Совета № 2008/52/ЕС от 21 мая 2008 г. «О некоторых аспектах медиации в гражданских и коммерческих делах». Directive № 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of médiation in civil and commercial matters [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.

31. Директива относительно медиации в государствах-членах : утв. Решением Европейского Парламента № 2011/2026(INI) от 13 сент. 2011 г. [Directive relative à la médiation dans les États membres, P7_TA(2011)0361 / Résolution du Parlement Européen du 13 septembre 2011 sur la mise en œuvre de la directive relative à la médiation dans les États membres (2011/2026(ENI))] // [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0361+0+DOC+XML+V0//FR>.

32. Добриніна Г. Чи можна вирішити спір, не звертаючись до суду? / Г. Добриніна // Справочник экономиста. – 2008. – № 6. – С. 35–38.

33. Європейський кодекс поведінки медіаторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://mediacia.com/files/Documents/Code_of_Conduct.pdf.

34. Єрмоєнко Г. Про проект закону «Про медіацію в Україні» / Г. Єрмоєнко, А. Комбікова // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 217–220.

35. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України [Електронний ресурс] / В. Жмудь // Юстініан. – 2007. – № 11. – Режим доступу :

<http://www.minjust.gov.ua/11347>.

36. Зазуляк Ю. Ремесло суперарбітра, шляхетські конфлікти та любовне замирення у Руському воєводстві початку XX ст. / Ю. Зазуляк // Соціум. Альманах соціальної історії. – 2007. – № 7. – С. 43–57.

37. Закон Бельгії «Про медіацію» від 22 черв. 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.suggnome.be/pdf/wetbemiddeling220605.pdf>.

38. Закон Республіки Білорусь «Про медіацію» від 12 лип. 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11300058&p1=1>.

39. Закон Республіки Казахстан «Про медіацію» від 28 січ. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376.

40. Закон Республіки Молдова «Про медіацію» від 14 лип. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=22397.

41. Закон Республіки Молдова «Про медіацію» від 3 лип. 2015 р. № 137 [Електронний ресурс] – Режим доступу :

<http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2689/language/en-US/Default.aspx>.

42. Закон Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедури медіації)» від 27 лип. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?searchres=&bpas=cd00000&intelsearch=%EF%F0%E%F6%E5%E4%F3%F0%F3+%EC%E5%E4%E8%E0%F6%E8%E8&sort=-1>.

43. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 трав. 1992 р. № 2343-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

44. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 берез. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 34. – Ст. 227.

45. Закон України «Про приєднання України до Статуту Ради Європи» від 31 жовт. 1995 р. № 398/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 38. – Ст. 287.

46. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 квіт. 1994 р. № 4002-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4002-12>.

47. Замніус В. Передумови впровадження процедури медіації в Україні / В. Замніус, Д. Ковриженко, В. Землянська // Бюлетень національної служби посередництва і примирення. – 2006. – № 11. – С. 46–54.

48. Запара С. І. Удосконалення процедури вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) примирними органами в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / С. І. Запара ; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005. – 22 с.

49. Землянська В. Альтернатива судам – належить вам [Електронний режим] // Юридична газета. – 2007. – 26 квіт. – Режим доступу :

http://bihun.in.ua/uploads/tx_upspubs/I_2007_Zemlyanska.pdf.

50. Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації / В. Землянська // Право України. – 2004. – № 3. – С. 137.

51. Зенькович Д. И. Согласительная процедура в Международном коммерческом арбитражном суде при Торгово-промышленной палате Российской Федерации и процедура медиации в Арбитражном суде при Польской хозяйственной палате: сравнительный анализ / Д. И. Зенькович //

Труды молодых исследователей по сравнительному праву. – 2009. – № 4. – С. 18–25.

52. Зер Х. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание : пер. с англ. / общ. ред. Л. М. Карнозовой ; коммент. Л. М. Карнозовой и С. А. Пашина. – М. : Центр «Судебно-правовая реформа», 1998. – 350 с.

53. Зубко Т. Л. Медіація як спосіб альтернативного врегулювання спорів в Європейському Просторі / Т. Л. Зубко // Право : зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди. – 2014. – Вип. 21. – С. 130–136.

54. Иванова Е. Н. Специфика медиации в суде (опыт петербургских медиаторов) / Е. Н. Иванова, О. И. Андреева // Третейский суд. – 2011. – № 4. – С. 176–185.

55. Иванова Е. Н. Медиация на поле брани [Электронный ресурс] / Е. Н. Иванова // Третейский суд. – 2000. – № 2. – Режим доступа : <http://arbitrage.spb.ru/jts/2000/2/art09.html>.

56. Калачева Е. Н. К вопросу об участии адвоката в процедуре медиации / Е. Н. Калачева // Адвокатская практика. – 2011. – № 2. – С. 2–5.

57. Калашникова С. И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / Уральская государственная юридическая академия. – Екатеринбург, 2010. – 26 с.

58. Калашникова С. И. Проблемы исполнения медиативного соглашения / С. И. Калашникова // Корпоративный юрист. – 2011. – № 9. – С. 55–58.

59. Канішева К. М. Розвиток примирливих процедур у врегулюванні спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин [Електронний ресурс] / К. М. Канішева // Право і безпека. – 2009. – № 2. – Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/3793/%CA>.

60. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи / Е. Катаєва // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 156–161.

61. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах / Т. Кисельова // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 225–236.

62. Кисельова Т. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://ukrmediation.com.ua/ua/useful_information/articles/?pid=1134.

63. Кобернюк В. Інститут закриття кримінального провадження зі звільненням обвинуваченого від кримінальної відповідальності: сучасний стан і перспективи / В. Кобернюк // Вісник прокуратури. – 2012. – № 10. – С. 64–70.

64. Колишний В. Медиация в налоговых спорах способна и обеспечить достижение взаимовыгодного решения, и способствовать наполнению бюджета» [Электронный ресурс] // Закон і бізнес. – № 15 (1209) 11.04—17.04.2015. – Режим доступа :

http://zib.com.ua/ru/115612-upravlyayuschiy_partner_yuk_prove_group_v_kochkarov_mediacy.html.

65. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

66. Комарова Ю. А. История института медиации / Ю. А. Комарова // Ученые труды Российской Академии адвокатуры и нотариата. – 2011. – № 1. – С. 14–19.

67. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

68. Конфліктологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. юрид. спец. / [Г. Ю. Васильєв, Л. М. Герасіна, Н. П. Осіпова та ін.] ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2002. – 256 с.

69. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. В. Кравчук (авт.-упоряд). – [3-тє вид., змін. й доп.]. – Київ : Алерта, 2014. – 608 с.

70. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651- VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

71. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

72. Кримінально-процесуальний кодекс Бельгії [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.oas.org/juridico/PDFs/mesicic4_hti_crimi.pdf.

73. Кузьмишин В. Перспективи впровадження процедури медіації в адміністративному судочинстві України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Вінницького окружного адміністративного суду. Новини. – Режим доступу :

<http://voas.gov.ua/>.

74. Куприянович Н. В. Медиаторы и мирные судьи: вероятность взаимодействия / Н. В. Куприянович // Третейский суд. – 2010. – № 5. – С. 133–136.

75. Леннуар Н. Н. Альтернативное разрешение споров: переговоры и медиация : учеб.-метод. пособие. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ин-та права имени Принца П. Г. Ольденбургского, 2004. – 100 с.

76. Лисенко О. М. Посередництво (медіація) як ефективна технологія розв'язання конфліктів за участю третьої сторони / О. М. Лисенко // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1998. – № 4. – С. 154–158.

77. Лисицын В. В. Медиация: примирительное урегулирование коммерческих споров в России (прошлое и настоящее, зарубежный опыт) / В. В. Лисицын. – М. : Радуница, 2010. – 224 с.

78. Литвинов А. В. Введение в медиацию [Электронный ресурс] / А. В. Литвинов // Самиздат. – 2011. – Режим доступа : http://samlib.ru/l/litwinow_aleksandr_walentinowich/med1.shtml.
79. Львівська торгово-промислова палата: бізнес медіація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lcci.com.ua/nimecko-ukrajinski-proekty-4/>.
80. Мадіссон В. Правова конфліктологія та юридичний конфлікт у приватних правовідносинах / В. Мадіссон // Право України. – 2003. – № 9. – С. 39–44.
81. Максимова С. В. Медіація / С. В. Максимова // Юридична енциклопедія : Т. 3 : К–М / [ред. кол. : Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3. – 792 с.
82. Маляренко В. Т. Відновлювальне правосуддя: можливості запровадження в Україні / В. Т. Маляренко, І. А. Войтюк // Відновне правосуддя в Україні. – 2005. – № 1–2. – С. 17–35.
83. Мандриченко Ж. В. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Ж. В. Мандриченко ; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2007. – 17 с.
84. Медиация в мире [Электронный ресурс] / Центр медиации и права. – Режим доступа : <http://mediacia.com/medworld.htm>.
85. Медиация. Практическое руководство по применению Гаагской конвенции от 25 октября 1980 года о гражданско-правовых аспектах Международного похищения детей, – Hague : Scientific and Methodological Center for Mediationand Law, 2013. – 115 с.
86. Медіація в цивільних, сімейних та господарських спорах України: сьогодення та майбутнє / рек. А. Залара, експерта Ради Європи. – Київ : [б. в.], 2007. – 167 с.

87. Медіація : підруч. / Б. А. Леко, Г. В. Чуйко. – Чернівці : Книги - XXI, 2011. – 518 с.
88. Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ : Істина, 2010. – 488 с.
89. Мовчан А. П. Мирные средства разрешения международных споров / А. П. Мовчан. – М., 1957. – 30 с.
90. Нельсон Р. Мировые достижения в области разрешения конфликтов [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://arbitrage.spb.ru/jts/2000/6/art07.html> .
91. Николаева Е. В. Международная конференция по международному арбитражу и медиации в странах СНГ и США/ Е. В. Николаева // Третейский суд. – 2011. – № 4. – С. 10–19.
92. Носырева Е. И. Альтернативное разрешение споров в США / Е. И. Носырева– М. : Городец, 2005. – 320 с.
93. О медиации, или как быстро разрешить конфликт без обращения в суд. – Киев : Ника-Центр, 2010. – 23 с.
94. Омелінська М. Медіація при вирішенні колективних трудових спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://ukrmediation.com.ua/files/Медіація%20при%20вирішенні%20колективних%20трудоxих%20спорів.pdf>.
95. Особливості укладення мирової угоди в господарському процесі. Порівняльно-правовий аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
<http://advocat-cons.info/index.php?newsid=3745#.VWGAqUARd6g>.
96. Отис Л. Медиация в стенах суда / Л. Отис, Э.Х. Райтер // Медиация и право. – 2011. – № 1. – С. 21–38.
97. Перепадя О. В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія;

кримінально-виконавче право» / О. В. Перепадя ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2003. – 18 с.

98. Погорілко В. Ф. Конституційне право України. Академ. курс : підруч. : у 2 т. – Т. 1 / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко ; за ред. В. Ф. Погорілка. – Київ : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2006. – 544 с.

99. Подковенко Т. О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання конфліктів / Т. О. Подковенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 31–38.

100. Популярна юридична енциклопедія / [В. Г. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін.]. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.

101. Про деякі питання практики застосування у вирішенні спорів окремих норм процесуального права : Інформ. лист Вищого господарського суду України від 9 квіт. 2009 р. № 01-08/204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_204600-09.

102. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» : Постанова Кабінету Міністрів від 16 січ. 2008 р. № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0001120-08/print1434448394353973>.

103. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів : Указ Президента України від 10 трав. 2006 р. № 361/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 19. – Ст. 1376.

104. Про підсумки роботи судів цивільної і кримінальної юрисдикції у 2012 році та завдання на 2013 рік : Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 берез. 2013 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007740-13>.

105. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лют. 2008 р. № 311/2008 «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 15 лют. 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – Ст. 838.

106. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки : Указ Президента України від 20 трав. 2015 р. № 276/2015 // Офіційний вісник України. – 2015 р. – № 41. – Ст. 38.

107. Проект Державної програми впровадження відновного правосуддя в систему кримінальної юстиції України на період до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.commonground.org.ua/dld/RJU_bulletin/RJU.Vol.4%2812%29.pdf

108. Проект Закону України «Про медіацію» від 3 лип. 2013 р. № 2425а-1 внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами С.В. Ківаловим, В.А. Бондиком [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710.

109. Проект Закону України «Про медіацію» від 27 берез. 2015 р. № 2480, внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами А. І. Шкрум, О. І. Сироїд, В. Ю. Пташник, Б. Ю. Березою, І. В. Луценком, Н. В. Кацер-Бучковською, О. С. Сотник, Н. В. Агафоновою [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.

110. Проект Закону України «Про медіацію» від 9 квіт. 2015 р. № 2480-1, внесений на розгляд Верховної Ради України народними депутатами С. В. Ківаловим, В. Й. Развадовським [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710.

111. Проект Закону України «Про медіацію» від 26 черв. 2013 р. № 2425а внесений на розгляд Верховної Ради України народним депутатом Я. П. Федочуком [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47637.

112. Проценко Д. В. Допустимість медіації в цивільних, господарських, адміністративних і трудових спорах / Д. В. Проценко // Юридичний журнал. – № 6–7 (132–133). – Київ : ВО ТОВ «Юстиніан», 2013. – С. 102–107.

113. Проценко Д. В. Медіація в Україну зайшла, і це – факт. Тепер їй треба дати можливість проявитися [Електронний ресурс] / Д. В. Проценко // Юридична газета. – 2008. – № 6 (141). – С. 10–11. – Режим доступу :

<http://www.yur-gazeta.com/article/1496/>

114. Рабінович П. Трансформація методології вітчизняного праводержавознавства: досягнення і проблеми / П. Рабінович // Юридична Україна. – 2003. – № 1. – С. 20–25.

115. Рекомендация Комитета министров Совета Европы № R (99) 19 от 15 сент. 1999 г. государствам-членам о медиации в уголовных делах [Recommandation du Comité des Ministres du Conseil de l'Europe № R (99) 19 aux Etats membres sur la médiation en matière pénale / Adoptée par le Comité des Ministres le 15 septembre 1999, lors de la 679e réunion des Délégués des Ministres] [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://intermediation.narod.ru/index/0-34>.

116. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан правосуддя в Україні» : Постанова Верховної Ради України від 27 черв. 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 47–48. – С. 526.

117. Ристин Г. Ещё не всё потеряно... Альтернативное разрешение споров на уровне апелляций / Г. Ристин // Медиация и права. 2010. – № 4. – С. 16–17.

118. Рожкова М. А. Об утверждении в арбитражных судах медиативных соглашений в качестве мировых / М. А. Рожкова // Хозяйство и право. – 2011. – № 2. – С. 3–9.

119. Рожкова М. А. К вопросу о соотношении мирового и медиативного соглашений / М. А. Рожкова // Арбитражная практика. – 2011. – № 1. – С. 122–127.

120. Санченко А. Медіація як демократичний й ефективний спосіб вирішення спорів: Європейські норми і досвід та українська перспектива / А. Санченко // *Голос України*. – 2010. – 30 жовт. – № 204. – С. 12–13.

121. Сачков А. Н. Восстановительное правосудие: региональные возможности, альтернативы и дополнения к судебному порядку урегулирования конфликтов мировыми судьями / А. Н. Сачков // *Мировой судья*. – 2007. – № 7. – С. 145–149.

122. Севастьянов Г. В. Специфика законотворчества в сфере альтернативного разрешения споров / Г. В. Севастьянов // *Третейский суд*. – 2010. – № 2. – С. 15–16.

123. Симоненко З. В. Угода про примирення сторін в кримінальному провадженні як елемент відновного правосуддя / З. В. Симоненко // *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. – 2014. – № 7. – С. 220–223.

124. Сімейний кодекс України від 10 січ. 2002 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2002. – № 21. – Ст. 135.

125. *Словник української мови* : в 11 т. – 1976. – Т. 7. – С. 693.

126. Сокол М. В. Порядок вирішення колективних трудових спорів і конфліктів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / М. В. Сокол ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2010. – 20 с.

127. Соловьев А. А. Французский опыт применения процедур досудебного урегулирования споров с участием посредника в свете федеральных законов о медиации / А. А. Соловьев // *Правосудие в Московской области*. – 2011. – № 1 (9). – С. 120–127.

128. *Соціологія права* : навч. посіб. / [О. М. Джужа, І. Г. Кириченко, В. С. Ковальський, С. М. Корецький та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужи. – Київ : Юрінком Інтер, 2004. – 288 с.

129. Статут Ради Європи: Рада Європи; Статут, Міжнародний документ від 5 трав. 1949 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – С. 215. – Ст. 1733.

130. Судовий кодекс Бельгії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDEQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.legislationline.org%2Fdownload%2Faction%2Fdownload%2Fid%2F4293%2Ffile%2FBelgium_judicial_code_2012_fr.pdf&ei=BLJVOGTK8bdao7ugugH&usg=AFQjCNE21SJ0SBj9YNWgdZyLCRyTPzqeEQ&bvm=bv.84607526,d.d2s&cad=rjt

131. Сучасна правова енциклопедія / [О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, Н. М. Оніщенко та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 384 с.

132. Теорія держави і права. Академічний курс : підруч. / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – Київ : ЮрінкомІнтер, 2006. – 685 с.

133. Терлюк І. Я. Історія держави і права України (Доновітній час) : навч. посіб. / І. Я. Терлюк. – Київ : Атіка, 2006. – 400 с.

134. Ткач Г. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві / Г. Ткач // Вісник Львівського університету. – Вип. 53. – С. 163–170.

135. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 черв. 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

136. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 черв. 2014 р. [Електронний режим]. – Режим доступу :

http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

137. Український центр порозуміння [Електронний режим]. – Режим доступу :

http://ukrmediation.com.ua/ua/education/other_courses/.

138. Федеральний закон Австрії від 2003 р. «Про медіацію в цивільних справах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://zvr.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/inst_zvr/Frauenberger/Mediation/Zivilrechts-Mediations-Gesetz.pdf.

139. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : моногр. / В. Л. Федоренко. – Київ : Ліра-К, 2009. – 578 с.

140. Циппеліус Р. Юридична методологія. Переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів / Р. Корнута. – Київ : Реферат, 2004. – 232 с.

141. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

142. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

143. Цибуляк-Кустевич А. С. Перспективи впровадження інституту примирення в цивільному судочинстві України / А. С. Цибуляк-Кустевич // Вісник Академії адвокатури України. – 2010. – № 2 (18). – С. 187–189.

144. Цивільно-процесуальний кодекс Німеччини від 12 верес. 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/zpo/gesamt.pdf>.

145. Чеканова А. Мiroва угода в цивільному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://intkonf.org/chekanova-a-mirova-ugoda-v-tsivilnomu-protsesi/>.

146. Чуча С. Ю. Проблемы применения процедуры медиации в арбитражном процессе / С. Ю. Чуча, К. В. Хромцов // Вестник Омского Университета. – 2011. – № 1. – С. 9–11.

147. Шамликашвили Ц. А. Медиация как альтернативная процедура урегулирования споров. Что необходимо знать судье, чтобы компетентно предложить сторонам обращение к процедуре медиации / Ц. А. Шамликашвили. – М., 2010. – 160 с.

148. Шамликашвили Ц. А. Эффективность медиации во внешнеторговых спорах / Ц. А. Шамликашвили // Внешнеторговое право. – 2011. – № 1. – С. 7–13.

149. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2 : Д – Й. – 1999. – 744 с.

150. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 1998. – Т. 5 : П – С. – 2003. – 736 с.

151. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 2001 – Т. 3 : К – М. – 2001. – 792 с.

152. Юридичний словник / за ред. Б. М. Бабія, Ф. Г. Бурчака, В. М. Корецького, В. В. Цвіткова. – [2-ге вид., перероб. та допов.]. – Київ : Голов. ред. Укр. радян. енцикл. – 1983. – 872 с.

153. Яворська О. Медіація в сімейних спорах / О. Яворська, А. Демчук // Історико-правовий часопис : журн. / [упоряд. Н. Вознюк та ін.] ; Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк, 2013. – № 2. – С. 79–83.

154. Яковлев В. Ф. Разрешение споров, как и сам деловой оборот, должно быть основано на переговорах / В. Ф. Яковлев // Арбитражная практика. – 2011. – № 2. – С. 10–13.

155. Ясиновський І. Г. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції розвитку / І. Г. Ясиновський // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : «Юриспруденція». – 2014. – Т. 1. – № 10-2. – С. 31–33.

156. Ясиновський І. Г. Компетентнісні характеристики медіатора: теоретико-правовий аналіз / І. Г. Ясиновський // Право і суспільство. – 2015. – Ч. 2. – № 5. – С. 79–83.

157. Ясиновський І. Г. Медіація як спосіб реалізації права особи на вирішення правових конфліктів / І. Г. Ясиновський // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13–14 лют. 2015 р.). – Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2015. – С. 6–9.

158. Ясиновский И. Г. Медиация как альтернативный способ разрешения конфликтов / И. Г. Ясиновский // Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов : междунар. науч.-практ. конф. (Кишинев, 7–8 нояб. 2014 г.) / орг. ком. : Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Б. и., 2014. – С. 72–74.

159. Ясиновський І. Г. Переваги і недоліки медіації при вирішенні правових конфліктів / І. Г. Ясиновський // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 344–347.

160. Ясиновський І. Г. Порівняльно-правовий аналіз дефініції медіація / І. Г. Ясиновський // Сучасний вимір держави і права : матеріали наук.-практ. конф. : у 2 ч. (Львів, 22–23 трав. 2015 р.). – Львів : Західно-укр. організація «Центр практичних ініціатив», 2015. – Ч. 1. – С. 13–15.

161. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні / І. Г. Ясиновський // Актуальні проблеми політики. – 2015. – Вип. 55. – С. 260–267.

162. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах / І. Г. Ясиновський // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник». – 2014. – № 4. – С. 94–98.

163. Ясиновський І. Г. Шляхи запровадження процедури медіації в законодавство України / І. Г. Ясиновський // Соціально-гуманітарної науки, економіка, право: нові виклики, практика інновацій : матеріали міжнар. наук.-

практ. конф. : у 2 т. (Полтава, 21–22 квіт. 2016 р.). – Київ : Ун-т «Україна», 2016. – Т. 1. – С. 539–544.

164. Ясыновский И. Г. Законодательные предпосылки внедрения медиации в Украине / И. Г. Ясыновский // Закон и жизнь («*Leges si Viata*») : междунар. науч.-практ. журн. – 2015. – № 11. – С. 138–142.

165. Alexander N. Mediation and the art of regulation / N. Alexander // Queensland University of Technology Law and Justice Journal. – 2008. – Vol. 8. – № 1. – 23 p. – P. 11, 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lr.law.qut.edu.au/article/download/60/58>.

166. Alexander N. The Mediation Metamodel: Understanding Practice / N. Alexander // Conflict Resolution Quarterly. – 2008. – Vol. 26. – № 1. – P. 97–123. – P. 106–117.

167. Anita von Hertel Professionelle Konfliktlösung – Führen mit Mediationskompetenz Sachbuch. – Campus Vergal GmbH; 2., überarbeitete und aktualisierte Auflage. Edition (October 1, 2008). – 319 p.

168. Aubrey-Johnson K. Making Mediation Work for You / Aubrey-Johnson K., Curtis H. – London : Legal Action Group, 2012. – 516 p. – P. 8.

169. Boulle L. Mediation: principles, process practice / Boulle L., Nesic M. – London ; Dublin ; Edinburgh, 2001. – 637 p.

170. Brown C. J. Facilitative Mediation: The Classic Approach Retains its Appeal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mediate.com/articles/brownc.cfm>.

171. Carroll R. Trends in Mediation Legislation: «All for One and One for All» or «One at All»? / Carroll R. // Western Australian Law Review. – 2002. – Vol. 30. – P. 167–207. – P. 172–174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://worldlii.austlii.edu.au/au/journals/AJWALawRw/2002/2.html>.

172. Case Examples – What actually happens in a Mediation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.intermediation.com/case-examples>.

173. Code de procédure civile [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716>.

174. Davis G. Making amends. Mediation and reparation in criminal justice / Davis G., Messmer H., Umbreit M.S., Coates R.B. – New York : Routledge; Taylor & Francis e-Library, 2002. – 237 p.

175. Decreto Legislativo № 28 del 4 marzo 2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.disaconciliazioni.it/dlgs_28_2010_mediazione_civile.pdf.

176. Directive № 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of médiation in civil and commercial matters [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0052&from=en>.

177. Dispute Resolution Centres Act 1990 of Queensland (Australia) [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<https://www.legislation.qld.gov.au/LEGISLTN/CURRENT/D/DisputeResCeA90.pdf>.

178. Faulkner R. Mediation Methods for Mediators and Client Representatives (5th Edition) / Faulkner R., Haselgrove-Spurin C., Thomas G.R. – Dallas : Nationwide Mediation Academy, 2006. – P. 10.

179. Field R. Confidentiality: An Ethical Dilemma for Marketing Mediation? / Field R., Wood N. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjs4-qTo8PLAhVl4XIKHdHHDHAQFggBMAA&url=https%3A%2F%2Flr.law.qut.edu.au%2Farticle%2Fdownload%2F210%2F204&usg=AFQjCNFrLYSndvW62MGkQ2gXrCu6lObKoQ&cad=rjt>.

180. Folder and Bush: The Promise of Mediation. – 1994 / пер. Укр. центра согласия // Буш Роберт А. Бэрк Что может медиация. Трансформативный поход к конфлікту / пер. с англ. / Буш Роберт А. Бэрк, Фолджер Джозеф П. – Киев : Издатель Захаренко В. А. – 2007. – 264 с.

181. Gerami A. Bridging the Theory-and-Practice Gap: Mediator Power in Practice / A. Gerami // Conflict Resolution Quarterly. – 2009. – Vol. 26. – № 4. – P. 433–451.

182. Hansen T. The Narrative Approach to Mediation / T. Hansen [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.adr.gov/approach_mediation.pdf.

183. Hoffman D. A. Ten principles of mediation ethics / D. A. Hoffman // Alternatives to the High Cost of Litigation. – 2000. – Vol. 18. – Issue 8. – P. 147–169.

184. Ley de la provincia de Río Negro № 3847 de mediación (Sancionada – 24.06.2004; Promulgada – 12.07.2004) // Boletín Oficial. – 15.07.2004. – №4219. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://www.jusrionegro.gov.ar/inicio/mediacion/ley3847_mediacion.php.

185. Ley de la Provincia de San Luis №IV-0700-2009 de 2009 de mediation [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<https://www.google.ru/#newwindow=1&q=Ley+de+la+Provincia+de+San+Luis+%E2%84%96IV-0700-2009+de+2009+de+mediation> Ley de la provincia del Chaco № 4989 de 05.12.2001

<http://www2.legislaturachaco.gov.ar:8000/legisdev/PDF/Ley%204989.pdf>.

186. Ley de la provincial de Rio Negro №3987 (Sancionada – 21.07.2005; Promulgada – 15.09.2005) // Boletin Oficial. – 22.09.2005. – № 4344 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.fam.org.ar/FAM.asp?id=267>.

187. Ley № 1/2006, de 6 de abril de 2007, de mediation Familiar de Castilla y Leon// Boletin Oficifl del Estado. – 03.05.2006/ – № 105/ – P. 17034–17041 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2006-7837>.

188. Ley № 1/2007, de 21 de febrero de 2007, de Mediación Familiar de la Comunidad de Madrid// Boletín Oficial del Estado. – 27.06.2007. – № 153. – P. 27653–27658 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-12563>.

189. Ley № 15/2003, de 8 de abril de 2003, de la Mediación Familiar // Boletín Oficial del Estado. – 05.06.2003. – №134. – P. 21879–21883.

190. Ley № 15/2009, de 22 de julio de 2009, de mediación en el ámbito del derecho privado //Boletín Oficial del Estado. – 17.08.2009. – № 198. – P. 70785–70801 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2009-13567>

191. Ley № 26.589 establécese con carácter obligatorio la mediación previa a procesos judiciales (Sancionada – 15.04.2010; Promulgada – 03.05.2010) // Boletín Oficial. – 06.05.10 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.jus.gob.ar/media/157534/Ley%2026589.pdf>.

192. Ley № 3/2007, de 23 de marzo de 2007, de Madiation Familiar// Boletin Oficifl del Estado. – 17.06.2007/ – №170. – P. 30844–30850 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-13751>.

193. Ley № 5/2012, de 6 de julio de 2012, de mediación en asuntos civiles y mercantiles // Boletín Oficial del Estado. – 07.07.2012. – № 162. – P. 49224–49242 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-9112.

194. Ley № 7/2001, de 26 de noviembre de 2001, reguladore de la Familiar? En el ambito de la Comunidad Valenciana// Boletin Oficifl del Estado. – 19.12.2001. – № 303. – P. 48192–48198 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

http://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/va-l7-2001.html.

195. Ley №15/2003, de 8 de abril de 2003, de la Mediacion Familiar // Boletin Oficial del Estado. – 05.06.2003. – № 134. – P. 21879-21883 [Електронний ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2005-12817>.

196. Ley №5/2012, de 6 de julio de 2012, de mediacion en asuntos civiles y mercantiles// Boletin Oficial del Estado/ – 07.07.2012/ – № 162. – P. 49224–49242 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-9112.

197. Loi № 95-125 du 8 fevrier 1995 relative a L'organization des juridictions et a la procedure civil, penale et administrative // Journal officiel de la Republique Francaise. – 09.02.1995. – № 34. – P. 2175 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000350926>.

198. Lovenheim P., Guerin L. Mediate, Don't Litigate. – Berkeley (CA, USA): Nolo, 2004. – 411 p.

199. Mediation Act of the Australian Capital Territory (Australia) № 61 of 1997// ACT Gazette. – 09.10.1997. – S 300 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.legislation.act.gov.au/a/1997-61/19980701-4053/pdf/1997-61.pdf>.

200. Mediationsgesetz vom 21 juli 2012 (BGBl. I. S. 1577) [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

[5B%40attr_id%3D%27bgb112s1577.pdf%27%5D__1423387842544](http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/mediationsg/gesamt.pdf).

201. Mediationsgesetz vom 21. Juli 2012 (BGBl. I S. 1577)- [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/mediationsg/gesamt.pdf>.

202. Moor Ch. The Mediation Process: Practical Strategies for resolving Conflict [Text] / Cg. Moor. – San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1996 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://www.colorado.edu/conflict/peace/moor7538.htm>.

203. Picard C. Exploring Threats-to-Cares in Insight Mediation // CCER Working Papers Series/ Carleton University. – Ottawa, 2011. – lip. – 11p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://carleton.ca/ccer/wp-content/uploads/Exploring-threats-to-cares-final.pdf>.

204. Picard C. The many meanings of médiation: a sociological study of médiation in Canada: Doctoral Dissertation. – 321p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://carleton.ca/law/wp-content/uploads/Cheryl-Picard-Dissertation-2000.pdf>.

205. Ridley-Duff R.J., Bennett A.J. Mediation: developing a theoretical framework for understanding alternative dispute resolution: paper to British Academy of Management, University of Sheffield, 14–16 September [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

http://shura.shu.ac.uk/2617/1/28_-_Mediation_-_Development_a_Theoretical_Framework_%28BAM_Submission%29.pdf

206. Riskin L. Mediation orientation, strategies and techniques// 12 Alternatives to high cost litig.1994. – P. 111–114 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/alt.3810120904/abstract>.

207. Rules of civil procedure (Reg. 194) / Revised Regulations of Ontario. – 1990 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<https://www.ontario.ca/laws/regulation/900194>.

208. Shamir Y. Alternative dispute resolution approaches and their application / Israel Center for Negotiation and Mediation (ICNM). – 43 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.468.2176&rep=rep1&type=pdf>.

209. Smith C.R. Mediation: The Process and the Issues. - Kingston: Industrial Relations Centre, 1998. – 14 p. – P. 5–6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

https://www.researchgate.net/publication/5073769_Mediation_The_Process_and_the_Issues.

210. Steffek F. Mediation in the European Union: An Introduction / Steffek F. – 2012. – 22 p. – P.1.

211. Tate D. Mediation & conflict resolution styles / Tate D. – 2 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
http://davidtate.us/files/Mediation_Conflict_Resolution_Styles_Dave_Tate_CPA_Esq.pdf.
212. The Uniform Mediation Act (Enacted by NCCUSL on August 16,2001) [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
http://www.uniformlaws.org/shared/docs/mediation/mediat_am00.pdf.
213. Wilensky H. L. The professionalization of everyone? Amer.J. Sociol.70 / Wilensky H. L., 1964– P. 137–58 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
<http://garfield.library.upenn.edu/classics1980/A1980KU16200001.pdf>.
214. Xavier A. Mediation is here to stay! // Indian Yearbook of International Law and Policy. – 2009. – P. 363–378 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
http://www.arbitrationindia.org/pdf/mediation_tostay.pdf.
215. Zakon o posredovanju - medijaciji, 2005 11 SI. glasnik RS. – 2005. – №18 [Электронный ресурс]. – Режим доступа :
http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_posredovanju_medijaciji.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАКОН УКРАЇНИ Про медіацію

Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи та порядок проведення медіації, а також статус медіатора.

Розділ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Законодавство України про медіацію

1. Законодавство України про медіацію складається із Конституції України, із цього Закону, інших законодавчих актів України, а також міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України.

2. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про медіацію, застосовуються правила міжнародного договору України.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Законі основні терміни вживаються в такому значенні:
звіт про проведення медіації – документ, що складається медіатором за результатами проведення медіації;

конфлікт – суперечності між двома або більше особами з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей;

національний реєстр уповноважених медіаторів – реєстр професійно підготовлених медіаторів, який веде орган медіації;

медіатор – професійно підготовлений нейтральний посередник у переговорах між сторонами конфлікту;

медіаційна угода – письмова угода між сторонами медіації про вирішення конфлікту та/або усунення спричиненої конфліктом шкоди;

медіаційне застереження – положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового або шлюбного договору, згідно з яким спори, що впливають з договірних відносин сторін, мають обов'язково передаватися на медіацію;

медіація – позасудова процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) з метою досягнення сторонами взаємоприйняттого рішення про вирішення конфлікту та/або про усунення спричиненої конфліктом шкоди;

спір – конфлікт, переданий на розгляд органу, уповноваженому законом;

сторони конфлікту – фізичні, юридичні особи та/або їх групи, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, які займають відмінні позиції з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей;

сторони медіації – сторони конфлікту, які уклали угоду про проведення медіації;

угода про проведення медіації – письмова угода про проведення медіації між сторонами конфлікту з одного боку та медіатором з іншого боку;

уповноважений медіатор – медіатор, який пройшов атестацію та внесений до Національного реєстру уповноважених медіаторів у встановленому законодавством порядку;

учасники медіації – медіатор (медіатори), сторони медіації, їх представники та/або законні представники, перекладач та інші особи за домовленістю сторін конфлікту.

Стаття 3. Завдання медіації в Україні

1. Завданнями медіації є:

- 1) урегулювання конфлікту шляхом досягнення його сторонами взаємоприйняттого рішення;
- 2) усунення шкоди, завданої конфліктом;
- 3) якомога повне задоволення потреб сторін конфлікту;
- 4) зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню конфлікту;
- 5) відновлення правопорядку та злагоди в суспільстві.

Стаття 4. Сфера застосування медіації

1. Медіація поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.

2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), вказаних в частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації.

3. Дія закону поширюється на медіацію, яка проводиться в рамках інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами.

Стаття 5. Принципи здійснення медіації

1. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін конфлікту на підставі принципів добровільної участі, рівності та активності сторін медіації, незалежності, нейтральності й толерантності медіатора, конфіденційності інформації щодо медіації.

Стаття 6. Добровільність участі в медіації

1. Сторони конфлікту беруть участь у медіації на умовах взаємного добровільного волевиявлення.

2. Сторони медіації мають право відмовитися від участі в медіації на будь-якій із її стадій.

3. Будь-який тиск на сторони конфлікту з метою проведення або припинення медіації забороняється.

Стаття 7. Рівність сторін медіації

1. Сторони медіації мають рівні права і несуть рівні обов'язки.

2. Дискримінація сторін медіації на будь-якій підставі забороняється.

3. Медіатор має виявляти рівну увагу до сторін медіації.

Стаття 8. Активність сторін медіації

1. Сторони медіації самостійно визначають коло обговорюваних ними питань, варіанти врегулювання конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання.

2. Сторони медіації можуть користуватися порадами інших учасників медіації, але остаточне рішення приймається виключно сторонами медіації.

Стаття 9. Незалежність медіатора

1. Медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів, інших юридичних, посадових і фізичних осіб.

2. Медіатор самостійно обирає засоби і методи проведення медіації, допустимість яких визначається чинним законодавством про медіацію.

3. Втручання державних органів, будь-яких юридичних, посадових і фізичних осіб в діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється.

4. Медіатор не має права брати участь у медіації, якщо:

1) у медіатора присутня особиста зацікавленість у результатах врегулювання конфлікту (спору);

2) він перебуває у сімейних чи родинних відносинах з будь-якою зі сторін медіації;

3) він є адвокатом, представником та/або законним представником сторони конфлікту;

4) наявні інші обставини, визначені будь-якою стороною конфлікту (спору), що ставлять під сумнів неупередженість медіатора.

Стаття 10. Нейтральність медіатора

1. Медіатор є нейтральною (неупередженою) особою, яка допомагає сторонам конфлікту досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори.

2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку проведення медіації.

3. Медіатор не має права вирішувати конфлікт між сторонами медіації або надавати вказівки щодо його врегулювання.

4. Медіатор має утриматися від проведення медіації, якщо існують обставини, що унеможливають його нейтральність.

Стаття 11. Толерантність медіатора

1. Медіатор має виявляти рівну увагу та доброзичливість до сторін медіації.

2. Медіатор зобов'язаний надавати сторонам медіації однакові за якістю послуги.

3. Медіатор не має права оцінювати поведінку та позиції сторін медіації за винятком явного порушення ними правових та/або етичних норм або порядку проведення медіації.

4. У разі порушення сторонами медіації правових та/або етичних норм чи порядку проведення медіації, медіатор має право нагадати сторонам про обов'язок їх дотримання. Якщо сторони медіації не припиняють порушення правових та/або етичних норм, медіатор має право вийти з медіації шляхом письмового повідомлення сторін про припинення медіації.

Стаття 12. Конфіденційність інформації

1. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, якщо сторони медіації не домовилися про інше.

2. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без згоди сторін медіації.

3. Сторона медіації не має право розголошувати інформацію щодо медіації без згоди іншої сторони.

Інші учасники медіації не мають право розголошувати інформацію щодо медіації без згоди сторін.

4. Особа не може бути допитана як свідок у справі (провадженні), в якій вона брала участь як медіатор.

5. Зміст медіаційної угоди не включається до звіту про проведення медіації.

Розділ II. СТАТУС МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ

Стаття 13. Умови набуття статусу медіатора

1. Медіатором може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, та досягла 25 років та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами.

2. Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне навчання загальним обсягом не менше сорока годин.

3. Наявність професійної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора, який має містити інформацію про обсяг (кількість годин) теоретичного та практичного навчання.

4. Навчальні заклади та організації, що здійснюють підготовку медіаторів в Україні, ведуть реєстр підготовлених ними медіаторів.

5. Особи, які не досягли вісімнадцяти років, мають право проводити медіацію для односторонніх на безоплатній основі. Наявність професійної підготовки для них не є обов'язковою.

Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; особа яка має непогашену або не зняту у встановленому порядку судимість.

Стаття 14. Умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора

1. Уповноваженим медіатором може бути фізична особа у віці не менше двадцяти п'яти років, яка має повну вищу освіту та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація», атестована Радою медіаторів України та внесена до Національного реєстру уповноважених медіаторів, що засвідчується свідоцтвом встановленого зразка.

2. Уповноваженим медіатором не може бути особа, яка має судимість, якщо вона не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

3. Уповноваженому медіатору присвоюється реєстраційний номер. Уповноважений медіатор може мати особисту печатку із зазначенням свого імені та реєстраційного номера.

4. Особи, не зареєстровані в Єдиному реєстрі уповноважених медіаторів, не можуть іменувати себе уповноваженими медіаторами.

Стаття 15. Права медіатора

1. Медіатор має право:

1) отримувати інформацію про конфлікт, до допомоги у врегулюванні якого він запрошений, від сторін конфлікту, державних органів, посадових осіб в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації;

2) самостійно визначати методiku проведення медіації за умов дотримання законодавства про медіацію та професійних стандартів і правил діяльності медіатора;

3) відмовитися від проведення медіації з етичних або особистих міркувань, а також у разі конфлікту інтересів з іншими учасниками медіації;

- 4) надавати послуги на оплатній та безоплатній основі;
- 5) на оплату своїх послуг та на відшкодування витрат, здійснених для проведення медіації, у розмірі та формі, передбаченій угодою про проведення медіації;
- 6) займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи, об'єднання медіаторів, працювати за наймом та здійснювати підприємницьку діяльність.

Стаття 16. Обов'язки медіатора

1. Медіатор зобов'язаний:

- 1) дотримуватися вимог чинного законодавства про медіацію, професійних стандартів і правил діяльності медіатора, правил конфіденційності;
- 2) перевіряти повноваження представників та/або законних представників сторін медіації;
- 3) повідомляти сторони медіації про конфлікт інтересів або інші обставини, що унеможливають його участь у медіації;
- 4) інформувати сторони про порядок проведення та правові наслідки медіації та надавати роз'яснення щодо процедури медіації;
- 5) керувати процедурою медіації;
- 6) забезпечувати відповідність медіаційної угоди вимогам правових та етичних норм;
- 7) відмовлятися від медіації в разі явно незаконної або недобросовісної поведінки хоча би однієї із сторін медіації, представника та/або законного представника сторони медіації.

2. Уповноважений медіатор зобов'язаний письмово повідомити про припинення медіації орган, у провадженні якого перебуває справа, передана на медіацію.

Стаття 17. Підстави та порядок припинення статусу уповноваженого медіатора

1. Свідоцтво про реєстрацію уповноваженого медіатора може бути скасовано в разі:

- 1) клопотання уповноваженого медіатора;
- 2) засудження уповноваженого медіатора за вчинення злочину;
- 3) обмеження судом дієздатності або визнання уповноваженого медіатора недієздатним;
- 4) систематичного або одноразового грубого порушення уповноваженим медіатором вимог законодавства України про медіацію.

2. Скасування реєстрації уповноваженого медіатора здійснюється Радою медіаторів України.

3. Інформація про скасування реєстрації уповноваженого медіатора включається до Національного реєстру уповноважених медіаторів.

Стаття 18. Відповідальність медіатора

1. Медіатор несе дисциплінарну відповідальність за порушення вимог законодавства про медіацію та професійних стандартів і правил у визначеному цим законом порядку.

2. До медіатора можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення:

- 1) попередження;
- 2) призупинення діяльності медіатора на певний строк;
- 3) позбавлення права займатися медіаторською діяльністю з наступним виключенням з Національного реєстру уповноважених медіаторів.

3. Медіатор несе відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану сторонам внаслідок виконання своєї діяльності, у порядку, встановленому цивільним законодавством.

Стаття 19. Об'єднання медіаторів

1. Медіатори мають право у встановленому законодавством порядку створювати місцеві, всеукраїнські і міжнародні об'єднання.

Стаття 20. Єдиний реєстр уповноважених медіаторів України

1. Рада медіаторів України забезпечує ведення Єдиного реєстру уповноважених медіаторів України з метою збирання, зберігання, обліку та надання достовірної інформації про чисельність і персональний склад медіаторів України, які відповідно до цього Закону набули права на заняття медіаторською діяльністю в Україні.

2. До Єдиного реєстру медіаторів включається така інформація: прізвище, ім'я, по-батькові медіатора; рік народження, освіта, професійне навчання медіації, організація, яка проводила навчання, кількість годин навчання, за наявності – отримана спеціалізація; адреса робочого місця медіатора, номери засобів зв'язку; інформація про зупинення або припинення діяльності медіатора та інша інформація, яка допомагає сторонам обрати медіатора для конкретної справи.

Стаття 21. Винагорода медіатора

1. Витрати, пов'язані з проведенням медіації, складаються з винагороди медіатора(ів), а також витрат, пов'язаних із проведенням медіації. Витрати покриваються сторонами медіації в рівних частках, якщо сторони медіації в договорі не погодили інший принцип розподілу.

Розділ III. САМОВРЯДУВАННЯ МЕДІАТОРІВ

Стаття 22. Загальні засади самоврядування медіаторів

1. Самоврядування медіаторів ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання медіаторами рішень органів самоврядування медіаторів, підзвітності.

2. Основними завданнями самоврядування медіаторів є:

- розроблення та встановлення стандартів і правил професійної діяльності медіаторів;
- здійснення контролю за дотриманням медіаторами вимог стандартів і правил професійної діяльності медіаторів;
- прийняття рішень щодо надання та припинення статусу уповноваженого медіатора;
- ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України.

3. Організаційними формами самоврядування медіаторів є з'їзд медіаторів України та Рада медіаторів України.

Стаття 23. З'їзд медіаторів України

1. Вищим органом самоврядування медіаторів України є з'їзд медіаторів України.

2. Квота, порядок висування та обрання делегатів з'їзду медіаторів України, порядок проведення з'їзду медіаторів України розробляється Радою медіаторів України та затверджується з'їздом медіаторів України за винятком квоти представництва, порядку висування та обрання делегатів Установчого з'їзду медіаторів України, що встановлюються Перехідними положеннями цього Закону.

4. З'їзд медіаторів України скликається Радою медіаторів України не рідше одного разу на три роки. З'їзд медіаторів України скликається в шістдесятиденний строк за ініціативою Ради медіаторів України або на вимогу не менш ста медіаторів.

У разі, якщо Рада медіаторів України не скликає з'їзд медіаторів України протягом шістдесяти днів з дня надходження пропозиції про скликання з'їзду, медіатори, які підписали таку пропозицію, приймають рішення про утворення організаційного бюро зі скликання з'їзду медіаторів України. Організаційне бюро має право скликати та забезпечувати проведення з'їзду медіаторів України, визначати особу, яка головує на засіданні з'їзду.

5. Повідомлення про місце, день і час початку роботи з'їзду медіаторів України та питання, що вносяться на його обговорення, організатори з'їзду розміщують у державному офіційному друкованому виданні не пізніше як за двадцять днів до дня початку роботи з'їзду.

6. З'їзд медіаторів України є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини обраних делегатів.

7. З'їзд медіаторів України:

- затверджує положення про порядок скликання та проведення з'їзду медіаторів України;
- затверджує положення про Раду медіаторів України;
- затверджує положення про Ревізійну комісію медіаторів України;
- затверджує положення про Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів;
- затверджує Порядок проведення атестації для набуття статусу уповноваженого медіатора;
- затверджує Порядок ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів;
- затверджує кошторис Ради медіаторів України та звіт про його виконання;
- обирає дві третини складу Ради медіаторів України та достроково відкликає обраних членів Ради медіаторів України з посад;
- обирає членів Ревізійної комісії медіаторів України;
- засновує офіційне друковане та/або електронне видання органу самоврядування медіаторів України;
- визначає розмір плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора;
- здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом.

З'їзд медіаторів України може прийняти рішення про сплату щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів, визначити їх розмір, напрями їх використання та відповідальність за несплату внесків.

8. Рішення з'їзду медіаторів України приймаються шляхом голосування більшістю голосів делегатів, які беруть участь у з'їзді.

Стаття 24. Рада медіаторів України

1. У період між з'їздами медіаторів України функції органу самоврядування медіаторів виконує Рада медіаторів України, яка є юридичною особою.

Статус, повноваження і порядок роботи Ради медіаторів України визначаються цим Законом, іншими законами України та положенням про Раду медіаторів України, що затверджується з'їздом медіаторів України.

Рада медіаторів України підконтрольна і підзвітна з'їзду медіаторів України.

Раду медіаторів України очолює голова.

2. Рада медіаторів України складається з п'ятнадцяти членів. З'їзд медіаторів України обирає дві третини складу Ради медіаторів України. Органи суддівського самоврядування та адвокатського самоврядування призначають до Ради медіаторів України по два члени, а Міністерство юстиції України – одного члена Ради медіаторів України.

Член Ради медіаторів України обирається на три роки з правом бути призначеним на повторний строк.

Засідання Ради медіаторів України вважається правомочним, якщо на ньому присутні більшість членів від її складу.

3. Рада медіаторів України:

- сприяє інформуванню населення про переваги медіації, її впровадженню, навчанню та підвищенню кваліфікації медіаторів;

- складає порядок денний, забезпечує скликання та проведення з'їзду медіаторів України;

- забезпечує виконання рішень з'їзду медіаторів України;

- забезпечує ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України та надання витягів з нього;

- розробляє положення про порядок скликання та проведення з'їзду медіаторів України;

- розробляє положення про Раду медіаторів України;

- розробляє положення про Ревізійну комісію медіаторів України;

- розробляє Порядок проведення атестації для набуття статусу уповноваженого медіатора;

- розробляє Порядок ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів;

- розробляє кошторис Ради медіаторів України та готує звіт про його виконання;

- розробляє порядок сплати щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів, забезпечує їх розподіл і використання, якщо з'їздом медіаторів України прийнято відповідне рішення;

- забезпечує функціонування офіційного друкованого та/або електронного видання органу самоврядування медіаторів України;

- виконує інші функції відповідно до цього Закону та рішень з'їзду медіаторів України.

Стаття 25. Голова Ради медіаторів України

1. Голова Ради медіаторів України визначається шляхом голосування зі складу членів Ради медіаторів України, обраних з'їздом медіаторів України.

Голова Ради медіаторів України обирається на три роки з правом бути призначеним на повторний строк.

Повноваження голови Ради медіаторів України можуть бути достроково припинені за власним бажанням, за рішенням не менш як двох третин складу Ради медіаторів України або за рішенням з'їзду медіаторів України.

2. Голова Ради медіаторів України:

- організує роботу Ради медіаторів України та головує на її засіданнях;

- призначає засідання Ради медіаторів України;

- підписує рішення Ради медіаторів України;

– представляє Раду медіаторів України у зносинах з іншими органами, організаціями та фізичними особами;

– здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та положенням про Раду медіаторів України.

Стаття 26. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів

1. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів утворюється з метою визначення рівня фахової підготовленості осіб, які бажають стати уповноваженими медіаторами, та вирішення питання щодо дисциплінарної відповідальності медіаторів.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія медіаторів підконтрольна та підзвітна з'їзду медіаторів.

2. Голова та члени кваліфікаційно-дисциплінарної комісії обираються з числа медіаторів на з'їзді медіаторів.

Голова кваліфікаційно-дисциплінарної комісії організовує і забезпечує ведення діловодства кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів.

3. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія діє у складі не більше дев'яти членів.

4. До повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії належать:

1) організація та проведення атестації осіб, які мають намір набути статус уповноваженого медіатора;

2) накладення дисциплінарних стягнень на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила;

3) прийняття рішення про зупинення або припинення діяльності уповноваженого медіатора;

4) розгляд скарг на дії чи бездіяльність медіатора;

5) вирішення інших питань, віднесених до компетенції кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів Законом чи з'їздом медіаторів України.

5. Установчим документом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії медіаторів є положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію медіаторів, яке затверджується з'їздом медіаторів України.

Стаття 27. Фінансове забезпечення органів самоврядування медіаторів

1. Утримання органів самоврядування медіаторів може здійснюватися за рахунок:

– плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора;

– щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів;

– добровільних внесків медіаторів, об'єднань медіаторів;

– добровільних внесків фізичних і юридичних осіб;

– інших не заборонених законом джерел.

2. Розмір плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора та розмір щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів визначається з урахуванням потреби покриття витрат на забезпечення діяльності органів самоврядування медіаторів.

Розділ IV. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН МЕДІАЦІЇ

Стаття 28. Права сторін медіації

1. Сторони медіації мають право:

1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів);

2) відмовитися від медіатора;

- 3) в будь-який момент медіації відмовитися від участі в ній;
- 4) брати участь у проведенні медіації особисто або через представників, повноваження яких ґрунтуються на довіреності, оформленої в установленому законом порядку;
- 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта з правових або інших питань;
- 6) при невиконанні чи неналежному виконанні медіаційної угоди звернутися до суду, у встановленому законодавством порядку.

Стаття 29. Обов'язки сторін медіації

1. Сторони медіації зобов'язані:
 - 1) дотримуватися вимог чинного законодавства та угоди про проведення медіації;
 - 2) виконувати медіаційну угоду в порядку і в строки, передбачені цією угодою.

Розділ V. ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ

Стаття 30. Ініціювання медіації

1. Ініціатива у проведенні медіації належить сторонам конфлікту або органу, який відкрив відповідне провадження. Сторони конфлікту є вільними у прийнятті чи відхиленні такої ініціативи.
2. Укладення сторонами конфлікту угоди про проведення медіації є підставою для зупинення провадження на час проведення медіації у встановленому законодавством порядку.

Стаття 31. Угода про проведення медіації

1. Угода про проведення медіації укладається в письмовій формі між медіатором (медіаторами) і сторонами конфлікту.
2. В угоді про проведення медіації зазначаються:
 - 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю);
 - 2) порядок, розмір та форма оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації;
 - 3) мова медіації та медіаційної угоди;
 - 4) залучення перекладача та інших осіб (за потреби);
 - 5) строки та місце проведення медіації;
 - 6) предмет суперечки.

Стаття 32. Проведення медіації

1. Медіація проводиться під керівництвом медіатора, в узгодженому зі сторонами порядку, з дотриманням вимог чинного законодавства про медіацію.
2. Медіація припиняється:
 - 1) підписанням медіаційної угоди сторонами медіації;
 - 2) складанням медіатором звіту про проведення медіації, якщо медіаційну угоду не укладено;
 - 3) відмови сторін або медіатора від медіації;
 - 4) спливу строку, встановленого угодою про проведення медіації;
 - 5) у разі смерті однієї зі сторін, яка є фізичною особою, або ліквідації однієї зі сторін, яка є юридичною особою.
3. Медіаційна угода або звіт про проведення медіації приєднуються органом, який ініціював медіацію, до матеріалів провадження у встановленому законодавством порядку.

Стаття 33. Медіаційна угода

1. За результатами медіації може бути укладено медіаційну угоду.
2. Медіаційна угода укладається в письмовій формі, підписується сторонами, медіатором, представниками та/або законними представниками сторін (за наявності).
3. Медіаційна угода включає спільне рішення сторін щодо врегулювання конфлікту між ними та/або зобов'язання про форму та порядок усунення шкоди, завданої конфліктом.
4. Медіаційна угода не повинна містити положень, що призводять до порушення правових або етичних норм.
5. Медіаційна угода підлягає обов'язковому виконанню у визначені нею строки.
6. У разі невиконання стороною узятих на себе медіаційною угодою зобов'язань інша сторона має право звернутися до суду в установленому законодавством порядку.

Розділ VI. ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПОРІВ

Стаття 34. Медіація в судових справах

1. Медіація може бути проведена в разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, так і під час судового провадження.
2. Медіація, ініційована судом, проводиться виключно уповноваженим медіатором.
3. Медіаційна угода, укладена під час судового провадження, може бути затверджена судом в установленому законодавством порядку.
4. У разі відкриття судом провадження у справі суд роз'яснює сторонам право на проведення медіації та її наслідки.

Стаття 35. Особливості медіації в сімейних справах

1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації в разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, якщо обставини справи свідчать про можливість примирення подружжя, та хоча б одна із сторін не заперечує проти цього.

Стаття 36. Особливості медіації у кримінальному провадженні

1. Медіація у кримінальному провадженні проводиться виключно уповноваженим медіатором.
2. Слідчий, прокурор, суд або суддя надає медіатору інформацію, необхідну і достатню для проведення медіації.
Медіатор попереджається про обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування.
3. Медіаційна угода у кримінальному провадженні є угодою про примирення, особливості укладення якої визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України.
4. Укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не може тлумачитися як визнання вини підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину або кримінального проступку.
5. Неукладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не спричиняє правових наслідків у кримінальному провадженні.

Стаття 37. Особливості медіації за участю дітей

1. Дитина може бути стороною медіації за умов достатнього розуміння нею підстав, порядку проведення і наслідків медіації та за обов'язкової участі її законного представника.

Розділ VII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2017 року, крім:

1) статті 14 цього Закону, яка набирає чинності з моменту реєстрації Ради медіаторів України;

2) частини другої статті 16, статті 18, частини другої статті 31, частини першої статті 33 цього Закону, які набирають чинності з моменту створення Національного реєстру уповноважених медіаторів.

2. Внести зміни до таких законодавчих актів України:

2.1. Статтю 221 Кодексу законів про працю України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1971 р., додаток до № 50, ст. 375) після частини третьої доповнити трьома новими частинами такого змісту:

«Сторони трудового спору можуть ініціювати медіацію і обрати медіатора для допомоги у вирішенні спору.

Комісія у трудових спорах або суд за згодою сторін можуть передати трудовий спір на медіацію.

Медіаційна угода сторін трудового спору підлягає обов'язковому виконанню».

2.2. У Кримінальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25 – 26, ст. 131):

1) у частині першій статті 46 після слів «або усунула заподіяну шкоду» доповнити словами «або якщо така особа уклала медіаційну угоду з потерпілим та виконала її умови»;

2) частину першу статті 66 доповнити пунктом 10 такого змісту:

«10) укладення медіаційної угоди з потерпілим та виконання її умов»;

3) у частині першій статті 69-1 слова та цифри «пунктами 1 та 2» замінити словами та цифрами «пунктами 1, 2 та 10».

2.3. У Цивільному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 40 - 41, 42, ст. 492):

1) у частині третій статті 31 після слів «мирову угоду» доповнити словами «або медіаційну угоду»;

2) у статті 41 після частини другої доповнити новою частиною такого змісту:

«3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді»;

3) частину першу статті 51 доповнити пунктом 5 такого змісту:

«5) медіатори – про відомості, одержані ними під час проведення медіації»;

4) у частині другій статті 89 після слів «мирової угоди» доповнити словами «або медіаційної угоди»;

5) у пункті 2 частини другої статті 122 після слів «або укладенням мирової угоди» доповнити словами «чи медіаційної угоди»;

6) у статті 130:

в частині третій після слів «на розгляд третейського суду» доповнити словами «чи провести процедуру медіації»;

після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту:

«4-1. Якщо сторони бажають провести процедуру медіації, суд оголошує перерву з метою надання сторонам часу для обрання медіатора та укладення угоди про проведення медіації. Якщо між сторонами укладено угоду про проведення медіації, суд постановляє ухвалу про зупинення провадження у справі»;

7) доповнити статтю 175-1 такого змісту:

«Стаття 175-1. Медіаційна угода

1. З метою врегулювання спору сторони мають право на будь-якій стадії судового процесу укласти медіаційну угоду.

2. Медіаційна угода укладається сторонами за результатами медіації і має стосуватися прав та обов'язків сторін і предмета позову.

3. Сторони повідомляють суд про укладення медіаційної угоди спільною заявою. Якщо медіаційну угоду або повідомлення про неї викладено в адресованій суду письмовій заяві сторін, ця заява приєднується до справи.

4. У разі укладення сторонами медіаційної угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі»;

8) частину першу статті 201 доповнити пунктом 8 такого змісту:

«8) укладення сторонами угоди про проведення медіації»;

9) частину першу статті 205 доповнити пунктом 4-1 такого змісту:

«4-1) сторони уклали медіаційну угоду і вона визнана судом»;

10) статтю 372 викласти в такій редакції:

«Стаття 372. Мирова угода та медіаційна угода в процесі виконання

1. Мирова угода або медіаційна угода, укладена між сторонами, або відмова стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду за місцем виконання рішення для визнання.

2. Суд має право перевірити і не визнати мирову угоду чи медіаційну угоду, або не прийняти відмови стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує права чи свободи інших осіб.

3. За результатами розгляду мирової угоди чи медіаційної угоди, або відмови від примусового виконання суд постановляє ухвалу відповідно до положень цього Кодексу».

2.4. У Господарському процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 6, ст. 57):

1) статтю 28 після частини третьої доповнити новою частиною такого змісту:

«Особа, яка виступала медіатором у справі, не може бути представником сторін медіації у суді»;

2) у частині третій статті 43-10 після слів «затверджено мирову угоду» доповнити словами «або медіаційну угоду»;

3) у статті 78:

в частині першій після слів «мирової угоди» доповнити словами «або медіаційної угоди»;

у частині другій після слів «мирової угоди» доповнити словами «або медіаційної угоди»;

у частині третій слова «мирова угода може» замінити словами «мирова угода та медіаційна угода можуть»;

у частині четвертій після слів «мирової угоди» доповнити словами «або медіаційної угоди»;

- 4) частину другу статті 79 доповнити пунктом 4 такого змісту:
«4) укладення сторонами угоди про проведення медіації»;
- 5) у пункті 7 частини першої статті 80 після слів «сторони уклали мирову угоду» доповнити словами «або медіаційну угоду»;
- 6) частину першу статті 106 доповнити пунктом 9-1 такого змісту:
«9-1) про затвердження медіаційної угоди»;
- 7) частину четверту статті 121 викласти в такій редакції:
«Мирова угода або медіаційна угода, укладена сторонами у процесі виконання судового рішення, подається на затвердження господарського суду, який прийняв відповідне судове рішення. Про затвердження мирової угоди або медіаційної угоди господарський суд виносить ухвалу».

2.5. У Кодексі адміністративного судочинства України (Відомості Верховної Ради України, 2005, № 35 – 37, ст. 446):

- 1) частину третю статті 51 викласти в такій редакції:
«3. Сторони можуть досягнути примирення, у тому числі шляхом укладення медіаційної угоди на будь-якій стадії адміністративного процесу, що є підставою для закриття провадження в адміністративній справі»;
- 2) статтю 57 після частини другої доповнити частиною третьою такого змісту:
«3. Особа, яка проводила медіацію, не може бути представником сторін медіації в суді»;
- 3) частину другу статті 65 доповнити пунктом 4-1 такого змісту:
«4-1) медіатори – про відомості, одержані ними під час проведення медіації»;
- 4) у частині першій статті 113 після слів «на основі взаємних поступок» доповнити словами «у тому числі шляхом укладення медіаційної угоди»;
- 5) статтю 262 викласти в такій редакції:

«Стаття 262. Примирення сторін у процесі виконання

1. Мирова угода або медіаційна угода, укладена між сторонами в адміністративній справі, подається в письмовій формі до суду, який ухвалив рішення у справі. Мирова угода або медіаційна угода, укладена між сторонами виконавчого провадження, або заява стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її до суду за місцем виконання рішення. Мирова угода або медіаційна угода, може стосуватися лише прав, свобод, інтересів та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову.

2. Суд розглядає мирову угоду, медіаційну угоду або заяву стягувача про відмову від примусового виконання в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає судовому розгляду.

3. За результатами розгляду мирової угоди, медіаційної угоди або заяви стягувача про відмову від примусового виконання суд може постановити ухвалу про визнання мирової угоди або медіаційної угоди, між сторонами у справі, між стягувачем і боржником або про прийняття відмови стягувача від примусового виконання і про закінчення виконавчого провадження.

4. Суд не визнає мирову угоду, медіаційну угоду або не приймає відмову стягувача від примусового виконання, якщо це суперечить закону або порушує чий-небудь права, свободи або інтереси.

5. Ухвалу суду за результатами розгляду мирової угоди, медіаційної угоди або заяви стягувача про відмову від примусового виконання може бути оскаржено в загальному порядку».

2.6. У Кримінальному процесуальному кодексі України (Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9 – 13, ст. 88):

1) частини першу статті 469 викласти в такій редакції:

«Стаття 469. Ініціювання та укладення угоди

1. Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою медіатора чи іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді)».

2) частину третю статті 469 викласти в такій редакції:

«3. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків та злочинів будь-якого виду».

2.7. У Законі України «Про виконавче провадження» (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 24, ст. 207):

1) частину першу статті 37 доповнити пунктом 19 такого змісту:

«18) укладення угоди про проведення медіації між боржником та стягувачем за їх спільним письмовим зверненням»;

2) частину другу статті 39 після абзацу шостого доповнити новим абзацом такого змісту:

«пунктом 19 статті 37 цього Закону, – на час проведення медіації»

3) пункт 2 частини першої статті 49 після слів «мирової угоди» доповнити словами «або медіаційної угоди».

3. Кабінету Міністрів України у тримісячний строк з дня опублікування цього Закону:

привести у відповідність із цим Законом свої нормативно-правові акти; забезпечити перегляд міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону;

забезпечити включення до Національного класифікатора України «Класифікатор професій» професії «медіатор»;

забезпечити включення до Національного класифікатора України «Класифікація видів економічної діяльності» виду економічної діяльності «надання медіаційних послуг».

Розділ VIII. ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Установчий з'їзд медіаторів України має бути проведений після набрання чинності цим Законом, але не пізніше трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом. Для організації проведення Установчого з'їзду медіаторів України з числа ініціативних медіаторів створюється організаційний комітет. Перед проведенням Установчого з'їзду медіаторів України проводиться засідання організаційного комітету з проведення Установчого з'їзду медіаторів України, на якому обираються головуючий організаційного комітету та його заступник. Повідомлення про місце, день і час початку роботи установчого з'їзду медіаторів України та питання, що виносяться на його обговорення, має бути розміщено в державному

офіційному друкованому виданні не пізніше як за двадцять днів до дня початку роботи з'їзду. Право на участь у роботі установчого з'їзду медіаторів України має будь-який медіатор України, який з'явився у визначені в повідомленні день і час початку роботи установчого з'їзду медіаторів України та зареєструвався як його учасник. Установчий з'їзд медіаторів України є правомочним незалежно від кількості зареєстрованих учасників та може приймати рішення з усіх питань, передбачених частиною сьомою статті 21 цього Закону. Рішення установчого з'їзду медіаторів України приймаються шляхом голосування більшістю голосів зареєстрованих учасників.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННП Національного
університету водного господарства та
природокористування
кандидат юридичних наук, професор,
В.І.Цимбалюк

«02» вересня 2015р.

АКТ
про впровадження наукових розробок дисертації
Ясиновського Івана Григоровича
в навчальний процес ННП, напрям «Правознавство»
Національного університету водного господарства та
природокористування

Комісія у складі: завідувача кафедри спеціальних юридичних дисциплін, доктора юридичних наук, професора Кафарського В.І., в.о. завідувача кафедри конституційного права та галузевих дисциплін, кандидата юридичних наук, доцента Міщук І.В., кандидата юридичних наук, доцента Штогуна С.Г. склали даний акт про те, що наукові розробки дисертаційного дослідження здобувача кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ Ясиновського І.Г. на тему: «Імплементация процедури медіації в українське законодавство: теоретико-правовий аналіз» використовуються в навчальному процесі для проведення лекцій, семінарів і практичних занять зі студентами при вивченні дисципліни Відновне правосуддя.

Результати наукового дослідження знайшли своє відображення в навчально-методичних матеріалах з відновного правосуддя де в якості джерел рекомендовано такі наукові публікації І.Г.Ясиновського:

1. Переваги і недоліки медіації при вирішенні правових конфліктів // І.Г. Ясиновський - Часопис Київського університету права. - №2. - 2014.- С. 344-347.

2. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах // І.Г.Ясиновський - Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія Юридичний вісник.- № 4.- 2014. –С.94-98
3. Історичний аспект розвитку інституту медіації та сучасні тенденції розвитку. // І.Г. Ясиновський - Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – №10-2, - Том 1, - 2014 - С.31-33
4. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні.// І.Г. Ясиновський – Актуальні проблеми політики. – Випуск 55,- 2015. – С.260-267
5. Компетентісні характеристики медіатора: теоретико-правовий аналіз. // І.Г. Ясиновський – Право і суспільство. - №5, -Частина 2,- 2015.- С.79-83
6. Законодательные предпосылки внедрения медиации в Украине.//И.Г.Ясыновский - Legea si Viata. - №11, - 2015. – С.138-142.

Члени комісії:

Завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін НУВГП, доктор юридичних наук, професор

Кафарський В.І.

В.б. завідувача кафедри конституційного права та галузевих дисциплін, кандидат юридичних наук, доцент

Міщук І.В.

Кандидат юридичних наук, доцент

Штогун С.Г.

Додаток В

Порівняльна таблиця законопроектів «Про медіацію»

Номер реєстрації, дата і суб'єкти законодавчої ініціативи	Проект № 2425а-1 від 03.07.2013 Суб'єкти законодавчої ініціативи КІВАЛОВ С.В., БОНДИК В.А. [103]	Проект № 2425а від 26.06.2013 Суб'єкт законодавчої ініціативи ФЕДОРЧУК Я.П. [106]	Проект № 2480 від 27.03.2015 Суб'єкт законодавчої ініціативи ШКРУМ А.І. СИРОЇД О.І., ПТАШНИК В.Ю., БЕРЕЗА Б.Ю., ЛУЦЕНКО І.В., КАЦЕР- БУЧКОВСЬКА Н.В., СОТНИК О.С., АГАФОНОВА Н.В. [104]	Проект № 2480-1 від 09.04.2015 Суб'єкти законодавчої ініціативи КІВАЛОВ С.В., РАЗВАДОВСЬКИЙ В.Й. [105]	
ПРЕАМ- БУЛА	Цей закон визначає правові засади впровадження та проведення позасудової процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту (медіації) та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи та порядок проведення медіації, а також статус медіатора.	Цей Закон визначає правові засади організації та здійснення медіації і діяльності медіаторів в Україні.	Цей закон визначає правові засади надання послуг медіації на професійних засадах та має на меті запровадження інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою.	Цей Закон визначає правові засади впровадження та проведення процедури врегулювання конфліктів за взаємною згодою сторін конфлікту та за участю посередника (медіатора), визначає її принципи та порядок проведення медіації, а також статус медіатора.	Проект закону № 2480 наголошує на позасудових методах, що має важливе значення для визначення процедури медіації. Проект закону № 2425а-1 визначає лише модель медіації, а саме: позасудову.
ЗАГАЛЬНІ ПОЛО- ЖЕННЯ	РОЗДІЛ І. ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ	РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	

Законодавство України про медіацію	Стаття 1. Законодавство України про медіацію 1. Законодавство України про медіацію складається із цього Закону, інших нормативно-правових актів. 2. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про медіацію, застосовуються правила міжнародного договору України.	Стаття 1. Законодавство України про медіацію 1. Законодавство України про медіацію складається з Конституції України, цього Закону, інших законодавчих актів України, а також міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України. 2. Якщо міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України, встановлені інші положення, ніж ті, що передбачені законодавством України про медіацію, застосовуються положення міжнародних договорів України.	Стаття 1. Правове регулювання медіації Правове регулювання медіації базується на Конституції України та складається з цього Закону й інших законів і підзаконних актів України, прийнятих відповідно до цього Закону. Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачені інші норми та положення, ніж ті, що встановлені цим Законом, застосовуються положення міжнародних договорів.	Стаття 1. Законодавство України про медіацію 1. Законодавство України про медіацію складається із цього Закону, інших нормативно-правових актів. 2. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачено законодавством України про медіацію, застосовуються правила міжнародного договору України.	Більш вдало, на нашу думку, викладена норма проекту закону № 2425а під ред. Я.П. Федорчука, оскільки вона включає до законодавства України про медіацію Конституцію України та міжнародні договори, ратифіковані Україною, які є його невід'ємною частиною.
	Стаття 2. Визначення термінів 1. У цьому Законі основні терміни вживаються в такому значенні: <i>звіт про проведення медіації</i> – документ, що складається медіатором за результатами проведення медіації; <i>конфлікт</i> – відмінна позиція двох або більше суб'єктів права щодо застосування та/або порушення правових норм, внаслідок чого одній із сторін нанесена моральна та/або матеріальна шкода; <i>Національний реєстр уповноважених</i>	Стаття 2. Визначення термінів 1. У цьому Законі основні терміни вживаються в такому значенні: <i>звіт про проведення медіації</i> – документ, що складається медіатором у разі припинення медіації, якщо сторонами спору (конфлікту) не укладено медіаційну угоду; <i>конфлікт</i> – розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох або більше суб'єктів правовідносин, внаслідок чого	Стаття 2. Визначення понять У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: <i>медіатор</i> – особа, яка відповідає вимогам, встановленим цим законом та медіаційним застереженням (угодою про медіацію), яка має статус медіатора відповідно до цього закону і яку сторони спору обрали для проведення медіації; <i>медіація</i> – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках	Стаття 2. Визначення термінів 1. У цьому Законі основні терміни вживаються в такому значенні: <i>звіт про проведення медіації</i> - документ, що складається медіатором за результатами проведення медіації; <i>конфлікт</i> - протистояння двох або більше осіб з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей; <i>медіатор</i> -	

<i>медіаторів</i> – це реєстр професійно підготовлених медіаторів, який веде орган медіації; <i>медіатор</i> – професійно підготовлений посередник у переговорах між сторонами конфлікту; <i>медіаційна угода</i> – письмова угода між сторонами медіації про вирішення конфлікту та / або усунення спричиненої конфліктом шкоди; <i>медіаційне застереження</i> – положення цивільно-правового, господарсько-правового або трудового договору, згідно з яким спори, що впливають з договірних відносин сторін, мають передаватися на медіацію до судового розгляду; <i>медіація</i> – переговори між сторонами конфлікту за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів) з метою досягнення сторонами взаємоприйнятного рішення про усунення спричиненої конфліктом шкоди; <i>сторони конфлікту</i> – фізичні та/або юридичні особи, які займають відмінні позиції щодо реалізації належних їм прав та обов'язків;	одній із сторін чи обом сторонам може бути нанесена моральна та/або матеріальна шкода; <i>медіатор</i> – фізична особа, яка здійснює медіаторську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом; <i>медіаторська діяльність</i> – незалежна посередницька діяльність щодо сприяння сторонам конфлікту (спору) у його вирішенні та/або усуненні спричиненої конфліктом шкоди; <i>медіаторське самоврядування</i> – гарантоване державою право медіаторів самостійно вирішувати питання їхньої організації та діяльності в порядку, встановленому цим Законом; <i>медіаційна угода</i> (мирова угода, угода про примирення) – письмова угода, яка укладається між сторонами медіації про вирішення конфлікту (спору) та/або усунення спричиненої конфліктом шкоди; <i>медіаційне застереження</i> – положення договору, згідно з яким конфлікти (спори), що впливають з договірних відносин сторін, підлягають	структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора; <i>сторони медіації</i> – фізичні, юридичні особи та/або групи осіб, які бажають врегулювати свій спір за допомогою процедури медіації; <i>учасники медіації</i> – медіатор (медіатори), сторони медіації, їх представники, законні представники, перекладач, експерти та інші особи за домовленістю сторін медіації; <i>організації, що забезпечують</i>	професійно підготовлений нейтральний посередник у переговорах між сторонами конфлікту; <i>медіаційна угода</i> - письмова угода між сторонами медіації про вирішення конфлікту та / або усунення спричиненої конфліктом шкоди; <i>медіаційне застереження</i> - положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового або шлюбного договору, згідно з яким спори, що впливають з договірних відносин сторін, мають обов'язково передаватися на медіацію; <i>медіація</i> - позасудова процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів); <i>сторони конфлікту</i> - фізичні, юридичні особи та/або їх групи, які займають відмінні позиції з приводу істотно значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей; <i>сторони медіації</i> - сторони конфлікту, які уклали угоду про проведення медіації; <i>угода про проведення</i>	
---	---	--	---	--

	<i>сторони медіації</i> – сторони конфлікту, які досягли згоди щодо проведення медіації для вирішення конфлікту; <i>угода про ініціювання медіації</i> – угода між сторонами конфлікту про залучення медіатора для допомоги у вирішенні конфлікту; <i>угода про проведення медіації</i> – письмова угода між сторонами конфлікту та медіатором про проведення медіації; <i>уповноважений медіатор</i> – медіатор, внесений до Національного реєстру уповноважених медіаторів у встановленому законодавством порядку; <i>учасники медіації</i> – медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їх представники та/або законні представники.	врегулюванню шляхом медіації до їх судового розгляду; <i>медіація</i> (примирення) – процедура альтернативного, добровільного врегулювання спорів, вирішення конфліктів шляхом ведення переговорів між сторонами конфлікту (спору) за допомогою одного або декількох медіаторів (посередників) з метою досягнення сторонами взаємоприйнятного рішення про врегулювання конфлікту (спору) або усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди; <i>спір</i> – конфлікт, переданий на розгляд органу, уповноваженому законом; <i>сторони конфлікту (спору)</i> – фізичні та/або юридичні особи, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, які займають відмінні позиції щодо реалізації належних їм прав і обов'язків та шукають шляхи усунення конфлікту; <i>сторони медіації</i> – сторони конфлікту (спору), які досягли згоди застосувати медіацію для його вирішення; <i>угода про проведення</i>	<i>проведення медіації</i> – фізичні та юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, які займаються організаційно-технічною підготовкою проведення процедури медіації; <i>організації, що проводять навчання медіаторів</i> - фізичні та юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, у тому числі навчальні заклади, які проводять професійне навчання медіаторів і видають сертифікати відповідно до цього Закону	<i>медіації</i> - письмова угода про проведення медіації між сторонами конфлікту з одного боку та медіатором з іншого боку; <i>уповноважений медіатор</i> - медіатор, який пройшов атестацію та внесений до Національного реєстру уповноважених медіаторів у встановленому законодавством порядку; <i>учасники медіації</i> - медіатор (медіатори), сторони медіації	
--	--	---	---	---	--

		<i>медіації</i> – документ, погоджений сторонами конфлікту (спору) про залучення медіатора для надання допомоги у його вирішенні, що регулює процедуру проведення медіації, строки, умови оплати та встановлює інші домовленості, важливі для сторін; <i>учасники медіації</i> – медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники та/або законні представники.			
Завдання медіації	Стаття 3. Медіація в Україні та її завдання 1. Медіація в Україні – позасудовий спосіб розв'язання конфліктів. 2. Завданнями медіації є: 1) вичерпання конфлікту шляхом досягнення його сторонами взаємоприйнятного рішення; 2) усунення спричиненої конфліктом шкоди; 3) якомога повне задоволення потреб сторін конфлікту; 4) зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню конфлікту; 5) відновлення правопорядку та соціального миру.	Стаття 3. Завдання медіації Завданнями медіації є: 1) вирішення конфлікту (спору) шляхом досягнення його сторонами взаємоприйнятного для них рішення; 2) усунення спричиненої конфліктом (спором) шкоди; 3) запобігання поновленню конфлікту (спору); 4) відновлення правопорядку та гармонізації суспільних взаємостосунків.		Стаття 3. Завдання медіації в Україні 1. Завданнями медіації є: 1) врегулювання конфлікту шляхом досягнення його сторонами взаємоприйнятного рішення; 2) усунення шкоди, завданої конфліктом; 3) якомога повне задоволення потреб сторін конфлікту; 4) зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню конфлікту; 5) відновлення правопорядку та злагоди в суспільстві.	
Сфера застосування медіації	Стаття 4. Сфера застосування медіації 1. Медіація	Стаття 4. Сфера застосування медіації 1. Медіація	Стаття 3. Сфера застосування медіації 1. Медіація може	Стаття 4. Сфера застосування медіації 1. Медіація	Законопроект № 2425а під ред. Я. Федорчука досить виправдано

	поширюється на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також кримінальні справи у випадках, передбачених чинним законодавством.	поширюється на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні конфлікти (спори), а також на кримінальні справи у випадках, передбачених чинним законодавством. 2. Процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів (спорів), вказаних в частині першій цієї статті, якщо вони стосуються чи можуть зачіпати права або законні інтереси третіх осіб, які не беруть участі в процедурі медіації. 3. У разі, якщо медіатору стало відомо, що конфлікт (спір) зачіпає інтереси третіх осіб, він може, з дозволу сторін медіації, надіслати їм запрошення взяти участь у медіації.	застосовуватися у будь-яких спорах, у тому числі цивільних, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах з приводу адміністративних правопорушень, за винятком випадків, передбачених чинними законами України. 2. Дія цього закону поширюється на медіацію як в спорах між резидентами України, так і у спорах за участю резидентів інших країн, якщо сторони медіації погодились, що місце проведення процедури медіації буде на території України.	поширюється на будь-які конфлікти, передбачені цим Законом, у тому числі на цивільні, господарські, адміністративні, трудові, сімейні спори, а також справи з приводу адміністративних правопорушень, кримінальні провадження у випадках, передбачених чинним законодавством.	передбачав випадки коли процедура медіації не може застосовуватися для врегулювання конфліктів. На нашу думку, слід також передбачити норму, відповідно до якої обов'язковим є урахування особливостей, передбачених галузевим законодавством. ну повинна поширюватися також на медіацію, яка проводиться в рамках інших видів судочинства у випадках, передбачених законодавчими актами. Варто авторам інших проектів звернути увагу на доцільне зауваження визначене в п.2 ст.3 законопроекту 2480.
Принцип и здійснення медіації	Стаття 5. Принципи здійснення медіації 1. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін на підставі принципів добровільної участі, рівності та активності сторін медіації, незалежності та толерантності медіатора, конфіденційності інформації щодо медіації.	Стаття 5. Принципи здійснення медіації Медіація проводиться за взаємною згодою сторін на підставі принципів добровільної участі, рівності, самовизначення та співробітництва сторін медіації, незалежності, нейтральності та толерантності медіатора, конфіденційності інформації щодо медіації.	Стаття 4. Принципи здійснення медіації Медіація проводиться за взаємною згодою сторін спору на підставі принципів добровільної участі, рівності, активності і самовизначення сторін медіації, незалежності, нейтральності та конфіденційності інформації щодо медіації.	Стаття 5. Принципи здійснення медіації 1. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін конфлікту на підставі принципів добровільної участі, рівності та активності сторін медіації, незалежності, нейтральності та толерантності медіатора, конфіденційності інформації щодо медіації.	
Добровільність участі в медіації	Стаття 6. Добровільність участі в медіації 1. Сторони конфлікту беруть	Стаття 6. Добровільність участі в медіації 1. Сторони конфлікту беруть	Стаття 5. Добровільність участі в медіації 1. Сторони спору беруть участь у	Стаття 6. Добровільність участі в медіації 1. Сторони конфлікту беруть	

	участь у медіації на умовах взаємного добровільного волевиявлення. 2. Сторони медіації мають право відмовитися від участі в медіації на будь-якій із її стадій. 3. Будь-який тиск на сторони конфлікту з метою ініціювання, проведення або припинення медіації заборонений.	участь у медіації на основі взаємної згоди та власного волевиявлення. 2. Сторони медіації мають право відмовитися від участі в медіації на будь-якій стадії її проведення. 3. Забороняється будь-який тиск на сторони конфлікту (спору) щодо ініціювання, проведення або припинення медіації.	медіації на умовах взаємного добровільного волевиявлення. 2. Сторони несуть відповідальність за процес медіації і мають право організовувати його так, як вони вважають за необхідне, припинити його в будь-який час і звернутися до суду або третейського суду за захистом порушених прав. Будь-який тиск на сторони спору з метою проведення або припинення медіації забороняється. 3. Принцип добровільної участі у медіації поширюється також на медіатора та інших учасників медіації. 4. Участь особи у медіації не може розглядатись як визнання такою особою своєї вини чи позовних вимог, або як відмова від своїх, у тому числі позовних, вимог.	участь у медіації на умовах взаємного добровільного волевиявлення. 2. Сторони медіації мають право відмовитися від участі у медіації на будь-якій із її стадій. 3. Будь-який тиск на сторони конфлікту з метою проведення або припинення медіації забороняється.	
Рівність сторін медіації	Стаття 7. Рівність сторін медіації 1. Сторони медіації мають рівні права і несуть рівні обов'язки. 2. Дискримінація сторін медіації на будь-якій підставі забороняється.	Стаття 7. Рівність сторін медіації 1. Сторони медіації мають рівні права та обов'язки. 2. Забороняється дискримінація сторін медіації на будь-яких підставах.	Стаття 6. Рівність сторін медіації 1. Сторони медіації мають рівні права і несуть рівні обов'язки. Дискримінація сторін медіації на будь-якій підставі забороняється. 2. Медіатор має виявляти рівну увагу та доброзичливість до сторін медіації. 3. Медіатор зобов'язаний надавати сторонам медіації однакові за якістю послуги.	Стаття 7. Рівність сторін медіації 1. Сторони медіації мають рівні права і несуть рівні обов'язки. 2. Дискримінація сторін медіації на будь-якій підставі забороняється.	
Активність сторін медіації	Стаття 8. Активність сторін медіації 1. Сторони медіації самостійно визначають коло		Стаття 7. Активність і самовизначення сторін медіації 1. Сторони медіації самостійно обирають	Стаття 8. Активність сторін медіації 1. Сторони медіації самостійно визначають коло	Принцип активності сторін є також важливим, оскільки для досягнення компромісного рішення, яке буде

	обговорюваних ними питань, варіанти розв'язання конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання. 2. Сторони медіації мають повний контроль над процесом прийняття рішення. 3. Представники та/або законні представники сторін медіації можуть надавати поради сторонам медіації щодо їхньої позиції у медіації та змісту медіаційної угоди, але остаточне рішення приймається сторонами медіації.		медіатора або медіаторів. 2. Сторони медіації самостійно визначають коло обговорюваних ними питань, варіанти врегулювання спору між ними, зміст договору за результатами медіації, строки та способи його виконання, інші питання стосовно їх спору та процедури медіації. 3. Сторони медіації можуть користуватися порадами інших учасників медіації, але остаточне рішення приймається виключно сторонами медіації.	обговорюваних ними питань, варіанти врегулювання конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання. 2. Сторони медіації можуть користуватися порадами інших учасників медіації, але остаточне рішення приймається виключно сторонами медіації.	задовольняти опонентів, необхідно щоб сторони брали активну участь в переговорному процесі.
		Стаття 8. Самовизначення сторін медіації 1. Сторони медіації самостійно визначають коло обговорюваних ними питань, варіанти вирішення конфлікту між ними, зміст медіаційної угоди, строки та способи її виконання. 2. Представники та/або законні представники сторін медіації можуть надавати поради сторонам медіації щодо їхньої позиції у медіації та змісту медіаційної угоди, але остаточне рішення приймається виключно сторонами медіації.			Назва «самовизначення сторін медіації», надане в проекті № 2425а, на нашу думку, не відповідає суті даного принципу.
Незалежність медіатора	Стаття 9. Незалежність медіатора 1. Медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів,	Стаття 9. Незалежність медіаторів 1. Медіатор не залежить від сторін медіації, органів державної влади,	Стаття 17. Незалежність медіатора 1. Медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів, інших	Стаття 9. Незалежність медіатора 1. Медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів,	Проект закону № 2425а більш вдало, порівняно з іншими розкриває принцип незалежності медіатора. Та

	інших юридичних, посадових і фізичних осіб. 2. Медіатор самостійно обирає засоби і методи проведення медіації, допустимість яких визначається чинним законодавством про медіацію. 3. Втручання державних органів, інших юридичних, посадових і фізичних осіб в діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється. 4. Медіатором не може виступати адвокат, представник та / або законний представник сторін конфлікту. 5. Якщо адвокат надає послуги медіатора у подальшому він позбавляється права виступати адвокатом у справі, в якій він виступав медіатором.	органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших юридичних та фізичних осіб, а також їм не підпорядкований. 2. Медіатор самостійно обирає засоби і методи проведення медіації, що не суперечать законодавству України. 3. Забороняється втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інших юридичних та фізичних осіб в діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації. 4. Медіатор не має права брати участь у медіації, якщо: 1) у медіатора присутня особиста зацікавленість у результатах врегулювання конфлікту (спору); 2) він перебуває у сімейних чи родинних відносинах з будь-якою зі сторін медіації; 3) наявні інші обставини, визначені будь-якою стороною конфлікту (спору), що ставлять під сумнів неупередженість медіатора. 5. Медіатором не може виступати адвокат, представник та/або законний представник сторін конфлікту (спору).	юридичних і фізичних осіб. 2. Втручання державних органів, будь-яких юридичних і фізичних осіб у діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється. 3. Медіатором не може виступати адвокат, представник та/або законний представник сторони медіації. Особа не може виступати адвокатом або представником сторони медіації у справі (провадженні), в якій вона надавала або надає послуги медіатора.	інших юридичних, посадових і фізичних осіб. 2. Медіатор самостійно обирає засоби і методи проведення медіації, допустимість яких визначається чинним законодавством про медіацію. 3. Втручання державних органів, інших юридичних, посадових і фізичних осіб в діяльність медіатора при підготовці та проведенні медіації забороняється. 4. Медіатором не може виступати адвокат, представник та / або законний представник сторони конфлікту. 5. Особа не може виступати адвокатом або представником сторони медіації у справі (провадженні), в якій вона надавала або надає послуги медіатора.	враховує обставини, які унеможливають його участь у медіації. Законопроект № 2480 принцип незалежності медіатора відносить до розділу II, а саме статус медіатора, що на нашу думку порушує цілісність законопроекту.
Нейтральність медіатора	Стаття 10. Нейтральність медіатора 1. Медіатор є нейтральною особою, яка допомагає	Стаття 10. Нейтральність медіатора 1. Медіатор є нейтральною особою, яка допомагає сторонам медіації	Стаття 18. Нейтральність медіатора 1. Медіатор є нейтральною (неупередженою) особою, яка	Стаття 10. Нейтральність медіатора 1. Медіатор є нейтральною (неупередженою) особою, яка	

	сторонам медіації досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори. 2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку проведення медіації. 3. Медіатор не має права вирішувати конфлікт між сторонами медіації або надавати поради щодо його розв'язання. 4. Медіатор має утриматися від проведення медіації, якщо існують обставини, що унеможливають його нейтральність.	досягти порозуміння, організувати, налагодити та провести переговори. 2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку здійснення медіації. 3. Медіатор не має права вирішувати конфлікт (спір) між сторонами медіації, надавати поради чи наполягати щодо порядку та засобів його вирішення. 4. Медіатор має утримуватися від проведення медіації, якщо існують обставини, що унеможливають його нейтральність.	допомагає сторонам спору досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори. Під час проведення процедури медіації медіатор прагне до забезпечення неупередженого підходу по відношенню до сторін і враховує при цьому всі обставини справи. 2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку проведення медіації та фіксування її результатів. 3. Медіатор не має права вирішувати спір між сторонами медіації. Медіатор не має права, якщо сторони медіації не погодились у письмовій формі про інше, надавати вказівки та рекомендації, щодо варіантів врегулювання спору, оцінювати поведінку та позиції сторін медіації, за винятком явного порушення ними правових або етичних норм, порядку проведення медіації. 4. У разі звернення до будь-якої особи, у зв'язку з її можливим призначенням як медіатора для вирішення спору між сторонами, ця особа повинна повідомити про будь-які обставини, які можуть викликати обґрунтовані сумніви щодо її нейтральності та/або незалежності та/або неупередженості. Медіатор з моменту його призначення і протягом всієї процедури медіації повинен без зволікання	допомагає сторонам конфлікту досягти порозуміння, налагодити та проводити переговори. 2. Медіатор має право надавати сторонам медіації консультації виключно щодо порядку проведення медіації. 3. Медіатор не має права вирішувати конфлікт між сторонами медіації або надавати вказівки щодо його врегулювання. 4. Медіатор має утриматися від проведення медіації, якщо існують обставини, що унеможливають його нейтральність.	
--	---	---	---	---	--

			повідомити сторони про такі обставини, якщо він не повідомив їх про ці обставини до моменту призначення медіатором.		
Толерантність медіатора	Стаття 11. Толерантність медіатора 1. Медіатор має виявляти рівну увагу та доброзичливість до сторін медіації. 2. Медіатор зобов'язаний надавати сторонам медіації однакові за якістю послуги. 3. Медіатор не має права оцінювати поведінку та позиції сторін медіації за винятком явного порушення ними правових та/або етичних норм або порядку проведення медіації.	Стаття 11. Толерантність медіатора 1. Медіатор має виявляти однакову увагу, повагу та доброзичливість до сторін медіації. 2. Медіатор зобов'язаний надавати сторонам медіації однакові за якістю послуги. 3. Медіатор не має права оцінювати поведінку та позиції сторін медіації. 4. У разі порушення сторонами медіації правових та/або етичних норм чи порядку проведення медіації, медіатор має право нагадати сторонам про обов'язок їх дотримання. Якщо сторони медіації не припиняють порушення правових та/або етичних норм, медіатор має право вийти з медіації шляхом письмового повідомлення сторін про припинення медіації.		Стаття 11. Толерантність медіатора 1. Медіатор має виявляти рівну увагу та доброзичливість до сторін медіації. 2. Медіатор зобов'язаний надавати сторонам медіації однакові за якістю послуги. 3. Медіатор не має права оцінювати поведінку та позиції сторін медіації за винятком явного порушення ними правових та/або етичних норм або порядку проведення медіації.	Лише проект Закону № 2425а містить норму, яка врегульовує дії медіатора у випадку явного порушення сторонами правових та/або етичних норм або порядку проведення медіації. Інші ж законопроекти містять виключно загальні норми, що надає їм декларативного характеру. Водночас законопроект № 2480 містить вказані норми в складі статті 18 (нейтральність медіатора). Вважаємо за потрібне доповнити такою нормою й інші законопроекти.
Конфіденційність інформації	Стаття 12. Конфіденційність інформації 1. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, якщо сторони не домовилися про інше. 2. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без згоди сторін.	Стаття 12. Конфіденційність інформації 1. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, якщо сторони не домовилися про інше. 2. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди	Стаття 8. Конфіденційність інформації щодо медіації 1. Інформація щодо медіації є конфіденційною, якщо сторони медіації письмово не домовилися про інше. Конфіденційною є інформація щодо пропозиції одній зі сторін про застосування процедури медіації,	Стаття 12. Конфіденційність інформації 1. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, якщо сторони медіації не домовилися про інше. 2. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без згоди	Деталізація інформації, що стала відома під час проведення медіації, на нашу думку, є зайвою.

	3. Сторона медіації не має право розголошувати інформацію щодо медіації без згоди іншої сторони. 4. Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі, в якій він брав участь як медіатор. 5. Правило конфіденційності не відноситься до медіаційної угоди та звіту про проведення медіації, якщо вони допущаються до юридичної справи, що перебуває у провадженні органу, який призначив медіацію.	сторін. 3. Сторона медіації не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди іншої сторони. Учасники, а також особи, які працюють в організаціях, що забезпечують проведення медіації, не мають права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди сторін. 4. Медіатор не може бути допитаний як свідок у справі, в якій він брав участь. 5. У разі відмови від медіації та передачі конфлікту (спору) до суду особи під час судового розгляду, незалежно від того, пов'язаний такий розгляд із конфліктом (спором), що був предметом медіації, чи ні, не вправі посилатися на інформацію, що стала їм відома під час проведення медіації без письмової згоди сторін медіації. 6. До інформації, що стала відома під час проведення медіації зокрема належить інформація про: 1) пропозиції однієї зі сторін щодо застосування медіації та щодо готовності до участі в її проведенні; 2) пропозиції, висловлені однією зі сторін щодо можливості врегулювання конфлікту (спору) шляхом медіації; 3) заяви, зроблені будь-якою зі сторін під час проведення	готовності сторін до участі в проведенні процедури медіації; думок, пропозицій або визнань, висловлених в ході проведення процедури медіації; готовності однієї зі сторін прийняти пропозицію іншої сторони про врегулювання спору та інша інформація щодо процесу підготовки та проведення медіації. 2. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди сторін медіації. 3. Жодна зі сторін медіації не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди іншої сторони. 4. Учасники медіації не мають права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди сторін. 5. У випадку, коли медіатор отримав від однієї зі сторін інформацію, що стосується спору або процедури медіації, він може розкрити таку інформацію іншій стороні. Однак, якщо сторона повідомляє медіаторові таку інформацію за умови не розкриття її іншій стороні, ця інформація не розкривається іншій стороні медіації. 6. Медіатор не може бути примушений давати свідчення в судовому або третейському процесі щодо обставин, які стали йому відомі в зв'язку з виконанням обов'язків медіатора за винятком випадків, коли це вимагається для забезпечення захисту інтересів	сторін медіації. 3. Сторона медіації не має право розголошувати інформацію щодо медіації без згоди іншої сторони. Інші учасники медіації не мають право розголошувати інформацію щодо медіації без згоди сторін. 4. Особа не може бути допитана як свідок у справі (провадженні), в якій вона брала участь як медіатор. 5. Зміст медіаційної угоди не включається до звіту про проведення медіації.	
--	---	--	---	---	--

		медіації. Правило конфіденційності не поширюється на звіт про проведення медіації, якщо він долучається до матеріалів справи, яка перебуває у провадженні органу, що запропонував проведення медіації. Організації, які забезпечують проведення медіації, можуть зберігати та використовувати відомості щодо проведених ними медіацій з метою узагальнення статистики і практики для наукових та просвітницьких цілей за умови дотримання положень цього Закону про конфіденційність.	дітей або запобігання шкоди фізичному або психологічному здоров'ю особи, або коли розкриття змісту договору за результатом медіації є необхідним для примусового виконання цього договору.		
РОЗДІЛ II СТАТУС МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ					
Умови набуття статусу медіатора	Стаття 13. Умови набуття статусу медіатора 1. Медіатором може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. 2. Наявність спеціальної підготовки у медіатора засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора навчальним закладом або	Стаття 13. Умови набуття статусу медіатора 1. Медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти одного року та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. 2. Наявність спеціальної підготовки у медіатора засвідчується відповідним дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора навчальним закладом або	Стаття 13. Статус медіатора 1. Медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, в тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам. Додаткові вимоги щодо набуття статусу медіатора за спеціалізацією можуть встановлюватися законами України, організаціями, що забезпечують проведення медіації,	Стаття 13. Умови набуття статусу медіатора 1. Медіатором може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» в навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною. 2. Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне	Умови набуття статусу медіатора більш детально визначені в проекті закону № 2425а. Медіатором, на нашу думку, може бути фізична особа, яка має вищу юридичну (або іншу) освіту, та досягла 25 років та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. Обмеження у праві бути медіатором особі звільненій за порушення присяги або за корупційне правопорушення є спірним з огляду на конституційну гарантію рівних

	організацією, яка здійснила таку підготовку в Україні або за її межами. 3. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.	організацією, яка здійснила таку підготовку в Україні або за її межами. 3. Медіатор, який здійснює медіаторську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. 4. Особи, молодші двадцяти одного року, можуть проводити медіацію для однолітків на безоплатній основі. Наявність спеціальної підготовки для них не є обов'язковою. 5. Медіатором не може бути особа, яка: 1) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; 2) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість; 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, - протягом одного року з дня такого звільнення. 6. Інформація про медіаторів вноситься до відповідного Реєстру, ведення якого покладається на постійно діючий орган медіаторського самоврядування – Медіаторську палату України. Програма та стандарти підготовки медіаторів розробляються і затверджуються органами медіаторського	об'єднаннями медіаторів. 2. Медіатором не може бути особа, 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; 2) яка має не погашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість; 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення; 4) щодо якої відповідно до статті 22 цього Закону прийняте рішення про припинення статусу медіатора.	навчання загальним обсягом не менше сорока годин. 3. Наявність професійної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора, який має містити інформацію про обсяг (кількість годин) теоретичного та практичного навчання. 4. Навчальні заклади та організації, що здійснюють підготовку медіаторів в Україні, ведуть реєстр підготовлених ними медіаторів. 5. Особи, які не досягли вісімнадцяти років, мають право проводити медіацію для однолітків на безоплатній основі. Наявність професійної підготовки для них не є обов'язковою.	можливостей кожного громадянина у виборі професії та роду трудової діяльності. Медіатор - не посада.
--	---	---	---	--	--

		самоврядування. 7. Медіатор іноземної держави може здійснювати медіаторську діяльність на території України відповідно до цього Закону, якщо інше не передбачено міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України.			
Умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора	Стаття 14. Умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора 1. Уповноваженим медіатором може бути фізична особа у віці не менше двадцяти п'яти років, яка має повну вищу освіту та пройшла підготовку за напрямом «медіація» відповідно до програми, затвердженої центральним органом виконавчої влади з питань освіти, атестована і внесена до реєстру уповноважених медіаторів, що засвідчується відповідним свідоцтвом встановленого зразка. 2. Уповноваженим медіатором не може бути особа, яка має судимість, якщо вона не погашена і не знята у встановленому законом порядку. 3. Атестовані відповідно до цього Закону уповноважені медіатори включаються до Національного реєстру уповноважених медіаторів, ведення якого покладається на Національну раду медіації при Міністерстві юстиції України. 4. Уповноваженому медіатору, внесеному до Національного			Стаття 14. Умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора 1. Уповноваженим медіатором може бути фізична особа у віці не менше двадцяти п'яти років, яка має повну вищу освіту та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація», атестована Радою медіаторів України та внесена до Національного реєстру уповноважених медіаторів, що засвідчується свідоцтвом встановленого зразка. 2. Уповноваженим медіатором не може бути особа, яка має судимість, якщо вона не погашена і не знята у встановленому законом порядку. 3. Уповноваженому медіатору присвоюється реєстраційний номер. Уповноважений медіатор може мати особисту печатку із зазначенням свого імені та реєстраційного номера. 4. Особи, не зареєстровані в Національному	У випадку визначення такого поняття, як уповноважений медіатор, то варто і визначити більш «жорсткі» в професійному плані умови набуття такого статусу. Оскільки в такому випадку, порівняно з іншими, він повинен мати гарантований рівень спеціальних знань. Тому умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора в такому випадку потребують окремого визначення.

	реєстру уповноважених медіаторів, присвоюється реєстраційний номер. Уповноважений медіатор має особисту печатку із зазначенням свого прізвища та реєстраційного номера. 5. Особи, не зареєстровані в Національному реєстрі уповноважених медіаторів, не можуть іменувати себе уповноваженими медіаторами.			реєстрі уповноважених медіаторів, не можуть іменувати себе уповноваженими медіаторами.	
		Стаття 14. Гарантії соціального захисту медіаторів Медіатори користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, а також гарантіями цих прав і свобод, що закріплені в Конституції та законах України.			Дана норма не розкриває зміст гарантій соціального захисту медіаторів.
			Стаття 14. Професійне навчання медіаторів 1. Професійне навчання медіаторів проводиться фізичними та юридичними особами, програми яких були акредитовані об'єднаннями медіаторів, а також/або навчальними закладами, програми яких були акредитовані відповідно до закону. Об'єднання медіаторів, які проводять акредитацію навчальних програм з медіації, приймають і оприлюднюють положення, в яких викладаються вимоги до таких програм. 2. Організації, що проводять навчання медіаторів, повинні		Вважаємо, що норма про професійне навчання медіаторів має бути обов'язково зазначена в цьому законі та потребує виділення в окрему статтю, як це визначено в проекті № 2480.

			забезпечувати початкове професійне навчання медіаторів та підвищення їх кваліфікації, метою якого є проведення процедур медіації у ефективний, неупереджений та компетентний спосіб по відношенню до сторін. 3. Наявність професійного навчання медіатора засвідчується сертифікатом (свідомством), виданим на ім'я медіатора, який має містити інформацію про назву організації, яка проводила навчання; прізвища, ім'я, по батькові осіб, які провели навчання; назву навчальної програми та обсяг (кількість академічних годин) теоретичного та практичного навчання.		
Права медіатора	Стаття 16. Права медіатора 1. Медіатор має право 1) отримувати інформацію про конфлікт, до допомоги у розв'язанні якого він запрошений, від сторін конфлікту, державних органів, посадових осіб в обсязі, необхідному та достатньому для підготовки та проведення медіації; 2) самостійно визначати методику підготовки та проведення медіації за умов дотримання законодавства про медіацію та професійних етичних стандартів діяльності медіатора; 3) відмовитися від проведення медіації з етичних або особистих міркувань, а також у разі конфлікту інтересів з іншими учасниками	Стаття 15. Права медіатора Медіатор має право: 1) отримувати інформацію про конфлікт, до допомоги у вирішенні якого він запрошений, від сторін конфлікту, державних органів, посадових осіб в обсязі, передбаченому законодавством України; 2) самостійно визначати методику підготовки та проведення медіації за умов дотримання законодавства про медіацію та професійних етичних стандартів діяльності медіатора; 3) проводити зустрічі індивідуально з кожною зі сторін медіації або з кількома, або усіма сторонами медіації одночасно в умовах, що	Стаття 15. Права медіатора 1. Медіатор має право: 1) отримувати інформацію про спір, до допомоги у врегулюванні якого він запрошений, від сторін спору, державних органів, посадових осіб в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації; 2) самостійно визначати методику проведення медіації за умов дотримання закону про медіацію та професійних стандартів, ділової етики і правил діяльності медіатора; 3) відмовитися від проведення медіації з етичних або особистих міркувань, а також у разі конфлікту інтересів з іншими учасниками медіації; 4) надавати послуги на оплатній та	Стаття 15. Права медіатора 1. Медіатор має право: 1) отримувати інформацію про конфлікт, до допомоги у врегулюванні якого він запрошений, від сторін конфлікту, державних органів, посадових осіб в обсязі, необхідному та достатньому для проведення медіації; 2) самостійно визначати методику проведення медіації за умов дотримання законодавства про медіацію та професійних стандартів і правил діяльності медіатора; 3) відмовитися від проведення медіації з етичних або особистих міркувань, а також	

	медіації; 4) надавати послуги на оплатній та безоплатній основі; 5) на оплату своїх послуг та на відшкодування витрат, здійснених для підготовки та проведення медіації, у розмірі та формі, передбаченій угодою про проведення медіації; 6) займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи, в тому числі об'єднання медіаторів, працювати за наймом та здійснювати підприємницьку діяльність.	забезпечують дотримання конфіденційності; 4) відмовитися від проведення медіації з етичних міркувань, а також у разі конфлікту інтересів з іншими учасниками медіації; 5) надавати послуги на оплатній та безоплатній основі; 6) на оплату своїх послуг та на відшкодування витрат, здійснених з метою підготовки та проведення медіації, у розмірі та формі, передбаченій угодою про проведення медіації; 7) займатися медіаторською діяльністю індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи для забезпечення процедури проведення медіації, в тому числі об'єднання, професійні спілки.	безоплатній основі; 5) на оплату своїх послуг та на відшкодування витрат, здійснених для проведення медіації, у розмірі та формі, передбаченій договором про проведення медіації; 6) займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи, об'єднання медіаторів, працювати за наймом та здійснювати підприємницьку діяльність.	у разі конфлікту інтересів з іншими учасниками медіації; 4) надавати послуги на оплатній та безоплатній основі; 5) на оплату своїх послуг та на відшкодування витрат, здійснених для проведення медіації, у розмірі та формі, передбаченій угодою про проведення медіації; 6) займатися своєю діяльністю індивідуально або разом з іншими медіаторами, створювати юридичні особи, об'єднання медіаторів, працювати за наймом та здійснювати підприємницьку діяльність.	
Обов'язки медіатора	Стаття 17. Обов'язки медіатора 1. Медіатор зобов'язаний 1) дотримуватися вимог чинного законодавства про медіацію, професійних етичних стандартів діяльності медіатора, правил конфіденційності; 2) перевірити повноваження представників та/або законних представників сторін медіації; 3) повідомити сторони медіації про конфлікт інтересів або інші обставини, що унеможливають його участь у медіації; 4) проінформувати сторони про порядок	Стаття 16. Обов'язки медіатора Медіатор зобов'язаний: 1) дотримуватися вимог чинного законодавства про медіацію, професійних етичних стандартів діяльності медіатора, правил конфіденційності; 2) перевірити повноваження представників та/або законних представників сторін медіації; 3) повідомити сторони медіації про конфлікт інтересів або інші обставини, що унеможливають його участь у медіації; 4) проінформувати сторони про порядок	Стаття 16. Обов'язки медіатора 1. Медіатор зобов'язаний: 1) дотримуватися вимог чинного закону про медіацію, правил ділової та професійної етики медіаторів, правил конфіденційності; 2) перевірити повноваження представників та/або законних представників сторін медіації; 3) повідомити сторони медіації про конфлікт інтересів або інші обставини, що унеможливають його участь у медіації; 4) проінформувати сторони про порядок проведення та правові наслідки медіації та надавати роз'яснення щодо	Стаття 16. Обов'язки медіатора 1. Медіатор зобов'язаний: 1) дотримуватися вимог чинного законодавства про медіацію, професійних стандартів і правил діяльності медіатора, правил конфіденційності; 2) перевірити повноваження представників та/або законних представників сторін медіації; 3) повідомити сторони медіації про конфлікт інтересів або інші обставини, що унеможливають його участь у медіації; 4) проінформувати сторони про порядок	

	проведення та правові наслідки медіації та надавати роз'яснення щодо процедури медіації; 5) керувати процедурою медіації; 6) забезпечити відповідність медіаційної угоди вимогам правових та етичних норм; 7) відмовитися від медіації у разі явно незаконної або недобросовісної поведінки хоча би однієї із сторін медіації, представника та/або законного представника сторони медіації, а також у випадку явної невідповідності справи критеріям медіабельності. 2. Уповноважений медіатор зобов'язаний письмово повідомити про припинення медіації орган, у провадженні якого перебуває справа, передана на медіацію.	проведення та правові наслідки медіації та надати роз'яснення щодо процедури медіації; 5) забезпечити відповідність медіаційної угоди вимогам правових та етичних норм; 6) відмовитися від медіації у разі протиправної поведінки однієї із сторін медіації, представника та/або законного представника сторони медіації; 7) письмово повідомити про припинення медіації орган, у провадженні якого перебуває справа, що була передана на медіацію.	процедури медіації; 5) керувати процедурою медіації; 6) надати можливість сторонам перевірити відповідність договору за результатами медіації вимогам правових та етичних норм.	проведення та правові наслідки медіації та надавати роз'яснення щодо процедури медіації; 5) керувати процедурою медіації; 6) забезпечити відповідність медіаційної угоди вимогам правових та етичних норм; 7) відмовитися від медіації у разі явно незаконної або недобросовісної поведінки хоча би однієї із сторін медіації, представника та/або законного представника сторони медіації. 2. Уповноважений медіатор зобов'язаний письмово повідомити про припинення медіації орган, у провадженні якого перебуває справа, передана на медіацію.	
Відпові дальність медіатора	Стаття 18. Відповідальність медіатора 1. Медіатор несе відповідальність за порушення вимог законодавства про медіацію у визначеному законом порядку.	Стаття 17. Відповідальність медіатора Медіатор несе відповідальність за порушення вимог законодавства про медіацію у визначеному законом порядку.	Стаття 22. Відповідальність медіатора 1. Медіатор несе відповідальність за порушення вимог закону про медіацію, правил ділової та професійної етики медіаторів, будь-яких договірних зобов'язань щодо сторін медіації. 2. Сторона медіації, яка вважає, що незаконними діями або бездіяльністю медіатора їй було завдано матеріальної та/або моральної шкоди, може звернутись із скаргою до організації, що забезпечує проведення медіації, до об'єднання	Стаття 18. Відповідальність медіатора 1. Медіатор несе дисциплінарну відповідальність за порушення вимог законодавства про медіацію та професійних стандартів і правил у визначеному цим законом порядку. 2. До медіатора можуть бути застосовані такі дисциплінарні стягнення: 1) попередження; 2) виключення з Національного реєстру уповноважених медіаторів.	На нашу думку, перелік дисциплінарних стягнень потрібно доповнити призупиненням діяльності медіатора на певний строк. Крім того, варто додати норму, відповідно до якої медіатор несе відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану сторонам внаслідок виконання своєї діяльності, в порядку встановленому цивільним законодавством. Норма визначена в проекті №2480-1 щодо застосування

			медіаторів або звернутись до суду за захистом своїх законних прав та інтересів. Суд здійснює захист прав та законних інтересів сторін медіації в порядку, встановленому законом. 3. За результатами розгляду скарги сторони (сторін) медіації організація, що забезпечує проведення медіації, об'єднання медіаторів можуть прийняти рішення про вилучення медіатора з реєстру медіаторів або про виключення його із складу членів організації, або про припинення статусу медіатора. Таке рішення оприлюднюється на офіційному сайті організації, що забезпечує проведення медіації, або на офіційному сайті об'єднання медіаторів. Повторне внесення медіатора до реєстру медіаторів або повторне прийняття його у члени може відбутися не раніше, ніж через три роки.		до медіатора дисциплінарного стягнення у вигляді виключення з Національного реєстру уповноважених медіаторів є спірною в частині визначення вказаної дії саме як «дисциплінарне стягнення», оскільки це швидше вже наслідок застосованого іншого стягнення, наприклад – призупинення діяльності медіатора на певний строк.
Підстави та порядок припинення статусу медіатора	Стаття 19. Підстави та порядок припинення статусу медіатора 1. Свідоцтво про реєстрацію уповноваженого медіатора може бути скасовано у разі: 1) клопотання уповноваженого медіатора; 2) засудження уповноваженого медіатора за вчинення злочину; 3) обмеження судом дієздатності або визнання уповноваженого медіатора			Стаття 17. Підстави та порядок припинення статусу уповноваженого медіатора 1. Свідоцтво про реєстрацію уповноваженого медіатора може бути скасовано у разі: 1) клопотання уповноваженого медіатора; 2) засудження уповноваженого медіатора за вчинення злочину;	П.2 ч.1 в проєкті № 2480-1 потрібно замінити словами «набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно медіатора за вчинення злочину».

	недієздатним; 4) систематичного або одноразового грубого порушення уповноваженим медіатором вимог законодавства України про медіацію. 2. Скасування реєстрації уповноваженого медіатора здійснюється Національною радою медіації. 3. Інформація про скасування реєстрації уповноваженого медіатора включається до Національного Реєстру уповноважених медіаторів.			3) обмеження судом дієздатності або визнання уповноваженого медіатора недієздатним; 4) систематичного або одноразового грубого порушення уповноваженим медіатором вимог законодавства України про медіацію. 2. Скасування реєстрації уповноваженого медіатора здійснюється Радою медіаторів України. 3. Інформація про скасування реєстрації уповноваженого медіатора включається до Національного реєстру уповноважених медіаторів.	
			Стаття 19. Реєстр медіаторів 1. Об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації та/або проводять навчання медіації можуть вести реєстри медіаторів з метою надання можливості споживачам послуг медіації обрати медіатора для конкретної справи. До реєстру медіаторів включається така інформація: прізвище, ім'я, по-батькові; рік народження, освіта, професійне навчання медіації, організація, яка проводила навчання, кількість годин навчання, за наявності - отримана спеціалізація, інша інформація, яка допомагає сторонам обрати медіатора для конкретної справи.		Вважаємо, що у випадку запровадження реєстру медіаторів, то його ведення повинно забезпечуватися Радою медіаторів.

			2. Об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації та/або проводять навчання медіації можуть висувати додаткові спеціальні вимоги для внесення медіаторів в реєстр медіаторів, які можуть стосуватися досвіду роботи в певній сфері, спеціальної освіти, тощо. 3. Споживачі послуг медіації мають право самостійно обирати медіатора для конкретної справи із кола осіб, які не включені до реєстру медіаторів.		
			Стаття 20. Винагорода медіатора 1. Витрати, пов'язані із проведенням медіації складаються із винагороди медіатора(ів), а також витрат, пов'язаних із проведенням медіації. Витрати покриваються сторонами медіації в рівних частках, якщо сторони медіації в договорі не погодили інший принцип розподілу.		Лише проект закону № 2480 передбачає статтю про винагороду медіатора, яка на нашу думку варта уваги.
			Стаття 23. Контроль якості надання послуг медіації 1. Організації, що забезпечують проведення медіації; об'єднання медіаторів розробляють та контролюють виконання медіаторами добровільних кодексів поведінки (кодексів етики), впроваджують інші ефективні механізми контролю якості надання послуг медіації. 2. Організації, що забезпечують		На нашу думку, контроль якості надання послуг медіації повинен здійснюватися Радою медіаторів, як це передбачено в законопроекті № 2480-1. Однак, варто визначити порядок формування вказаного органу із числа медіаторів (організацій, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів).

			проведення медіації, перевіряють рівень професійного навчання медіаторів, яких вони долучають до проведення процедур медіації; ведуть реєстри медіаторів і забезпечують доступ населення до цих реєстрів; забезпечують відповідність професійного навчання медіатора обставинам конкретної справи, до якої залучається цей медіатор. 3. Організації, що забезпечують проведення медіації, розміщують на своїх сайтах реєстри медіаторів, кодекси етики медіаторів, правила проведення процедури медіації, положення про дисциплінарні комісії, інформацію щодо вартості послуг медіації та будь-яких адміністративних зборів, іншу інформацію, яка необхідна сторонам медіації для розуміння сутності процедури медіації та вибору медіатора для конкретної справи. 4. Правила проведення медіації розробляються організаціями, які забезпечують проведення медіації, та мають включати такі положення: 1) види спорів, врегулювання яких проводиться згідно з цими правилами; 2) порядок обрання медіатора або медіаторів; 3) порядок відводу медіатора у разі виникнення обставин, які можуть викликати обґрунтовані сумніви щодо його нейтральності або незалежності. 4) порядок розподілу витрат сторін, пов'язаних з		
--	--	--	--	--	--

			проведенням процедури медіації; 5) порядок проведення процедури медіації, права і обов'язки сторін, інші умови проведення процедури медіації.		
			Стаття 24. Скарги на дії або бездіяльність медіаторів 1. Організації, що забезпечують проведення медіації окремо або через об'єднання медіаторів формують дисциплінарні комісії, розробляють положення про такі комісії. 2. Дисциплінарні комісії створюються на постійній основі для розгляду скарг сторін медіації на дії або бездіяльність медіаторів, які є членами або знаходяться в реєстрах цих організацій або об'єднань медіаторів. 3. Для забезпечення простого та ефективного доступу, інформація про особистий склад дисциплінарних комісій, положення про дисциплінарну комісію, контактна інформація щодо особи, відповідальної за прийняття скарг до розгляду, розміщується у відкритому доступі на офіційних сайтах організацій, що забезпечують проведення медіації, або об'єднань медіаторів. 4. Скарги на дії або бездіяльність медіаторів розглядаються протягом одного місяця з моменту отримання скарги відповідальною особою. Про результат розгляду скарг сторони		На нашу думку, вірним є визначення в законі необхідності створення дисциплінарних комісій, для розгляду скарг на дії чи бездіяльність медіаторів. Вказана норма передбачена лише в проекті № 2480.

			медіації отримують письмове повідомлення. 5. За результатами розгляду скарги медіатор може бути притягнутий до відповідальності відповідно до статті 22 цього Закону. 6. Інформація щодо кількості скарг на дії або бездіяльність медіаторів оприлюднюється один раз на рік шляхом розміщення на офіційних сайтах організацій, що забезпечують проведення медіації, або об'єднань медіаторів.		
Об'єднання медіаторів	Стаття 20. Об'єднання медіаторів 1. Медіатори мають право у встановленому законодавством порядку створювати агентства, асоціації та інші об'єднання для надання послуг медіації, інформування населення про переваги медіації, сприяння її впровадженню, навчання та підвищення кваліфікації медіаторів.	Стаття 18. Об'єднання медіаторів Медіатори мають право у встановленому законодавством порядку створювати агентства, асоціації, бюро та інші об'єднання для надання послуг медіації, інформування населення про переваги медіації, сприяння її впровадженню, проводити навчання та підвищення кваліфікації медіаторів.	Стаття 21. Об'єднання медіаторів 1. Медіатори, організації, що забезпечують проведення медіації, організації, що проводять професійне навчання медіаторів, мають право створювати місцеві, всеукраїнські і міжнародні об'єднання медіаторів для захисту своїх прав і свобод, задоволення професійних інтересів, інформування суспільства про роль медіації у гармонізації соціальних та економічних відносин та виконання інших функцій.	Стаття 19. Об'єднання медіаторів 1. Медіатори мають право у встановленому законодавством порядку створювати місцеві, всеукраїнські і міжнародні об'єднання.	
		Розділ VI МЕДІАТОРСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ		Розділ III САМОВРЯДУВАННЯ МЕДІАТОРІВ	
МЕДІАТОРСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ		Стаття 29. Самоврядування медіаторів Для представництва та захисту інтересів медіаторів утворюються органи медіаторського самоврядування. Вищим органом		Стаття 20. Загальні засади самоврядування медіаторів 1. Самоврядування медіаторів ґрунтується на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання	Варто на рівні закону визначити право медіаторів (організацій, що забезпечують проведення медіації, організації, що проводять професійне навчання медіаторів) на

		медіаторського самоврядування є Всеукраїнський з'їзд медіаторів. Всеукраїнський з'їзд обирає Медіаторську палату України. Медіаторську палату України очолює Президент Медіаторської палати України, який обирається вищим органом самоврядування медіаторів терміном на три роки.		медіаторами рішень органів самоврядування медіаторів, підзвітності. 2. Основними завданнями самоврядування медіаторів є: - розробка та встановлення стандартів і правил професійної діяльності медіаторів; - здійснення контролю за дотриманням медіаторами вимог стандартів і правил професійної діяльності медіаторів; - прийняття рішень щодо надання та припинення статусу уповноваженого медіатора; - ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України. 3. Організаційними формами самоврядування медіаторів є з'їзд медіаторів України та Рада медіаторів України.	самоврядування. Однак в такому випадку необхідно детально визначити всі питання, що стосуються самоврядування медіаторів та порядок його формування.
		Стаття 30. Повноваження Медіаторської палати України Медіаторська палата України є постійно діючим органом медіаторського самоврядування, який представляє та захищає соціальні і професійні права й інтереси медіаторів та уповноважених медіаторів, метою і завданням якого є здійснення повноважень, визначених вищим органом медіаторського самоврядування. Медіаторська палата України:		Стаття 21. З'їзд медіаторів України 1. Вищим органом самоврядування медіаторів України є з'їзд медіаторів України. 2. Квота, порядок висування та обрання делегатів з'їзду медіаторів України, порядок проведення з'їзду медіаторів України розробляється Радою медіаторів України та затверджується з'їздом медіаторів України за винятком квоти представництва, порядку висування та обрання делегатів	

		1) формує та веде реєстри медіаторів, організацій та навчальних закладів, які мають право навчати медіаторів; 2) розробляє і затверджує програми та стандарти підготовки медіаторів; 3) узагальнює досвід практики проведення медіації; 4) розглядає скарги на дії медіаторів, вживає заходів дисциплінарного впливу. Порядок організації і діяльності Медіаторської палати України визначається Положенням про неї, яке затверджується Всеукраїнським з'їздом медіаторів. Інші повноваження та компетенція Медіаторської палати України, умови матеріально-технічного, інформаційного забезпечення її діяльності визначаються Положенням про Медіаторську палату України, що затверджується Всеукраїнським з'їздом медіаторів.		Установчого з'їзду медіаторів України, що встановлюються Перехідними положеннями цього Закону. 4. З'їзд медіаторів України скликається Радою медіаторів України не рідше одного разу на три роки. З'їзд медіаторів України скликається у шістдесятиденний строк за ініціативою Ради медіаторів України або на вимогу не менш ста медіаторів. У разі якщо Рада медіаторів України не скликає з'їзд медіаторів України протягом шістдесяти днів з дня надходження пропозиції про скликання з'їзду, медіатори, які підписали таку пропозицію, приймають рішення про утворення організаційного бюро зі скликання з'їзду медіаторів України. Організаційне бюро має право скликати та забезпечувати проведення з'їзду медіаторів України, визначати особу, яка головує на засіданні з'їзду. 5. Повідомлення про місце, день і час початку роботи з'їзду медіаторів України та питання, що вносяться на його обговорення, організатори з'їзду розміщують в державному офіційному друкованому виданні не пізніше як за двадцять днів до дня початку роботи з'їзду. 6. З'їзд медіаторів України є правомочним, якщо в ньому бере	
--	--	--	--	--	--

				участь більше половини обраних делегатів. 7. З'їзд медіаторів України: - затверджує положення про порядок скликання та проведення з'їзду медіаторів України; - затверджує положення про Раду медіаторів України; - затверджує положення про Ревізійну комісію медіаторів України; - затверджує Порядок проведення атестації для набуття статусу уповноваженого медіатора; - затверджує Порядок ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів; - затверджує кошторис Ради медіаторів України та звіт про його виконання; - обирає дві третини складу Ради медіаторів України та достроково відкликає обраних членів Ради медіаторів України з посад; - обирає членів Ревізійної комісії медіаторів України; - засновує офіційне друковане та/або електронне видання органу самоврядування медіаторів України; - визначає розмір плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора; - здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом. З'їзд медіаторів України може прийняти рішення	
--	--	--	--	---	--

				про сплату щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів, визначити їх розмір, напрями їх використання та відповідальність за несплату внесків. 8. Рішення з'їзду медіаторів України приймаються шляхом голосування більшістю голосів делегатів, що беруть участь у з'їзді.	
				Стаття 22. Рада медіаторів України 1. У період між з'їздами медіаторів України функції органу самоврядування медіаторів виконує Рада медіаторів України, яка є юридичною особою. Статус, повноваження і порядок роботи Ради медіаторів України визначаються цим Законом, іншими законами України та положенням про Раду медіаторів України, що затверджується з'їздом медіаторів України. Рада медіаторів України підконтрольна і підзвітна з'їзду медіаторів України. Раду медіаторів України очолює голова. 2. Рада медіаторів України складається з п'ятнадцяти членів. З'їзд медіаторів України обирає дві третини складу Ради медіаторів України. Органи суддівського самоврядування та адвокатського	

				самоврядування призначають до Ради медіаторів України по два члени, а Міністерство юстиції України - одного члена Ради медіаторів України. Член Ради медіаторів України обирається на три роки з правом бути призначеним на повторний строк. Засідання Ради медіаторів України вважається правомочним, якщо на ньому присутні більшість членів від її складу. 3. Рада медіаторів України: - сприяє інформуванню населення про переваги медіації, її впровадженню, навчанню та підвищенню кваліфікації медіаторів; - складає порядок денний, забезпечує скликання та проведення з'їзду медіаторів України; - забезпечує виконання рішень з'їзду медіаторів України; - забезпечує ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів України та надання витягів з нього; - здійснює атестацію осіб, що мають намір набути статус уповноваженого медіатора; - розробляє положення про порядок скликання та проведення з'їзду медіаторів України; - розробляє положення про Раду медіаторів України; - розробляє положення про	
--	--	--	--	---	--

				Ревізійну комісію медіаторів України; - розробляє Порядок проведення атестації для набуття статусу уповноваженого медіатора; - розробляє Порядок ведення Національного реєстру уповноважених медіаторів; - розробляє кошторис Ради медіаторів України та готує звіт про його виконання; - розробляє порядок сплати щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів, забезпечує їх розподіл і використання, якщо з'їздом медіаторів України прийнято відповідне рішення; - розглядає скарги на дії чи бездіяльність медіаторів; - своїм рішенням накладає дисциплінарні стягнення на медіаторів, які порушили вимоги законодавства або професійні стандарти і правила; - забезпечує функціонування офіційного друкованого та/або електронного видання органу самоврядування медіаторів України; - виконує інші функції відповідно до цього Закону та рішень з'їзду медіаторів України.	
--	--	--	--	---	--

		Стаття 31. Повноваження Президента Медіаторської палати України Президент Медіаторської палати України: 1) представляє Медіаторську палату України у взаємовідносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами; 2) організовує діяльність Медіаторської палати України та Всеукраїнського з'їзду медіаторів; 3) здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та Положенням про Медіаторську палату України.		Стаття 23. Голова Ради медіаторів України 1. Голова Ради медіаторів України визначається шляхом голосування зі складу членів Ради медіаторів України, обраних з'їздом медіаторів України. Голова Ради медіаторів України обирається на три роки з правом бути призначеним на повторний строк. Повноваження голови Ради медіаторів України можуть бути достроково припиненні за власним бажанням, за рішенням не менш як двох третин складу Ради медіаторів України або за рішенням з'їзду медіаторів України. 2. Голова Ради медіаторів України: - організує роботу Ради медіаторів України та головує на її засіданнях; - призначає засідання Ради медіаторів України; - підписує рішення Ради медіаторів України; - представляє Раду медіаторів України у зносинах з іншими органами, організаціями та фізичними особами; - здійснює інші повноваження, передбачені цим Законом та положенням про Раду медіаторів України.	
--	--	--	--	---	--

				Стаття 24. Фінансове забезпечення органів самоврядування медіаторів 1. Утримання органів самоврядування медіаторів може здійснюватися за рахунок: - плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора; - щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів; - добровільних внесків медіаторів, об'єднань медіаторів; - добровільних внесків фізичних і юридичних осіб; - інших не заборонених законом джерел. 2. Розмір плати за атестацію для набуття статусу уповноваженого медіатора та розмір щорічних внесків медіаторів на забезпечення самоврядування медіаторів визначається з урахуванням потреби покриття витрат на забезпечення діяльності органів самоврядування медіаторів.	
	Розділ III ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН МЕДІАЦІЇ	Розділ III ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН МЕДІАЦІЇ		Розділ IV ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН МЕДІАЦІЇ	
Права сторін медіації	Стаття 21. Права сторін медіації 1. Сторони медіації мають право: 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів); 2) відмовитися від медіатора; 3) в будь-який момент медіації	Стаття 19. Права сторін медіації Сторони медіації мають право: 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів); 2) відмовитися від медіатора; 3) в будь-який момент медіації		Стаття 25. Права сторін медіації 1. Сторони медіації мають право: 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів); 2) відмовитися від медіатора; 3) в будь-який момент медіації	

	відмовитися від участі в ній; 4) брати участь у проведенні медіації особисто або через представників, повноваження яких ґрунтуються на довіреності, оформленої в установленому законом порядку; 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта з правових або інших питань; 6) при невиконанні чи неналежному виконанні медіаційної угоди звернутися до суду, у встановленому законодавством порядку.	відмовитися від участі в ній; 4) брати участь у проведенні медіації особисто або через представників, повноваження яких ґрунтуються на довіреності, оформленої в установленому законом порядку; 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта з правових або інших питань; 6) при невиконанні чи неналежному виконанні медіаційної угоди звернутися до суду, у встановленому законодавством порядку.		відмовитися від участі в ній; 4) брати участь у проведенні медіації особисто або через представників, повноваження яких ґрунтуються на довіреності, оформленої в установленому законом порядку; 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта з правових або інших питань; 6) при невиконанні чи неналежному виконанні медіаційної угоди звернутися до суду, у встановленому законодавством порядку.	
Обов'язки сторін медіації	Стаття 22. Обов'язки сторін медіації 1. Сторони медіації зобов'язані 1) дотримуватися вимог чинного законодавства та угоди про проведення медіації; 2) виконувати медіаційну угоду в порядку і в строки, передбачені цією угодою.	Стаття 20. Обов'язки сторін медіації Сторони медіації зобов'язані: 1) дотримуватися вимог чинного законодавства та угоди про проведення медіації; 2) виконувати медіаційну угоду в порядку і в строки, передбачені цією угодою.		Стаття 26. Обов'язки сторін медіації 1. Сторони медіації зобов'язані 1) дотримуватися вимог чинного законодавства та угоди про проведення медіації; 2) виконувати медіаційну угоду в порядку і в строки, передбачені цією угодою.	
	Розділ IV. ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ	Розділ IV. ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ		Розділ V. ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ	
Ініціювання медіації	Стаття 23. Ініціювання медіації 1. Ініціатива у проведенні медіації належить сторонам конфлікту або органу, у провадженні якого перебуває відповідна справа. 2. Про передачу справи на медіацію	Стаття 21. Ініціювання медіації 1. Ініціатива у проведенні медіації належить сторонам конфлікту (спору) або може бути запропонована сторонам органом, у провадженні якого перебуває відповідна справа.		Стаття 27. Ініціювання медіації 1. Ініціатива у проведенні медіації належить сторонам конфлікту або органу, який відкрив відповідне провадження. Сторони конфлікту є вільними у прийнятті чи	

	та зупинення провадження на час медіації слідчий, прокурор, суддя виносять постанову, а суд – ухвалу.	2. В такому випадку про передачу справи на медіацію та зупинення судового або іншого провадження на час проведення медіації відповідний орган виносить постанову, а суд – ухвалу.		відхиленні такої ініціативи. 2. Укладення сторонами конфлікту угоди про проведення медіації є підставою для зупинення провадження на час проведення медіації у встановленому законодавством порядку.	
Угода про проведення медіації	Стаття 24. Угода про проведення медіації 1. Угода про проведення медіації укладається у письмовій формі між медіатором (медіаторами) і сторонами конфлікту. 2. В угоді про проведення медіації зазначаються 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю); 2) порядок, розмір та форму оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації; 3) мова медіації та медіаційної угоди; 4) залучення перекладача, фахівця, консультанта (у разі потреби); 5) строки та місце проведення медіації.	Стаття 23. Угода про проведення медіації Угода про проведення медіації укладається у письмовій формі між медіатором (медіаторами) і сторонами конфлікту (спору). Процедура медіації розпочинається з дня підписання угоди про проведення медіації. В угоді про проведення медіації зазначаються: 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту (спору), їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю); 2) порядок проведення медіації, розмір та форма оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації; 3) залучення перекладача, фахівця, консультанта (у разі потреби); 4) строки та місце проведення медіації; 5) інші умови. Якщо одна зі сторін направила в		Стаття 28. Угода про проведення медіації 1. Угода про проведення медіації укладається у письмовій формі між медіатором (медіаторами) і сторонами конфлікту. 2. В угоді про проведення медіації зазначаються: 1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю); 2) порядок, розмір та форму оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації; 3) мова медіації та медіаційної угоди; 4) залучення перекладача та інших осіб (у разі потреби); 5) строки та місце проведення медіації.	На нашу думку, обов'язковою є також вказівка про предмет суперечки. В угоді про проведення медіації можуть бути передбачені і інші умови, однак вони повинні відповідати загальним засадам проведення процедури медіації.

		письмовій формі іншій стороні пропозицію про застосування медіації та протягом встановленого у цьому зверненні терміну не отримала згоду іншої сторони на застосування медіації, така пропозиція вважається відхиленою. Пропозиція про застосування медіації може бути надана на прохання однієї зі сторін медіатором або організацією, що забезпечує проведення медіації.			
Процедура проведення медіації	Стаття 25. Проведення медіації 1. Медіація проводиться під керівництвом медіатора, за узгодженням зі сторонами порядком, з дотриманням вимог чинного законодавства про медіацію. 2. Медіація припиняється 1) підписанням медіаційної угоди; 2) складанням звіту про проведення медіації, якщо медіаційну угоду не укладено; 3) відмови сторін або медіатора від медіації; 4) спливу строку, встановленого угодою про проведення медіації; 5) внаслідок смерті однієї зі сторін, що є фізичною особою, або ліквідації однієї із сторін, яка є юридичною особою. 3. Медіаційна угода або звіт про проведення	Стаття 24. Проведення медіації Медіація проводиться медіатором за узгодженням зі сторонами порядком із дотриманням вимог чинного законодавства про медіацію. Медіація припиняється: 1) підписанням медіаційної угоди (мирової угоди, угоди про примирення); 2) підписанням угоди сторін про припинення процедури медіації без досягнення згоди щодо вирішення конфлікту (спору); 3) заявою однієї або кількох сторін у письмовій формі, направленої медіатору та іншим сторонам про відмову від продовження медіації; 4) заявою медіатора у письмовій формі про відмову від	Стаття 10. Проведення медіації 1. Медіація може проводитись медіатором самостійно або за сприяння організації, яка забезпечує проведення медіації. 2. Сторони самостійно обирають медіатора або медіаторів для вирішення їх спору. 3. Медіатор самостійно обирає засоби і методи проведення медіації та узгоджує порядок проведення медіації з сторонами медіації з дотриманням вимог чинного закону, правил проведення медіації, правил ділової та професійної етики медіаторів. 4. Медіація починається в день, коли сторони спору звертаються до процедури медіації. Якщо одна з сторін направила в письмовій формі пропозицію про звернення до процедури медіації і протягом тридцяти	Стаття 29. Проведення медіації 1. Медіація проводиться під керівництвом медіатора, в узгодженому зі сторонами порядку, з дотриманням вимог чинного законодавства про медіацію. 2. Медіація припиняється: 1) підписанням медіаційної угоди сторонами медіації; 2) складанням медіатором звіту про проведення медіації, якщо медіаційну угоду не укладено; 3) відмови сторін або медіатора від медіації; 4) спливу строку, встановленого угодою про проведення медіації; 5) у разі смерті однієї зі сторін, яка є фізичною особою, або ліквідації однієї із сторін, яка є юридичною особою. 3. Медіаційна угода або звіт про	

	медіації приєднуються до матеріалів справи, що перебуває у провадженні органу, який передав справу на медіацію.	медіації; 5) складанням звіту про проведення медіації, якщо медіаційну угоду не укладено; 6) впливом строку, встановленого угодою про проведення медіації; 7) внаслідок смерті медіатора та/або однієї зі сторін, що є фізичною особою, або ліквідації однієї зі сторін, яка є юридичною особою. Звіт про проведення медіації приєднується до матеріалів справи, яка перебуває у провадженні органу, що запропонував передати справу на проведення медіації.	днів з дня направлення цієї пропозиції або протягом іншого строку, зазначеного в пропозиції, не отримала згоди іншої сторони на проведення медіації, така пропозиція вважається відхиленою. 5. Медіація припиняється: 1) підписанням сторонами медіації договору за результатами медіації – з дня підписання такого договору; 2) заявою сторін або однієї із сторін, адресованої медіатору, про припинення медіації – з дня такої заяви; 3) заявою медіатора після консультацій зі сторонами про те, що подальші зусилля на досягнення згоди в межах процедури медіації більше себе не виправдовують, або про неможливість залучення третіх осіб, якщо спір стосується прав та законних інтересів цих осіб, - з дня такої заяви.	проведення медіації приєднуються органом, який ініціював медіацію, до матеріалів провадження у встановленому законодавством порядку.	
Медіацій на угода	Стаття 26. Медіаційна угода 1. За результатами медіації може бути укладена медіаційна угода. 2. Медіаційна угода укладається у письмовій формі, підписується сторонами, медіатором, представниками та/або законними представниками сторін (за наявності). 3. Медіаційна угода включає спільне рішення сторін щодо	Стаття 25. Медіаційна угода За результатами проведення медіації може бути укладена медіаційна угода (мирова угода, угода про примирення). Медіаційна угода укладається у письмовій формі, підписується сторонами, медіатором, представниками та/або законними представниками сторін. Медіаційна угода	Стаття 11. Договори за результатами медіації 1. Домовленості, досягнуті сторонами за результатами медіації, можуть бути викладені письмово в договорі, який є цивільним правочином і виконується відповідно до законів України. Договір за результатами медіації має відповідати всім вимогам щодо цивільного правочину і не повинен містити	Стаття 30. Медіаційна угода 1. За результатами медіації може бути укладена медіаційна угода. 2. Медіаційна угода укладається у письмовій формі, підписується сторонами, медіатором, представниками та/або законними представниками сторін (за наявності). 3. Медіаційна угода включає спільне рішення сторін щодо	

	врегулювання конфлікту між ними та/або зобов'язання про форму та порядок усунення спричиненої конфліктом шкоди. 4. У разі невиконання стороною узятих на себе медіаційною угодою зобов'язань інша сторона має право звернутися до суду в установленому законодавством порядку. 5. Медіаційна угода про примирення підлягає обов'язковому виконанню у визначені нею строки. 6. Медіаційна угода про примирення не повинна містити положень, що ведуть до порушення закону, громадського порядку або етичних норм.	включає спільне рішення сторін щодо врегулювання конфлікту між ними та/або зобов'язання про форму та порядок усунення спричиненої конфліктом шкоди. У разі невиконання стороною узятих на себе медіаційною угодою зобов'язань інша сторона має право звернутися до суду в установленому законодавством порядку. Медіаційна угода не може містити положень, що порушують чинне законодавство.	положень, які суперечать законам України, інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. 2. Договір, досягнутий за результатами медіації, є обов'язковим для виконання сторонами у визначені ним строки. У разі невиконання стороною узятих на себе зобов'язань за таким договором інша сторона має право звернутися до суду у встановленому законом порядку для захисту порушених прав і законних інтересів. 3. Якщо медіація проводилася у межах кримінального провадження, судового провадження або третейського розгляду, її результати оформлюються мировою угодою, угодою про примирення.	врегулювання конфлікту між ними та/або зобов'язання про форму та порядок усунення шкоди, завданої конфліктом. 4. Медіаційна угода не повинна містити положень, що ведуть до порушення правових або етичних норм. 5. Медіаційна угода підлягає обов'язковому виконанню у визначені нею строки. 6. У разі невиконання стороною узятих на себе медіаційною угодою зобов'язань інша сторона має право звернутися до суду в установленому законодавством порядку.	
		Стаття 22. Медіаційне застереження У цивільних, господарських та трудових угодах може застосовуватися медіаційне застереження, тобто положення, згідно з яким конфлікти (спори), що впливають з договірних відносин сторін, підлягають врегулюванню шляхом медіації до їх судового розгляду.	Стаття 9. Медіаційне застереження Сторони мають право домовитись про включення письмового медіаційного застереження в договір, згідно з яким вони погоджуються передати на медіацію всі або певні спори, які можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні. Наявність медіаційного застереження в договорі не є перешкодою для звернення в суд або		

	Розділ V. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПОРІВ	Розділ V ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ	третейський суд.	Розділ VI. ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПОРІВ	
ОСОБЛИВОСТІ МЕДІАЦІЇ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПОРІВ	Стаття 34. Загальні положення про застосування медіації при розгляді спору у судовому порядку 1. Медіація може бути проведена у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, так і під час судового провадження. 2. Медіація у справах, що знаходяться на розгляді в суді, проводиться виключно уповноваженими медіаторами. 3. Укладення сторонами судового процесу угоди про проведення медіації є підставою для зупинення судового провадження на час проведення медіації. 4. Сторони медіації надають до суду медіаційну угоду або звіт про проведення медіації. 5. Медіаційна угода долучається до справи ухвалою суду.	Стаття 26. Загальні положення про застосування медіації при розгляді спору у судовому порядку Медіація може бути проведена у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, так і під час судового провадження. Медіація може застосовуватися для вирішення спорів, що перебувають на розгляді в суді. Укладення сторонами судового процесу угоди про проведення медіації є підставою для зупинення судового провадження на час проведення медіації. Сторони медіації надають до суду медіаційну угоду (мирову угоду, угоду про примирення) або звіт про проведення медіації. У разі відкриття судом першої інстанції провадження у справі, суд роз'яснює сторонам право на проведення медіації та її наслідки.	Стаття 12. Медіація під час судового провадження у кримінальних справах, судового провадження в цивільних або господарських справах або третейського розгляду 1. Суддя або третейський суддя має право звертати увагу сторін на можливість проведення процедури медіації кожного разу, коли вважає це за доречне. 2. Суд або третейський суд, в якому порушено справу, має право в будь-який час, якщо вважає за доцільне і врахувавши всі обставини справи, надати рекомендацію сторонам застосувати медіацію з метою розв'язання їх спору. 3. Суддя не має право рекомендувати сторонам звернутися до конкретного медіатора для розв'язання їх спору. Сторонам, які погоджуються на процедуру медіації під час судового провадження у кримінальних справах, судового провадження в цивільних або господарських справах або третейського розгляду, має бути надана інформація щодо наявних організацій або медіаторів, які можуть надати такі	Стаття 31. Медіація у судових справах 1. Медіація може бути проведена у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, так і під час судового провадження. 2. Медіація, ініційована судом, проводиться виключно уповноваженим медіатором. 3. Медіаційна угода, укладена під час судового провадження, може бути затверджена судом в установленому законодавством порядку.	Вважаємо, що проект закону № 2480-1 потрібно доповнити нормою про обов'язок суду роз'яснити сторонам право на проведення медіації та її наслідки.

			послуги і з числа яких сторони можуть обрати медіатора для вирішення їх спору. 4. За клопотанням сторін суд або третейський суд зупиняє провадження у справі на час, необхідний їм для проведення процедури медіації, але не більше, ніж на 14 днів.		
	Стаття 35. Особливості медіації у сімейних справах 1. У разі відкриття судом першої інстанції провадження у справі про розірвання шлюбу медіація є обов'язковою, крім випадків, коли один із подружжя вчинив відносно іншого подружжя чи дитини кримінальне правопорушення.			Стаття 32. Особливості медіації у сімейних справах 1. Суд першої інстанції зобов'язаний ініціювати проведення медіації у разі відкриття провадження у справі про розірвання шлюбу, крім випадків, коли один із подружжя вчинив відносно іншого подружжя чи дитини кримінальне правопорушення.	Ми не погоджуємося з тим, що медіація у сімейних справах є обов'язковою, оскільки це суперечить принципу добровільності.
	Стаття 36. Особливості медіації у кримінальних справах 1. Медіація у кримінальних справах проводиться лише уповноваженим медіатором. 2. Слідчий, прокурор, суд або суддя надає медіатору для проведення медіації необхідні матеріали, які мають значення для проведення медіації, за винятком матеріалів, які містять таємницю, що охороняється законом. 3. Медіатор попереджається про обов'язок не розголошувати дані досудового	Стаття 28. Особливості застосування медіації в кримінальному провадженні У кримінальному провадженні за результатами проведеної медіації можуть бути укладені угода про примирення між потерпілим та підозрюваним або обвинуваченим або угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.		Стаття 33. Особливості медіації у кримінальному провадженні 1. Медіація у кримінальному провадженні проводиться виключно уповноваженим медіатором. 2. Слідчий, прокурор, суд або суддя надає медіатору інформацію, необхідну і достатню для проведення медіації. Медіатор попереджається про обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування. 3. Медіаційна угода у кримінальному провадженні є	Правові наслідки медіаційної угоди у кримінальних справах повинні визначатися також спеціальним (галузевим) законодавством, тобто Кримінально процесуальним кодексом, а не лише цим законом.

	розслідування. 4. У разі винесення постанови (ухвали) про передачу справи на медіацію слідчий, прокурор, суд оголошує перерву у провадженні справи на час, необхідний для проведення медіації, але не більше ніж на 30 днів. 5. Укладення медіаційної угоди не може тлумачитися як визнання вини обвинуваченого, підсудного у вчиненні злочину. 6. Неукладення медіаційної угоди не спричиняє правових наслідків у кримінальному провадженні. Стаття 37. Правові наслідки медіаційної угоди у кримінальних справах 1. Медіаційна угода враховується на користь обвинуваченого, підсудного при: 1) звільненні від кримінальної відповідальності та закритті кримінальної справи; 2) закритті кримінальної справи приватного обвинувачення; 3) постановленні обвинувального вироку із призначенням покарання; 4) постановленні обвинувального вироку із звільненням від покарання; 5) постановленні обвинувального вироку із звільненням від відбування покарання із випробуванням; 6) постановленні обвинувального вироку із звільненням від покарання та застосування примусових заходів			угодою про примирення, особливості укладення якої визначаються Кримінальним процесуальним кодексом України. 4. Укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не може тлумачитися як визнання вини підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину або кримінального проступку. 5. Неукладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим не спричиняє правових наслідків у кримінальному провадженні.	
--	---	--	--	--	--

	виховного характеру; 7) застосуванні умовно-дострокового звільнення від відбування покарання; 8) застосуванні заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням; 9) розгляді клопотання про зняття судимості.				
	Стаття 38. Особливості медіації за участю дітей 1. Дитина може бути стороною медіації за умов достатнього розуміння нею підстав, порядку проведення та наслідків медіації. 2. Медіація за участю дитини проводиться за обов'язкової участі її законного представника.	Стаття 27. Особливості медіації за участю дітей Дитина може бути стороною медіації за умов досягнення чотирнадцятирічного віку та розуміння нею підстав, порядку проведення та наслідків медіації. Медіація за участю дитини проводиться за обов'язкової участі її законного представника.		Стаття 34. Особливості медіації за участю дітей 1. Дитина може бути стороною медіації за умов достатнього розуміння нею підстав, порядку проведення та наслідків медіації, та за обов'язкової участі її законного представника.	